

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
923

35
Καλλιέργεια

ΖΩΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

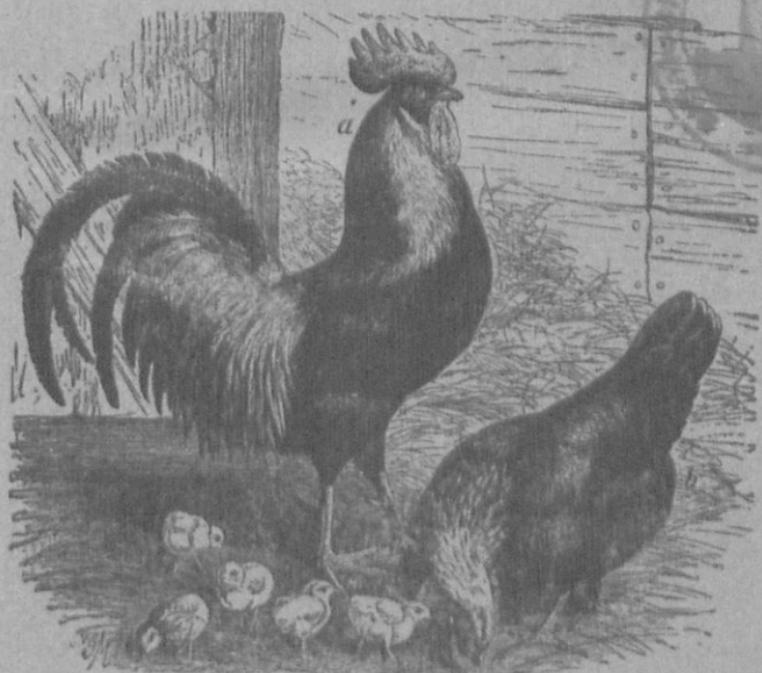
ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΑΝΑΥΛΗ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ 1906-1911

Ἐκδότης ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

1906

Παναυλή (Α.)

ΖΩΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΟ

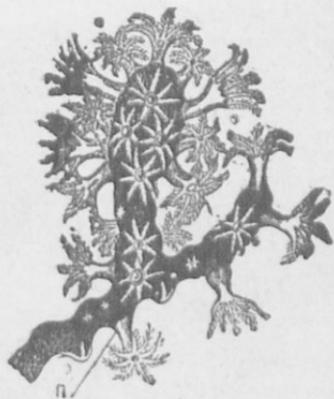
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΑΝΑΥΛΗ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ 1906-1911

«Το βιβλίον τούτο είνι συντεταγμένον
μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ περιούρειται
εἰς τὴν ἀναγκαιοτάτην τοῖς μαθηταῖς
τῶν δημοτικῶν σχολείων ὕλην».

(* Ἐκ τῆς κρίσεως τῆς Ἐπιτροπῆς).

Ἐκδότης ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

1906

47

002
ΚΑΣ
Στ2Α
923

Πᾶν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τῶν ἡμετέρων
Καταστημάτων.

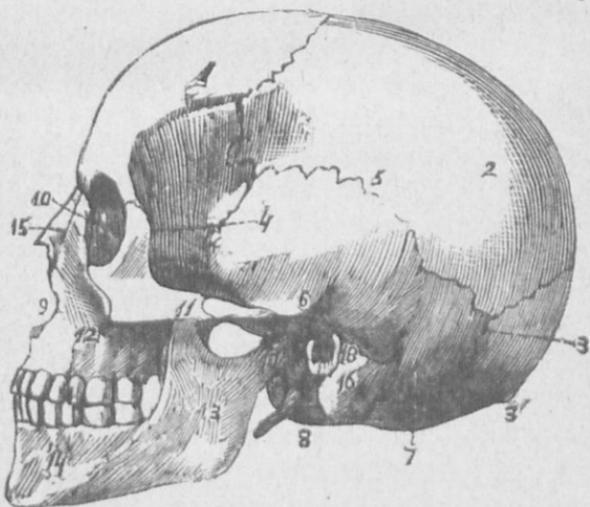

ΖΩΟΛΟΓΙΑ

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΕΡΙ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΗΡΙΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Διὰ τὴν ἐκτελέσθαι ὁ ἄνθρωπος τὰς διαφόρους αὐτοῦ κινήσεις, μεταχειρίζεται τὰ κινήτρια αὐτοῦ ὄργανα, τὰ ὅποια διακρίνονται εἰς παθητικά δηλ. τὰ ὀστέα, καὶ εἰς ἐνεργητικά δηλ. τοὺς μῦς.

Κεφαλή ἀνθρώπου ἐκ τῶν πλαγίων ὁρωμένη.

Τὸ σύνολον τῶν παθητικῶν ὀργάνων, καταλλήλως μεταξύ των συνηνωμένων, ἀποτελεῖ τὸν σκελετόν, ὁ ὅποιος διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, εἰς κεφαλὴν, κορμὸν καὶ ἄκρα.

α'. Κεφαλή.— Ἡ κεφαλή διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, εἰς κρανίον

καὶ εἰς πρόσωπον. Τὸ κρανίον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἄνω καὶ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτώ ὀστέων, τὰ ὁποῖα συνεννοῦνται διὰ ῥαφῶν καὶ σχηματίζουν ὀστεώδη θήκην, ἐντὸς τῆς ὁποίας προφυλάσσεται ὁ ἐγκέφαλος. Τὰ ὀστέα δὲ ταῦτα εἶνε, τὸ μετωπικόν, τὰ δύο βρεγματικά, τὰ δύο κροταφικά, τὸ ἰνιακόν, τὸ σφηνοειδές καὶ τὸ ἠθμοειδές. Τὸ δὲ πρόσωπον ἀποτελεῖται ἐκ 14 ὀστέων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶνε ἡ κάτω σιαγών, τὰ δύο ὀστέα τῆς ἄνω σιαγόνος, τὰ δύο ῥινικά, τὰ δύο ζυγωματικά κτλ. Ἐξῶθεν τῶν ὀστέων τῆς κεφαλῆς μόνον ἡ κάτω σιαγών κινεῖται.

β'. Κορμός.—Ὁ κορμός ἀποτελεῖται ἐκ τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τῶν πλευρῶν καὶ τοῦ στέρνου.

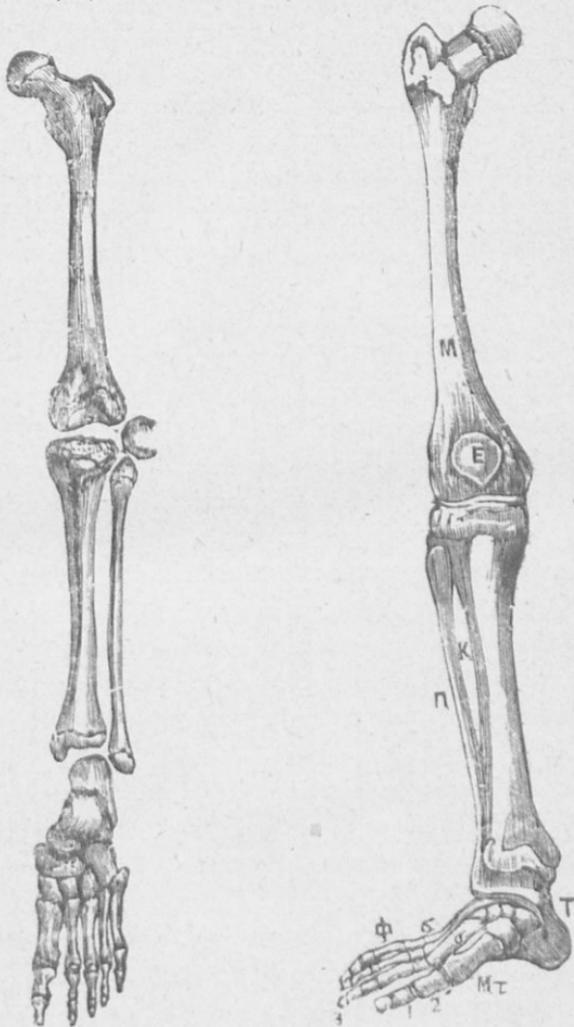
Ἡ σπονδυλικὴ στήλη, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ κορμοῦ, ἀποτελεῖται ἐκ 33 δακτυλοειδῶν ὀστέων, σπονδύλων καλουμένων. Ἐκ τούτων οἱ 7 πρώτοι λέγονται τραχηλικοὶ σπόνδυλοι, οἱ κατόπιν 12 θωρακικοί, οἱ κατόπιν 5 ὀσφυϊκοί, 5 τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ καὶ 4 τοῦ κόκκυγος.

Ἐκαστος σπόνδυλος φέρει εἰς τὸ μέσον ὀπὴν, ἡ ὁποία συναπτομένη μετὰ τῶν ὀπῶν τῶν ἄλλων σπονδύλων, ἀποτελεῖ σωλήνα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ὁ νωτιαῖος μυελός.

Ἐκ τῶν τραχηλικῶν σπονδύλων ὁ πρῶτος, ἄτλας καλούμενος, χρησιμεύει πρὸς στήριξιν τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ δεῦτερος, ἄξων, πρὸς περιστροφήν τῆς κεφαλῆς περὶ αὐτὸν ὡς περὶ ἄξονα.

Αἱ δὲ πλευραὶ εἶνε ὀστέα ἐπιμήκη, πεπλατυσμένα καὶ τοξοειδῆ, καὶ συνδέονται ἔμπροσθεν μὲν μετὰ τοῦ στέρνου, ὀπίσθεν δὲ μετὰ τῶν θωρακικῶν σπονδύλων, καὶ ἀποτελοῦσι μετ' αὐτῶν τὴν κοιλότητα τοῦ θώρακος.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει 12 ζεύγη πλευρῶν, ἐκ τῶν ἐποίων τὰ 7 πρῶτα λέγονται γνήσiai πλευραί, τὰ δὲ λοιπά, νόθαι.

Σκελετὸς χειρὸς καὶ ποδός.

Τὸ δὲ στέρνον εἶνε ὄστυον ἐπίμηκες, ξιφειδῆς καὶ κεῖται ἔμπροσθεν καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ θώρακος.

γ'. Ἄκρα. — Ταῦτα διαίρουνται εἰς ἄνω καὶ κάτω ἄκρα.

Και τὰ μὲν ἄνω ἄκρα ἦτοι αἱ χεῖρες, συνίστανται ἐκ τοῦ ὤμου, τοῦ βραχίονος, τοῦ πήχους καὶ τῆς ἄκρας χειρός.

Ὁ ὤμος σύγκεται ἐκ δύο ὀστέων, τῆς κλειδός, ἡ ὁποία εἶνε ὄστουν ἐπίμηκες καὶ κεῖται ἔμπροσθεν, καὶ τῆς ὠμοπλάτης, ἡ ὁποία εἶνε ὄστουν τριγωνικὸν καὶ κεῖται ὀπισθεν.

Κάτωθεν τοῦ ὤμου εὐρίσκεται ὁ βραχίον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν μόνον ὄστουν ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν καὶ ἐξωγκωμένον κατὰ τὰ δύο ἄκρα. Μετὰ τὸν βραχίονα ἔρχεται ὁ πήχυς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὀστέων, τῆς ὠλένης, κειμένης πρὸς τὰ ἔσω, καὶ τῆς κερκίδος πρὸς τὰ ἔξω.

Ἡ δὲ ἄκρα χεῖρ συνίσταται ἐκ τοῦ καρποῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐξ 8 ὀσταρίων κειμένων εἰς δύο σειράς, ἐκ τοῦ μετακαρπίου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ 5 ὀσταρίων, καὶ ἐκ τῶν 5 δακτύλων, ἕκαστος ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ 3 ὀσταρίων ἢ φαλάγγων, πλὴν τοῦ ἀντίχειρος ἀποτελουμένου ἐκ 2 μόνον.

Τὰ δὲ κάτω ἄκρα ἦτοι οἱ πόδες, ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν ὀστέων τῆς λεκάνης, τοῦ μηροῦ, τῆς κνήμης καὶ τοῦ ἄκρου ποδός.

Τὰ ὀστὰ τῆς λεκάνης, τὰ ὁποία εἶνε δύο τὸν ἀριθμὸν μεγάλα καὶ πλατέα, συνδέονται ὀπισθεν μὲν μετὰ τοῦ ἱεροῦ ὄστοῦ, ἔμπροσθεν δὲ μεταξύ τῶν, καὶ σχηματίζουν τὴν λεκάνην.

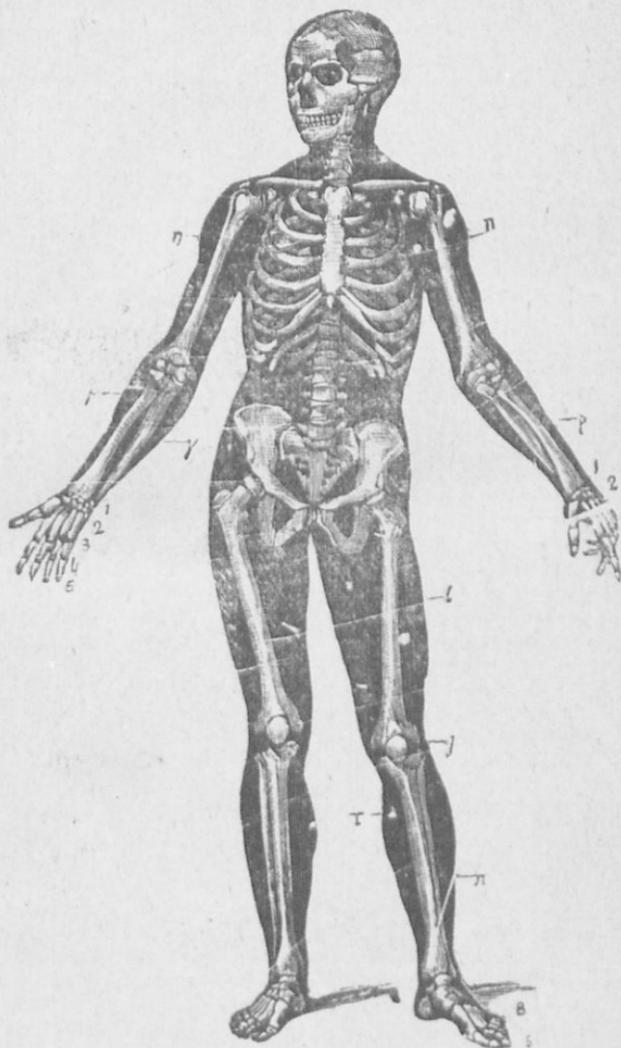
Ὁ μηρὸς, τὸ μεγαλύτερον ὄστουν τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἀνθρώπου, συναρθροῦται ἄνωθεν μὲν μετὰ τῆς λεκάνης, κάτωθεν δὲ μετὰ τῆς κνήμης.

Ἡ κνήμη συνίσταται ἐκ δύο ὀστέων, τῆς περόνης κειμένης πρὸς τὰ ἔξω, καὶ τῆς ἰδίας κνήμης, πρὸς τὰ ἔσω.

Ὁ δὲ ἄκρος ποὺς συνίσταται, ὡς ἡ ἄκρα χεῖρ, ἐκ τριῶν μερῶν, ἐκ τοῦ ταρσοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐξ 7 ὀσταρίων κειμένων εἰς τρεῖς σειράς, τοῦ μεταταρσίου συγκειμένου ἐκ 5, καὶ τῶν 5 δακτύλων, ἕκαστος ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ἐκ 3 φαλάγγων, πλὴν τοῦ μεγάλου συνισταμένου ἐκ δύο.

Ἐπιεικῶς παραγγέλματα. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡμῶν ἡλικίαν τὰ ὀστὰ εἶνε μαλακὰ καὶ εὐκαμπτα, πρέπει νὰ προσέχωμεν ὅπως διατηρῶσι ταῦτα τὸ φυσικὸν αὐτῶν σχῆμα, καὶ μὴ παραμορφῶνται. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ τηρῶμεν τὸν κορμὸν τοῦ σώματος πάντοτε ὄρθιον, ἀποφεύγοντες ὅσον τὸ δυνατόν νὰ κύπτωμεν πρὸς

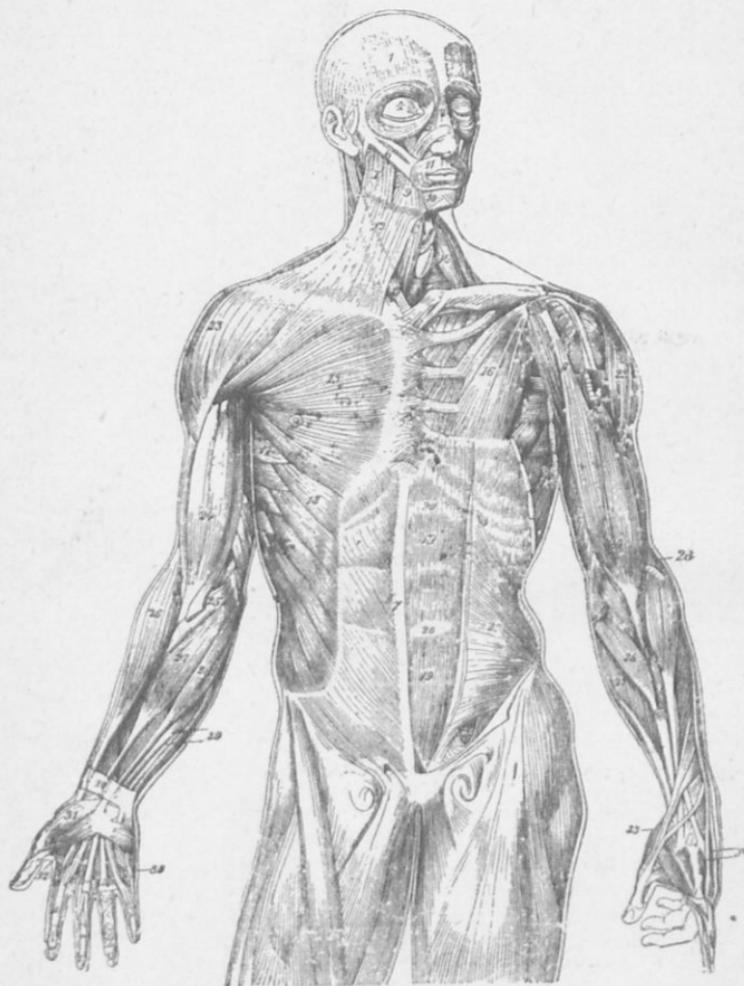
τά εμπρός, ἢ νὰ ἀκουμδῶμεν τὸ στήθος ἡμῶν, ἰδίως ἔταν γρά-
φωμεν, ἐπὶ τῶν θρανίων ἢ τῶν τραπεζῶν. Ἐπίσης γὰρ τὸ πολὺ καὶ

Κκελετὸς τοῦ ἀνθρώπου.

ταχὺ τρέξιμον κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν εἶνε ἐπιβλαβές, διότι δύ-
ναται νὰ προξενήσῃ στρέβλωσιν τῶν σκελῶν. Καὶ ἡ ἄρσις δὲ με-

γάλων θαρῶν εἶνε ὁμοίως ἐπιβλαβῆς εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ σκελετοῦ μορφήν.

Μυϊκὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου.

Περὶ μυῶν

Τὰ ἐνεργητικὰ ὄργανα τῆς κινήσεως εἶνε οἱ μύες. Οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ δεσμῶν παραλλήλων ἐρυθρῶν ἰνῶν, παχυτέρων μὲν κατὰ τὸ μέσον, λεπτοτέρων δὲ κατὰ τὰ ἄκρα.

Τὰ ἄκρα τῶν περισσοτέρων μυῶν, διὰ τῶν ἐποίων οὔτοι προσκολλῶνται εἰς τὰ ὄστα, ὀνομάζονται τένοντες. Οἱ μύες, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν νεύρων, ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ συστέλλωνται καὶ διαστέλλωνται, κινουντες τοιουτοτρόπως τὰ ἐπὶ τῶν ἄκρων αὐτῶν προσκεκολλημένα ὄστα. Αἱ κινήσεις τῶν περισσοτέρων μυῶν εἶνε ἐκούσiai, ἐξαρτῶνται δηλ. ἐκ τῆς θελήσεως ἡμῶν. Ὑπάρχουσι ὅμως καὶ μύες τῶν ἐποίων αἱ κινήσεις δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς θελήσεως ἡμῶν τοιαῦται εἶνε αἱ κινήσεις τῆς καρδίας, τῶν πνευμόνων καὶ ἐν γένει τῶν σπλάγχων. Κατὰ τὰς διαφόρους κινήσεις τὰς ἐποίας οἱ μύες ἐκτελοῦσιν ἔχουσι καὶ διάφορα ὀνόματα, ὀνομαζόμενοι ἐκτείνοντες, καμπτήρες, στρέφοντες κτλ.

Ὑγιεινὰ παραγγέλματα.—Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μυῶν εἶνε ἀναγκαία ἡ γυμναστική, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκτῶμεν μεγάλην δύναμιν, αὐξάνομεν τὴν εὐκαμψίαν τῶν μελῶν ἡμῶν, τὸ δὲ σπουδαιότερον διατηροῦμεν ἀκμαίαν τὴν ὑγείαν μας. Πρέπει ὅμως νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ὑπερβολικὴν ἀσκήσιν, διότι καὶ αὕτη, ὅπως καὶ ἡ διαρκὴς ἀκίνησις, ἐπιφέρει ἐξάντλησιν τῶν μυῶν.

Περὶ Θρέψεως.

Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων ζῴων, διὰ νὰ αὐξηθῆ καὶ διατηρηθῆ εἰς τὴν ζωὴν, ἔχει ἀνάγκη νὰ εἰσάγῃ ἐξωθεν τὰς καταλλήλους πρὸς τοῦτο οὐσίας. Διὰ τῆς ἀκαταπαύστου ἐργασίας τὸ σῶμα ὑφίσταται φθοράν, τὴν ὁποίαν ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς προσλήψεως τῶν τροφῶν. Ἄλλ' ἵνα αἱ τροφαὶ καταστῶσι κατάλληλοι πρὸς τοῦτο, ἀνάγκη νὰ ὑποβληθῶσι προηγουμένως εἰς κατάλληλον κατεργασίαν, πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν χρησίμων οὐσιῶν καὶ ἀποβολὴν τῶν ἀχρήστων.

Ἡ λειτουργία λοιπὸν ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα ζῴα εἰσάγουσιν ἐξωθεν οὐσίας καταλλήλους πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν φθειρομένων μερῶν καὶ αὐξησιν τοῦ σώματος καλεῖται θρέψις.

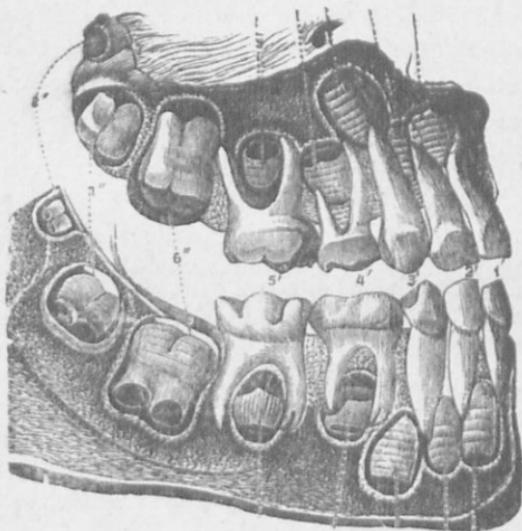
Ἡ λειτουργία τῆς θρέψεως ἐκτελεῖται δι' ἄλλων μερικωτέρων λειτουργιῶν αἵτινες εἶνε αἱ ἑξῆς :

Ἡ πέψις, ἡ ἀπομύζησις, ἡ κυκλοφορία, ἡ ἀναπνοή, ἡ ἀφομοίωσις καὶ ἡ ἔκκρισις.

Πέψις εἶνε ἡ λειτουργία, διὰ τῆς ὁποίας αἱ προσλαμβανόμεναι τροφαὶ ὑποβάλλονται ἐντὸς τῆς πεπτικῆς μηχανῆς εἰς κατεργασίαν, καὶ ἀποχωρίζονται τὰ κατάλληλα πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος μέρη. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐκτελεῖται διὰ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸν πεπτικὸν σωλήνα.

Τὰ πεπτικὰ ὄργανα εἶνε τὰ ἑξῆς:

Στόμα καὶ ὀδόντες.—Τὸ στόμα εἶνε κοιλότης ῥηιδῆς, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν σιαγόνων. Οἱ δὲ ὀδόντες εἶνε ἐνσφηνωμένοι ἐντὸς μικρῶν κοιλοτήτων τῶν σιαγόνων, φατνίων καλουμένων.

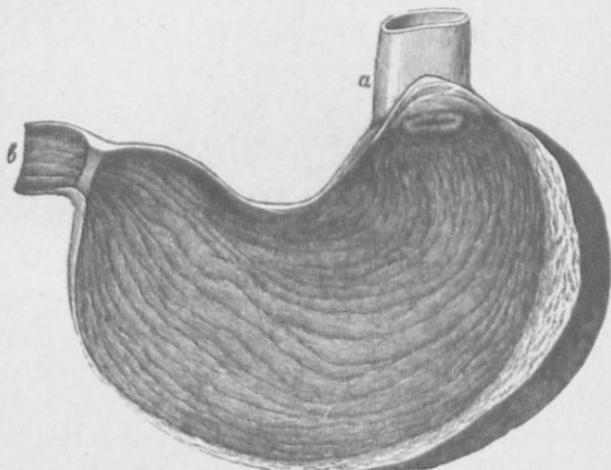
Ὀδόντες.

Εἰς ἕκαστον ὀδόντα διακρίνομεν τὸ ἐξέχον καὶ χυμνὸν μέρος ἧτοι τὴν στεφάνην, ἡ ὁποία περιβάλλεται ὑπὸ ὑαλώδους οὐσίας (σμάλτου), καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ φατνίου, ἧτοι τὴν ῥίζαν· μεταξὺ δὲ τῆς ῥίζης καὶ τῆς στεφάνης ὑπάρχει μικρὸν τι στένωμα καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν εὐλων τὸ ὅποσον καλεῖται ἀρχήν.

Διακρίνομεν δὲ τρία εἶδη ὀδόντων, τοὺς κοπιτήρας, τοὺς κυνόδοντας καὶ τοὺς τραπεζίτας. Οἱ κοπιτήρες, 4 ὄντες εἰς ἑκάστην σιαγόνα, κεῖνται ἔμπροσθεν, ἔχουσι δὲ μίαν ῥίζαν καὶ ἀπολήγουσιν εἰς κορυφὴν κοπιτεράν. Οἱ κυνόδοντες μετὰ τούτους 4 ἐν ἑλφ., ἀνά

εις εκατέρωθεν τῶν κοπτήρων ἐπὶ ἐκάστης σιαγόνος, ἀπολήγουσιν εἰς κορυφὴν ὀξείαν, καὶ τέλος μετ' αὐτοὺς οἱ τραπεζίται ἀνά 5 εκατέρωθεν τῶν κοπτήρων ἐπὶ ἐκάστης σιαγόνος, ἔχοντες κορυφὴν πλατεῖαν καὶ ρίζας 2, 3 καὶ ἐνίοτε 4.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο ὀδοντοφυΐας. Κατὰ τὴν πρώτην ἀρχομένην τὸν ἕκτον ἢ ἑβδομον μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, ἐκφύονται 20 ἐν ὄλῳ ὀδόντες, γαλαξίαι καλούμενοι. Οὗτοι περὶ τὸ ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας ἀρχονται ἀποπίπτοντες καὶ ἀντικαθίστανται διαδοχικῶς ὑπὸ ἄλλων πολυαριθμοτέρων καὶ μονίμων. Ἡ δευτέρα αὕτη ὀδοντοφυΐα λαμβάνει πέρασ περὶ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας·

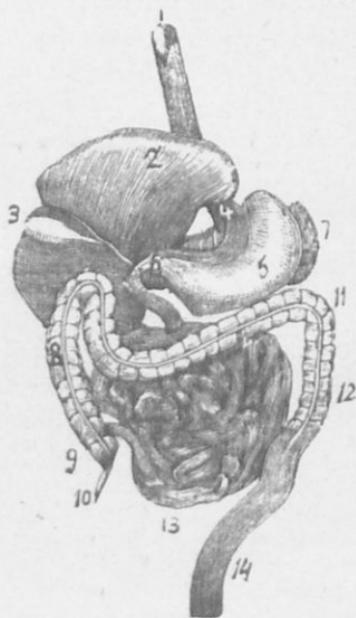
Στόμαχος.

μόνον δὲ οἱ τελευταῖοι τραπεζίται ἐκφύονται πολὺ βραδύτερον καὶ καλοῦνται σωφρονιστήρες.

Ὑγιεινὰ παραγγέλματα.—Ὅταν ἡ υἰαλώδης ὕλη (σμάλτον) ἢ ὁποῖα περιβάλλει τὸν ὀδόντα καταστραφῇ, ἐπειδὴ οὗτος ἐσωτερικῶς εἶνε κοῖλος, αἱ τροφαὶ εἰσέρχονται καὶ ἐρεθίζουσι τὸ ἐντὸς τῆς κοιλότητος ταύτης εὐρισκόμενον νεῦρον, προκαλοῦσαι τοιοῦτοτρόπως ἀφορήτους πόνους. Πρέπει λοιπὸν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τοιαύτης βλάβης νὰ περιποιώμεθα τοὺς ὀδόντας καθαρίζοντες αὐτοὺς καθ' ἐκάστην, ἵνα μὴ μένουσαι ἐπ' αὐτῶν αἱ τροφαί, προκαλοῦσι τὴν σήψιν. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ μὴ θραύωμεν διὰ τῶν ὀδόντων σκλη-

ρούς καρπούς, νὰ μὴ τρώγωμεν πολλές σακχαρώδεις οὐσίας καὶ νὰ μὴ θέτωμεν ἐναλλάξ εἰς τὸ στόμα θερμὰς καὶ ψυχρὰς οὐσίας.

Φάρυγξ καὶ οἰσοφάγος.— Ὁ φάρυγξ εἶνε σωλὴν μεμβρανώδης καὶ χοανοειδῆς, ὃ ὁποῖος στενούμενος πρὸς τὰ κάτω σχηματίζει σωλῆνα στενὸν καὶ μακρὸν τὸν οἰσοφάγον. Οὗτος, προχωρῶν πρὸς τὰ κάτω, φθάνει μέχρι τοῦ στομάχου, μετὰ τοῦ ὁποῖου συνέχεται διὰ τοῦ καλουμένου καρδιακοῦ πόρου.

Πεπτικός σωλήν.

Στόμαχος.— Ὁ στόμαχος εἶνε ἄσχος μεμβρανώδης, κείμενος ἀμέσως κάτωθεν τοῦ διαφράγματος καὶ συνεχόμενος μετὰ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐντέρων διὰ μιᾶς ὀπῆς ἢ ὁποῖα καλεῖται πυλωρός. Τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στομάχου καλύπτει βλεννογόνος ὑμῆν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκονται πλείστοι μικροὶ ἀδένες ἐκκρίνοντες τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὴν πέψιν τῶν τροφῶν.

Ἔντερα.— Τὰ ἔντερα διακρίνονται εἰς λεπτὰ καὶ παχέα. Τὰ λεπτὰ ἔντερα εἶνε σωλὴν στενὸς καὶ μακρότατος, συνεστραμμένος ἐντὸς τῆς κοιλίας, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ μήκος ποικίλλει εἰς τὰ διά-

φορα ζῆα ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς αὐτῶν· εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ μῆκος εἶνε πενταπλάσιον περίπου τοῦ ἀναστήματός του. Συνέχεια τῶν λεπτῶν ἐντέρων εἶνε τὰ παχέα ἔντερα.

**Ἡπαρ καὶ πάγκρεας*—Ταῦτα εἶνε βοηθητικὰ ὄργανα τῆς πέψεως. Καὶ τὸ μὲν ἥπαρ εἶνε ἀδὴν μέγας, χρησιμεύων πρὸς κατασκευὴν τῆς χολῆς, ἡ ὁποία συναθροίζεται ἐντὸς τῆς χοληδόχου κύστεως, καὶ ἐντεῦθεν χύνεται εἰς τὰ λεπτὰ ἔντερα. Τὸ δὲ πάγκρεας εἶνε καὶ αὐτὸ ἀδὴν σταφυλοειδῆς κείμενος ὀπισθεν τοῦ στομάχου καὶ χρησιμεύων πρὸς ἔκκρισιν τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως χύνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν λεπτῶν ἐντέρων.

Πῶς ἐκτελεῖται ἡ πέψις τῶν τροφῶν;

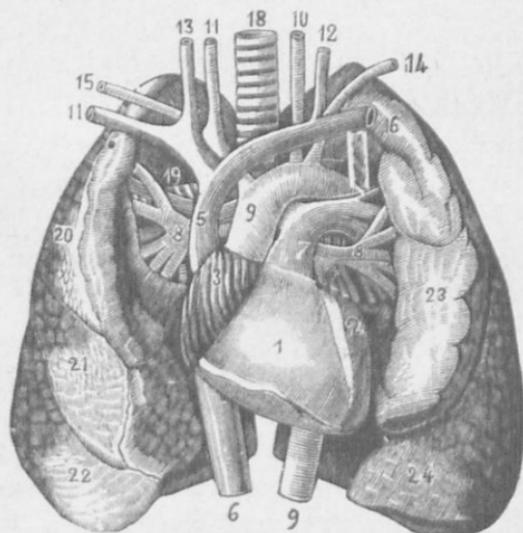
Αἱ διάφοροι τροφαί, εἰσαγόμεναι εἰς τὸ στόμα, μετακινουῦνται ὑπὸ τῆς γλώσσης, κόπτονται ὑπὸ τῶν ὀδόντων καὶ ἀναμιγνύμεναι μετὰ τοῦ σιάλου ὑγραίνονται· κατόπιν διὰ τῶν κινήσεων τῆς γλώσσης ὠθοῦνται εἰς τὸν φάρυγγα καὶ διὰ τοῦ οἰσοφάγου φθάνουσιν εἰς τὸν στόμαχον. Ἐνταῦθα αἱ τροφαί παραμένουσιν 4-5 ὥρας, καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας ὑγρῶν τινῶν, τὰ ὁποῖα ἐκκρίνονται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ στομάχου ἐπιφανείας, μεταβάλλονται εἰς μίαν ἡμίρρευστον μᾶζαν, ἡ ὁποία λέγεται χυμός. Ὁ χυμός οὗτος διὰ τῶν περισταλτικῶν κινήσεων τοῦ στομάχου, ὠθεῖται εἰς τὰ ἔντερα, ἔνθα ἀναμιγνύμενος μετὰ τῆς χολῆς καὶ τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ, μεταβάλλεται εἰς χυλόν, δηλαδή εἰς λευκὸν καὶ γαλακτώδες ὑγρὸν, κατάλληλον πρὸς θρέψιν τοῦ σώματος.

**Απομύζησις*—Αἱ τροφαί ἀφ' οὗ διὰ τῆς πέψεως μεταβληθῶσιν εἰς χυλόν, ἀπορροφῶνται εἰς μὲν τὰ λεπτὰ ἔντερα ὑπὸ τῶν χυλοφόρων ἀγγείων, εἰς δὲ τὸν στόμαχον καὶ τὸ παχὺ ἔντερον ὑπὸ τῶν λεπτεπιλέπτων φλεβικῶν ἀγγείων. Τὰ χυλοφόρα ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα εἶνε κατ' ἀρχὰς λεπτότατα καὶ ἔχουσι τὴν ἀρχὴν των εἰς τὴν ἐσωτερικὴν παρεῖαν τῶν λεπτῶν ἐντέρων, συνενεῶνται βαθμηδὸν καὶ ἀποτελοῦσιν εὐρὴν σωλήνα. Οὗτος ἀνερχόμενος κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης, φέρει τὸν χυλὸν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὑποκλείδιον φλέβα, ὅθεν οὗτος ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ αἵματος καὶ μεταβιάζεται εἰς τὴν καρδίαν.

**Κυκλοφορία τοῦ αἵματος*—Τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον κυκλοφοροῦν ἀδελείπτως ἐντὸς τοῦ σώματος διατηρεῖ αὐτὸ εἰς τὴν ζωὴν, εἶνε ὑγρὸν

ἐρυθρωπὸν ὀλίγον πυκνότερον τοῦ ὕδατος. Ἐξετάζοντες αὐτὸ διὰ τοῦ μικροσκοπίου, βλέπομεν, ὅτι σινίσταται ἐξ ἑνὸς ὑγροῦ ὑποκιτρίνου καὶ διαφανοῦς, τοῦ πλάσματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πλέουσιν ἀπειράριθμα μικρότατα ἐρυθρὰ σωμάτια, αἰμοσφαίρια καλούμενα, τὰ ὁποῖα δίδουσιν εἰ τὸ αἷμα τὸ ἐρυθρὸν αὐτοῦ χρῶμα. Ἐκτὸς δμως τῶν ἐρυθρῶν αἰμοσφαιρίων ὑπάρχουσιν εἰς τὸ αἷμα καὶ ὀλίγα τινὰ λευκά.

Διακρίνομεν δὲ δύο εἰδῶν αἷμα, τὸ ἀρτηρικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε ζωηρῶς ἐρυθρὸν καὶ χρησιμεύει πρὸς θρέψιν τοῦ σώματος, καὶ τὸ φλεβικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε θαθὺ ἐρυθρὸν καὶ ἀκατάλληλον πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος.

Καρδιά.

Τὸ αἷμα ἀποτελεῖ τὸ ἕν δωδέκατον περίπου τοῦ βάρους τοῦ σώματος.

Ὅργανα τῆς κυκλοφορίας—Ταῦτα εἶνε ἡ καρδιά καὶ τὰ αἱμοφόρα ἄγγεῖα—Ἡ καρδιά, ἡ ὁποία κεῖται ἐντὸς τοῦ θώρακος μεταξύ τῶν δύο πνευμόνων, εἶνε μῦς κοῖλος ἔχων σχῆμα ἀνεστραμμένου ἀπίου.

Διαιρεῖται δὲ διὰ δύο διαφραγμάτων καθέτων μεταξύ των εἰς 4 κοιλότητας, ἐκ τῶν ὁποίων αἰ μὲν 2 πρὸς τὰ ἄνω ὀνομάζονται κόλποι, αἰ δὲ 2 πρὸς τὰ κάτω, κοιλίαι. Ἐκαστος κόλπος συγκοι-

νωνεῖ μετὰ τῆς κάτωθεν αὐτοῦ κοιλίας δι' ὀπῆς, ἢ ὅποια ἀνοίγει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διὰ βαλβίδος.

Ἄρτηριαί καὶ φλέβες.—Αἱ ἄρτηριαί εἶνε ἀγγεῖα χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ διαδιβάξουσιν τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Ἐκφύονται δὲ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας διὰ μιᾶς μεγάλης ἄρτηρίας, ἢ ὅποια καλεῖται ἀορτή. Ἡ ἀορτὴ ἀνερχομένη κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τοῦ λαιμοῦ, κάμπτεται ἀκολουθῶς καὶ καταβαίνει ὀπισθεν τῆς καρδίας μέχρι τῆς κοιλίας· ἐνταῦθα διαχωρίζεται εἰς δύο κλάδους φθάνοντας μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν. Ἐκπέμπει δὲ ἡ ἀορτὴ κατ' ὄλην αὐτῆς τὴν πορείαν κλάδους λεπτοῦς, οἱ ὅποιοι βαθμηδὸν ἐξαπλοῦνται καὶ διακλαδίζονται, γινόμενοι ὀλονὲν λεπτότεροι καὶ στενωτέραι καὶ ἀπολήγοντες εἰς τὰ λεπτότατα τριχοειδῆ ἀγγεῖα. Διὰ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων τὸ αἷμα διαδιβάξεται ἐκ τῶν ἄρτηριῶν εἰς τὰς φλέβας, αἱ ὅποιαί χρησιμεύουσι πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ αἵματος ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος ὀπίσω εἰς τὴν καρδίαν.

Αἱ φλέβες πλησίον τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων εἶνε λεπτόταται, καθ' ὅσον ὅμως προχωροῦσι, γίνονται παχύτεραι καὶ τέλος ἐνοῦνται καὶ ἀπολήγουσιν εἰς δύο σωληνας παχεῖς, εἰσδύοντας εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον τῆς καρδίας, τὴν ἄνω καὶ κάτω κοίλην φλέβα.

Ἐξήγησις τῆς κυκλοφορίας. Τὸ ἄρτηριακὸν αἷμα ἐξωθεῖται ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας εἰς τὴν ἀορτήν, καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῶν διακλαδώσεων αὐτῆς, ἧτοι τῶν ἄρτηριῶν, εἰς τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα: Ταῦτα διανέμοντα τὸ αἷμα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος, παρέχουσι μὲν εἰς αὐτὸ τὴν κατάλληλον πρὸς θρέψιν ὕλην, παραλαμβάνουσι δὲ ἐξ αὐτοῦ τὰ ἄχρηστα συστατικά.

Οὕτω τὸ αἷμα μεταβαλλόμενον ἀπὸ ἄρτηριακοῦ εἰς φλεβικόν, εἰσέρχεται ἐκ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων εἰς τὰς φλέβας, καὶ διὰ τῶν δύο κοίλων φλεβῶν, τῆς ἄνω καὶ κάτω, φθάνει εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον τῆς καρδίας. Οὕτω δὲ ἐκτελεῖται ἡ μεγάλη λεγόμενη κυκλοφορία. Ἀπὸ δὲ τοῦ δεξιοῦ κόλπου τὸ αἷμα μεταβαίνει εἰς τὴν δεξιάν κοιλίαν, καὶ ἀπὸ ταύτης διὰ τῆς πνευμονικῆς ἄρτηρίας εἰς τοὺς πνεύμονας, ἔνθα καθαρίζεται καὶ μεταβάλλεται πάλιν εἰς ἄρτηριακόν. Ἀπὸ δὲ τῶν πνευμόνων τὸ αἷμα μεταβαίνει διὰ τῶν πνευμονικῶν φλεβῶν εἰς τὸν ἀριστερὸν κόλπον, ἐντεῦθεν δὲ εἰς τὴν

ἀριστεράν κοιλίαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκτελεῖται ἡ μικρὰ κυκλοφορία. Ἐν θέσωμεν τὴν χεῖρά μας ἐπὶ τοῦ μέρους ὅπου εὐρίσκεται ἡ καρδία αἰσθανόμεθα ἑλαφροὺς κτύπους προερχομένους ἐκ τῶν συστολῶν τῶν κοιλιῶν αὐτῆς· οἱ κτύποι οὗτοι ὀνομάζονται παλμοί. Πάλλεται δὲ ἡ καρδία κανονικῶς 70—75 φοράς ἀνὰ πᾶν πρῶτον λεπτόν.

Ἄναπνοή.—Ἄναπνοή εἶνε ἡ ἐργασία ἐκείνη τοῦ σώματος, διὰ τῆς ὁποίας εἰσαγομένου εἰς τοὺς πνεύμονας ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, μεταβάλλεται τὸ φλεβικὸν αἷμα εἰς ἀρτηριακόν. Ἀποτελεῖται δὲ ἡ ἀναπνοή ἐκ τῆς εἰσπνοῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰσάγεται εἰς τοὺς πνεύμονας ὁ ἀήρ, καὶ τῆς ἐκπνοῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξάγεται οὗτος ἡλλοιωμένος.

Ὡς ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς χρησιμεύουσιν ὁ λάρυγξ, ἡ τραχεῖα ἀρτηρία καὶ οἱ πνεύμονες.

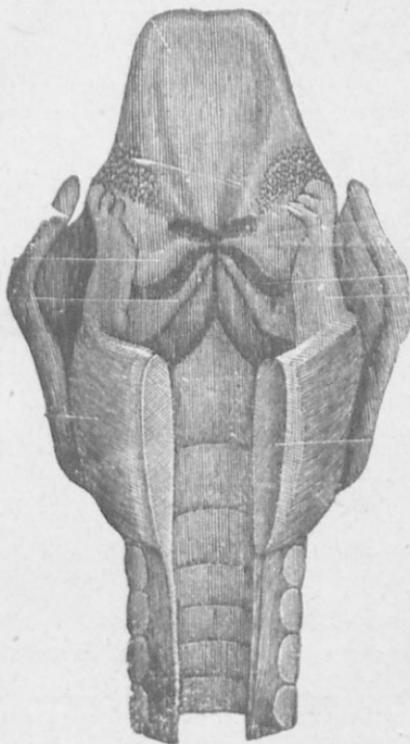
α.) Λάρυγξ.—Ὁ λάρυγξ εἶνε σωλὴν βραχὺς καὶ εὐρύς, συγκείμενος ἐκ κινήτων χόνδρων καὶ κείμενος πρὸς τὰ κάτω τῆς γλώσσης καὶ ἔμπροσθεν τοῦ οἰσοφάγου. Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λάρυγγος εὐρίσκεται χόνδρινος ἐπιστομίς, καλουμένη ἐπιγλωττίς, ἡ ὁποία φράττει τὸν λάρυγγα κατὰ τὴν κατάποσιν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐμπόδιζει τὴν εἴσοδον τῶν τροφῶν εἰς αὐτόν.

Ὁ λάρυγξ εἶνε τὸ εἰδικόν ὄργανον τῆς φωνῆς. Πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ λάρυγγος δύο ζεύγη πτυχῶν, αἱ φωνητικαὶ χορδαί, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουσι στενὴν σχισμὴν, τὴν γλωττίδα. Διὰ ταύτης λοιπὸν διέρχεται ὁ ἀήρ καὶ θέτων εἰς παλμικὴν κίνησιν τὰς χορδὰς, παράγει τὴν φωνήν. Ἀναλόγως δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παλμικῶν κινήσεων τῶν χορδῶν, οἱ παραγόμενοι ἤχοι εἶνε ὀξύτεροι ἢ βαρύτεροι.

β.) Τραχεῖα ἀρτηρία.—Ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, συνέχεια οὖσα τοῦ λάρυγγος, εἶνε σωλὴν μακρὸς συνιστάμενος ἐκ δακτυλιοειδῶν χόνδρων, οἱ ὅποιοι εἶνε διακεκομμένοι ὀπισθεν καὶ συνδέονται μεταξὺ των διὰ μεμβράνης, ἡ ὁποία ὁμοιάζει πρὸς ἐπιμήκη ταινίαν. Ἡ τραχεῖα ἀρτηρία περὶ τὸ τέλος αὐτῆς διχάζεται εἰς δύο λεπτότερους κλάδους, θρόγγους καλουμένους, ἑκάτερος ἐκ τῶν ὁποίων διευθύνεται πρὸς ἓνα ἐκ τῶν πνευμόνων.

γ.) Πνεύμονες.—Οἱ πνεύμονες δύο ὄντες τὸν ἀριθμόν, εὐρίσ-

κονται ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ θώρακος ἐκατέρωθεν τῆς καρδίας. Σχηματίζονται δὲ ἐκ τῶν διακλαδώσεων τῶν δύο θρόγγων, οἱ ὅποιοι διασχίζονται δενδροειδῶς ὀλονὲν εἰς λεπτοτέρους κλάδους καὶ ἀπολήγουσι τέλος εἰς μικρότατα κυστίδια, τὰ ὅποια ὀνομάζονται κυψελίδες. Πάντα ταῦτα συνδεόμενα δι' ἀφθόνου τινὸς καὶ ἐλαστικῆς οὐσίας καὶ περιβαλλόμενα ὑπὸ δικτύου λεπτοτάτων

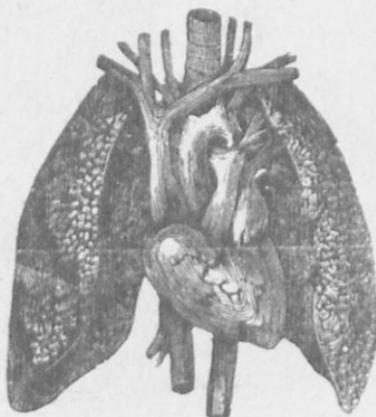

Λάφυγι.

αἰμοφόρων ἀγγείων, ἀποτελοῦσι τὴν σπογγώδη μάζαν τῶν πνευμόνων. Καλύπτονται δὲ ἐξωτερικῶς οἱ πνεύμονες ὑπὸ ὑμένος καλουμένου ὑπεζωκότος ὑμένος, ὅστις ἀναδιπλούμενος καλύπτει καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θώρακος.

Ἐξήγησις τῆς ἀναπνοῆς—Ἡ κοιλότης τοῦ θώρακος χωρίζεται ἀπὸ τῆς κοιλότητος τῆς κοιλίας δι' ἑνὸς πλατέος θολοειδοῦς μυός,

ὁ ὁποῖος καλεῖται διάφραγμα. Τὸ διάφραγμα τοῦτο, ἔταν συσταλῆ, κατέρχεται καὶ γίνεται ἐπίπεδον, ἐν ᾧ αἱ πλευραὶ διὰ τῶν κινήσεων τῶν μυῶν τῶν μεταξὺ αὐτῶν κειμένων ἀνυψοῦνται, καὶ ἡ κοιλότης τοῦ θώρακος γίνεται εὐρυτέρα· συγχρόνως οἱ πνεύμονες ἐξογκοῦνται καὶ καταλαμβάνουσι περισσότερον χῶρον· τότε δὲ ὁ ἐξωτερικὸς ἀήρ εισορμαῖ ἐντὸς τῶν πνευμόνων καὶ πληροῖ αὐτούς. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐκτελεῖται ἡ εἰσπνοή. Ἐπειτα αἱ πλευραὶ καταπίπτουσι, τὸ διάφραγμα ἀνυψοῦται ἀναλαμβάνον τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κυρτότητα, ὁ θώραξ συστέλλεται, οἱ δὲ πνεύμονες πιεζόμενοι ἀποβάλλουσι τὸν ἐντὸς ἀέρα. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐκτελεῖται ἡ ἐκπνοή.

Πνεύμων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναπνοῶν εἶνε διάφορος εἰς τὰς διαφόρους ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου· οὕτω εἰς τὰ θρέφη αἱ ἀναπνοαὶ εἶνε 45 περίπου ἀνὰ πᾶν πρῶτον λεπτόν, εἰς τοὺς ἐνηλίκους 16-20, εἰς δὲ τοὺς γέροντας 20-22.

Ἐπιμετὰ παραγγέλματα— Ὁ ἀήρ τὸν ὁποῖον ἐξάγομεν ἐκ τοῦ στόματος δὲν εἶνε καθαρὸς, καὶ ἐπομένως δὲν εἶνε κατάλληλος διὰ νέαν εἰσπνοήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα συναθροίζονται πολλοὶ ἄνθρωποι, ὡς αἱ ἐκκλησίαι, τὰ σχολεῖα κ.τ.λ. πρέπει νὰ ἀερίζωνται τακτικῶς, διὰ νὰ διατηρῆται καθαρὸς ὁ ἐντὸς αὐτῶν ἀήρ. Ἐντὸς δωματίων κεκλεισμένων δὲν πρέπει νὰ ἀνάπτωμεν ἄνθρακας, διότι οὗτοι, ἀφαιροῦντες τὸ ὀξυγόνον τοῦ δωματίου,

πληροῦσιν αὐτὸ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον εἶνε λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν.

Ὅμοίως εἶνε ἐπιβλαβὲς νὰ διατηρῶμεν φυτὰ ἢ ἄνθη εἰς τὰ δωμάτια τοῦ ὕπνου· διότι καὶ ταῦτα ἀφαιροῦσι κατὰ τὴν νύκτα τὸ ὀξυγόνον τοῦ δωματίου καὶ παράγουσιν ἀνθρακικὸν ὀξὺ.

Ἀφομοιώσις.— Ἀφομοιώσις εἶνε ἡ ἐργασία διὰ τῆς ὁποίας αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι, ἀφ' οὗ ἀπομυζηθῶσι καὶ διοχετευθῶσι διὰ τῶν κυκλοφορικῶν ὀργάνων, μεταβάλλονται εἰς τὰ διάφορα συστατικὰ τοῦ σώματος δηλ. εἰς ὀστά, σάρκας, νεῦρα κτλ.

Ἡ ἀφομοιώσις γίνεται ζωηροτέρα καὶ ταχύτερα κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, ὁπότε τὸ σῶμα τρέφεται ὄχι μόνον διὰ νὰ διατηρηθῆται ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ αὐξάνῃ. Ὅσον ὅμως προχωρεῖ ἡ ἡλικία, ἡ ἀφομοιώσις χαλαροῦται, κατὰ δὲ τὸ γῆρας εἶνε ἀσθενεστάτη καὶ τέλος παύει, ὁπότε ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος.

Ἡ αὐξήσις τοῦ σώματος εἶνε διάφορος εἰς τὰ διάφορα ζῷα, χρειάζομένη περισσότερον μὲν χρόνον διὰ τὰ τελειότερα π. χ. διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὀλιγώτερον δὲ διὰ τὰ ἀτελέστερα π. χ. διὰ τὸν κύνα, τὴν γαλῆν κτλ.

Ἐκκρίσις.— Εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος σχηματίζονται χυμοὶ τινες ἐντὸς ἰδιαιτέρων ἀγγείων, ἀδένων καλουμένων. Οὕτω ὑπὸ τὸ δέρμα εὐρίσκονται οἱ ἰδρωτοποιοὶ ἀδένες, οἱ ὁποῖοι ἐκκρίνουσι τὸν ἰδρῶτα. Ἐντὸς τῆς κοιλίας, ἐκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, εὐρίσκονται οἱ νεφροί, δύο τὸν ἀριθμόν, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουσι πρὸς ἀποβολὴν τῶν οὐρῶν. Ἐντὸς τῶν βλεφάρων εὐρίσκονται οἱ λημογόνοι ἀδένες, ἐκκρίνοντες τὴν λήμην (σιμπλαν). Ἀδένες ἐπίσης εἶνε τὸ ἥπαρ, τὸ πάγκρεας, οἱ μαστοὶ οἱ ὁποῖοι ἐκκρίνουσι τὸ γάλα κτλ.

ΠΕΡΙ ΝΕΥΡΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΣΕΩΝ

Νευρικὸν σύστημα

Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος κινεῖται καὶ αἰσθάνεται, ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ νευρικοῦ καλουμένου συστήματος.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ νευρικὸν σύστημα διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον, καὶ εἰς τὸ μέγα συμπαθητικὸν ἢ γαγγλιακὸν σύστημα.

Τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, τῆς παρεγκεφαλίδος, τοῦ προμήκου καὶ νωτιαίου μυελοῦ καὶ τῶν νεύρων.

Ἐγκέφαλος.— Ὁ ἐγκέφαλος κατέχων τὸ ἄνω καὶ πρόσθιον μέρος τοῦ κρανίου, ἔχει σχῆμα ὠοειδὲς καὶ καλύπτεται ὑπὸ τριῶν ὑμένων, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται μῆνιγγες, δηλαδή τῆς σκληρᾶς ἢ παχείας τῆς ἀραχνοειδοῦς καὶ τῆς χοριοειδοῦς ἢ λεπτῆς μῆνιγγος. Διὰ βαθείας αὐλακος, ὁ ἐγκέφαλος χωρίζεται εἰς δύο ἡμισφαίρια, τὰ ὁποῖα συνδέονται διὰ τοῦ καλουμένου μεσολόβου. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ὁ ἐγκέφαλος φέρει πλῆθος πολυστρόφων αὐλάκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσι τὰ μέρη τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας τὰ ὁποῖα καλοῦνται γύροι. Ἡ οὐσία ἐκ τῆς ὁποίας συνίσταται ὁ ἐγκέφαλος εἶνε μαλακὴ καὶ ἔχει χρῶμα λευκὸν μὲν πρὸς τὰ ἔσω, φαιὸν δὲ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν.

Παρεγκεφαλίς.— Ὅπισθεν καὶ ὑπὸ τὸν ἐγκέφαλον κεῖται ἡ παρεγκεφαλίς, ἡ ὁποία περιβάλλεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν τριῶν ὑμένων ὑπὸ τῶν ὁποίων περιβάλλεται καὶ ὁ ἐγκέφαλος. Διαιρεῖται δὲ ὁμοίως εἰς δύο ἡμισφαίρια μικρότερα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀντὶ γύρων φέρουσι πτυχάς, εὐθείας περίπου καὶ παραλλήλους.

Προμήκης μυελός.— Κάτωθεν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς παρεγκεφαλίδος εὐρίσκεται ὁ προμήκης μυελός ἔχων σχῆμα κωνοειδές.

Νωτιαῖος ἢ ραχίτης μυελός.— Μὲ τὸν προμήκη μυελὸν συνέχεται ὁ νωτιαῖος, ἐκτεινόμενος ἐν εἴδει σχοινοῦ ἐντὸς τῆς σπονδυλικῆς στήλης μέχρι τοῦ πρώτου περίπου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου. Συνίσταται δὲ καὶ οὗτος ἐπίσης ἐξ οὐσίας λευκῆς καὶ φαιᾶς, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἡ φαιὰ εὐρίσκεται πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἡ λευκὴ πρὸς τὰ ἔξω.

Νεῦρα.— Τὰ νεῦρα ὁμοιάζουσι πρὸς λευκὰ νήματα, ἐκφύονται κατὰ ζεύγη ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καὶ διασπείρονται εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Καὶ τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν χρησιμεύουσι διὰ νὰ μεταφέρωσι τὰς ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ καλοῦνται αἰσθητικά, τὰ

δέ, διὰ τὴν ἐρεθίζωσιν τοῖς μῦς καὶ παράγωσιν τὴν κίνησιν, καὶ καλοῦνται κινήτικα.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἐγκεφάλου ἐκφύονται 12 ζεύγη νεύρων, καταλήγοντα εἰς τὰ διάφορα αἰσθητήρια ὄργανα καὶ τοὺς πλείστους μῦς τῆς κεφαλῆς, ἐκ δὲ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ 31, καταλήγοντα εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος.

Μεγά συμπαθητικὸν ἢ γαγγλιακὸν σύστημα—Τὸ σύστημα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ γαγγλίων, δηλαδή ἐκ μικρῶν σφαιριδίων τὰ ὅποια συνδέονται μεταξύ των διὰ νευρικῶν νημάτων. Ἐκ τῶν γαγγλίων τούτων ἐκφύονται πολλὰ νεῦρα, τὰ ὅποια διασπείρονται εἰς τὰ σπλάγχχνα καὶ παράγουσι τὰς κινήσεις αὐτῶν ἄνευ τῆς βουλήσεως ἡμῶν.

Περὶ Αἰσθήσεων

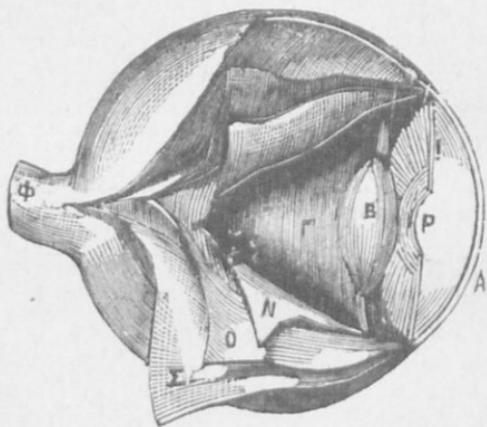
Ἡ ἐργασία ἐκείνη τοῦ νευρικοῦ συστήματος διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει γνῶσιν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ καταστάσεως καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, καλεῖται αἴσθησις. Καὶ πρὸς ἀντίληψιν μὲν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρον ὄργανον, ἀλλ' ὅλον τὸ σῶμα χρησιμεύει πρὸς τοῦτο. Πρὸς ἀντίληψιν ὁμως τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ὑπάρχουσιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἰδιαιτέρα ὄργανα, αἰσθητήρια καλούμενα διὰ τῶν ὁποίων οὗτος βλέπει, ἀκούει, γεύεται, ἄπτει καὶ ὀσφραίνεται.

Αἰσθητήριον τῆς ὀράσεως

Ὅργανον τῆς αἰσθήσεως ταύτης εἶνε οἱ ὀφθαλμοί, κείμενοι ἐντὸς δύο ὀστεῖνων κοιλοτήτων, αἱ ὅποια λέγονται κόγχαι. Οἱ ὀφθαλμοί κλείουσι καὶ ἀνοίγουσιν ἔμπροσθεν διὰ τῶν βλεφάρων, τὰ ὅποια εἰς τὰ ἄκρα φέρουσι τρίχας καλουμένας βλεφαρίδας.

Τὸ κύριον μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε ὁ βολβός, ὁ ὅποιος περιβάλλεται ὑπὸ 4 χιτώνων, τοῦ σκληροῦ, τοῦ κερατοειδοῦς, τοῦ χοριοειδοῦς καὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἐκ τούτων ὁ σκληρὸς ὁ ὅποιος εἶνε ὁ ἐξώτατος, εἶνε λευκὸς καὶ ἀδιαφανῆς καὶ περικαλύπτει ὅλον τὸν ὀφθαλμὸν μέχρι τοῦ προσθίου μέρους, ἐνθα καθίσταται διαφανῆς ὡς ὕαλος ὥρολογίου καὶ κυρτότερος, σχηματίζων οὕτω τὸν

κερατοειδή. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σκληροῦ καλύπτεται ὑπὸ τοῦ χοριοειδοῦς, ὁ ὁποῖος εἶνε μέλας καὶ φέρει τὰ αἰμοφόρα ἀγγεῖα τοῦ ὀφθαλμοῦ· ὁ χοριοειδὴς σχηματίζει ἔμπροσθεν κάθετον διάφραγμα διαφόρως κεχρωματισμένον εἰς τοὺς διαφόρους ἀνθρώπους, τὸ ὁποῖον καλεῖται Ἴρις· αὕτη εἰς τὸ μέσον φέρει μικρὰν ὀπήν, τὴν κόρην, ἣ ὁποία δύναται νὰ συστέλληται καὶ διαστέλληται, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτὸς τὸ ὁποῖον δέχεται ὁ ὀφθαλμός. Τέλος δὲ κάτωθεν τοῦ χοριοειδοῦς εὐρίσκεται ὁ ἀμφιβληστροειδής, ὁ ὁποῖος εἶνε λεπτότατος καὶ ὑπόλευκος, σχηματιζόμενος ἐκ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου.

Ὁφθαλμός.

Διὰ τῆς Ἴριδος ἢ κοιλότης τοῦ ὀφθαλμοῦ διαιρεῖται εἰς δύο ἀνίσους θαλάμους, τὸν ἔμπροσθιον καὶ τὸν ὀπίσθιον, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ μεγαλύτερος. Οἱ δύο οὗτοι θάλαμοι συγκοινωνοῦσι μεταξύ των διὰ τῆς κόρης καὶ εἶνε πλήρεις ὁ μὲν ἔμπροσθιος ὑπὸ τοῦ ὕδατώδους, ὁ δὲ ὀπίσθιος ὑπὸ τοῦ ὑαλώδους ὑγροῦ. Ὅπισθεν τῆς κόρης εὐρίσκεται ὁ κρυσταλλώδης φακός, ὁ ὁποῖος εἶνε διαφανὴς καὶ ἄχρους καὶ ὁμοιάζει πρὸς ὑάλινον φακόν. Οἱ ὀφθαλμοί, τῇ βοήθειᾳ ἐξ καταλλήλων μυῶν, δύναται νὰ κινῶνται εὐκόλως κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις· διατηροῦνται δὲ ὑγροὶ ὑπὸ τῶν δακρύων, τὰ ὁποῖα ἐκκρίνουσιν οἱ δακρυοποιοὶ ἀδένες οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται κάτωθεν τῶν βλεφάρων.

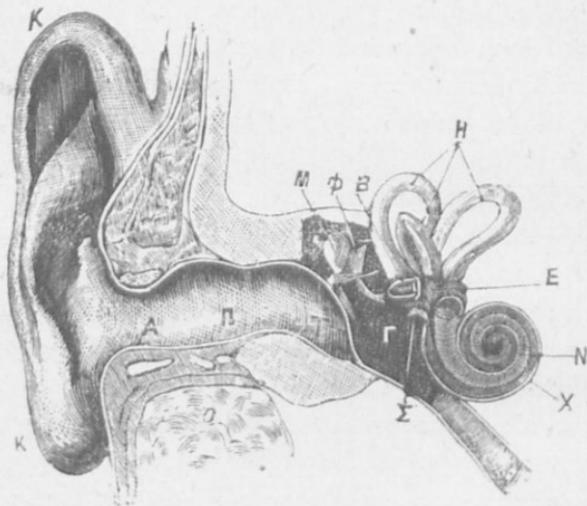
Μηχανισμὸς τῆς δράσεως. — Αἰεὶ τῶν διαφόρων σωμάτων ἐκπεμπόμεναι φωτεινὰ ἀκτῖνες, προσιπτοῦσαι ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, εἰσέρχονται διὰ τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ διαπερῶσαι τὸ ὕδατιδες ὑγρὸν, συναθροίζονται ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ σχηματίζουσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου μικροτέραν τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἀνεστραμμένην. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐρεθίζει τὸν ἀμφιβληστροειδῆ, ὃ δὲ ἐρεθισμὸς οὗτος μεταβιβάζεται διὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τοιοῦτοτρόπως βλέπομεν τὸ ἀντικείμενον. Ἄν καὶ σχηματίζεται ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀνεστραμμένη ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἐν τούτοις βλέπομεν τοῦτο ὀρθὸν καὶ εἰς τὸ πραγματικὸν του μέγεθος, διότι ἀκολουθοῦντες τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἐκπομπῆς των, βλέπομεν αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον καὶ οὐχὶ τὴν εἰκόνα ἢ ὅποια σχηματίζεται ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν μας.

Ἐμμέτρωψ, Μύωψ, Πρεσβύωψ. — Ἡ κανονικὴ ἀπόστασις εἰς τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ εὑρίσκηται ἐν ἀντικείμενον διὰ νὰ εἶνε εὐκρινῶς ὁρατὸν, εἶνε 25-30 ὑφεκατομέτρων· οἱ εἰς τὴν ἀπόστασιν ταύτην βλέποντες εὐκρινῶς ὀνομάζονται ἐμμέτρωπες. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλοι, οἱ ὅποιοι διὰ νὰ ἴδωσι καλῶς ἐν ἀντικείμενον πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ πολὺ μικροτέραν τῶν 30 ὑφεκατομέτρων· οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζονται μύωπες. Τέλος δι' ἄλλους ἡ ἀπόστασις τῆς εὐκρινοῦς δράσεως εἶνε μεγαλύτερα τῶν 30 ὑφεκατομέτρων· οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζονται πρεσβύωπες.

Αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς

Ὅργανον τῆς ἀκοῆς εἶνε τὰ δύο ὦτα, εὑρισκόμενα εἰς τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς. Ἐκαστον οὖς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὸ μέσον καὶ τὸ ἐσωτερικόν οὖς. Καὶ τὸ μὲν ἐξωτερικόν οὖς συνίσταται ἐκ τοῦ χονδρῶδους πτερυγώματος ἢ τῆς κόγχης καὶ τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, ὃ ὅποιος εἶνε σωλὴν μικρὸς ἀρχόμενος ἐκ τῆς κόγχης καὶ καταλήγων εἰς τὸ τύμπανον· εἶνε δὲ τὸ τύμπανον μεμβράνα ἐλαστικὴ καὶ λεπτή, χωρίζουσα τὸ ἐξωτερικόν οὖς ἀπὸ τοῦ μέσου. Τὸ δὲ μέσον οὖς εἶνε κοιλότης πλήρης ἀέρος, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τέσσαρα ὀστάρια, τὰ ὅποια καλοῦνται σφύρα, ἄκμων, φακοειδὲς ὄστοῦν καὶ ἀναβολεὺς. Τὰ

ὀστέα ταῦτα συνδεόμενα μεταξύ των σχηματίζουν ἄλυσον· καὶ ἡ μὲν σφύρα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τυμπάνου, ἡ δὲ ἀναβολὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς μεμβράνης τῆς ὠσειδοῦς θυρίδος. Εἶνε δὲ ἡ ὠσειδῆς θυρίς καθὼς καὶ ἡ κατωτέρω αὐτῆς στρογγύλη, ὅσαι φραττόμεναι ὑπὸ λεπτοτάτων μεμβρανῶν καὶ χωρίζουσαι τὸ μέσον ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὠτός. Τὸ μέσον οὖς συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος διὰ σωλήνος, ὁ ὅποιος ἄρχεται ἀπὸ τῆς βάσεως αὐτοῦ καὶ καταλήγει ὑπεράνω τοῦ φάρυγγος· ὁ σωλὴν οὗτος ὀνο-

Οὖς.

μάζεται Εὐσταχιοκὴ σάλπιγξ. Τὸ δὲ ἐσωτερικὸν οὖς, τὸ ὅποιον ὀνομάζεται καὶ λαβύρινθος, ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, τῆς αἰθούσης, τῶν τριῶν ἡμικυκλίων σωλήνων καὶ τοῦ κοχλίου. Εἶνε δὲ ὁ λαβύρινθος πλήρης πυκνορρεύστου τινὸς ὑγροῦ, λύμφης καλουμένου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πλέουσι τὰ πολυάριθμα λεπτότατα κλωνία, εἰς τὰ ὅποια διακλαδίζεται τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον.

Μηχανισμὸς τῆς ἀκοῆς. Ὅταν σῶμά τι κρούηται, τὰ μέρη αὐτοῦ τίθενται εἰς κραδασμὸν, καὶ μεταδίδουσιν αὐτὸν εἰς τὸν πέριξ ἀέρα κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Τοιοῦτοτρόπως δὲ παράγονται τὰ ἡχητικὰ καλούμενα κύματα. Ταῦτα συναθροιζόμενα ὑπὸ τῆς κόγχης

καὶ εἰσερχόμενα εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον, πλήττουσι τὴν μεμβράναν τοῦ τυμπάνου καὶ θέτουσιν αὐτὴν εἰς κραδασμούς. Οἱ κραδασμοὶ οὗτοι διαβιβάζονται κατόπιν, διὰ τοῦ ἀέρος τοῦ μέσου ὠτός καὶ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ὀσταρίων, εἰς τὰς μεμβράνας τῆς ὠσειδοῦς καὶ τῆς στρογγύλης θυρίδος· καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ λαβυρίνθου ὑγρὸν· τοῦτο δὲ ἐρεθίζει τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον, διαβιβάζει τὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὸ αἶσθημα τοῦ ἤχου.

Αἰσθητήριον τῆς γεύσεως.

Ὅργανον τῆς γεύσεως εἶνε ἡ γλῶσσα, καθ' ἣν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁποίας ἐκτείνεται λεπτὴ βλεννομεμβράνα, ἣ ὁποία φέρει

Γλῶσσα.

μικρότατα ὀγκίδια, ποικίλα κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος, τὰ ὅποια ὀνομάζονται γευστικαὶ θηλαί. Εἰς τὰς θηλας δὲ ταύτας καταλήγουσι τὰ ἄκρα τοῦ γευστικοῦ νεύρου, τὸ ὅποιον ἐξαπλοῦται κάτωθεν τῆς βλεννομεμβράνης.

Διὰ τῆς γεύσεως λαμβάνομεν γνῶσιν ἐκείνων μόνον τῶν οὐσιῶν,

αί όποια διαλύονται εις τὸ ὕδωρ καὶ συνεπῶς καὶ εις τὸν σίελον· διότι αὐται μόνον αἱ οὐσαὶ ἐρεθίζουσι τὸ γευστικὸν νεῦρον, τὸ όποῖον διαδιβάζει τὸν ἐρεθισμὸν τοῦτον εις τὸν ἐγκέφαλον. Τοιαῦται οὐσαὶ διαλυταὶ εις τὸν σίελον εἶνε ἡ σάκχαρις, τὸ μαγειρικὸν ἄλας, τὰ διάφορα ὑγρά κ.τ.λ. Ἐν ᾧ τὸνναντίον ἡ ὕαλος, οἱ λίθοι, τὰ μέταλλα κ. ἄ. εἶνε οὐσαὶ ἀδιάλυτοι εις τὸ ὕδωρ.

Ἡ γεῦσις εἶνε χρησιμωτάτη εις τὸν ἄνθρωπον, διότι δι' αὐτῆς ὁδηγεῖται οὗτος πρὸς ἐκλογὴν καταλλήλου καὶ ὑγιεινῆς τροφῆς. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄργανον τῆς γεύσεως εἶνε τοποθετημένον εις τὴν εἴσοδον τοῦ πεπτικοῦ σωλήνος.

Αἰσθητήριον τῆς ἀφῆς.

Ἐργانون τῆς ἀφῆς εἶνε τὸ δέριμα ὀλοκλήρου τοῦ σώματος· ἰδίως ὅμως ἡ αἴσθησις αὕτη εἶνε ἀνεπτυγμένη εις τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν, διότι εις αὐτὰ ἀπολήγουσι τα περισσότερα ἀπτικὰ νεῦρα, τὰ όποια διαδιβάζουσι τὸν ἐρεθισμὸν τοῦτον εις τὸν ἐγκέφαλον. Διὰ τῆς ἀφῆς λαμβάνομεν γνῶσιν τοῦ σχήματος, τοῦ μεγέθους, τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, τοῦ λείου, τοῦ τραχέος, τοῦ θάρους κ.τ.λ.

Ἡ αἴσθησις τῆς ἀφῆς εἶνε λίαν ἀνεπτυγμένη εις τοὺς τυφλοὺς, οἱ όποιοὶ δύνανται δι' ἀπλῆς ἐπιψαύσεως νὰ διακρίνωσι τὰ διάφορα νομίσματα, τὰ χρώματα, τὸν γεγραμμένον χάρτην ἀπὸ τοῦ ἀγράφου κ. ἄ. Εἰς πολλὰς δὲ πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ὑπάρχουσι σχολεῖα, εις τὰ όποια οἱ τυφλοὶ διδάσκονται διὰ τῆς ἀφῆς γράμματα, μουσικὴν κ. ἄ.

Αἰσθητήριον τῆς ὀσφύσεως.

Ἐργانون τῆς αἰσθήσεως ταύτης εἶνε ἡ ρίς, ἡ όποία διὰ καθέτου διαφράγματος χωρίζεται ἐσωτερικῶς εις δύο κοιλότητας, τοὺς μυκτῆρας ἢ ρῶθυνας. Αἱ κοιλότητες αὐταὶ καλύπτονται ὑπὸ μιᾶς βλεννομεμβράνης, κάτωθεν τῆς όποίας ἐξαπλοῦται τὸ ὀσφρητικὸν νεῦρον.

Διὰ τῆς ὀσφρήσεως αἰσθανόμεθα ἐκεῖνα τὰ σώματα, τὰ όποια ἐκπέμπουσιν ἀφ' ἑαυτῶν λεπτότατα μόρια διασκορπιζόμενα εις

τὸν ἀέρα, ὅταν δὲ ἀναπνέωμεν, τὰ μόρια ταῦτα φέρονται εἰς τοὺς μυκτῆρας καὶ προσκολλῶνται εἰς τὴν βλεννομεμβράνην, ἡ ὁποία διὰ τοῦ ὁσφρητικοῦ νεύρου διαβιβάζει τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Ἄδιακόπως δὲ ἡ βλεννομεμβράνη ἐκκρίνουσα τὴν βλένναν, διατηρεῖ ὑγρὰν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ρινός.

Ἡ ἔντασις τῆς ὁσφρήσεως εἶνε διάφορος εἰς τὰ διάφορα ζῷα. Τινὰ ἐκ τῶν σαρκοφάγων ἔχουσι τὴν ὁσφρησιν τελειοτέραν τῆς τοῦ ἀνθρώπου· οὕτως ὁ κύων διὰ τῆς ὁσφρήσεως δύναται νὰ εὐρίσκη τὰς ὁδοὺς, τὰς οἰκίας, νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰς κρύπτας τῶν ζῴων τὰ ὁποῖα καταδιώκει κτλ.

Τ Α Ζ Ω Α

Ἄν ῥίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὰ διάφορα ζῷα θὰ ἴδωμεν, ὅτι δὲν ὁμοιάζουσιν ἐξωτερικῶς ὅλα μεταξύ των, ἀλλὰ παρουσιάζουσι διαφορὰς ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ὡς πρὸς τὸ χρῶμα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ σώματος καὶ πρὸς ἄλλα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐξωτερικῶν διαφορῶν, τὰ ζῷα διαφέρουσι μεταξύ των καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος. Ἰπάρχουσι δηλ. ζῷα τὰ ὁποῖα ἐσωτερικῶς φέρουσι σκελετόν, ὅπως εἶνε ὁ ἵππος, ὁ κύων, ὁ ἀετός, ὁ ὄφις κ. ἄ. ἐνῶ ἄλλα ζῷα δὲν φέρουσι τοιοῦτον, ὅπως εἶνε ὁ μύρμηξ ἢ μέλισσα, οἱ σκύληκες κ. ἄ.

Ὁ σκελετὸς τῶν ζῴων ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα ὀστέα, τὰ ὁποῖα εἶνε τοποθετημένα μεταξύ των καταλλήλως. Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ σκελετοῦ ἐνὸς ζῴου εἶνε ἡ σπονδυλικὴ στήλη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐξ ὀστέων δακτυλιοειδῶν, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται σπόνδυλοι. Οἱ σπόνδυλοι οὗτοι εἶνε τοποθετημένοι ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου οὕτως, ὥστε ἀποτελοῦσι μίαν στήλην. Ἐνεκα λοιπὸν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τὰ ζῷα τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὀστέα ὀνομάζονται σπονδυλωτά. Ἐπομένως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσιν ὀστέα ὀνομάζονται ἀσπόνδυλα.

Α΄. ΣΠΙΟΝΔΥΛΩΤΑ ΖΩΑ

Α΄. ΘΗΛΑΣΤΙΚΑ

Πίθηκοι.

Οἱ πίθηκοι (μαῖμοϋδες) εἶνε τὰ μόνα ζῷα τὰ ὅποια ἑμειάζουσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος. Οἱ πίθη-

Οὐραγκοτάνος.

κοὶ ὀνομάζονται καὶ τετράχειρα διότι τὰ ἄκρα αὐτῶν εἶνε μεταβληθέντα εἰς χεῖρας, ἕνεκα τοῦ ἀντίχειρος ὃ ὅποιος δύναται νὰ τίθηται ἀπέναντι τῶν ἄλλων δακτύλων. Οἱ πίθηκοι ζῶσιν εἰς τὰ

δάση τῶν θερμῶν χωρῶν καὶ τρέφονται κυρίως ἐκ καρπῶν, ριζῶν, φῶν καὶ ἐντόμων.

Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν πιθήκων εἶνε·

Ὁ οὐραγκοτάνος, δηλαδή ἄνθρωπος τῶν δασῶν. Οὗτος κατοικεῖ εἰς τὰς νήσους Βόρνεον καὶ Σουμάτραν καὶ ἔχει ὕψος ὑπερβαῖνον τὸ ἐν μέτρον. Τὰ ἐμπρόσθια αὐτοῦ ἄκρα εἶνε τόσον μακρά, ὥστε, ὅταν ἴσταται ὀρθίος, φθάνουσι μέχρι τοῦ ἐδάφους. Τὸ μακρὸν καὶ πυκνὸν τρίχωμα τοῦ σώματός του ἔχει χρῶμα καστανέρυθρον. Ὁ οὐραγκοτάνος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εὐρισκόμενος δὲν βαδίζει μετ' εὐκολίας, ἀναρριχᾶται ὅμως ἐπὶ τῶν δένδρων μετὰ μεγάλῃς ἐπιδειξιότητος. Ὁ οὐραγκοτάνος ὅταν συλληφθῆ μικρὸς ἐξημερώνεται εὐκόλως, καὶ ἐπειδὴ εἶνε ζῷον πολὺ μιμητικόν, εὐχαριστεῖται νὰ μιμηται διαφόρους πράξεις τὰς ὁποίας βλέπει νὰ πράττωμεν. Ὅταν ὅμως γηράσῃ, μωραίνεται.

Ὁ Γορίλλας. Οὗτος εἶνε ὁ ἀγριώτερος καὶ μεγαλύτερος τῶν πιθήκων, ὑπερβαῖνον τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δύναμις αὐτοῦ εἶνε καταπληκτικὴ δύναται ὄχι μετ' εὐκολίας, νὰ βαδίσῃ ὀρθίος, ἀναρριχᾶται ὅμως εὐκόλως ἐπὶ τῶν δένδρων. Ὁ Γορίλλας καὶ εἰς τὴν μικρὰν ἀκόμη ἡλικίαν εἶνε ἀγριος, καὶ διὰ τοῦτο δυσκόλως ἐξημερώνεται. Κατοικεῖ δὲ κατὰ μικρὰς ἀγέλας εἰς τὰ πικνὰ δάση τῆς ὑτικῆς Ἀφρικῆς.

Ὁ Χιμπαιζῆς ἢ Τρωγλοδύτης εἶνε μικρότερος τούτων, νοημονέστερος ὅμως καὶ ἡμερώτερος. Ἰσταται ὀρθίος μετὰ μεγαλητέρας εὐκολίας καὶ εἰς τὰς χεῖρας ἔχει περισσοτέραν ἐπιδειξιότητα. Εἰς τὰ δάση ὅπου εὐρίσκεται, κατασκευάζει φωλεὰς ἐκ κλάδων καὶ φύλλων.

Ἐὰν συλληφθῆ μικρὸς, ἐξημερώνεται εὐκόλως, καὶ ἀπομιμεῖται διαφόρους πράξεις, τὰς ὁποίας βλέπει νὰ ἐκτελῶσιν ἄλλοι. Μανθάνει νὰ στρώνῃ καὶ νὰ ἀφαιρῆ ἀπὸ τὴν τράπεζαν τὸ τραπεζομάνδουλον, νὰ κάθηται εἰς τὴν τράπεζαν, νὰ τρώγῃ μὲ κοχλιάριον καὶ περόνιον, νὰ σπογγίζῃ τὰ χεῖλη διὰ τοῦ χειρομάκτρου, νὰ χύνη ὕδωρ εἰς τὸ ποτήριον, νὰ παίξῃ μὲ τὰ παιδιὰ κτλ. Εὐχαριστεῖται πολὺ εἰς τὰς θωπείας καὶ φοβεῖται τὰς ἐπιπλήξεις. Εἶνε ὅμως λαίμαργος, κλέπτης καὶ ὅταν τὸν ἀφήσωσι μόνον, διασκεδάζει καταστρέφων πᾶν ὃ τι εὐρίσκεται ἐνώπιόν του.

Ὁ Λέων.

Ὁ Λέων διὰ τὴν ἰσχὺν καὶ μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ ὀνομάζεται βασιλεὺς τῶν ζῴων. Ἡ δὴναμις αὐτοῦ εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε διὰ κτυπήματος τοῦ ποδὸς του δύναται νὰ συντρίψῃ τὰς πλευρὰς ἵππου, καὶ διὰ τῆς οὐρᾶς του νὰ ρίψῃ κατὰ γῆς ἄνθρωπον. Τὸ βάδισμά του εἶνε μεγαλοπρεπές, ὁ δὲ βρυχηθμὸς του ὁμοιάζει πρὸς μακρόθεν ἀκουομένην βροντὴν. Τρέχει πολὺ καὶ δύναται νὰ πηδήσῃ εἰς μέγα ὕψος.

Λέων.

Τὴν ἡμέραν κρύπεται εἰς τὰ βάθη τῶν δασῶν, ἐξέρχεται δὲ τὴν νύκτα πρὸς ἄγραν τοῦ θηράματός του. Ἐχει χρῶμα ξανθόν, φέρει δὲ εἰς τὸν τράχηλον χαίτην καὶ εἰς τὴν οὐρὰν θύσανον ἐκ τριχῶν.

Ἡ Λεάινα εἶνε μικροτέρα τοῦ λέοντος καὶ στερεῖται τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ χαίτης· εἶνε ὅμως ἀγριωτέρα αὐτοῦ, ἰδίως ὅταν θηλάξῃ τοὺς σκύμνους τῆς.

Οἱ λέοντες ζῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν, εἶνε δὲ

Διάφορα είδη κυνῶν.

κοινότατοι εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ἔπου προξενούσι μεγάλας καταστροφάς. Ὁ λέων ἔταν βαδίξῃ, πατεῖ μόνον ἐπὶ τῶν δακτύλων, διὰ τοῦτο δε λέγεται ζῷον δακτυλοδάμον.

Ὁ Κύων.

Ὁ κύων ζῆ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Εἶνε ζῶον χρησιμώτατον εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν πίστιν του.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυνὸς ἀναλόγως πρὸς τὸ σῶμά του εἶνε μικρὰ καὶ καταλήγει εἰς ῥύγχος. Οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶνε ὀλίγον βραχύτεροι τῶν ὀπισθίων, ἔχουσι 5 δακτύλους, οἱ δὲ ὀπίσθιοι 4.

Ὁ κύων, ὅταν βαδίξῃ, πατεῖ μόνον ἐπὶ τῶν δακτύλων, ἔπομένως ἀνήκει καὶ αὐτὸς εἰς τὰ δακτυλοδόμονα ζῷα.

Ἐπάρχουσι δὲ διάφορα εἶδη κυνῶν τὰ ὅποια διαφέρουσι μεταξὺ των κατὰ τὸ μέγεθος, τὸ χρῶμα καὶ τὰς τρίχας.

Ἐνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ φυσικῶν προτερημάτων, ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ τὸν κύνα εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας.

Ὁ κύων ἔχει τὴν ὄσφρησιν ὀξυτάτην, ὅσον δὲ μακροτέρα εἶνε ἢ κεφαλὴ ἐνὸς κυνός, τόσον ὀξυτέρα εἶνε καὶ ἡ ὄσφρησίς του. Διὰ τοῦτο δὲ βλέπομεν, ὅτι ὅλοι οἱ κυνηγετικοὶ κύνες ἔχουσι τὸ ῥύγχος μακρόν.

Ἐπίσης ἔχει τὴν ἀκοὴν λεπτοτάτην, οὕτως ὥστε δύναται νὰ ἀκούσῃ καὶ τὸν ἐλάχιστον κρότον· διὰ τοῦτο δὲ χρησιμεύει ὡς φύλαξ τῶν οἰκιῶν, τῶν ποιμνίων κ. ἄ.

Εἶπομεν ὅτι ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη κυνῶν ἐκ τῶν ὁποίων τὰ συνηθέστερα εἶνε· Κύων ὁ θηρευτικὸς χρησιμεύων διὰ τὸ κυνήγιον· ὁ Κύων τῆς Νέας Γῆς, κολυμβῶν θαυμάσια· Κύων ὁ ἰχνηλάτης, ὅστις, ἔχων τὴν ὄσφρησιν ὀξυτάτην, ἀνακαλύπτει τὰ ἰχνη τῶν ζῴων· ὁ Κύων τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου, χρησιμεύων πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐντὸς τῶν χιόνων παραπλανωμένων ὀδοιπόρων· Κύων ὁ ποιμενικὸς, χρησιμεύων πρὸς φύλαξιν τῶν ποιμνίων· Κύων ὁ ἀμβλύρυγχος (μπουλντόκ) κ. ἄ.

Ἡ Ἀλώπηξ.

Τὸ ζῶον τοῦτο, τὸ γνωστὸν διὰ τὴν πανουργίαν του, ἔχει τὸ ἀνάστημα μικροῦ κυνός. Τὰ ὦτα τῆς ἀλώπεκος εἶνε εὐθέα, τὸ ῥύγχος ὀξὺ καὶ τὸ στόμα ὠπλισμένον μὲ ὀδόντας ὀξεῖς. Οἱ ἐρυθροί, πανοῦργοι καὶ διαπεραστικοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς λάμπουσιν εἰς

τὸ σκότος, ὅπως οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς γάτας. Τὸ σῶμα αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν χρώματος ὑπερύθρου.

Ἡ ἀλώπηξ ἐξέρχεται τὴν νύκτα πρὸς εὔρεσιν τροφῆς· προχωρεῖ δὲ μὲ μεγάλας προσυλάξεις, πλησιάζει ἀθροῦθως εἰς τὰς ἐπαύλεις καὶ ἐπιπίπτει αἰφνιδίως κατὰ τῆς λείας τῆς. Ἐπιφέρει δὲ μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ὀρνιθοτροφεία καὶ διὰ τοῦτο καταδιώκεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ δέρμα τῆς ἀλώπεκος χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν γουναρικῶν.

Ἔνεκα τοῦ βαδίσματός τῆς καὶ ἡ ἀλώπηξ ἀνήκει εἰς τὰ δακτυλοβάμονα.

Ἡ Ἄρκτος.

Ἡ ἄρκτος εἶνε ζῷον βαρὺ καὶ χονδροειδὲς καὶ ἔχει τὸ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνοῦ τριχώματος. Οἱ πόδες αὐτῆς εἶνε ἰσχυροί, οἱ δὲ δάκτυλοί τῆς φέρουσιν ὄνυχας ἰσχυροὺς καὶ γαμ-

Ἄρκτος.

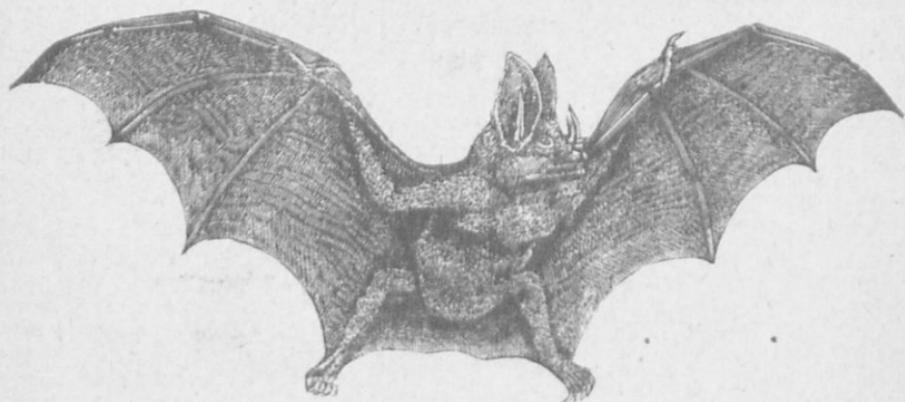
φούς. Ἡ ἄρκτος, ὅταν βαδίῃ, πατεῖ ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ πέλματος τοῦ ποδός τῆς, εἶνε δηλαδή ζῷον πελματοβάμον. Τὸ ρύγχος αὐτῆς εἶνε ἐπίμηκες, τὰ ὦτα θραχέα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς μικροὶ καὶ λάμποντες. Δύναται νὰ περιπατῇ ὀρθία ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν,

καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν νὰ φέρῃ τὴν τροφήν της εἰς τὸ στόμα. Δύναται ἐπίσης νὰ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων μετ' εὐκολίας, καθὼς καὶ νὰ κολυμβᾷ ἐξαίρετα. Ἐν καὶ ἀνήκει εἰς τὰ σαρκοφάγα ζῷα, ἐν τούτοις τρώγει καρπούς, βίζας καὶ παντὸς εἶδους φυτὰ, ἔχει δὲ ἰδιαιτέραν ἀγάπην πρὸς τὸ μέλι, καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἀνακαλύψῃ εἰς κανὲν μέρος κυψέλας ἀγρίων μελισσῶν, ἐκδιώκει αὐτάς, καταστρέφει διὰ τῶν ποδῶν της τὴν κυψέλην καὶ ἀπορροφᾷ τὸ μέλι. Ἡ ἄρκτος τὸν χειμῶνα περιπίπτει εἰς νάρκην.

Ἄρκτων ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη, ὅπως εἶνε ἡ καστανόχρους, ἡ φαιά, ἡ μέλαινα ἢ Ἄμερικανική. Ἀγριωτέρα ἐξ ὧν εἶνε ἡ λευκὴ ἢ πολικὴ ἄρκτος, ἡ ὁποία ζῇ εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τοῦ βορρᾶ καὶ τρέφεται ἐξ ἰχθύων, φωκῶν, λευκῶν λαγωῶν καὶ ἄλλων ζῴων τῶν μερῶν ἐκεῖνων.

Νυκτερίδες.

Αἱ νυκτερίδες, μεταξὺ τῶν δακτύλων τῶν ἐμπροσθίων καθὼς καὶ τῶν ὀπισθίων ἄκρων φέρουσι δέρμα τριχωτόν, τὸ ὁποῖον φθάνει μέχρι τῆς οὐρᾶς. Διὰ τοῦ δέρματος τούτου αἱ νυκτερίδες δύνανται

Νυκτερίς

νὰ πετῶσιν ὡς πτηνά. Αἱ νυκτερίδες φέρουσι μαστοὺς, διὰ τῶν ὁποίων θηλάζουσι τὰ νεογνά των. Τὴν ἡμέραν κρύπτονται ἐντὸς σπηλαίων, κοιλοτήτων δένδρων κ.τ.λ., ἐξέρχονται δὲ τὴν νύκτα πρὸς εὐρεσιν ἐντόμων ἢ καρπῶν. Τὸν χειμῶνα περιπίπτουσιν εἰς

νάρκην, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται τὴν ἀνοιξιν. Ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη νυκτερίδων, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶνε ἡ κοινὴ νυκτερίς, ἡ ὠτώεσσα καὶ τὸ φάσμα· ἡ τελευταία αὕτη ὀνομάζεται καὶ φυλλόστομος νυκτερίς, διότι ἐπὶ τῆς ῥινός τῆς φέρει μεμβράνην, ἡ ὁποία ὀμοιάζει πρὸς φύλλον. Ζῆ δὲ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν, καὶ τρέφεται ἐκ τοῦ αἵματος ζώων ἢ καὶ ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον ἐκμυζᾷ κατὰ τὸν ὕπνον των.

Ὁ Λαγῶς.

Ὁ λαγῶς ἀνήκει εἰς τὰ ζῷα τὰ καλούμενα τρωκτικά, διότι, ὅταν τρώγῃ, ῥοκανίζει τὴν τροφήν του, ἡ ὁποία συνίσταται κυρίως ἐκ καρπῶν, φλοιῶν δένδρων, ῥιζῶν κ.τ.λ. Οἱ ἐμπρόσθιοι ὀδόντες τῶν τρωκτικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶνε ὀξεῖς καὶ κοπτεροί, καλύπτονται μόνον κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος ὑπὸ τῆς ὑαλώδους ὕλης (σμάλτου), οὕτως ὥστε τὸ ὀπίσθιον αὐτῶν μέρος τρίβεται εὐκόλως

Λαγῶς.

κατὰ τὴν μάσησιν· ἔχουσιν ὅμως τὸ πλεονέκτημα οἱ ὀδόντες οὗτοι καθ' ὅσον τρίβονται, νὰ ἀυξάνωσι διαρκῶς.

Ὁ λαγῶς ἐπὶ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς φέρει ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ ὠτα μακρότατα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἀνορθώσῃ ἢ νὰ καταβιδάξῃ, νὰ τὰ διευθύνῃ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ πρόσθιοι αὐτοῦ πόδες εἶνε μικρότεροι τῶν ὀπισθίων, καὶ διὰ τοῦτο προχωρεῖ διὰ πηδημάτων. Ἡ οὐρά αὐτοῦ εἶνε βραχεῖα.

Ὁ λαγῶς εἶνε ζῷον δειλότατον, εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον τρομάζων καὶ τρεπόμενος εἰς φυγὴν. Τὴν ἡμέραν κρύπτεται ἐντὸς τῆς φωλεᾶς του, ἐξέρχεται δὲ τὴν νύκτα πρὸς εὔρεσιν τροφῆς.

Τρώγει δὲ παντὸς εἶδους καρποὺς καὶ λάχανα· Ἐὰν οἱ λαγωοὶ δὲν κατεδιώκοντο καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ πολλῶν ζῴων, θὰ ἐπέφερον μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς κήπους. Καταδιώκονται δὲ πολὺ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τὸ κρέας καὶ διὰ τὸ δέρμα των.

Εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τοῦ βορρᾶ τὸ δέρμα των, τὸ ὅποιον κατὰ τὸ θέρος εἶνε φαῖόν, τὸν χειμῶνα γίνεται λευκὸν ὡς τὴν χιόνα.

Ἄ Ο Κάστωρ.

Ἄ Ο κάστωρ ἔχει τοὺς ὀπισθίους πόδας συνηνωμένους διὰ δέρματος, τὴν δὲ οὐρὰν πλατεῖαν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει μετὰ θαυμαστῆς τέχνης παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Εἶνε ζῴον χρήσιμον, διότι εἰς τὴν κοιλίαν του ὑπάρχει θύλακος, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐκκρίνεται ἕν ὑγρὸν, τὸ καστόριον, τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον. Ἐνεκα τῆς καταδιώξεως ἐλαττοῦται ὀλογνέν, ἰδίως εἰς τὴν Εὐρώπην, εὐρίσκεται δὲ κυρίως σήμερον εἰς τὸν Καναδᾶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἄ Ο Σκίουρος.

Ἄ Ο σκίουρος, ὁ ὅποιος κοινῶς ὀνομάζεται βερβερίτσα, ἔχει τὴν οὐρὰν θυσανωτὴν, τὰ δὲ ὦτα μεγάλα καὶ εὐθέα καταλήγοντα εἰς θυσάνους ἐκ τριχῶν. Ἀναρριχᾶται καὶ πηδᾷ ἐπὶ τῶν δένδρων μετὰ τοιαύτης καταπληκτικῆς εὐκινήσιας, ὥστε νομίζει τις ὅτι πετᾷ. Ὑπὸ τὰς χονδρὰς ῥίζας τῶν δένδρων σκάπτει τὴν ἀποθήκην του, ἐντὸς τῆς ὁποίας κρύπτει τὰς τροφὰς του, διὰ νὰ τὰς ἔχη τὸν χειμῶνα. Ἄ Ο σκίουρος ζῆ εἰς τὰ δάση τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς.

Εἶνε δὲ ὁ σκίουρος, καθὼς καὶ ὁ κάστωρ, ζῴον τρωκτικόν.

Ἄ Ο Ἐλέφας.

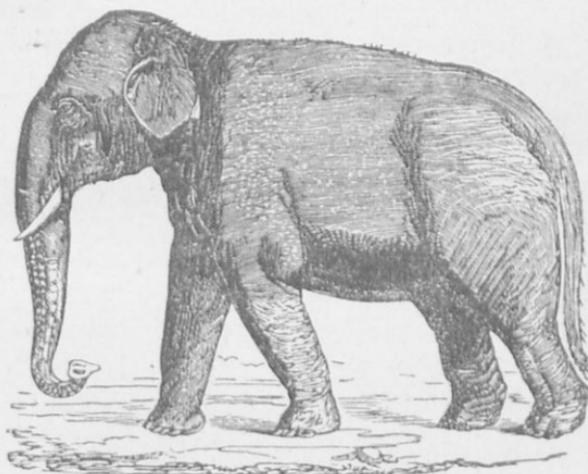
Ἄ Ο ἐλέφας εἶνε τὸ μεγαλύτερον ζῴον τῆς ξηρᾶς, ἔχων μῆκος μὲν 3—4 μέτρων καὶ ὕψος ὑπερβαῖνον ἐνίοτε τὰ 3 μέτρα.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ παραδόξου τούτου ζῴου εἶνε μεγάλη, τὰ ὦτα μακρὰ καὶ πλατεᾶ, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ του μικροὶ ἀλλὰ ζωηρότατοι.

Ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγόνας φέρει δύο ὀδόντας προέχοντας, στρεφόμενους πρὸς τὰ ἄνω καὶ καταλήγοντας εἰς ὀξύ. οἱ ὀδόντες οὗτοι

ονομάζονται χαυλιόδοντες. Ἡ βίς αὐτοῦ προεκτεινομένη σχηματίζει τὴν προβοσκίδα, ἣ ὁποία εἶνε μακρὰ καὶ εὐκίνητος. Ὁ ἐλέφας μεταχειρίζεται τὴν προβοσκίδα μετὰ καταπληκτικῆς δεξιότητος.

Διὰ ταύτης βοφᾷ ὕδωρ καὶ λαμβάνει τὴν τροφήν του, τὴν ὁποίαν κατόπιν φέρει εἰς τὸ στόμα· διὰ ταύτης ὁμοίως δύναται νὰ συλλάβῃ λεπτότατα ἀντικείμενα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, καθὼς καὶ νὰ ἐκριζώσῃ δένδρα, νὰ ἐκσφενδονίσῃ ὑπερμεγέθεις λίθους, νὰ μεταφέρῃ βαρύτερα φορτία κ. ἄ. Παρὰ τὸ χονδροειδὲς αὐτοῦ ἐξωτερικόν, ὁ ἐλέφας ἔχει μεγάλην νοημοσύνην.

Ἐλέφας.

Οἱ ἄγριοι ἐλέφαντες ζῶσι κατ' ἀγέλας εἰς τὰ δάση τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ τρέφονται ἐκ φυτῶν.

Οἱ χαυλιόδοντες τοῦ ἐλέφαντος παρέχουσι τὸ ἐλεφάντινον, ὁστοῦν, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν διαφόρων κομποτεχνημάτων.

Ἡ Κάμηλος.

Ἡ κάμηλος εἶνε τὸ πολυτιμότερον ζῷον τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας. Διότι διὰ ταύτης οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν ἐκείνων δύναται νὰ διασχίζωσι τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις καὶ νὰ μεταβαίνωσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο. Ἡ κάμηλος εἶνε

ζῶον ἡμερον, ὑπομονητικὸν καὶ πειθήνιον. Δύναται νὰ βαδίξῃ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μὲ φορτίον βαρὺ ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της χωρὶς νὰ κουρασθῇ. Εἶνε δὲ καθ' ὑπερβολὴν λιτὴ, ἀρκουμένη πολλάκις εἰς τὰ σκληρὰ καὶ πικρὰ χόρτα, τὰ ὅποια φυτρώνουσι εἰς τὰς ἀγόνους ἐκείνας ἐκτάσεις. Τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν δύναται νὰ ὑποφέρῃ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας.

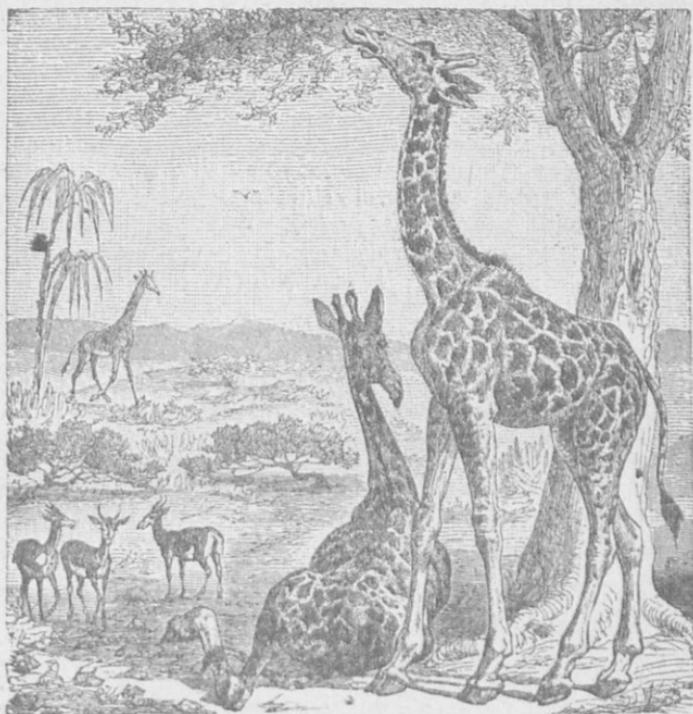
Οἱ περιηγῆται καὶ οἱ ἔμποροι, οἱ ὅποιοι διασχίζουσι τὰς ἀπεράντους ἐκείνας ἐκτάσεις, συνονοῦνται εἰς μεγάλας ὁμάδας καὶ ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν καμήλων τὰ καλούμενα καραβάνια.

Τὸ ὕψος τῶν καμήλων ὑπερβαίνει τὸ τοῦ ἵππου, φέρουσι δὲ ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των ἢ μὲν Βακτριανὴ δύο ὕβους, ἢ δὲ Ἀραβικὴ ἢ ὄρομας ἕνα.

Ἡ Καμηλοπάρδαλις.

Ἡ καμηλοπάρδαλις εἶνε τὸ ὑψηλότερον ζῶον, διότι τὸ ὕψος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς της δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι 6 μέτρων. Ἐκ τῶν μακρῶν αὐτῆς ποδῶν οἱ ἐμπροσθιοὶ εἶνε μεγαλύτεροι τῶν ὀπισθίων, καὶ διὰ τοῦτο ἢ ῥάχισ της σχηματίζει κλίσιν. Ἐπὶ τοῦ μακροῦ καὶ εὐκινήτου λαιμοῦ της φέρεται ἢ σχετικῶς μικρὰ καὶ λεπτὴ κεφαλὴ της. Οἱ ὀφθαλμοὶ της εἶνε μεγάλοι καὶ ζωηροί, τὰ ὄπτα της μεγάλα καὶ εὐθέα, τὸ ῥύγχος ἐπίμηκες καὶ οἱ ῥώθωνες πεπλατυσμένοι. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της φέρει δύο πολὺ μικρὰ κέρατα. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματός της εἶνε κιτρινόλευκον μὲ κηλίδας καστανόχρους. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς ῥάχεώς της φέρει εἶδος χαίτης, ἢ ὅποια ἀποτελεῖται ἀπὸ πολὺ μικρὰς τρίχας. Ἡ μακρὰ καὶ εὐκίνητος οὐρά της καταλήγει εἰς θύσανον ἐκ τριχῶν. Ἡ καμηλοπάρδαλις εἶνε ζῶον ἡμερον καὶ δειλόν· ἐν τούτοις, ὅταν κανὲν ἄγριον ζῶον τὴν προσβάλλῃ, στηριζομένη ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν της δίδει διὰ τῶν ὀπισθίων τοιοῦτους λακτισμούς, ὥστε ἀναγκάζει αὐτὰ πολλάκις νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἐπιθέσεώς των. Ἐχει δὲ τοιαύτην ταχύτητα, ὅταν τρέχῃ, ὥστε καὶ ὁ ταχύτερος ἵππος δὲν δύναται νὰ τὴν φθάσῃ. Ἐξημεροῦται ὅμως εὐκόλως, καὶ γίνεται τόσον πειθήνιος ὥστε καὶ ἐν παιδίον δύναται νὰ τὴν ὀδηγῇ. Τρέφεται ἐκ χόρτων καὶ φύλλων δένδρων, τὰ ὅποια κόπτει ἐκ τῶν κλάδων ἀνορθοῦσα

τὸν μακρὸν αὐτῆς λαιμὸν. Αἱ καμηλοπαρδάλεις ζῶσιν εἰς τὰ δάση τῆς Ἀφρικῆς κατὰ μικρὰς ἀγέλας.

Καμηλοπάρδαλις.

Ὁ Ἴπποπόταμος.

Τὸ χονδρσειδέστατον καὶ δυσμορφότατον τοῦτο ζῷον εὐρίσκεται εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ ἔλη τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ ρύγχος αὐτοῦ εἶνε τρομερὸν, οἱ ῥώθωνες πεπλατυσμένοι, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὦτα μικρά. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶνε 3—4 μέτρων. Ἐχει πόδας πολὺ βραχεῖς, καὶ διὰ τοῦτο, ἔταν περιπατῆ, σύρεται σχεδὸν διὰ τῆς κλίμας του. Τὸ δέρμα του εἶνε σκληρότατον. Πρὸς τὸν ἵππον δὲν ὁμοιάζει καθόλου, ὠνομάσθη δὲ Ἴπποπόταμος, μόνον διότι ἡ φωνὴ του ὁμοιάζει πρὸς τὸν χρεμετισμὸν τοῦ ἵππου. Εἰς τὴν ξηρὰν περιπατεῖ ὡς νὰ σύρηται, εἰς τὸ ὕδωρ ὅμως εἶνε εὐκίνητος. Βουτᾶ καὶ

κολυμβᾶ ἐξαίρετα, δύναται δὲ νὰ μείνη ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἐπὶ ἄρκετον χρονικὸν διάστημα, χωρὶς νὰ ἀνέλθῃ, διὰ νὰ ἀναπνεύσῃ. Ἄν καὶ ἔχει μεγάλην δύναμιν, ἐν τούτοις εἶνε ἡμερος, οὐδέποτε προσβάλλων τινά· ὅταν ὁμως ἐρεθισθῇ, εἶνε φοβερός. Τὴν ἡμέραν διατρίβει ἐντὸς τῶν ποταμῶν μὲ τὴν κεφαλὴν μόνον ἐκτὸς τοῦ ὕδατος, ἐξέρχεται δὲ τὴν νύκτα πρὸς εὐρεσιν τροφῆς, προξενῶν μεγάλας ζημίας εἰς τὰς φυτείας.

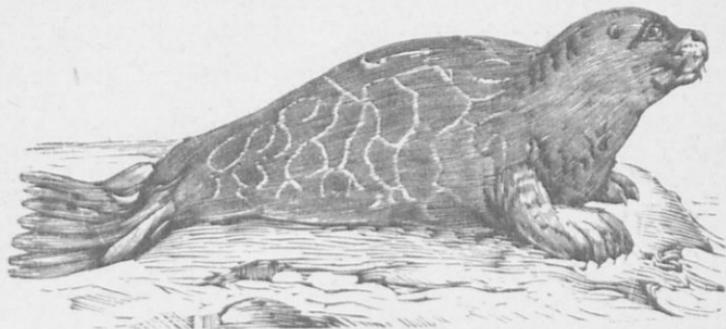
Ἅ Ἡ Ῥινόκερωσ.

Μετὰ τὸν ἐλέφαντα, τὸ ὀγκωδέστατον ζῷον τῆς ξηρᾶς εἶνε ὁ Ῥινόκερωσ. Τὸ γυμνὸν αὐτοῦ δέρμα σχηματίζει πολυαριθμοὺς πτυχᾶς. Ὀνομάσθη δὲ Ῥινόκερωσ, διότι ἐπὶ τῆς Ῥινόσ του φέρει ἐν ἡ δύο κέρατα σχηματισθέντα ἐκ τῆς συνενώσεως σκληροτάτων τριχῶν. Καὶ ὁ μὲν Ῥινόκερωσ τῶν Ἰνδιῶν φέρει ἐν κέρασ, ὁ δὲ τῆς Ἀφρικῆς, δύο. Τὰ κέρατα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶνε ὄπλα τρομερώτατα τὰ μεταχειρίζεται ἐπιθεξίως ὁ Ῥινόκερωσ, ὅταν τὸν προσβάλλωσι. Παρὰ τὸ ὀγκῶδες αὐτοῦ σῶμα, τρέχει μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Τρέφεται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν, καὶ κατοικεῖ εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν, προξενῶν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς φυτείας.

Ἅ Ἡ Φώκη.

Ἡ φώκη εἶνε ζῷον ἀμφίβιον, δύναται δηλ. νὰ ζῇ καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὸ ὕδωρ. Ὁ λαιμὸς αὐτῆς εἶνε βραχύς, ἡ δὲ κεφαλὴ τῆς ὁμοιάζει πρὸς κεφαλὴν κυνός. Τὰ ὠτὰ τῆς εἶνε μικρά, ὑπεράνω δὲ τοῦ στόματος φέρει μύστακας ὁμοιάζοντας πρὸς τοὺς τῆς γαλῆς. Οἱ πόδες αὐτῆς εἶνε βραχύτατοι, οἱ δὲ δάκτυλοι οἱ ὅποιοι εἶνε πέντε τὸν ἀριθμὸν εἰς ἕκαστον πόδα, εἶνε συνηνωμένοι διὰ δέρματος. Ἐνεκα τῆς τοιαύτης κατασκευῆς τῶν ποδῶν τῆς, ἡ φώκη κολυμβᾶ μετὰ μεγάλης εὐκολίας καὶ ταχύτητος εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν ξηρὰν ὁμως δυσκολεύεται νὰ βαδίσῃ. Ἡ φώκη, ἂν καὶ ζῇ προπάντων εἰς τὴν θάλασσαν, ἐντούτοις δὲν εἶνε ἰχθύς, ἀλλ' εἶνε ζῷον θηλαστικόν, διότι γεννᾷ τὰ τέκνα τῆς ζῶντα καὶ θηλάζει αὐτὰ διὰ τῶν μαστῶν τῆς. Δεικνύει δὲ μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὰ τέκνα τῆς ὑπερασπίζουσα αὐτὰ ἀπὸ παντὸς κινδύνου. Ἡ

φώκη εἶνε ζῷον ἡμερον καὶ ἔχει πολλὴν νοημοσύνην· συλλαμβανομένη δὲ ἐξημερώνεται εὐκόλως. Οἱ κάτοικοι τῶν βορείων χωρῶν χρησιμοποιοῦσι τὸ σῶμα τῆς φώκης διὰ διαφόρους ἀνάγκας· τρώγουσι δηλ. τὸ κρέας τῆς, μεταχειρίζονται τὸ λίπος τῆς

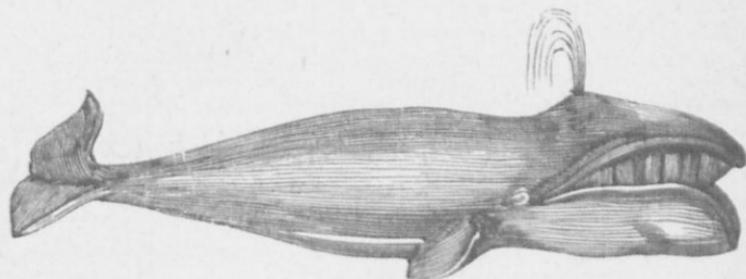

Φώκη.

πρὸς φωτισμόν, κατασκευάζουσι ἐνδύματα ἐκ τοῦ δέρματός τῆς, διάφορα ἐργαλεῖα ἐκ τῶν ὀστέων τῆς, χορδὰς ἐκ τῶν ἐντέρων τῆς κ. ἄ.

Ἡ Φάλαινα.

Ἡ φάλαινα εἶνε τὸ μεγαλύτερον ἐξ ὄλων τῶν ζῷων τῆς γῆς. Ὁμοιάζει δὲ κατὰ τὴν μορφήν πρὸς ἰχθῦν. Ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἰχ-

Φάλαινα.

θῆς ἀλλὰ θηλαστικὸν ζῷον, πρῶτον διότι γεννᾷ τὰ τέκνα τῆς ζῶντα καὶ θηλάζει αὐτὰ διὰ τῶν μαστῶν τῆς, καὶ δεύτερον διότι ἀναπνέει διὰ πνευμόνων. Ἡ κεφαλὴ τῆς φαλαίνης εἶνε τεραστίου μεγέθους· τὸ στόμα αὐτῆς, ὅταν εἶνε ἀνοικτόν, ὁμοιάζει πρὸς σπή-

λαιον. Ὀδόντας δὲν ἔχει, ἀλλ' ἀντὶ τούτων φέρει εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα πλῆθος κερατίνων ἐλασμάτων· τὰ ἐλάσματα ταῦτα ἀποτελοῦσιν εἶδος δικτύου, διὰ τοῦ ὁποίου διέρχονται οἱ καταπινόμενοι ἰχθύες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ οἰσοφάγος αὐτῆς εἶνε πολὺ στενός, διὰ τοῦτο μόνον ἐκ μικρῶν ἰχθύων τρέφεται: Τὸ δέρμα αὐτῆς εἶνε πολὺ χονδρὸν καὶ χωρὶς τρίχας· ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς δὲ εὐρίσκεται χονδρὸν στρώμα λίπους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγουσι μεγάλην ποσότητα ἐλαίου. Ἡ φάλαινα ἂν καὶ ἔχει δύναμιν τεραστίαν, ἐντούτοις εἶνε ζῶον ἡμερον καὶ ἀβλαβές· μόνον δὲ ὅταν ἐρεθισθῆ εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνος. Ἡ μήτηρ ἀγαπᾷ πολὺ τὸ τέκνον τῆς, τὸ θηλάζει, τὸ ὑπερασπίζει δὲ μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς τῆς.

Ἡ ἀλιεία τῆς φαλαίνης εἶνε μὲν πολὺ προσοδοφόρος, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐπικίνδυνος. Ἐκ τῶν ἐλασμάτων τοῦ στόματός τῆς κατασκευάζουσι τὰς μπαλαίνας, χρησίμους εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἡ φάλαινα ζῆ προπάντων εἰς τὰς βορείους θαλάσσας.

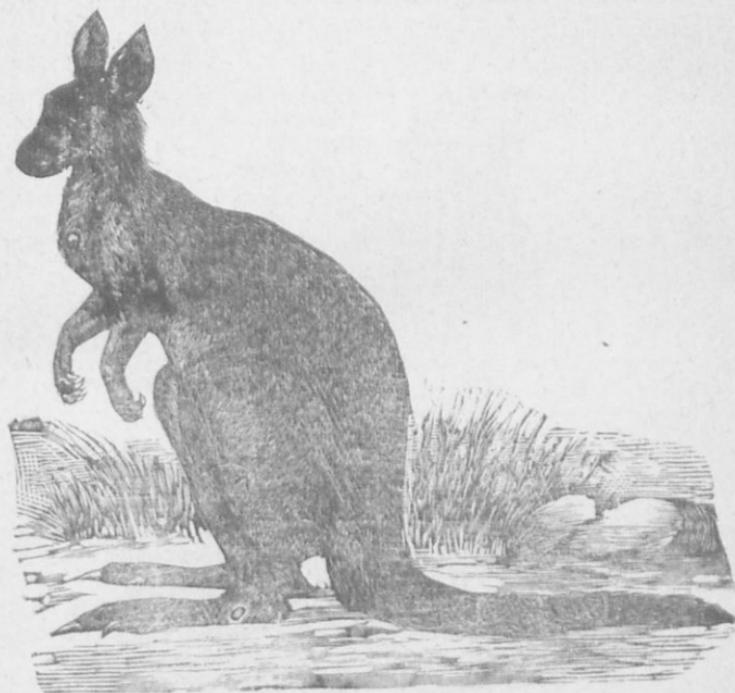
Ἡ Καγγουρώ.

Τὸ περίεργον τοῦτο ζῶον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ παράδοξον ὄνομα Καγγουρώ, ζῆ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Τὸ μέγεθός του εἶνε σχεδὸν ἑνὸς μέτρου. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶνε μικρά, τὰ ὠτά του μεγάλα καὶ εὐθέα, ἡ δὲ οὐρά του μακρὰ καὶ ἰσχυρά. Οἱ ἐμπρόσθιοι αὐτοῦ πόδες εἶνε βραχεῖς καὶ ἀσθενεῖς, ἀλλ' ὠπλισμένοι μὲ μεγάλους ὀνυχας· τούναντίον δὲ οἱ ὀπίσθιοι εἶνε μεγάλοι καὶ ἰσχυροί. Ἔνεκα τῆς κατασκευῆς ταύτης τῶν ποδῶν του τὸ ζῶον τοῦτο δὲν δύναται νὰ βαδίξῃ εὐκόλως· ἀλλὰ διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του κάμνει μεγάλα πηδήματα καὶ τοιουτοτρόπως προχωρεῖ. Ὅταν μάλιστα καταδιώκεται, πηδᾷ μετὰ τριαύτης ταχύτητος, ὥστε φαίνεται ὅτι μόλις ἐγγίζει τὴν γῆν· καὶ διὰ τοῦτο εἶνε δύσκολον νὰ συλληφθῆ. Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον τοῦ ζῴου τούτου εἶνε μία πλατεῖα πτυχὴ δέρματος, ἡ ὁποία σχηματίζει εἰς τὴν κοιλίαν τῆς εἶδος θήκης, ἐντὸς τῆς ὁποίας θέτει τὰ τέκνα τῆς, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἀτελῆ.

ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ζῶα τὰ ὁποῖα, ὅπως ἡ Καγγουρώ, ἔχουσιν ἕξωθεν τῆς κοιλίας των θήκην, διὰ νὰ θέτωσιν εἰς αὐτὴν τὰ νε-

ογνά των. Ὅλα αὐτὰ τὰ ζῷα ὀνομάζονται μαρσιποφόρα, δηλ. ζῷα φέροντα μάρσιπον.

Τὰ ζῷα, τὰ ὅποια μέχρι τοῦδε περιεγράψαμεν, ὀνομάζονται θηλαστικά, διότι ἔχουσι μαστούς, διὰ τῶν ὁποίων θηλάζουσι τὰ τέκνα των. Εἶνε δὲ τὰ θηλαστικά τὰ τελειότερα ἐξ ὄλων τῶν ζῳίων. Ἐχουσιν ὄλα πνεύμονας, διὰ τῶν ὁποίων ἀναπνέουσι τὸν

Καγγουρώ.

ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα. Τὰ περισσότερα τῶν θηλαστικῶν ζῳίων εἰς τὴν ξηρὰν ὀλίγα δὲ μόνον ὅπως ἡ φώκη, ἡ φάλαινα, ζῳίων εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὅταν πρόκειται νὰ ἀναπνεύσωσιν, ἡ δὲ φώκη ἐξέρχεται καὶ εἰς τὴν ξηρὰν. Τὰ θηλαστικά γεννῶσι τὰ τέκνα των ζῳόντα. Εἶνε δὲ ὄλα ζῷα θερμόαιμα, δηλ. διατηροῦσι τὴν θερμοκρασίαν αὐτῶν ὑψηλὴν καὶ ἀμετάβλητον, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐξωτερικὴ θερμοκρασία.

Β' ΠΤΗΝΑ.

Ὁ Ἄετός.

Ὁ ἄετός εἶνε τὸ ἀγριώτερον καὶ ἰσχυρότερον ἐκ τῶν πτηνῶν. Τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν αὐτοῦ βράμφος κάμπτεται ἄγκιστροειδῶς. Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶνε διαπεραστικοί, αἱ δὲ πτέρυγές του μεγάλαι καὶ ἰσχυρόταται. Οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν του εἶνε ὀπλισμένοι μὲ δνυ-

Ἄετός.

χας ἰσχυροὺς καὶ γαμβροὺς, οἱ ὅποιοι τοῦ χρησιμεύουσι, διὰ νὰ κατασπαράσῃ τὴν λείαν του.

Πετᾶ μὲ μεγάλην ταχύτητα, ἀντέχων εἰς τοὺς ἰσχυροτέρους ἀνέμους, καὶ ἀνυψοῦται ὑπὲρ τὰ ὑψηλότερα ὄρη.

Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων βράχων τῶν

ὕψηλῶν ὀρέων· ἐντὸς δὲ ταύτης γεννᾶ τὰ ὤα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται οἱ ἀετιδεῖς.

Ὁ ἀετὸς εἶνε ζῶον ἀδηφάγον καὶ σκληρόν, ἔχει δὲ δύναμιν τεραστίαν. Μόλις ἴδῃ τὸ θήραμα, ἀμέσως ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ, τὸ συλλαμβάνει μὲ τοὺς ὀξεῖς ὄνυχας καὶ τὸ φέρει μακρὰν, διὰ νὰ τὸ φάγῃ.

Διακρίνομεν διάφορα εἶδη ἀετῶν, ὡς τὸν χρυσάετον, τὸν ἀλιάετον, τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν κ. ἄ.

Ὁ ἀετὸς ἀνήκει εἰς τὰ καλούμενα ἀρπακτικὰ πτηνὰ. Ὄνομάσθη δὲ ἔνεκα τῆς ἰσχύος του βασιλεὺς τῶν πτηνῶν.

Ἡ Γλαῦξ.

Ἡ γλαῦξ εἶνε καὶ αὕτῃ ἀρπακτικὸν πτηνόν. Οἱ μεγάλοι ὀφθαλμοὶ τῆς, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ σκότος λάμπουσιν ὅπως οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς γάτας, εἶνε πολὺ εὐαίσθητοι εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν αἱ γλαῦκες τὴν ἡμέραν μένουσιν ἐντὸς τῆς φωλεᾶς των, ἐξέρχονται δὲ αὐτῆς τὴν νύκτα πρὸς εὔρεσιν τροφῆς.

Πέριξ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γλαυκὸς σχηματίζεται εἰς κύκλος ἐκ μικρῶν πτερῶν.

Ἡ γλαῦξ κατασκευάζει τὴν φωλεάν της εἰς ὅπας βράχων ἢ εἰς ἐρείπια κτιρίων.

Τρέφεται δὲ ἐκ μυῶν, σαυρῶν καθὼς καὶ ἐκ πολλῶν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων. Εἶνε λοιπὸν ἡ γλαῦξ ὠφέλιμον πτηνόν καὶ πρέπει νὰ τὴν προστατεύωμεν.

Ὁ Πελαργός.

Ὁ πελαργὸς διακρίνεται εὐκόλως ἐκ τῶν μακρῶν αὐτοῦ ποδῶν, τοῦ μακροῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ μακροῦ ῥάμφους. Ὁ πελαργὸς κτίζει τὴν φωλεάν του εἰς πύργους, εἰς κωδωνοστάσια, εἰς ἐρείπια οἰκοδομημάτων καὶ εἰς ἄλλα ὕψηλὰ μέρη. Τὴν τροφήν του τὴν ζητεῖ εἰς τὰ ἔλη καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Πολλάκις ἐπὶ ὀλοκλήρους ὥρας μένει ἀκίνητος, μὲ τοὺς πόδας ἐντὸς τοῦ ὕδατος παραμονεύων νὰ διέλθῃ κανὲν ἔρπετον ἢ μικρὸς ἰχθυὸς ἢ βάτραχος, τοὺς ὁποίους ἀμέσως διὰ ταχέος κτυπήματος τοῦ ῥάμφους συλλαμβάνει. Ὁ πελαργὸς εἶνε χρησιμώτατον πτηνόν, διότι

καταδιώκει τὰ ἐπιβλαβῆ ἕρπετά, καταστρέφων μέγαν ἀριθμὸν ἰσθόλων ὄφρων. Εἶνε δὲ πολὺ ἡμέρος καὶ συνηθίζει εὐκόλως εἰς τὸν βίον τῶν κατοικιδίων πτηνῶν.

Οἱ πελαργοὶ εἶνε πτηνὰ ἐκτοπιστικά, δηλ. εἰς τὰς χώρας μας μένουσι μόνον τὴν ἀνοιξιν καὶ τὸ θέρος· μόλις ὅμως ἔλθῃ τὸ φθινόπωρον ἀμέσως ἀναχωροῦσι μεταβαίνοντες εἰς θερμότερας χώρας, ὅπου καὶ ἡ τροφή των εἶνε ἀφθονωτέρα.

Πελαργός.

Οἱ πελαργοὶ, ἐπειδὴ εὐχαριστοῦνται νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ ἔλη καὶ νὰ παραμένωσιν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ πρὸς εὔρεσιν τροφῆς, ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν καλουμένων ἐλοβίων πτηνῶν.

Ἡ Νῆσσα.

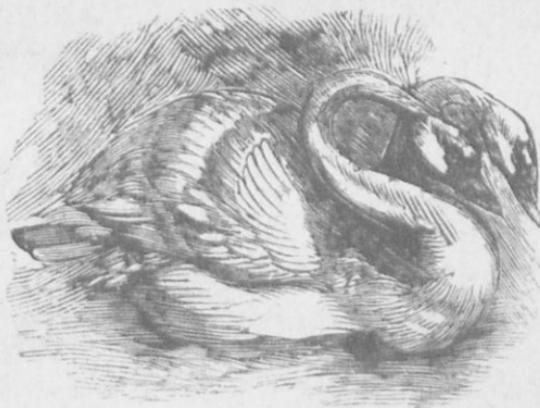
Ἡ νῆσσα, κ. πάπια, ἔχει τὸ μέγεθος μεγάλης ὄρνιθος, ἀλλὰ τοὺς πόδας βραχυτέρους. Τὸ σῶμά της καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ καὶ θερμοῦ πτερώματος, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ πο-

τίζηται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἡ νήσσα ἔχει τοὺς πόδας* στεγανούς, δηλ. οἱ δάκτυλοι ἐνώνονται μεταξύ των διὰ δέρματος· ὅταν λοιπὸν κολυμβᾷ ἀνοίγει τοὺς δακτύλους τῆς καὶ τὸ δέρμα ἐκτείνεται, τοιοῦτοτρόπως δὲ σχηματίζεται εἶδος κώπης διὰ τῆς ὁποίας ὤθει τὸ ὕδωρ καὶ προχωρεῖ ἐντὸς αὐτοῦ.

Αἱ ἄγριαι νήσσαι τὸ θέρος φεύγουσιν εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τοῦ βορρᾶ, ἐπανέρχονται δὲ εἰς τὰ ἰδικὰ μας κλίματα τὸν χειμῶνα. Ἡ ἡμερος νήσσα εἶνε πτηνὸν κατοικίδιον.

Ἄ Ο Κύνκος

Ἄ Ο κύκνος ὁμοιάζει πρὸς τὴν νήσσαν, ἀλλ' ἔχει ἀνάστημα μεγαλύτερον, εἶνε ἰσχυρότερος αὐτῆς, ὠραιότερος καὶ πλέον ὑπερήφανος. Ἄ Ο κύκνος διακρίνεται διὰ τὸ ὠραῖον λευκὸν αὐτοῦ πτέ-

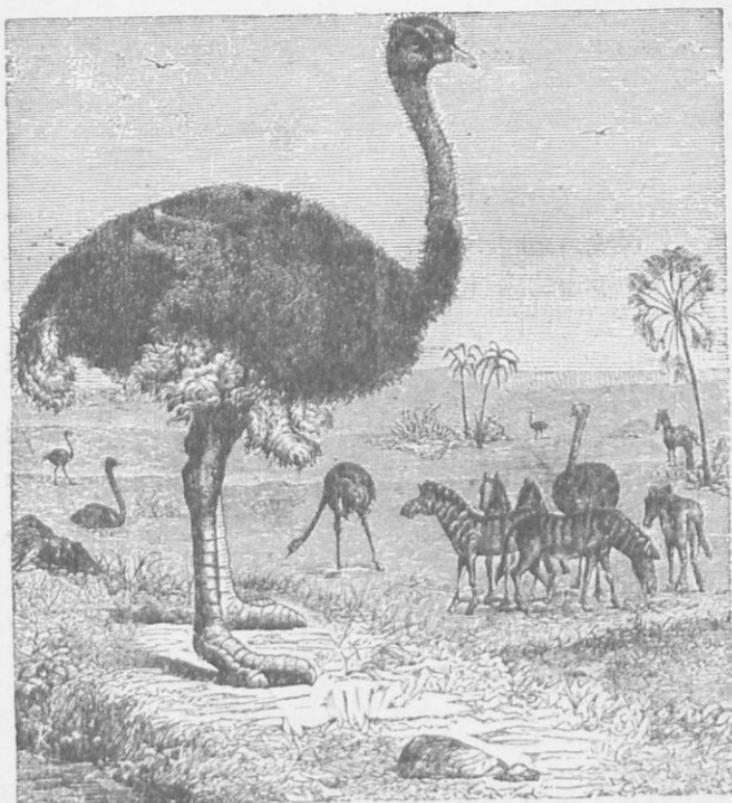

Κύνκοι

ρωμα. Ἄ Ο μακρὸς αὐτοῦ λαιμὸς εἶνε πολὺ ἐυκίνητος. Ἡ κεφαλὴ του εἶνε μικρά· τὸ ῥάμφος αὐτοῦ εἶνε πεπλατυσμένον ὅπως τῆς νήσσης, χρώματος πορτογαλλιοῦχρου. Ἄ Ο κύκνος εἰς τὴν ξηρὰν βαδίζει μετὰ τινος δυσκολίας, ἀλλ' εἰς τὸ ὕδωρ κολυμβᾷ μετὰ εὐκολίας καὶ χάριτος. Οἱ ἄγριοι κύκνοι πετῶσιν ὕψηλὰ καὶ μετὰ μεγάλην ταχύτητα, ἐνῶ οἱ ἡμεροὶ ἀποβάλλουσι τὴν συνήθειαν νὰ πετῶσι, καὶ ζῶσιν εἰς τὰς δεξαμενὰς τῶν κήπων.

Ἡ Στρουθοκάμηλος

Ἡ στρουθοκάμηλος εἶνε τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν πτηνῶν, φθά-
νουσα εἰς ὕψος 2 μέτρων καὶ πλέον. Οἱ μακροὶ αὐτῆς πόδες, οἱ
ὁποῖοι εἶνε στιβαροὶ καὶ ἰσχυροὶ φέρουσιν εἰς τὸ ἄκρον δύο μόνον
δακτύλους, ἐκ τῶν ὁπίων ὁ εἷς εἶνε βραχύτερος τοῦ ἄλλου καὶ χω-

Στρουθοκάμηλος.

ρις ὄνυχα. Ὁ λαιμὸς αὐτῆς, ὁ ὁποῖος εἶνε μακρότατος, φέρει κε-
φαλήν πολὺ μικράν· εἰς τὸ ἄκρον τῆς κεφαλῆς εὐρίσκεται τὸ
ῥάμφος, τὸ ὁποῖον εἶνε μεγάλον καὶ ἰσχυρόν. Τὸ σῶμα τῆς στρου-
θοκαμήλου εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ πτερῶν, ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς,
τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῶν ποδῶν.

Ἡ στρουθοκάμηλος δὲν δύναται νὰ πετάξῃ· τρέχει ὅμως μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ὥστε ὁ ταχύτερος ἵππος δὲν δύναται νὰ τὴν φθάσῃ.

Ἡ στρουθοκάμηλος γεννᾷ φᾶ, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει βᾶρος περισσότερον τῆς ὀκτᾶς· τὰ φᾶ ταῦτα κρύπτει εἰς τὴν ἄμμον, ὅπως ἔκκολαφθῶσιν ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου. Εἰς τινὰς πόλεις τῆς Ἀφρικῆς ἀνατρέφουσι τὰς στρουθοκαμήλους ἐντὸς ἰδιαιτέρων διαμερισμάτων, διὰ νὰ προμηθεύωνται τὰς πτέρυγας των, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουσι πρὸς στολισμὸν τῶν γυναικείων πέλων.

Οἱ ψιττακοί.

Οἱ ψιττακοὶ εἶνε ὠραιὰ πτηνά, τῶν ὁποίων οἱ πόδες εἶνε κατάλληλοι πρὸς ἀναρρίχῃσιν. Διὰ τοῦ χονδροῦ καὶ ἰσχυροῦ αὐτῶν ῥάμφους θραύουσι μετὰ μεγάλης ἐπιδειξιότητος τοὺς καρπούς, ἐκ τῶν ὁποίων τρέφονται. Ἡ παχεὶα καὶ σαρκώδης αὐτῶν γλῶσσα τοὺς παρέχει τὴν εὐκολίαν νὰ προφέρωσι λέξεις καὶ ὀλοκλήρους φράσεις, νὰ ἐπαναλαμβάνωσι τὸ κελάδημα ἄλλων πτηνῶν κ. ἄ. Ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτῶν δακτύλων οἱ μὲν δύο διευθύνονται πρὸς τὰ ἐμπρός, οἱ δ' ἄλλοι δύο πρὸς τὰ ὀπίσω. Μεταχειρίζονται δὲ τοὺς πόδας αὐτῶν οἱ ψιττακοί, διὰ νὰ φέρωσι τὴν τροφήν των εἰς τὸ στόμα. Εἰς τὰς χώρας μας οἱ ψιττακοὶ ζῶσι μόνον εἰς κλωδοὺς ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, εἰς τὰς θερμὰς ὅμως χώρας τῶν ἄλλων ἡπείρων ζῶσιν ἐλεύθεροι εἰς τὰ δάση. Οἱ ψιττακοί, διὰ νὰ ἀναρριχθῶσιν εἰς τὰ δένδρα, μεταχειρίζονται ὄχι μόνον τοὺς πόδας, ἀλλὰ καὶ τὸ ῥάμφος των. Ψιττακῶν ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη, ὅπως εἶνε ὁ πράσινος, ὁ ἐρυθρός, ὁ φαῖός· ὁ τελευταῖος οὗτος εἶνε ὁ καταλληλότερος, διὰ νὰ μανθάνῃ νὰ ὀμιλῇ.

Ὁ Ταῶς (παγῶνι)

Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο πτηνὸν εἶνε ἐστολισμένον δι' ὠραιότατων πτερῶν. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ, χρώματος βαθέος κυανοῦ, φέρει θύσανον ἐκ πτερῶν κυανῶν χρυσιζόντων. Ἡ οὐρά του, συνισταμένη ἐκ μεγάλων καὶ ὠραιότατων πτερῶν μεταξοειδῶν μὲ ποικιλοχρόους κηλίδας, ἀναπτύσσεται ἐν εἶδει ῥιπιδίου. Ἡ θήλεια ἔχει

ἀπλούστερον πτέρωμα. Ἡ πατρὶς αὐτοῦ εἶνε αἱ Ἰνδίαί, ὅποθεν λέγεται ὅτι μετέφερεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Ὁ Κόσσυφος.

Ὁ κόσσυφος (κότσυφας) εἶνε πτηνὸν ἐπιδημητικόν, δηλ. μένει πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν τόπον. Διακρίνεται δὲ διὰ τὸ ὠραῖον αὐτοῦ κελάδημα, καὶ ἔχει τὸ φυσικὸν χάρισμα νὰ μανθάνῃ διαφόρους ἤχους. νὰ μιμῆται διάφορα μουσικὰ ὄργανα, καθὼς καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν.

Ὁ ἄρρην κόσσυφος διακρίνεται ἀπὸ τὸν θήλυον ἐκ τοῦ βάρους καὶ τοῦ χρώματος τῶν πτερῶν αὐτοῦ, διότι ὁ μὲν ἄρρην ἔχει χρῶμα μέλαν καὶ βάρφος κίτρινον, ὁ δὲ θήλυς ἔχει χρῶμα φαῖον καὶ βάρφος μελανωπὸν.

Ὁ κόσσυφος δεικνύει μεγάλην στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα του ὑπερασπίζων αὐτὰ πολλάκις μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς του.

Ἡ Ἀηδῶν.

Ἡ ἀηδῶν εἶνε πτηνὸν ἀποδημητικόν, ἐρχομένη εἰς τὰ κλίματα ἡμῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος καὶ ἀναχωροῦσα εἰς θερμότερα κλίματα κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἡ ἀηδῶν εὐχαριστεῖται

Ἀηδῶν.

νὰ ζῆ μεμονωμένη, διακρίνεται δὲ διὰ τὸ μελωδικὸν αὐτῆς κελάδημα. Ἀφοῦ κατασκευάσῃ τὴν φωλεάν της, γεννᾷ ἐντὸς αὐτῆς τέσσαρα ἕως πέντε ὄψα, τὰ ὅποια ἐπιφάζει μόνῃ ἐπὶ 18-20 ἡμέρας. Ὅταν δὲ ἐξέλθωσιν ἐξ αὐτῶν οἱ νεοσσοί, τότε τὸ ἄρρην ἐρχε-

ται εἰς βοήθειαν πῆς θηλείας λαμβάνον μέρος εἰς τὴν διατροφήν καὶ ἀνατροφήν τῶν νεογνῶν.

Τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα μετὰ τὰ θηλαστικὰ περιεγράψαμεν, ὀνομάζονται πτηνὰ, διότι ἔχουσι πτέρυγας, διὰ τῶν ὁποίων πετώσι.

Ὅλον δὲ τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ πτερῶν. Τὰ ὀπίσθια ἄκρα τῶν πτηνῶν, δηλαδὴ οἱ πόδες, καταλήγουσιν εἰς τὰ περισσότερα πτηνὰ εἰς τέσσαρας δακτύλους, οἱ ὁποῖοι φέρουσιν ὄνυχας. Οἱ δάκτυλοι οὗτοι εἰς ἄλλα μὲν πτηνὰ εἶνε κεχωρισμένοι, εἰς ἄλλα δὲ εἶνε ἠνωμένοι διὰ δέρματος· τὰ πτηνὰ, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τοὺς δακτύλους ἠνωμένους διὰ δέρματος, ὀνομάζονται στεγαπόδα.

Ἡ κεφαλὴ τῶν πτηνῶν τελειώνει εἰς ῥάμφος, τοῦ ὁποίου τὸ σχῆμα παρουσιάζει ποικιλίας ἀναλόγως τοῦ τρόπου τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως τῆς τροφῆς των. Τὰ ὀστέα τῶν πτηνῶν εἶνε κοίλα καὶ πλήρη ἀέρος, τοιοῦτοτρόπως δὲ τὸ βᾶρος αὐτῶν καθίσταται μικρότερον καὶ διευκολύνεται ἡ πτήσις.

Ὅλα τὰ πτηνὰ γεννῶσιν ᾧά, τὰ ὁποῖα ἐμφάζουσι· συνίσταται δὲ ἕκαστον ᾧδὸν ἐκ τοῦ κελύφους, τοῦ λευκώματος καὶ τοῦ κρόκου. Ἐκ τῶν πτηνῶν, ἄλλα μὲν μένουσι πάντοτε εἰς τὸν ἴδιον τόπον καὶ λέγονται ἐπιδημητικά, ὅπως εἶνε τὰ στρουθία, αἱ πέρδικες, οἱ ἀετοί, αἱ γλαυκες. Ἄλλα ἀναχωροῦσι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου εἰς θερμότερας χώρας, τὸ δὲ ἔαρ ἐπανέρχονται πάλιν καὶ λέγονται ἐκτοπιστικά, ὅπως εἶνε ἡ χελιδὼν, ἡ ἀηδὼν. Καὶ ἄλλα τέλος, τὰ ὁποῖα μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ λέγονται διάβατικά, ὅπως εἶνε αἱ ὄρνυγες, αἱ κίχλαι.

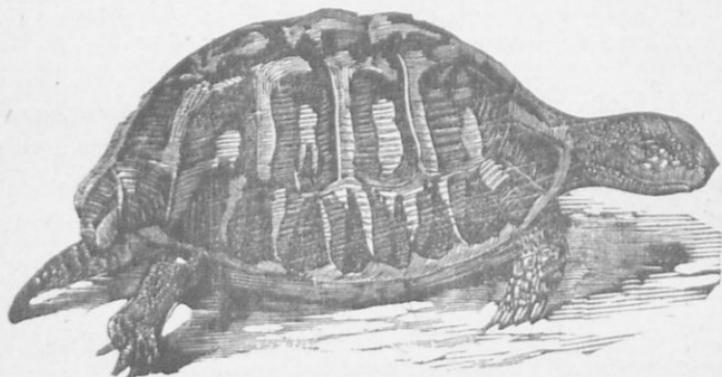
Τὰ πτηνὰ εἶνε πολὺ ὠφέλιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ μὲν διότι παρέχουσιν εἰς αὐτὸν τὸ κρέας των ὡς τροφήν, τὸ δὲ σπουδαιότερον διότι καταστρέφουσι πολλὰ ἔντομα λίαν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν.

Γ' ΕΡΠΕΤΑ.

Αἱ χελῳναί.

Τὸ σῶμα τῶν χελῳνῶν εἶνε ἐγκεκλεισμένον ἐντὸς κερατίνου θώρακος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὀστράκων. Ὁ θώραξ οὗτος ὀνομάζεται χελῳνιον. Ἐπὶ τοῦ θώρακος ὑπάρχουσι δύο ὀπαί, μία

ἔμπροσθεν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ἔμπρόσθιοι πόδες καὶ μία ὀπισθεν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται οἱ ὀπίσθιοι πόδες καὶ ἡ οὐρά. Τὸ στόμα τῶν χελωνῶν δὲν ἔχει ὀδόντας, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν χεῖλος κεράτινον· ὁμοιάζει δὲ πρὸς ῥάμφος πτηνοῦ. Αἱ χελῶναι γεννῶσιν φά λευκά, στρογγύλα, τὰ ὁποία κρύπτουσι εἰς τὴν ἄμμον, διὰ νὰ ἐκκολαφθῶσιν ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου. Τρέφονται δὲ ἐκ διαφόρων φυτῶν, καρπῶν, σκωλήκων, κοχλιῶν, ἐντόμων καὶ ἰχθύων.

Χελώνη

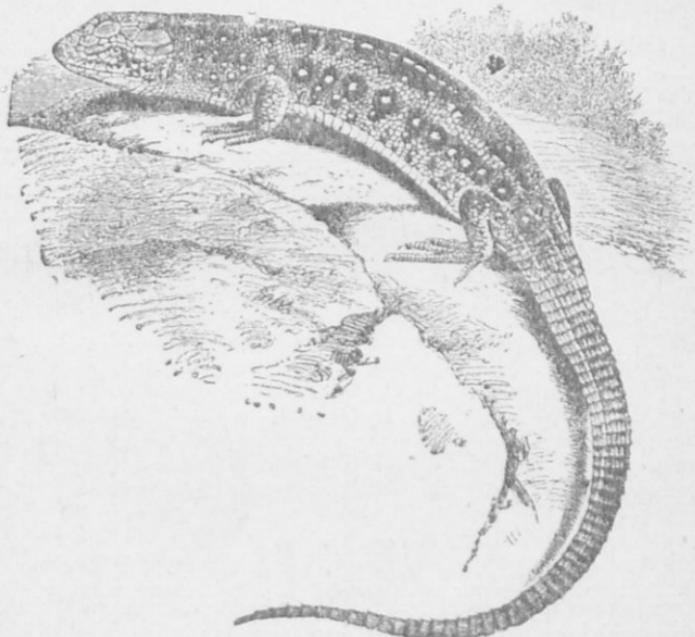
Χελωνῶν ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη, ὅπως εἶνε ἡ ἑλληνικὴ χελώνη, ἡ ὁποία ζῆ εἰς τὴν ξηρὰν. Τὸ ἄνω ὄστρακον τοῦ θώρακος αὐτῆς εἶναι λίαν κυρτὸν καὶ ἀνθεκτικόν, οἱ δὲ δάκτυλοί της εἶνε σκληροὶ καὶ ἀκίνητοι. Εὐρίσκεται εἰς ἕλην τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ εἶνε κοινοτάτη ἐν Ἑλλάδι.

Ἐμὸς ἡ τελματαία (νεροχελώνα), ἡ ὁποία ζῆ εἰς τὰ τέλματα. Ἐξ ἕλων ὅμως τῶν χελωνῶν αἱ μεγαλήτεροι εἶνε αἱ θαλάσσιαι χελῶναι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι μῆκος 2 μέτρων καὶ βάρος 300—400 ὀκάδων. Αὐταὶ εἰς τὴν ξηρὰν βαδίζουσι βραδέως, ἀλλ' εἰς τὴν θάλασσαν κολυμβῶσιν ἐξαίρετα. Ζῶσι δὲ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, καὶ συνηθίζουσι νὰ ἐξέρχωνται τὴν νύκτα εἰς τὴν ξηρὰν, διὰ νὰ ἐναποθέσωσι εἰς τὴν ἄμμον τὰ μεγάλα φά των.

Αἱ Σαῦραι.

Τὸ σῶμα τῶν σαυρῶν εἶνε ἐπίμηκες καὶ εὐκίνητον, καλύπτεται δὲ ὑπὸ λεπτῶν καὶ στιλπνῶν φολίδων καὶ καταλήγει εἰς οὐράν.

Οἱ μικροὶ μαῦραι ὀφθαλμοὶ τῶν εἶνε ζωηρότατοι. Ἐκαστος τῶν 4 λεπτῶν ποδῶν αὐτῶν ἔχει 5 δακτύλους ὠπλισμένους δι' ὀνύχων, διὰ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ προσκολλῶνται εἰς τὰς μικροτέρας ἐξοχάς, καθὼς καὶ νὰ τρέχωσιν ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Αἱ σαῦραι εἶνε ζῶα ἡμερα καὶ ἀδλαβῆ, τρέφονται δὲ ἐκ μικρῶν ἐντόμων καὶ σκωλήκων, καὶ ἔχουσι πολυαριθμοὺς ὀξυτάτους ὀδόντας. Κατὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους αἱ σαῦραι ἀποσύρονται εἰς τὸ βάθος ὁπῆς τινος καὶ διέρχονται

Σαύρα τῶν τοίχων.

ἐκεῖ τὸν χειμῶνα νεναρκωμένοι, μόλις δὲ ἀρχίζει ἡ ἀνοιξίς ζωογονοῦνται ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου.

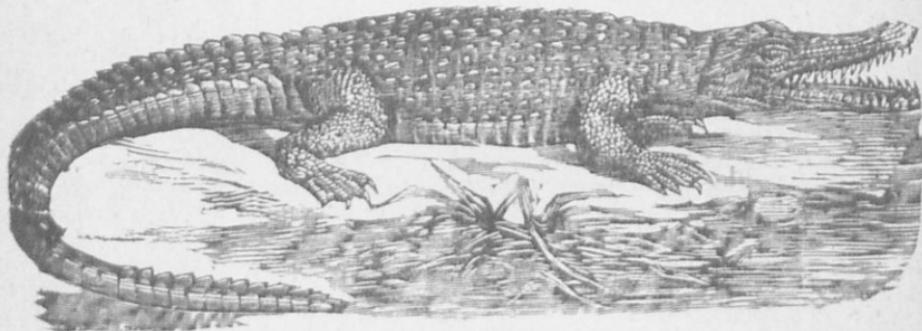
Σαυρῶν ὑπάρχουσι διάφορα εἶδη, ὅπως εἶνε ἡ κοινὴ σαύρα, ἢ ὁποία ἔχει χρῶμα φαιόν, ἀναρριχᾶται δ' εὐκόλως ἐπὶ τῶν τοίχων. Ἡ πρασίνη σαύρα, ἢ ὁποία ἔχει ὠραῖον πράσινον χρῶμα, καὶ μέγεθος μεγαλύτερον τῆς κοινῆς. Ἄλλαι σαῦραι ἔχουσι τὸ σῶμα ἐστολισμένον ὑπὸ ὠραίων κηλίδων πρασίνων, μαύρων ἢ κυανῶν.

Εἰς τὰς σαύρας ἀνήκει καὶ ὁ χαμαιλέον ὁ ὁποῖος εἶνε ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν ιδιότητα, τὴν ὁποῖαν ἔχει νὰ μεταβάλλῃ τὸ χρῶμα τοῦ δέρματός του. Αἱ κινήσεις αὐτοῦ εἶνε βραδύταται· ζῆ δὲ ἐξ ἐντόμων, τὰ ὅποια συλλαμβάνει διὰ τῆς γλώσσης του, τὴν ὁποῖαν ἐξακοντίζει μετὰ μεγάλης ταχύτητος.

Εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς βορείου Ἀμερικῆς εἶνε κοινότατος ὁ Μεγαλόσαυρος.

Ὁ Κροκόδειλος.

Ὁ κροκόδειλος εἶνε ζῷον μέγα καὶ ἰσχυρόν. Τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ φολίδων, τὰς ὁποίας δυσκόλως δύναται νὰ διαπεράσῃ σφαῖρα ὅπλου. Οἱ βραχεῖς αὐτοῦ πόδες ἔχουσι τοὺς μὲν ἐμπροσθίους δακτύλους ὀπλισμένους μετὰ ὄνυχας ὀξείας, τοὺς δὲ ὀπισθίους ἠνωμένους διὰ δέρματος, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει εἰς αὐ-

Κροκόδειλος

τόν, ἔταν καλυμθῆ. Ἡ ὑπερμεγέθης αὐτοῦ κεφαλὴ καταλήγει εἰς σιαγόνας ὀξείας, αἱ ὁποῖαι εἶνε ὀπλισμέναι διὰ σειρᾶς ὀδόντων μεγάλων καὶ κοπτερῶν.

Οἱ κροκόδειλοι ζῶσι πρὸ πάντων μὲν εἰς τὸ ὕδωρ, ἐξέρχονται ὅμως καὶ εἰς τὴν ξηρὰν. Συχνάκις κρύπτονται εἰς τὴν ἄμμον, διὰ νὰ ἐνεδρεύσωσι τὴν λείαν των.

Τρέφονται πρὸς πάντων ἐξ ἰχθύων, τῶν ὁποίων καταστρέφουσι μέγαν ἀριθμόν, καθὼς καὶ ἐκ διαφόρων θηλαστικῶν· ἐνίοτε δὲ προσβάλλουσι καὶ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.

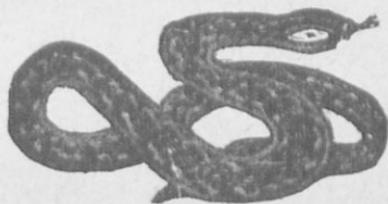
Οἱ κροκόδειλοι, ὅπως ὅλα τὰ ἔρπετά, γεννῶσιν ὧὰ εἰς τὴν ἄμμον, τὰ ὅποια ἐκκολάπτουσι ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου.

Υπάρχουσι πολλά εἶδη κροκοδείλων, ὅπως εἶνε οἱ ζῶντες εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀμερικῆς, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται ἀλλιγάτορες, ἄλλοι οἱ ὅποιοι ζῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας· ἄλλοι εἶνε οἱ τῆς Ἀφρικῆς, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται κυρίως εἰς τὸν Νεῖλον ποταμὸν· οὗτοι ἔχουσι χρῶμα πρασινωπὸν μὲ κηλίδας καὶ γραμμὰς μαύρας ἐκ τῆς βράχειος. Φθάνουσι μέχρι μήκους 9 μέτρων, καὶ εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνοι, διότι ἐπιπίπτουσι κατὰ πάντων τῶν ζῴων ὅσα πλησιάζουσιν εἰς τὸν ποταμὸν.

Οἱ κροκοδείλοι ἐτιμῶντο τὸ πάλαι πολὺ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων.

Ἡ Ἐχιδνα (ὄχιά).

Τὰ πλέον ἐπικίνδυνα ἐξ ὄλων τῶν ζῴων εἶνε οἱ δηλητηριώδεις ὄφεις. Εἰς τὴν χώραν μας ὁ μόνος δηλητηριώδης ὄφεις, τὸν ὁποῖον πραγματικῶς πρέπει νὰ φοβώμεθα, εἶνε ἡ ἔχιδνα. Τὸ σῶμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον εἶνε κυλινδρικόν, ὅπως ὄλων τῶν ὄφειων, ἔχει μήκος 60—80 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆς εἶνε τριγωνική,

Ἐχιδνα

τὸ δὲ χρῶμα τοῦ σώματός της εἶνε φαιὸν μὲ κηλίδας τετραγώνους, χρώματος καστανοῦ. Ἡ ἔχιδνα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὀδόντων της, φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγόνης δύο ὀδόντας μεγαλητέρους, οἱ ὅποιοι ἐσωτερικῶς εἶνε κοῖλοι καὶ περιέχουσι δηλητήριον. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἔχιδνα δαγκάσῃ ἄνθρωπον, χύνει εἰς τὴν πληγὴν αὐτοῦ τὸ δηλητήριον, τὸ ὁποῖον, ἐὰν δὲν προληφθῇ ἢ δηλητηρίασις τοῦ σώματος, ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Τὸ πρῶτον λοιπὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λάβωμεν πρὸς πρόληψιν τοῦ θανάτου, εἶνε νὰ δέσωμεν ἰσχυρῶς τὸ μέρος τὸ ὀλίγον ὑπεράνω τῆς πληγῆς, διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀναμιχθῆ μὲ τὸ δηλητήριον, νὰ μεταδοθῇ εἰς ὄλον τὸ σῶμα. Ἄλλος τρόπος προλήψεως εἶνε νὰ

χύσωμεν εἰς τὴν πληγὴν ἐν ὑγρὸν καυστικόν, τὸ ὁποῖον λέγεται ἀμμωνιακόν, ἢ νὰ ἐπιθέσωμεν σίδηρον πεπυρακτωμένον, διὰ νὰ καῖ ἢ σάρξ, ἢ ὁποῖα προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ δηλητηρίου. Ἐπίσης ὠφέλιμον εἶνε νὰ πῆ ὁ δηχθεὶς μεγάλην ποσότητα βουμίου ἢ ἄλλου οἴνοπνευματώδους ποτοῦ.

Ἡ γλῶσσα τῆς ἐχιδῶνος εἶνε μακρὰ καὶ ἐσχισμένη εἰς δύο. Τὸν χειμῶνα περιπίπτει εἰς νάρκην.

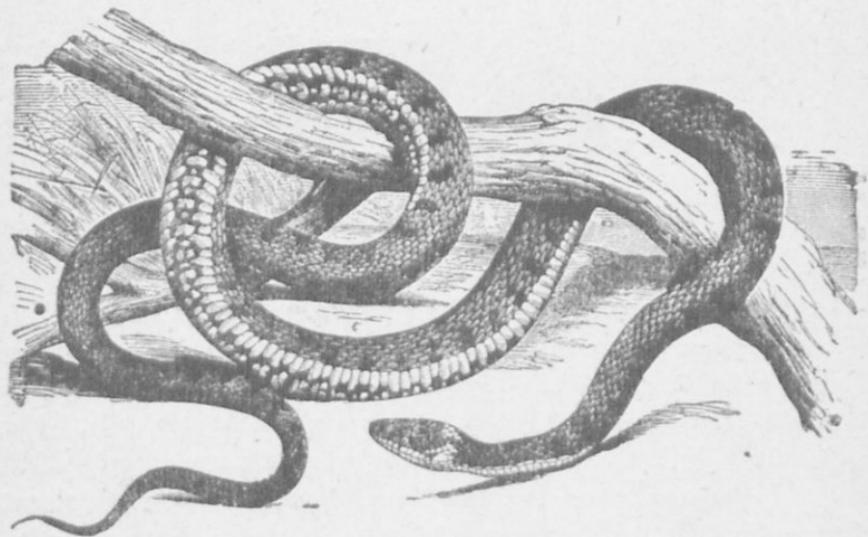
Εἰς τὰς θερμὰς χώρας ὑπάρχουσι ὄφεις δηλητηριώδεις, ἀκόμη πλέον ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τὴν ἐχιδῶνα.

Τοιοῦτος εἶνε

Ὁ κροτάλιας, κοινότατος εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν, ἔχων μῆκος 1,50 μ. Ὀνομάζεται δὲ τοιουτοτρόπως, διότι εἰς τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς του φέρει δακτυλίους κερατίνους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν σύρηται, προξενοῦσι κρότον.

Μὴ δηλητηριώδεις ὄφεις εἶνε

Ὁ βόας, ὄφεις πελώριας, κατοικῶν εἰς τὰ δάση τῆς Ἀμερικῆς.

Βόας

Τὴν τροφήν αὐτοῦ προμηθεύεται ἐνεδρεῶν ἐπὶ τῶν δένδρων ἕως ἔτου διέλθῃ ζῆνόν τι, κατὰ τοῦ ὁποῖου ἐπιπίπτει καὶ τὸ περισφιγ-
γει μέχρις ἔτου τὸ πνίξῃ.

Ὁ πύθων, ὄφις ἐπίσης πελώριος, ἔχων κεφαλὴν τετράγωνον Ζῆ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Τὰ ζῦα, τὰ ὁποῖα περιεγράψαμεν μετὰ τὰ πτηνά, ὀνομάζονται ἑρπετά, διότι προχωροῦσι συρόμενα διὰ τῆς κοιλίας, εἴτε ἔχουσι πόδας βραχεῖς, ὡς εἶνε αἱ χελῶναι καὶ αἱ σαῦραι, εἴτε στεροῦνται παντελῶς ποδῶν, ὡς εἶνε οἱ ὄφεις.

Τὸ σῶμα ὄλων τῶν ἑρπετῶν, ἐκτὸς τῶν χελωνῶν, εἶνε ἐπίμηκες. Εἶνε δὲ ζῦα ψυχρῶαιμα, δηλαδὴ ἡ θερμοκρασία αὐτῶν μεταβάλλεται μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας.

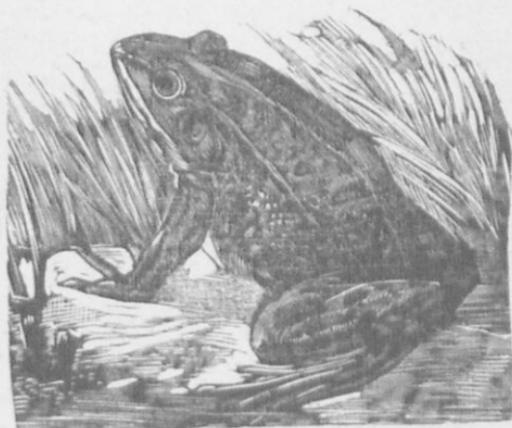
Τὰ ἑρπετὰ τὸν χειμῶνα περιπίπτουσι εἰς νάρκην.

Δ' ΑΜΦΙΒΙΑ

Οἱ Βάτραχοι.

Πολλάκις, ἐνῶ περιπατοῦμεν πλησίον ρυάκων ἢ δεξαμενῶν, βλέπομεν τοὺς βετράχοις νὰ πηδῶσιν ἐκ τοῦ μέσου τῶν χόρτων καὶ νὰ βυθίζονται εἰς τὸ ὕδωρ.

Ἐὰν συλλάβωμεν ἕνα βάτραχον καὶ τὸν ἐξετάσωμεν, θὰ ἴδωμεν,

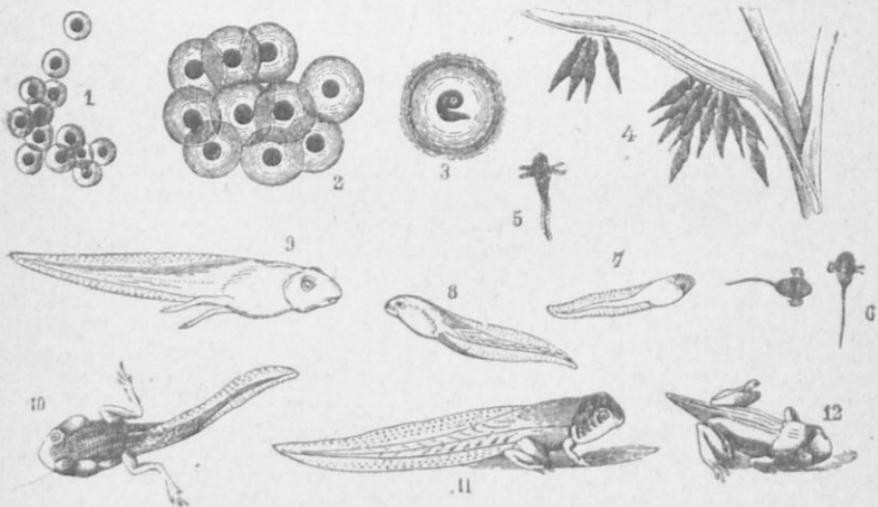

Βάτραχος.

ὅτι οἱ ἐμπρόσθιοι αὐτοῦ πόδες εἶνε βραχεῖς καὶ ἀσθενεῖς· φέρει δ' ἕκαστος ἐξ αὐτῶν τέσσαρας δακτύλους, οἱ ὁποῖοι σχηματίζουσι εἶδος μικρᾶς χειρός. Οἱ ὀπίσθιοι εἶνε μακρότεροι καὶ ἰσχυροὶ καὶ

φέρει ἕκαστος πέντε δακτύλους συνηνωμένους διὰ λεπτοῦ δέρματος. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀνισότητος ταύτης τῶν ἐμπροσθίων καὶ ὀπισθίων ποδῶν, τὸ βάδισμα τῶν βατράχων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς γίνεται διὰ πηδημάτων. Εἰς τὸ ὕδωρ οἱ βάτραχοι κολυμβῶσιν ἐξαίρετα. Τρέφονται δὲ ἐξ ἐντόμων, ὑδροβίων σκωλήκων κ.τ.λ. καὶ ἐπομένως εἶνε ζῶα ὠφέλιμα.

Πρὸς τὸν βάτραχον ὁμοιάζει πολὺ ὁ φρῦνος, ἀλλ' εἶνε χονδρότερος καὶ δυσειδέστερος τούτου. Ὁ φρῦνος, τὴν ἡμέραν κρύπτεται εἰς ὄπας, εἰς ὑγροὺς καὶ σκοτεινοὺς τόπους, ἐξέρχεται δὲ τὴν νύκτα πρὸς εὗρεσιν τροφῆς. Τὸ δέρμα του εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ φυσαλίδων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχεται ἐν ὑγρὸν δύσσομον. Εἶνε ζῶον ὠφέλιμον, διότι κατατρώγει τοὺς κοχλίας τοὺς καταστρέφοντας τὰ φυτά, καὶ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ἕντομα.

Μεταμορφώσεις βατράχου.

Αἱ σαλαμάνδραι. Τὸ σῶμα αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει μῆκος 20--30 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς σαύρας. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματός του εἶνε χρυσοκίτρινον μὲ μεγάλας φαιὰς κηλίδας. Ζῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν εἰς τόπους ὑγροὺς.

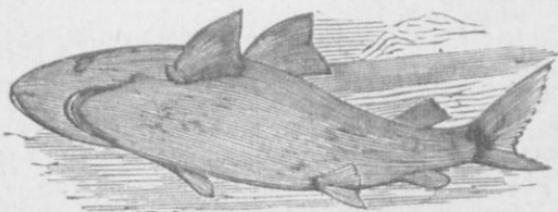
Οἱ τρίτωνες, μικρότεροι ὀλίγον τῆς σαλαμάνδρας καὶ ἔχοντες τὴν οὐρὰν πλαγίως πεπιεσμένην. Εἶδος τι αὐτῶν φέρει κατὰ μῆκος ἀπὸ τῆς βάχεως μέχρι τῆς οὐρᾶς, εἶδος ὀδοντωτοῦ λόφου.

Οἱ βάτραχοι καὶ τὰ ἄλλα ζῷα, τὰ ὅποια μετ' αὐτοὺς περιεγράψαμεν ὀνομάζονται ἀμφίβια, διότι δύνανται νὰ ζήσωσι καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὸ ὕδωρ.

Τὰ ζῷα ταῦτα παρουσιάζουσι τὸ ἐξῆς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα. Κατ' ἀρχὰς ἐξέρχονται τοῦ ὕδου ὑπὸ μορφήν μικροῦ μέλανος ἰχθύος μὲ οὐράν, καὶ ἀναπνεύουσι διὰ βραγχίων (σπάραχνα). Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ζῶσιν ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ὀνομάζονται γυρίνοι· ἀκολούθως ἄρχονται νὰ ἀναπτύσσωνται οἱ πόδες, ἢ οὐρὰ πίπτει καὶ τὰ βράγχια ἀντικαθίστανται διὰ πνευμόνων. Εἰς μερικὰ ἕμως εἶδη τὰ βράγχια παραμένουν καθ' ὅλην τὴν ζωὴν.

Ε'. ΙΧΘΥΕΣ

Ὅπως μεταξὺ τῶν θηλαστικῶν, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἑρπετῶν, τοιοῦτοτρόπως καὶ μεταξὺ τῶν ἰχθύων ὑπάρχουσι ζῷα μεγάλα καὶ φοβερά. Ὁ φοβερώτερος δὲ ἐκ τῶν ἰχθύων εἶνε ὁ καρχαρίας, ὁ ὅποιος κοινῶς ὀνομάζεται σκυλόψαρο. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος του φθάνει μέχρι 8 μέτρων. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀπολήγει εἰς ῥύγχος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀνοίγεται τὸ φοβερὸν στόμα του ὅμοιον πρὸς

Καρχαρίας.

σπῆλαιον, τὸ ὅποιον εἶνε ὠπλισμένον διὰ πολλῶν σειρῶν ὀξέων ὀδόντων.

Ἡ δύναμις τοῦ ζῴου τούτου εἶνε τεραστία, καὶ ἡ ταχύτης μετὰ τῆς ὀπίσθιας κολυμβᾶ, μεγίστη. Εἶνε δὲ ζῷον λίαν ἀδηφάγον καὶ ἀρπακτικόν, παρακολουθοῦν τὰ πλοῖα καὶ τὰς λέμβους, διὰ νὰ καταβροχθίσῃ πᾶν ὅτι ἐξ αὐτῶν πίπτει. Ἐπιτίθεται δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πολλάκις ἄνθρωποι εὐρισκόμενοι εἰς τὴν θάλασσαν κατεβροχθίσθησαν ὑπὸ τοῦ καρχαρίου. Ἀπὸ τὸ ἦπαρ (σκῆτι)

τοῦ καρχαρίου ἐξάγουσιν εἶδος ἐλαίου, ἐκ δὲ τοῦ δέρματός του κατασκευάζουσι χονδροειδεῖς βύρσας (βούρτσας). Εἶνε ὁ μόνος ἰχθύς, ὁ ὁποῖος γεννᾷ τὰ τέκνα του ζῶντα.

Ἡ Ἀρίγγη.

Ἡ ἀρίγγη, κ. βρέγγα εἶνε ἰχθύς μετρίου μεγέθους μὲ μικρὸν στόμα.

Ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῆς φέρει ἕξ πτερύγια, ἐκ τῶν ὁποίων δύο εἶνε πλησίον τῆς κεφαλῆς, δύο ὑπὸ τὴν κοιλίαν, ἓν ἐπὶ τῆς ῥάχως καὶ τὸ ἕκτον ἐπὶ τῆς οὐρᾶς. Αἱ ἀρίγγαι ζῶσιν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ὁπόθεν κατὰ τὸ θέρος μεταβαίνουνσι κατὰ πολυάριθμα στίφη εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ γεννήσωσι τὰ ὄψια των, ὁπότε συλλαμβάνονται ἑκατομμύρια ἕξ αὐτῶν. Κατὰ τινα μάλιστα ἔτη μεταναστεύουσι εἰς τόσον μέγα πλῆθος, ὥστε καταλαμβάνουσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἕκτασιν πολλῶν χιλιομέτρων, τὰ δὲ πλοιάρια δυσκολεύονται πολὺ νὰ πλεύσωσι διὰ μέσου αὐτῶν.

Ἐκ τῆς ἀλιείας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἀριγγῶν ζῶσι πολλοὶ ἄνθρωποι.

Ἡ Σαρδίνη.

Ἡ σαρδίνη, κ. σαρδέλλα, ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἀρίγγην, ἀλλ' εἶνε μικροτέρα ταύτης. Ἀλιεύεται δὲ καὶ αὕτη κατὰ πλῆθος, πρὸ

Σαρδίνη.

πάντων εἰς τὰ παράλια τῆς Βρετανίας, εἰς τὴν Μεσόγειον παρὰ τὴν Σαρδηνίαν καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Αἱ σαρδέλαι διατηροῦνται ἠλατισμέναι εἰς τὰ θαρέλια ἢ εἰς μικρὰ κυτία μὲ ἔλαιον.

Ὁ Σκόμβρος.

Ὁ σκόμβρος, κ. σκουμβρί, φέρει πλησίον τῆς οὐρᾶς του 4—5 ζεύγη μικρῶν πτερυγίων. Εὐρίσκεται δὲ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸν Εὐξεινον πόντον. Οἱ ἰσχυροὶ σκόμβροι ξηραίνόμενοι φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα τσίροι, οἱ δὲ παχεῖς ἀλατίζονται καὶ διατηροῦνται εἰς τὰ βαρέλια.

Πρὸς τὸν σκόμβρον ὁμοιάζει πολὺ ὁ κολίας, κ. κολίος.

Ὁ Θύννος.

Ὁ θύννος (μαγιάτικο) εὐρίσκεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἔχει δὲ μῆκος 1—2 μέτρων. Τὸ νόστιμον αὐτοῦ κρέας τρώγεται καὶ νωπὸν, διατηρεῖται δὲ καὶ ἡλατισμένον. Εἶδος θύννου εἶνε καὶ ἡ παλαμύς (παλαμύδα), ἡ ὁποία, ὅταν εἶνε μεγάλη, ὀνομάζεται κοινῶς λακέρδα.

Ὁ Σαλωμός.

Οὗτος εἶνε ἰχθύς μέγας εὐρισκόμενος εἰς τὰς βορείους θαλάσσας, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φωτοκίας μεταβαίνει κατὰ πολυάριθμα στίφη εἰς τὸν Ῥήνον καὶ ἄλλους ποταμούς, διὰ νὰ καταθέσῃ ἐκεῖ τὰ ὄψα του. Ἐν Ἑλλάδι εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἀλφειὸν, τὸν Λάδωνα καὶ τὸν Ἀχελῷον ποταμὸν καὶ ὀνομάζεται κοινῶς πέστροφα.

Ἄλλοι ἰχθύες εἶνε.

Ὁ Γάδος ἢ ὀνίσκος (βακαλάος). Οὗτος ζῆ ἰδίως εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἀπεξηραμμένος καὶ ἡλατισμένος. Ἀπὸ τὸ ἦπαρ εἶδους τινὸς γάδου, τοῦ καλουμένου γαλερίου, ἐξάγεται τὸ ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου (μουρουνόλαδον), τὸ ὁποῖον εἶνε χρήσιμον εἰς τὴν ἰατρικὴν.

Ὁ Ἐγγελος, κ. χέλι. Οὗτος ἔχει σῶμα ὄφιοειδὲς καὶ ζῆ εἰς τὰς θαλάσσας, τοὺς ποταμούς καὶ τὰς λίμνας· δύναται δὲ νὰ ζῆσῃ καὶ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον.

Τῶν ἰχθύων τὸ σῶμα εἶνε ἐπίμηκες καὶ κυλινδρικὸν ἢ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων. Τὰ ἄκρα αὐτῶν εἶνε μεταβεβλημένα εἰς πτερύγια, διὰ τῶν ὁποίων κολυμβῶσι. Ἀναπνεύουσι δὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ὁ ὁποῖος εἶνε διακελυμένος ἐντὸς τοῦ ὕδατος· πρὸς

τούτο φέρουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν τὰ βράγχια (σπάραχνα), τὰ ὅποια ὁμοιάζουσι πρὸς κτένια, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται τὸ ὕδωρ ἀφ' οὗ δὲ ἀπορροφήσωσι τὸν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τούτου ἀέρα, κατόπιν ἐξάγουσι πάλιν τὸ ὕδωρ. Τὸ σῶμα τῶν περισσοτέρων ἰχθύων καλύπτεται ἀπὸ λέπια, τὰ ὅποια εἶνε τοποθετημένα τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ὅπως τὰ κεραμίδια εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν. Τινῶν ὁμοίως ἰχθύων τὸ σῶμα εἶνε γυμνόν.

Οἱ περισσότεροι ἰχθύες φέρουσιν ἐντὸς τῆς κοιλίας μίαν κύστιν (φούσκαν) πλήρη ἀέρος· ἡ κύστις αὕτη συστελλομένη ἢ διαστελλομένη καθιστᾷ τὸ βάρος τῶν ἰχθύων μεγαλύτερον ἢ μικρότερον, καὶ τοιοιτοτρόπως βοηθεῖ αὐτοὺς νὰ κατέρχωνται ἢ νὰ ἀνέρχωνται εἰς τὸ ὕδωρ.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἰχθύες γεννῶσιν ῥά· κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς φθοκίας ἐπιχειροῦσι μακρυνὰ ταξείδια καὶ μεταβαίνουσιν ἐκ τῆς θαλάσσης εἰς τὰς παραλίας καὶ εἰς μικροὺς ποταμούς, διὰ νὰ γεννήσωσιν ἐκεῖ τὰ ῥά των. Εἶνε δὲ τὰ ῥά των στρογγύλα καὶ μικρότατα, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος ἰχθύς γεννᾷ πολλὰ τοιαῦτα, μερικοὶ μάλιστα, ὅπως ἡ ἀρίγγη, χιλιάδας ἐξ αὐτῶν.

Β'. ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ ΖΩΙΑ.

Εἴπομεν ὅτι ἀσπόνδυλα ζῷα ὀνομάζονται ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουσιν ἐσωτερικὸν σκελετόν. Ἀσπόνδυλα ζῷα εἶνε πολλὰ, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτον θὰ περιγράψωμεν τὰ ἔντομα.

Α'. ENTOMA.

Οἱ Μύρμηκες.

Οἱ μύρμηκες ζῷσι κατὰ κοινωνίας, κατασκευάζουσι δὲ φωλεὰς εἴτε ἐντὸς τῆς γῆς εἴτε εἰς κοιλότητος μεγάλων δένδρων. Αἱ φωλεαὶ αὗται τῶν μυρμηκῶν ὀνομάζονται μυρμηκίαι. Εἰς ἕκαστην κοινωνίαν μυρμηκῶν ὑπάρχουσιν ἄρρηνες καὶ θήλειες πτερωτοί, καὶ ἐργάται ἄπτεροι, οἱ ὅποιοι εἶνε καὶ οἱ πολυαριθμότεροι.

Οἱ μύρμηκες, ὅπως ὅλα τὰ ἔντομα, φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς

κεραίας γωνιώδεις· διὰ τῶν κεραιῶν τούτων οἱ μύρμηκες ἐξετάζουσι πᾶν ὅ,τι συναντῶσιν· φαίνεται δὲ ὅτι αἱ κεραῖαι αὗται χρησιμεύουσι πρὸς τούτοις, διὰ νὰ συνεννοῶνται μεταξύ των.

Οἱ μύρμηκες, εἰς τὴν πληγὴν τὴν ὁποῖαν προξενοῦσι διὰ τῶν σιαγόνων των, χύνουσιν ἐν ὑγρὸν ὀξύ, τοῦ ὁποίου ἡ δριμύτης ὁσμὴ εἶνε γνωστὴ εἰς ὄλους. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο εἶνε τὸ καλούμενον μυρμηκικὸν ὀξύ.

Μυρμηκῶν ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη· εἰς ὅλα ὅμως τὰ εἶδη ἡ κατασκευὴ τῆς φωλεᾶς, ἡ προμήθεια τῶν τροφῶν, ἡ ἀνατροφή τῶν νεογνῶν, ἡ ὑπεράσπισις τῆς φωλεᾶς, εἶνε ἔργον τῶν ἐργατῶν μυρμηκῶν.

Οἱ ἄρρενες καὶ οἱ θήλειες δὲν ἐργάζονται, ἀλλὰ μένουσι διαρκῶς ἐντὸς τῆς φωλεᾶς· μόνον δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Αὐγούστου ἐξέρχονται ἐξ αὐτῆς καὶ πετῶσιν εἰς τὸν ἀέρα, ὅπου τελοῦσι τοὺς γάμους των. Μετὰ ταῦτα δὲ οἱ μὲν ἄρρενες ἀποθνήσκουσιν, αἱ δὲ θήλειαι ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν φωλεάν, ὅπου ἐν τῇ μέσῃ τῶν φροντίδων τῶν ἐργατῶν, γεννῶσι τὰ μικρὰ ψά των, τὰ ὁποῖα οἱ ἐργάται παραλαμβάνουσι καὶ τοποθετοῦσιν εἰς δωμάτια πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένα.

Δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ψοῦ εἰς μικρὸς ὑπόλευκος σκώληξ, ὁ ὁποῖος ἐπιστημονικῶς ὀνομάζεται προνύμφη· εἰς τὸν σκώληκα τοῦτον οἱ ἐργάται παρέχουσι πᾶσαν περιποίησιν, τὸν τρέφουσι δηλαδή, τοῦ παρέχουσι τὴν ἀπαιτουμένην θερμότητα, πρὸς τούτοις δὲ τὸν διατηροῦσιν εἰς ἄκραν καθαριότητα.

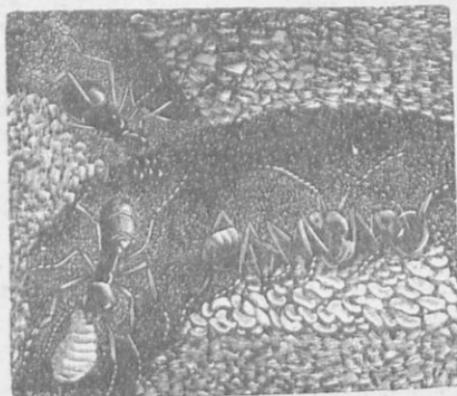
Ὁ σκώληξ οὗτος μετὰ τινὰ χρόνον ἀρχίζει νὰ ὑφαίνη ἐν μεταξίνον βομβύκιον (κουκούλιον), ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγκλείεται καὶ μεταβάλλεται εἰς νύμφην.

Τοιαῦτα βομβύκια ἀπαντᾷ τις πολυάριθμα τὸ θέρος εἰς τὰς μυρμηκίας· ὀνομάζονται δὲ κοινῶς ψά τῶν μυρμηκῶν καὶ ἐσφαλμένως θεωροῦνται ὡς τοιαῦτα. Εἶνε δὲ περιζήτητα, διότι χρησιμεύουσι ὡς θρεπτικὴ τροφή εἰς τοὺς νεαρὸς φασιανούς καὶ τὰς πέρδικας.

Τέλος τὸ ἐγκεκλεισμένον ζυψίον, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἐποχὴ, βοηθούμενον καὶ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, σχίζει τὸ βομβύκιον καὶ ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ τέλειος πλέον μύρμηξ.

Ἡ στοργή, τὴν ὁποίαν οἱ μύρμηκες τρέφουσι πρὸς τὰ νεογνά των καὶ ἡ γενναιότης, μετὰ τῆς ὁποίας ὑπερασπίζονται αὐτά, εἶνε ἀξιοθαύμαστος. Οἱ μύρμηκες ἐκάστης φωλεᾶς συνδέονται δι' ἀμοιβαίας ἀγάπης, ἡ ὁποία καθιστᾷ εὐχάριστον τὴν συμβίωσιν.

Ἡ ἐπικρατοῦσα ἰδέα ὅτι οἱ μύρμηκες συναθροίζουσι τροφὰς διὰ τὸν χειμῶνα δὲν εἶνε ἀληθής, διότι οἱ περισσότεροι μύρμηκες τὸν χειμῶνα ἀποθνήσκουσιν, οἱ δὲ ὀλίγοι, οἱ ὅποιοι ἐπιζῶσι, διατελοῦσιν εἰς ληθαργικὴν κατάστασιν.

Φωλεὰ μυρμηκῶν.

Οἱ μύρμηκες τρώγουσι παντὸς εἶδους τροφήν. Ἐπιτίθενται δὲ καὶ κατὰ ζῶντων ἐντόμων, τὰ ὅποια θανατώνουσι καὶ κατόπιν ἀπομυζῶσιν. Ἀγαπῶσι δὲ πολὺ ἐν ὑγρὸν, τὸ ὅποιον ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἄκρου τῆς κοιλίας ἐντόμων τινῶν, τὰ ὅποια ὀνομάζονται φυτόφθειρες (μελίγκρες). Διὰ καταλλήλου λοιπὸν ἐνεργείας τῶν κεραιῶν των οἱ μύρμηκες διευκολύνουσι τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ καὶ τὸ ἀπορροφῶσι μετ' ἀπληστίας.

Αἱ Μέλισσαι.

Αἱ μέλισσαι εἶνε γνωσταὶ διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸ θαυμάσιον αὐτῶν ἐνστικτον. Ζῶσι καὶ αὐταὶ κατὰ σμήνη ἢ κοινωνίας, ἐκάστη ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ἐκ μιᾶς βασιλίσσης, ἐξ ἀρρένων καὶ ἐξ ἐργατιδῶν. Αἱ ἐργατίδες διεξάγουσιν ὅλην τὴν ἐργασίαν τῆς κατοικίας αὐτῶν, κυψέλης καλουμένης. Ἐκ τῶν κάτω μερῶν τῆς κοιλίας αὐτῶν ἐξάγουσι τεμάχια κηροῦ, διὰ τῶν ὁποίων κα-

τασκευάζουσι τούς κυττάρους. Εἶνε δὲ οἱ κύτταροι οὔτοι μικρὰ ἐξαγωνικά κελλῖα, τὰ ὅποια κείνται πλησίον ἀλλήλων καὶ εἶνε διαφόρων μεγεθῶν. Ἡ βασίλισσα δὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ γεννᾷ ᾧά. Αἱ ἐργάτιδες φροντίζουν καὶ περὶ τῆς διατροφῆς τῶν νεογνῶν, τὰ ὅποια ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ᾧου ὑπὸ μορφὴν λευκοῦ σκώληκος, ὁ ᾧποτος αὐξάνει ταχέως καὶ τέλος μεταμορφοῦται εἰς τελείαν μέλισσαν. Οἱ ἄρρηνες ἢ κηφήνες δὲν ἐργάζονται, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον μόνον χρόνον μένουσιν ἐντὸς τῆς κυψέλης, διότι ἀποδιώκονται καὶ φονεύονται ὑπὸ τῶν μελισσῶν. Ὅταν ἀναπτυχθῇ νέα βασίλισσα, τότε ἡ παλαιά, παρακολουθουμένη ὑπὸ σμήνης

Βασίλισσα

Κηφήν

Ἐργάτης

ἐργατῖδων καὶ κηφήνων, μεταβαίνει πρὸς ἕδρυσιν νέας ἀποικίας ἀλλαχοῦ. Ἐκάστη κυψέλη περιέχει μίαν βασίλισσαν, 500-1000 κηφήνας καὶ 20-30,000 ἐργάτιδας.

Αἱ Σφῆκες.

Ζῶσι καὶ αὐταὶ κατὰ κοινωνίας, αἱ ὅποια ἀποτελοῦνται ἐξ ἄρρένων, θηλειῶν καὶ ἐργατῶν. Διὰ τῆς μασήσεως ξύλων, τὰ ὅποια ἀναμιγνύουσι μετὰ τοῦ σιάλου των σχηματίζουν εἶδος χάρτου ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζουσι τὴν φωλεάν των. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σώματός των φέρουσι κέντρον, τοῦ ὁποίου τὸ κέντημα εἶνε ὀδονηρόν. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων καὶ ἐκ παντὸς εἶδους σακχαρωδῶν οὐσιῶν.

Ὁ Τέτιξ.

Ὁ τέτιξ ἐπὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ κεφαλῆς φέρει τρεῖς ὀφθαλμούς τοποθετημένους τριγωνικῶς. Αἱ πτέρυγες αὐτοῦ εἶνε μεγάλαι καὶ ὑμενώδεις. Ὁ τέτιξ διὰ τοῦ ἐκμυζητικοῦ αὐτοῦ ρύγχους ἀπορροφᾷ ἀπὸ τῶν φύλλων καὶ τῶν τρυφερῶν βλαστῶν τούς χυ-

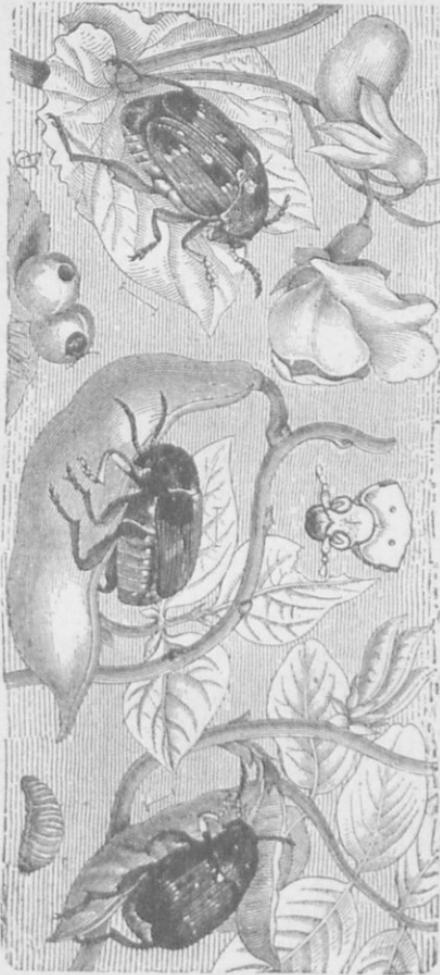
μούς. Ὁ ἄρρην τέττιξ φέρει ἐπὶ τῆς κοιλίας του δύο κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι καλύπτονται διὰ δύο πλακῶν ἡμικυκλικῶν διὰ τῶν κινήσεων δὲ τῶν πλακῶν τούτων παράγεται κατὰ τὸ θέρος ὁ γνωστός ἤχος. Ἡ θήλεια τέττιξ στερεῖται τοῦ ὄργανου τούτου, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ φέρει εἰς τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας της ὄργανον ὀλιγώτερον μὲν θορυβῶδες, ἀλλ' ὠφελιμώτερον. Εἶνε δὲ τοῦτο εἶδος τρυπανίου, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει νὰ τρυπᾷ τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων καὶ νὰ ἐναποθέτῃ ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὸ βάθος 5 8 φά.

Ἐκ τῶν φῶν τούτων γεννῶνται μικρότατοι λευκοὶ σκώληκες, οἱ ὁποῖοι ἐξέρχονται ἐκ τῆς φωλεᾶς των, κατέρχονται κατὰ μήκος τοῦ κορμοῦ καὶ εἰσχωροῦσιν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἐκεῖ ἀρχίζουσιν νὰ ἐκμυζοῦν τὰς ῥίζας τῶν φυτῶν. Μετὰ τινὰ χρόνον περιβάλλονται ὑπὸ μιᾶς λεπτῆς μεμβράνης καὶ μεταβάλλονται εἰς νύμφην, εἰσχωροῦντες δὲ βαθύτερον εἰς τὴν γῆν ἐξακολουθοῦσι νὰ τρώγωσι τὰς ῥίζας τῶν δένδρων. Τέλος μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἐγκαταλείπουν τὴν γῆν, καὶ ἐξερχόμενοι εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας προσκολλῶνται εἰς τοὺς κορμούς τῶν δένδρων. Ἀποβάλλοντες δὲ διὰ τελευταίαν φοράν τὸ δέρμα των γίνονται πλέον τέλειοι τέττιγες.

Ἡ Μηλολόνηθ.

Ἡ μηλολόνηθ (χρυσόμυια) εἶνε μία ἀπὸ τὰς μεγαλητέρας μάλιστα τῆς γεωργίας. Ἡ θήλεια, σκάπτουσα τὴν γῆν διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν της, ἀνοίγει ὀπήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας γεννᾷ 20—30 φά. Μετὰ παρέλευσιν δὲ 4—6 ἐβδομάδων ἐξέρχονται ἐκ τῶν φῶν μικροὶ σκώληκες, οἱ ὁποῖοι ἐπιπίπτουσιν ἀμέσως κατὰ τῶν ῥιζῶν τῶν φυτῶν. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τοῦ σκώληκος παραμένει τὸ ἔντομον ἐπὶ τρία ἔτη, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ἀλλάσσει πολλάκις δέρμα. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τῶν τριῶν ἐτῶν, ἐγκλείεται ἐντὸς ὄσειδους περικαλύμματος καὶ οὔτε τρώγει οὔτε κινεῖται, μεταβάλλεται δὲ τοιοῦτοτρόπως εἰς νύμφην ἢ χρυσαλλίδα. Μετὰ τινὰς ἐβδομάδας σχίζεται τὸ περικάλυμμα καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξέρχεται τὸ τέλειον ἔντομον, ἢ μηλολόνηθ, ἢ ὁποία ὅμως εἶνε ἀκόμη ἀσθενὴς καὶ μαλακὴ. Ἀφοῦ δὲ παρέλθῃ ὁ χειμὼν καὶ σκληρυνθῇ τὸ σῶμά της, ἐξέρχεται τὴν ἀνοιξιν ἐκ τοῦ ἐδά-

φους και πετᾶ. Ἐπιπίπτει δὲ ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων, τὰ ἑποῖα κατατρῶγει, και διὰ τοῦτο κατὰ τὰ ἔτη, τὰ ὅποια ἐμφανίζε-

Μηλολόνη.

ται μέγας ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν, αἱ ζημίαι ἐπὶ τῆς γεωργίας εἶνε ἀνυπολόγιστοι.

Αί Ψυχάι (πεταλούδες).

Τὰ ὠραιότερα ἐκ τῶν ἐντόμων εἶνε αἱ ψυχάι. Τὸ ἐπίμηκες αὐτῶν σῶμα φέρει τέσσαρας πτέρυγας μεγάλας. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν φέρουσι δύο λεπτάς κεραίας, εἰς δὲ τὸ στόμα των σωλήνα λεπτόν, ὃ ὅποιος περιστρέφεται ἐλικοειδῶς· ὃ σωλήν οὗτος ὀνομάζεται προβοσκίς, χρησιμεύει δὲ εἰς τὰς ψυχάς, διὰ ν' ἀπορροφῶσι τὸ σακχαρῶδες ὑγρὸν, τὸ ὅποιον ὑπάρχει ἐντὸς τῶν ἀνθέων. Αἱ πτέρυγες τῶν ψυχῶν καλύπτονται ὑπὸ λεπτῆς κόνεως, ἣ ὅποια, ἔταν τὰς ἐγγίζωμεν, προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν δακτύλων μας. Ἀποτελεῖται δὲ ἡ κόνις αὕτη ὑπὸ ἀπείρου πλήθους λεπίδων λεπτοτάτων, λαμπρῶν καὶ διαφόρων χρωμάτων, αἱ ὅποια κεῖνται πλησίον ἀλλήλων, ὡς τὰ κεραμίδια ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν. Διὰ τοῦτο δὲ αἱ ψυχάι ὀνομάζονται λεπιδόπτερα, δηλαδὴ ἔντομα τὰ ὅποια φέρουσιν ἐπὶ τῶν πτερύγων των λεπίδας.

Μεταξὺ των πολυαριθμῶν εἰδῶν τῶν ψυχῶν διακρίνομεν πρωτον ἐκεῖνας, αἱ ὅποια πετῶσι τὴν ἡμέραν καὶ αἱ ὅποια λέγονται ἡμεροβίοι ψυχάι. Εἰς τὰς ἡμεροβίους ψυχὰς ἀνήκουσιν αἱ ὠραιότεραι καὶ ἐλαφρότεραι, τῶν ὀποίων αἱ πτέρυγες ἔχουσι τὰ ὠραιό-

Μαχάων.

τερα καὶ λαμπρότερα χρώματα. Τοιαῦται εἶνε αἱ Πιερίδες, ὃ Μαχάων, ἣ Ἰώ, ὃ Ταῶς, ἣ Ἀταλάντη κ. ἄ.

Δεύτερον διακρίνομεν ἐκεῖνας, αἱ ὅποια πετῶσι τὴν ἑσπέραν καὶ αἱ ὅποια λέγονται ἑσπέριαι ψυχάι. Τοιαῦται αἱ διάφοροι σφῆγες κ. ἄ.

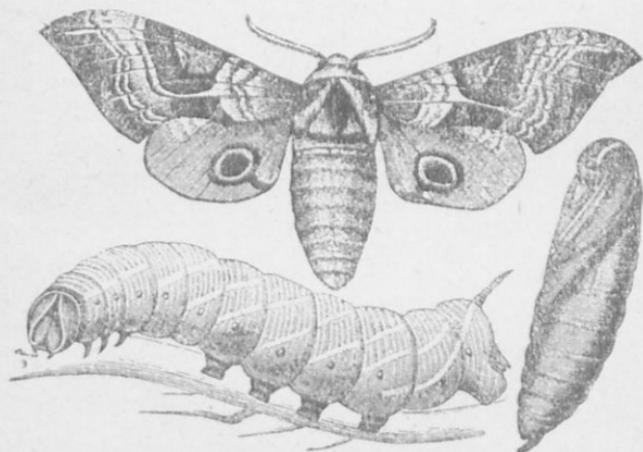
Τρίτον διακρίνομεν ἐκεῖνας, αἱ ὅποια πετῶσι τὴν νύκτα καὶ αἱ ὅποια λέγονται νυκτόβιοι ψυχάι. Τῶν ψυχῶν τούτων αἱ πτέρυ-

γες, όταν ήρεμῶσιν, επικάθηνται ἐπὶ τῆς κοιλίας. Τοιαῦται εἶνε οἱ μεταξοσκώληκες, οἱ γεωμέτραι, οἱ σῆτες (σκῶροι) κ. ἄ.

Ὁ Μεταξοσκώληξ.

Πατρίς τοῦ μεταξοσκώληκος εἶνε ἡ Κίνα, ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ τὸ 555 μ. Χ. μετέφερον αὐτὸν δύο μοναχοὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐντεῦθεν δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον διεδόθη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Ἐκ τῶν φύων τοῦ μεταξοσκώληκος ἐξέρχονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν μικρόταται κάμπαι, αἱ ὁποῖαι τρέφονται ἐκ νωπῶν φύλλων

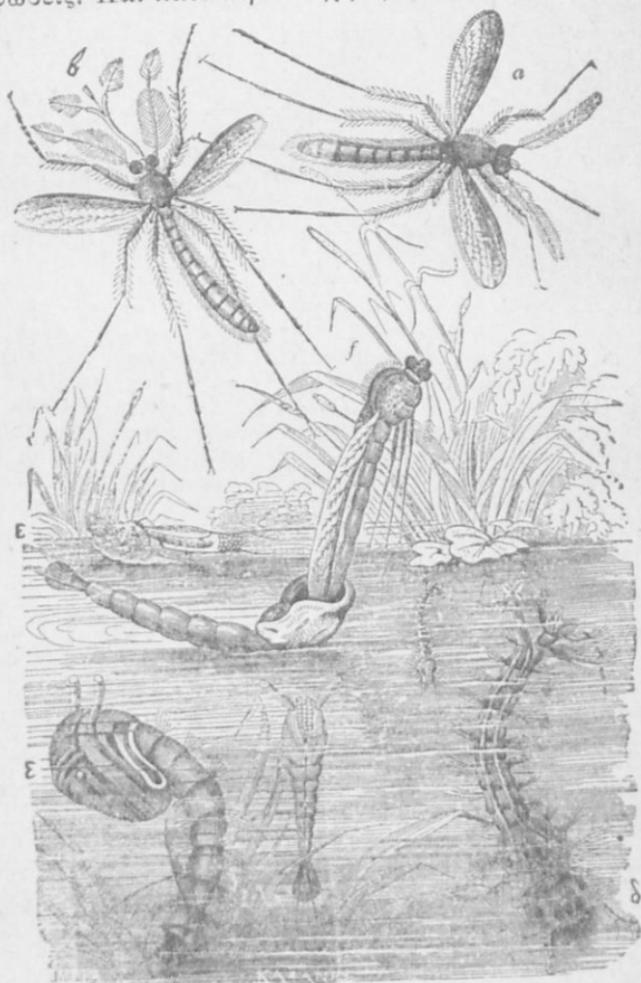
Μεταμορφώσεις μεταξοσκώληκος.

μωρέας. Τὸ μικρὸν τοῦτο ζῷον τρώγει πολὺ καὶ ἀυξάνει ταχέως· ἀλλάσσει δὲ τετράκις τὸ δέρμα του. Ἄφ' οὗ δὲ ἀυξήσῃ ἐπ' ἀρκετόν, αἰφνης παύει νὰ τρώγῃ καὶ ἀνερχόμενον ἐπὶ τῶν κλάδων ἀρχίζει νὰ πλέκῃ τὸ βομβύκιον (κουκούλιον) αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐξάγει ἐκ τοῦ στόματός του ὑγρὸν τι πηκτόν, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος σκληρύνεται ἀμέσως καὶ μεταβάλλεται εἰς κλωστήν μεταξίνην. Ταύτην λοιπὸν περιτυλίσσει περὶ τὸ σῶμά του καὶ σχηματίζει τὸ βομβύκιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγκλείεται καὶ ἀκίνηται. Εἰς τὴν κατάστασιν δὲ ταύτην παραμένει ἐπὶ 15 περίπου ἡμέρας. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα σχηματίζονται οἱ πόδες, αἱ πτέρυγες καὶ ἄλλα τὰ ὄργανα αὐτοῦ. Τέλος δὲ

διατρύπῃ τὸ βομβύκιον καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξέρχεται μία ψυχὴ ὑπόλευκος, τριχωτὴ, ἀνήκουσα εἰς τὰς νυκτοβίους ψυχάς.

Ὁ Κώνωψ.

Ὅπως εἶλα τὰ ἔντομα, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ κώνωψ ὑφίσταται μεταμορφώσεις. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν μὲν, κατὰ τὴν ὁποίαν κεντᾷ

Μεταμορφώσεις κώνωπος.

εἶνε πλέον τέλειον ἔντομον, ὅταν ὁμως εὐρίσκηται εἰς τὴν μορφήν τοῦ σκώληκος, δὲν προξενεῖ καμμίαν ἐνόχλησιν. Ἐάν εἰς τὸν κη-

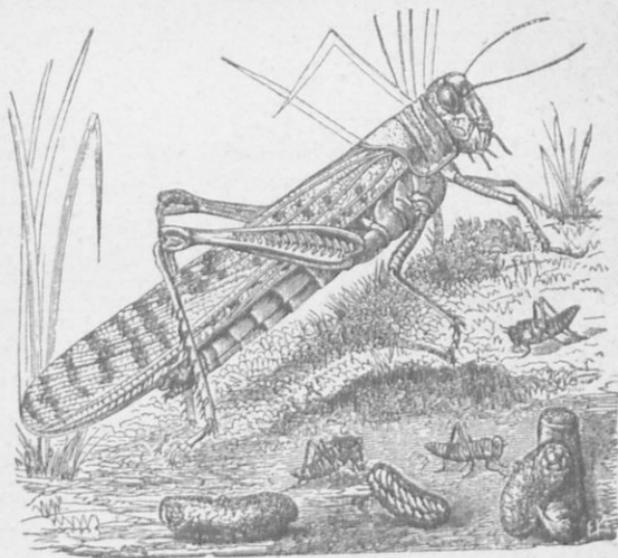
πον ἢ εἰς τὴν αὐλὴν θέσωμεν ἓνα κάδον πλήρη ὕδατος, θὰ ἴδωμεν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐντὸς τοῦ ὕδατος πλῆθος παραδόξων μικρῶν ζῳῶν. Τὰ ζῳῶνα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶνε οἱ σκώλωκες οἱ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν ῥῶν τοῦ κώνωπος, κινουῦνται ζωηρότατα ἐντὸς τοῦ ὕδατος· ὅταν δὲ θέλωσι νὰ ἀναπνεύσωσιν ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ σταματῶσιν ἐκεῖ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἀναπνεύουσι δὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα δι' ἐνὸς σωλήνος, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας των. Μετὰ δύο ὁμως ἢ τρεῖς ἡμέρας ἀποῦ ἀλλάξῃ τετράκις τὸ δέρμα, τὸ ζῳῶν μεταβάλλει μορφήν. Τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον ἦτο μακρόν, βραχύνεται, ἐνῶ ἡ κεφαλὴ του γίνεται τετράκις ὀγκωδεστέρα τοῦ ἐπιλοιποῦ σώματος, καὶ φαίνεται ὡς νὰ καλύπτεται ὑπὸ εἶδους περικεφαλαίας· ὀλόκληρον δὲ τὸ σῶμά του, ἐκτὸς τοῦ ὀπισθίου ἄκρου, περιβάλλεται ὑπὸ λεπτῆς διαφανοῦς θήκης. Εἰς τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν ὁ σωλὴν τῆς οὐρᾶς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἕως τώρα ἀνέπνεεν, ἐξαφανίζεται, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δύο μικρότατοι σωλήνες, ὁμοιάζοντες πρὸς κέρατα, διὰ τῶν ὁποίων τώρα ἀναπνέει. Ἐπομένως εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην δὲν εὐρίσκεται πλέον μετὰ τὴν οὐρὰν πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ μετὰ τὴν κεφαλὴν. Ὅταν τέλος ἔλθῃ ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἔντομον δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τῶν δεσμῶν, οἱ ὁποῖοι τὸ περιβάλλουν, ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος καὶ ἐξαπλώνεται ἐκεῖ ἀκίνητον. Μετ' ὀλίγον ἡ θήκη, ἡ ὁποία τὸ περιβάλλει ξηραίνεται ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος καὶ σχίζεται, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξέρχεται ἐν ἔντομον πτερωτόν, λεπτόν, κομψότατον, ἐνῶ ἡ θήκη κενὴ πλεῖε ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

Τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον παρέρχεται, διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ κώνωψ ἀπὸ τοῦ ῥοῦ μέχρι τοῦ τελείου ἐντόμου, δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ δι' ὅλους τοὺς κώνωπας, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς τροφῆς αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν κωνώπων μόνον οἱ θήλεις κεντῶσι· τὸ δὲ κέντημα αὐτῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε ὀδυνηρὸν εἶνε πρὸς τούτους καὶ ἐπιβλαβές, διότι μεταδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ μόλυσμα τοῦ ἐλώδους πυρετοῦ. Ἰδίως δὲ τὸ εἶδος τῶν ἀνωφελῶν καλουμένων κωνώπων εἶνε ὁ καταλληλότερος φορεὺς τοῦ μολύσματος τούτου.

Ἡ Ἀκρίς.

Ἡ ἀκρίς ἔχει 4 πτέρυγας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν ἐμπρόσθιοι εἶνε μακραι, στεναι καὶ σκληραι, αἱ δὲ ὀπίσθιοι εἶνε μεμβρανῶδεις καὶ πλατύτεραι, καὶ συμπύσσονται ὡς ῥιπίδιον. Οἱ ὀπίσθιοι αὐτῆς πόδες εἶνε μακρότατοι καὶ ἰσχυροὶ καὶ φέρουσι μικρὰς ἀκάνθας. Ἔνεκα δὲ τούτου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δὲν δύναται νὰ βαδίση εὐκόλως, ἀλλὰ προχωρεῖ διὰ πηδημάτων. Ἡ ἀκρίς, ὅταν τρίβῃ μεταξύ των τοὺς δύο ὀπισθίους πόδας τῆς, παράγει τὸν ὄξυν ἐκεῖνον ἤχον, τὸν ὁποῖον ἀκούομεν κατὰ τὸ θέρος εἰς τοὺς ἀγρούς. Αἱ ἀκρίδες τρέφονται ἐκ τῶν φύλλων τῶν δένδρων καὶ διὰ τοῦτο,

Ἀκρίς.

ὅταν ἐπιπίπτωσι κατὰ μεγάλα σμήνη, ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς ἀγρούς.

Ἐν εἶδος ἀκρίδος εἶνε ἡ καλουμένη ἀκρίς ἡ πρασίνη.

Ταύτης ἡ θήλεια φέρει ὀπισθεν τῆς κοιλίας ἓν εἶδος τρυπανίου, διὰ τοῦ ὁποίου τρυπᾷ τὴν γῆν καὶ ἐναποθέτει ἐντὸς αὐτῆς τὰ ᾧά τῆς.

Πρὸς τὰς ἀκρίδας ὁμοιάζουσι καὶ τὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα ὀνομά-

ζονται γρύλλοι. Ταῦτα εἶνε ἀξιοσημεῖωτα διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν κεφαλὴν καὶ διὰ τὸν ἥσυχον καὶ διαρκῆ τριγμόν, τὸν ὅποιον παράγουσι.

Διακρίνομεν δὲ γρύλλον τὸν ἀγροτικὸν καὶ γρύλλον τὸν οἰκιακόν, κ. τριζόνι.

Οἱ μύρμηκες καὶ τὰ ἄλλα ζῷα, τὰ ὅποια μετ' αὐτοὺς περιεγράψαμεν, ὀνομάζονται ἔντομα, διότι τὸ σῶμα αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τμημάτων, χωρίζεται διὰ δύο βαθειῶν ἔντομων εἰς τρία μέρη. Τὰ μέρη ταῦτα εἶνε ἡ κεφαλὴ, ὁ θώραξ καὶ ἡ κοιλία τοῦ ἔντομου. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εὐρίσκονται οἱ ὀφθαλμοί, αἱ κεραταὶ καὶ τὰ ὄργανα τοῦ στόματος.

Τὸ δεύτερον μέρος, ἦτοι ὁ θώραξ, διαίρεται πάλιν εἰς τρία μέρη, εἰς τὸν προθώρακα, τὸν μεσοθώρακα καὶ τὸν μεταθώρακα. Ἐπὶ τοῦ θώρακος εὐρίσκονται οἱ πόδες, ἕξ τὸν ἀριθμόν, καὶ αἱ πτέρυγες, αἱ ὅποια εἰς ἄλλα μὲν ἔντομα εἶνε δύο, εἰς ἄλλα δὲ τέσσαρες. Τὸ δὲ τρίτον μέρος, ἦτοι ἡ κοιλία, ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων τεμαχίων, συνήθως, ἑννέα, τὰ ὅποια ὀνομάζονται ζῶναί. Εἰς τὴν τελευταίαν ζώνην τῆς κοιλίας ἄλλα μὲν ἔντομα φέρουσιν κέντρον δηλητήριον (κεντρί), ἄλλα ἔν εἶδος τρυπανίου (τέρετρον) καὶ ἄλλα, ἄλλων σχημάτων καὶ χρήσεων ὄργανα.

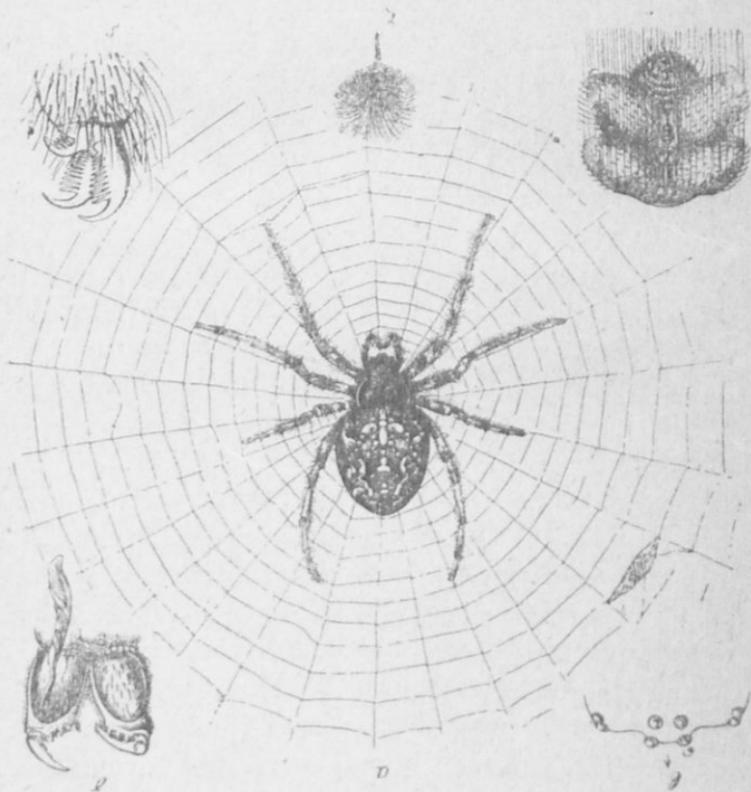
Τὰ ἔντομα δὲν ἀναπνέουσι διὰ πνευμόνων, ἀλλὰ διὰ μικρῶν ἀεροφόρων σωλήνων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται τραχεῖαι. Τὰ ἔντομα, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀνάπτύξεώς τῶν, διέρχονται διὰ διαφόρων καταστάσεων, αἱ ὅποια ὀνομάζονται ἡλικίαι αὐτῶν. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν τὸ ἔντομον γεννᾶται ὑπὸ μορφὴν ὄψου· μετὰ τινα χρόνον ἐκ τοῦ ὄψου ἐξέρχεται εἰς μικρὸς σκώληξ, ὁ ὅποιος ὀνομάζεται προνύμφη. Ἡ προνύμφη αὕτη τρώγει μετ' ἀδηφαγίας καὶ ἀλλάσσει πολλάκις τὸ δέρμα τῆς. Ὄταν ὁμως ἔλθῃ ἡ ἐποχὴ τῆς νέας αὐτῆς μεταμορφώσεως, παύει νὰ τρώγῃ καὶ ἀρχίζει νὰ πλέκῃ τὸ βομβύκιον αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ὀποίου κλείεται καὶ ἀκίνηται. Ὄταν δὲ τέλος ἀναπτυχθῇ ἐντελῶς, σχίζει τὸ βομβύκιον καὶ ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ τέλειον πλέον ἔντομον.

Τὰ περισσότερα ἔντομα διέρχονται καὶ διὰ τῶν τεσσάρων τούτων καταστάσεων τὰς ὁποίας περιεγράψαμεν· ὕφίστανται δηλαδή μεταμόρφωσιν τελείαν. Ἐπάρχουσιν ὁμως καὶ ἔντομα τῶν

ὁποῖων ἢ προνύμφη δὲν διαφέρει τοῦ τελείου ἐντόμου, εἰμὴ κατὰ τὴν ἔλλειψιν πτερῶν, τὰ ὅποια ὅμως μετὰ τινὰς ἀλλαγὰς τοῦ δέρματος ἐμφανίζονται. Τὰ ἔντομα ταῦτα λέγομεν ὅτι ὑφίστανται μεταμόρφωσιν ἀτελεῆ.

Ἡ Ἀράχνη.

Ἡ κεφαλὴ τῆς ἀράχνης εἶνε συνηνωμένη μετὰ τοῦ θώρακος, τοιοῦτοτρόπως δὲ τὸ σῶμα αὐτῆς διαίρεται εἰς δύο μέρη εἰς τὸν

Ἀράχνη.

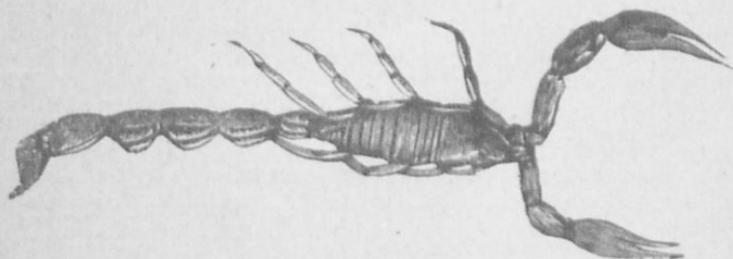
κεφαλοθώρακα καὶ τὴν κοιλίαν. Ἐπὶ τοῦ κεφαλοθώρακος εὐρίσκονται οἱ ὀφθαλμοὶ 6-8 τὸν ἀριθμὸν, καὶ τέσσαρα ζεύγη ποδῶν. Ἡ χονδρὴ κοιλία αὐτῆς συνδέεται μετὰ τοῦ κεφαλοθώρακος διὰ λεπτοῦ μίσχου. Τὸ σῶμα αὐτῆς εἶνε τριχωτόν, οἱ δὲ πόδες τῆς

ζοντ¹ με ώπλισμένοι διὰ μικρῶν ἀγκιστριῶν διὰ τῶν ὁποίων δύναται
 κε² νὰ προσκολλᾶται εἰς τὰ διάφορα σώματα. Ὅταν ἡ ἀράχνη συλ-
 λαμβάνῃ τὴν λείαν τῆς διατριπᾶ αὐτὴν διὰ δύο μικρῶν ἀγκι-
 στριῶν τὰ ὅποια φέρει εἰς τὰ ἄκρα τῶν σιαγόνων. Ἐκ τῶν ἀγκι-
 στριῶν τούτων χύνεται εἰς τὴν πληγὴν δηλητήριον τὸ ὅποιον
 φονεύει τὸ ζῷον. Τότε δὲ ἡ ἀράχνη τοῦ ἀπομυζᾷ τὸ αἷμα. Εἰς
 τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας τῆς φέρει ἀδένας ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχεται
 μία οὐσία ὑγρὰ αὐτὴ ἐκτιθεμένη εἰς τὸν ἀέρα ξηραίνεται καὶ
 μεταβάλλεται εἰς λεπτότατα νημάτια διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀράχνη
 πλέκει τὸ δίκτυόν τῆς. Οἱ ἀδένες οὗτοι ὀνομάζονται ἀραχνογόνοι
 ἀδένες, ἡ δὲ ὑγρὰ οὐσία, ἀράχιον. Ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη ἀρα-
 χνῶν, ὅπως εἶνε ἡ κοινὴ ἀράχνη, ἡ ὅποια κατασκευάζει τὸ δί-
 κτυόν τῆς εἰς τὰς γωνίας τῶν τοίχων.

Ἀράχνη ἡ ἄπειρος, ἡ ὅποια κατασκευάζει τὸ δίκτυόν τῆς μετὰ
 μεγάλης κανονικότητος εἰς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων καὶ εἰς τὰς
 γωνίας τῶν παραθύρων. Ἄλλη ἀράχνη εἶνε ὁ σαλιτικός ἢ ἀρλεκί-
 νος, ἡ ὅποια δὲν κατασκευάζει δίκτυον, ἀλλ' ἐνεδρεύουσα πηδᾷ
 ἐπὶ τῆς λείας τῆς καὶ τὴν συλλαμβάνει.

Ὁ Σκορπίος.

Ὁ Σκορπίος ἔχει τὰς σιαγόνας αὐτοῦ μεταβεβλημένας εἰς μεγά-
 λας καὶ ἰσχυρὰς λαβίδας. Ἡ κοιλία αὐτοῦ καταλήγει εἰς εἶδος

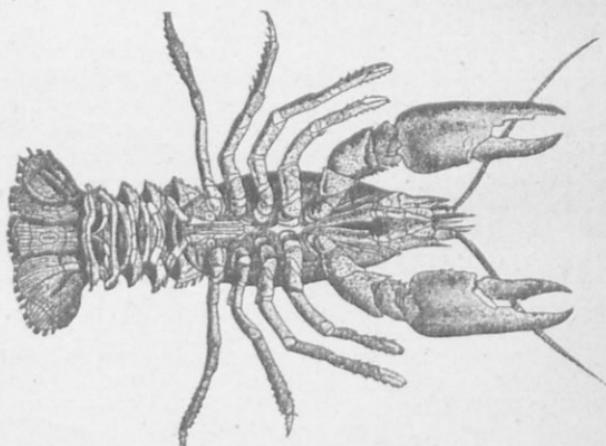
Σκορπίος.

οὐρᾶς, ἡ ὅποια εἰς τὸ ἄκρον φέρει κέντρον δηλητηριώδες. Ζῆ εἰς
 θερμὰς χώρας καὶ τὴν ἡμέραν κρύπτεται ὑπὸ τοὺς λίθους, εἰς
 ὅπασ τῆς γῆς κτλ. τὴν δὲ νύκτα ἐξέρχεται πρὸς ἀναζήτησιν ἐν-

τόμων και άραχινών, τας οποίας φονεύει δια του κέντρου του. Ύπάρχουσι δύο ειδών σκορπίοι, ο Ευρωπαϊκός, ο οποτος έχει μικρόν μέγεθος και δέν είνε επικίνδυνος εις τόν άνθρωπον, και ο Άφρικανικός, ο οποτος είνε μεγαλύτερος του Ευρωπαϊκού και πλέον επικίνδυνος, διότι πολλάκις δύναται νά προξενήση τόν θάνατον.

Ο Άστακός.

Τò σώμα του άστακού καλύπτεται υπό σκληροτάτου όστράκου, τò όποιον κατ' έτος αποπίπτει και αντικαθίσταται δι' άλλου. Εις τήν κεφαλήν φέρει δύο ζεύγη κεραιών εκ των οποίων τò δεύτερον είνε πολύ μεγαλύτερον του πρώτου. *Επι του θώρακος φέρει πέντε ζεύγη ποδών, εκ των οποίων τò πρώτον είνε μεταβεβλημένον εις μεγάλας και ισχυράς λαβίδας δια των οποίων συλλαμβάνει τήν

Άστακός.

λείαν του. Όμοίως δέ και τò δεύτερον και τò τρίτον ζεύγος απολήγει εις λαβίδας, αλλά μικρότερας.

Οι όφθαλμοί αυτού φέρονται επί κινητών μίσχων, ένεκα δέ τούτου δύναται νά περιστρέφη αυτούς κατά διαφόρους διευθύνσεις χωρίς νά κινη τήν κεφαλήν του.

Η κοιλία του φέρει πρòς τά όπισθεν πτερύγιον τò όποιον χρησιμεύει εις αυτόν έταν πλέη.

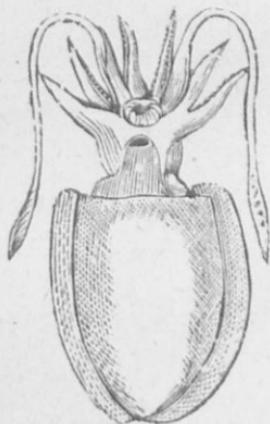
Πρòς τόν θαλάσσιον άστακόν όμοιάζει ο ποτάμιος άστακός ή καραβίς, άλλ' είνε μικρότερος τούτου, και φέρει μόνον εις τò πρώτον ζεύγος των ποδών λαβίδας.

Είδος μικροῦ ἄστακου εἶνε καὶ ἡ καρὶς κ. γαρίδα.

ζοντὶ Ὁ δὲ καρκίνος κ. κάβουρας ἔχει τὸν κεφαλοθώρακα σχεδὸν κηροσφαιρικόν, τὴν δὲ οὐρὰν βραχυτάτην καὶ συνεπτυγμένην ὑπὸ τὸν κεφαλοθώρακα. Πόδας ἔχει δέκα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἐμπρόσθιοι εἶνε μεταβεβλημένοι εἰς ἰσχυρὰς λαβίδας.

Ἡ Σηπία.

Ἡ Σηπία κ. σουπιὰ φέρει πέριξ τοῦ στόματός της δέκα πλοκάμους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο εἶνε πολὺ μεγαλύτεροι τῶν ἄλλων. Τὸ σῶμα αὐτῆς ἔξωθεν εἶνε γυμνόν, ἔσωθεν δὲ καὶ πρὸς τὰ ὀπίσθεν φέρει ὄστρακον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται σήπιον. Ὅταν καταδιώκεται ἡ σηπία, χύνει ἐκ τῆς κοιλίας της ἓν ὑγρὸν μελανωπὸν, τὸ

Σηπία.

ὁποῖον ὀνομάζεται θολός· διὰ τούτου ἡ σηπία θολώνει τὸ ὕδωρ καὶ τοιοῦτοτρόπως διαφεύγει τὸν κίνδυνον. Τὸν θολὸν τοῦτον χρησιμοποιοῦσιν οἱ ζωγράφοι εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὡς μέλαν χρῶμα.

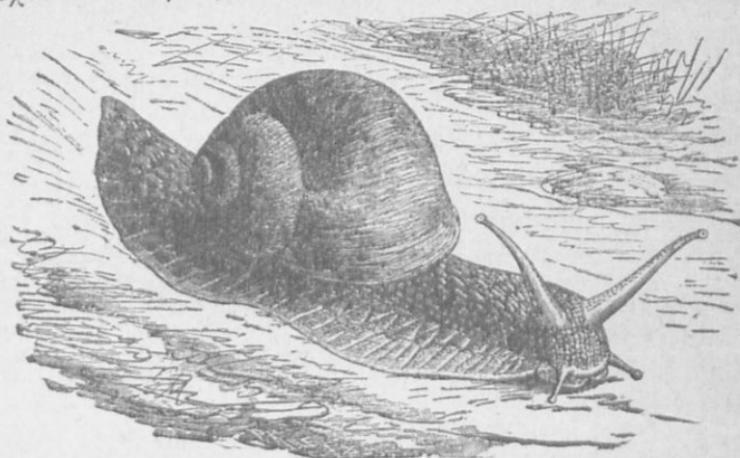
Πρὸς τὴν σηπιάν ὁμοιάζει καὶ ἡ τευθὶς κ. καλαμάρι.

Ὁ δὲ ὀκτάπους κ. χταπόδι φέρει ὀκτὼ ἰσομεγέθεις πλοκάμους, ἕκαστος ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει δύο σειρὰς μυζητικῶν κοτυληδῶνων.

Οἱ Κοχλῖαι.

Οἱ κοχλῖαι ἢ ἑλικες κ. σάλιαγκοι καλύπτονται ὑπὸ ὄστράκου σπειροειδοῦς. Ἡ κεφαλὴ αὐτῶν φέρει τέσσαρας κεραίας συσταλ-

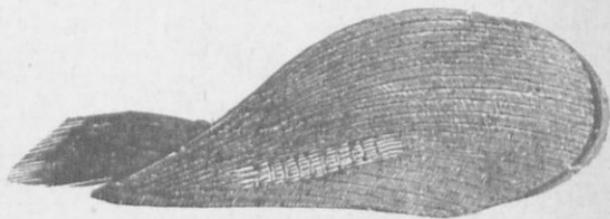
λτάς. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν κεῖνται ἐπὶ τῶν ἄλρων τῶν δύο ἄνω-
ρων κερατιῶν. Οἱ κοχλίας φέρουσιν ὑπὸ τὴν κοιλίαν τῶν σαρκί-
ων πόδα διὰ τοῦ ὀποίου κινουῦνται. Οἱ δὲ λείμακες κ. γυμνοσάλια
καὶ ἔχουσι τὸ σῶμα γυμνόν.

Κοχλίας.

Ὅμοίως σαρκώδη πόδα φέρουσι καὶ αἱ πορφύραι, ἐκ τῶν ὀποι-
ων οἱ Φοίνικες ἐξήγγον τὴν πορφύραν, διὰ τῆς ὀποίας ἔδαπτον τὰ
πολυτελεῖ ὑφάσματα.

Ἡ πίννη κ. πίννα φέρει πρὸς τὰ κάτω δύσσον, δηλ. δέσμη μ-

Πίννη.

ταξοειδῶν κλωστῶν, διὰ τῶν ὀποίων προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν βρά-
χων. Εἶδος πίννης εἶνε καὶ ὁ μαργαροφόρος κόχλος, ὁ παράγων
τοὺς μαργαρίτας.

Ἡ σηπία καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τὰ ὀποία μετ' αὐτὴν περιεγράψαμεν
ὀνομάζονται μαλάκια διότι τὸ σῶμα αὐτῶν εἶνε μαλακόν.

Οἱ Σκώληκες.

ζοντ
κεφ Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν σκωλήκων εἶνε
Ἡ βδέλλα αὕτη εἰς τὸ στόμα της φέρει μυζητικήν τινα κοτυ-
ληδόνα διὰ τῆς ὁποίας προσκολλάται ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ ἀπορ-
ροφᾷ τὸ αἷμα.

Ὁ γήινος σκώληξ, ὁ ὁποῖος διατρυπᾷ τὴν γῆν καὶ κατασκευά-
ζει τὴν φωλεάν του ἐντὸς αὐτῆς. Ὁφθαλμῶν στερεῖται, τρέφεται
δὲ ἐκ σηπομένων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ τὸν χειμῶνα
περιπίπτει εἰς νάρκην.

Αἱ τριχίνες, ἔχουσαι τὸ σῶμα μικρὸν καὶ λεπτὸν καὶ ζῶσαι
ἐντὸς τῶν μυῶν τῶν χοίρων· αὗται δύνανται νὰ μεταβιβασθῶσι
καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἂν οὗτος φάγη κρέας χοίρου, προσβεβλημέ-
νον ὑπὸ τριχίνων καὶ μὴ καλῶς ἐψημένον. Τότε δὲ προσβάλλε-
ται ὑπὸ νόσου ὀδονηροτάτης· τῆς τριχινιάσεως, ἣ ὁποία πολλακίς
ἐπιφέρει τὸν θάνατον.

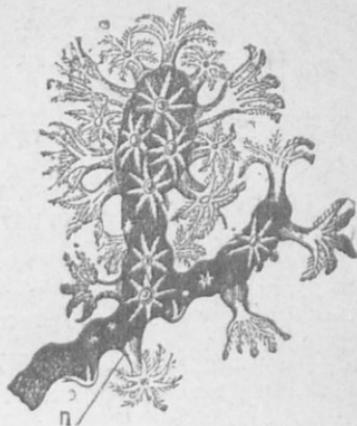
Ἡ ταινία, ἣ ὁποία εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος τοῦ
ἀνθρώπου καὶ ἄλλων θηλαστικῶν ζῴων ἐπίσης διὰ τοῦ μὴ καλῶς
ἐψημένου κρέατος. Ἀποτελεῖται δὲ αὕτη ἐκ τῆς κεφαλῆς, τοῦ
τραχήλου καὶ σειρᾶς δακτυλίων, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται προγλωτ-
τίδες καὶ ἀποτελοῦσιν ἄλυσιν.

Ὁ βοτριοκέφαλος, ὁ μεγαλύτερος παρασιτικός σκώληξ, δυνά-
μενος νὰ λάβῃ μῆκος 15 μέτρων.

Τὰ Κοράλια.

Ταῦτα κατ' ἀρχὰς εἶνε μικροὶ λευκοὶ σκώληκες, παχύτεροι πρὸς
τὴν οὐρὰν καὶ λεπτότεροι παρὰ τὸ στόμα. Οἱ σκώληκες οὗτοι κο-
λυμβῶντες ἐντὸς τῆς θαλάσσης κινουῦνται πάντοτε πρὸς τὰ ὀπίσω
μέχρις ὅτου εὐρωσι στήριγμά τι καὶ προσκολληθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ.
Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης οἱ σκώληκες οὗτοι ἄρχονται μετα-
βάλλοντες μορφήν· καὶ περίξ μὲν τοῦ στόματος αὐτῶν ἐκφύονται
ὀκτῶ φυλλοειδεῖς πλόκαμοι, δίδοντες εἰς τὰ ζῶα ταῦτα μορφήν
μικρῶν ἀνθέων, κατὰ δὲ τὴν βᾶσιν αὐτῶν ἐξάγουσιν οὐσίαν τινὰ
ἀσβεστολιθικήν, χρώματος ἐρυθροῦ ἢ λευκοῦ, ἣ ὁποία εἶνε ὁ σκε-
λετὸς τῶν ζῴων τούτων, ὁ ὁποῖος φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ

ὄνομα κοράλλιον. Πολυάριθμα τοιαῦτα ζῶα οὐκ ἐνεύουσι, ἀπο-
σι δενδροειδεις ἀποικίας, αἱ ὅποσαι αὐξάνουσιν ἀδιαλείπτως
τινας μάλιστα θαλάσσας πολλαὶ τοιαῦται ἀποικίαι συνεχούμε

Κοράλιον.

σχηματίζουσι σκοπέλους ἐπικινδύνους εἰς τὰ πλοῖα, ἐνίοτε δὲ καὶ
νήσους καὶ ὀλόκληρα ἀρχιπελάγη.

Οἱ Σπόγγοι.

Τὰ ζῶα ταῦτα, τὰ ὅποια εἶνε μικρότατα κατὰ τὸ μέγεθος, κατ'
ἀρχὰς μὲν κινουῦνται ἐλευθέρως εἰς τὴν θάλασσαν μεμονωμένα·
κατόπιν ὅμως συνεχούμενα πολλὰ ὁμοῦ, ἐκκρίνουσιν ἐκ τοῦ σώ-
ματός των μίαν οὐσίαν ἀσβεστολιθικὴν ἢ κερατίνην καὶ διὰ ταύτης
προσκολλῶνται ἐπὶ ξένων σωμάτων. Ἡ οὐσία αὕτη σχηματίζει
τὸν σκελετὸν τῶν ζῴων τούτων, ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ τοὺς γνωστοὺς
σπόγγους. Ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ εἶδη σπόγγων, τὰ ὅποια διαφέρου-
σι μεταξύ των κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος καὶ τὸ χρῶμα. Τοὺς
σπόγγους τούτους ἀπασπῶσιν ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης οἱ
δύται· ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῆς συνθλίψεως ἀποχωρισθῆ ἕξ αὐτοῦ ἡ μα-
λακὴ οὐσία τοῦ ζῴου, κατόπιν τοὺς καθαρίζουσι διὰ τῆς πλύσεως,
τοὺς ἀφίνουσι νὰ ξηρανθῶσι καὶ τοιουτοτρόπως φέρονται εἰς τὸ
ἐμπόριον.

Τὸ ἐμπόριον τῶν σπόγγων εἶνε πολὺ προσοδοφόρον, ἀλλ' ἡ ἀ-
λιεία αὐτῶν λίαν ἐπικίνδυνος. Διότι πολλοὶ ἐκ τῶν σπογγαλιέων
εὐρίσχουσι οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ἢ κατα-
δροχὴν ζόμενοι ὑπὸ τῶν μεγάλων ἰχθύων ἢ ἀποθνήσκοντες ἕξ
ἀσφυξίας.

Τ Ε Λ Ο Σ

Δ. Η. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Δ. Φ.

ζουτ
χεφ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
1916

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μεσημβρινός Παρισίων

21°

10

20

50

40

30

ΠΟΝΤΙΚΟΝΗΣΙ
(Μύλη)

Ν. ΓΡΑΜΒΟΥΣΑ

Ν. ΓΡΑΜΒΟΥΣΑ (Αγρία)

Α. Γραμβούσα
(Καρνίος ή Κίμαρος)

Α. ΑΡ. Σ. ΠΕΤΡΕ
ΚΟΛΠΟΣ

Χ. Ν. ΤΗΓΑΝΙ

Α. Σπαθα
(Ψύμιον ή Τίτυρον)

ΚΙΣΑΜΟΥ

Α. Κουτροί

ΠΡΑΣΟΝΗΣΙ

Α. Αυτη

ΔΙΜ. Σ. ΦΗΝΑΡΙ

ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ

Τοπαλαρία

Καλαβερίας

Σηνοί

Καλαβερίας

Καλαβερίας

Καλαβερίας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εφ 69
Δ. Μ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Δ. Φ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ 1ης ΣΕΠΤΕΜ-
ΒΡΙΟΥ 1913 ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1916

ρωσε διὰ πάντας τοὺς Ἑλληνας, ἐκίνησε τὴν ὀργὴν πολλῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἤθελον, ν' ἀπολαμβάνωσι

προνομίων τινῶν. Ἔνεκα τούτου ὁ Κυβερνήτης ἠναγκάσθη νὰ τιμωρήσῃ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἐδολοφονήθη ἐν Ναυπλίῳ τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1831, καθ' ἣν ὥραν εἰσήρχετο εἰς τὸν ἐν Ναυπλίῳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος!

Καποδίστριας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστριαίου φοβερὰ ἀταξία καὶ ἀναρχία ἐπῆλθεν ἐν Ἑλλάδι. Ἔνεκα τούτου αἱ προστάτιδες τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις σπεύδουσαι νὰ ῥυθμίσωσι τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἵνα μὴ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἀναρ-

χία κατερημώσῃ αὐτήν, ἀνεκήρυσαν τὴν Ἑλλάδα βασιλείον καὶ προσέφεραν τὸ στέμμα εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου **Ὀθωνα**. Τότε δὲ εἰς τὸν πατέρα του χαριζόμεναι αἱ Δυνάμεις ἐπεξέτειναν τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασιτικοῦ κόλπου.

Ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον, τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν, τῇ 25 Ἰανουαρίου 1833, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ δάκρυα χαρᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀπὸ τοῦ 1835 μετέφερε τὴν ἔδραν τοῦ βασιλείου εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐνυμφεύθη τὴν ἡγεμονίδα Ἀμαλίαν. Ὁ Ὀθων ἦτο ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἠγάπησε θερμῶς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἰδίαν του πατρίδα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπέκλινε

πρὸς τὴν μοναρχίαν, ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραχωρήσῃ φιλελεύθερον σύνταγμα τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1843. Ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ καθαιρέσις αὐτοῦ τῇ 10ῃ Ὀκτωβρίου 1862.

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωνοῦ ἡ ἐν Ἀθήναις συνελθούσα Ζ' ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξέλεξε τῇ 18 Μαρτίου 1863 βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετέπειτα βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ, τὸν **Γεώργιον Α'**. Τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1863 ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ λαοφιλὴς καὶ ἀειμνηστὸς βασιλεὺς **Γεώργιος**. Τότε ἡ Ἀγγλία εἰς Αὐτὸν

Ὁ Βασιλεὺς Ὁθων.

χαριζομένη παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἑπάνησον, ἣτις διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς. Μετὰ τινα ἔτη ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐνυμφεύθη τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσίας **Ὀλγαν**, ἐξ ἧς τῇ 22 Ἰουλίου 1868 ἐγεννήθη ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου **Κωνσταντῖνος**, ἡ γέννησις τοῦ ὁποίου μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἐχαιρετίσθη ὑφ' ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ ἔτος 1881 κατ' ἀπόφασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρος ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου. Τρία δ' ἔτη βραδύτερον ὁ τότε Διάδοχος τοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνος ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Σοφίαν, ἀδελφὴν τοῦ νῦν αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας.

Μακρὰ καὶ καρποφόρος εἰς πρόοδον ὑπῆρξεν ἡ βασι-

Κωνσταντῖνος Βασιλεύς.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

A

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Θέσις. Τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ἢ ἐποία εἶνε μία ἐκ τῶν τριῶν μεσημβρινῶν χερσονήσων τῆς Εὐρώπης.

Ἐκτασις, ὄρια. Διὰ τῶν δύο τελευταίων νικηφόρων πολέμων ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ θαρροστεροῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Β' ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια αὐτῆς πρὸς Β. μέχρι τῆς λίμνης Πρέσπας, τῶν ὄρέων Κερκίνης καὶ Ῥοδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Τοιοῦτοτρόπως σήμερον ἐρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα μέρη βρέχεται ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ὅριζόντιος διαμελισμός. Οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς γῆς τοσοῦτον κατατέμνεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης ὅσον ἡ Ἑλλάς. Τὸ Αἶγατον πέλαγος πρὸς Α. καὶ τὸ Ἰόνιον πρὸς Δ. εἰσχωροῦντα βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν σχηματίζουν πολλοὺς κόλπους καὶ ἀποχωρίζουσι πολλὰς χερσονήσους. Δύο κόλποι, ὁ Κορινθιακὸς καὶ ὁ Σαρωνικὸς, ἐνούμενοι κατὰ τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀποχωρίζουσι τὴν μεγάλην νῆσον Πελοπόννησον. Ἄτεροι δύο κόλποι, ὁ Ἀμβρακικὸς πρὸς Δ. καὶ ὁ Μαλιακὸς πρὸς Α., ἐρίζουσι τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας Θεσσαλίαν, Ἠπειρον καὶ Μακεδονίαν.

Νῆσοι δὲ κείνται καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει, νοτιώτατα δὲ ἡ ἡρωϊκὴ μεγαλόνησος Κρήτη.

Πορθμοί, άκρωτήρια. Ένεκα τοῦ τοιοῦτου διαμελισμοῦ ὑπάρχουσι πολλοὶ πορθμοί, τῶν ὁποίων σπουδαιότατοι εἶνε ὁ τοῦ Ῥίου, τῆς Πρεβέξης καὶ τοῦ Εὐρίπου. Ἐσχατα δὲ ἀκρωτήρια τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ Ἄκτιον (κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Πρεβέξης)· τὸ Ταίναρον (κ. Ματαπᾶς), τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου· ἡ Μαίεα καὶ τὸ Σούνιον, τὸ νοτιώτατον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ περισσότερον ὄρεινόν. Μεταξὺ τῆς Ἠπειροῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἀφ' ἐτέρου ἐκτείνονται αἱ ὄρσοι-ραὶ τῆς Πίνδου. Ταύτης προεκτάσεις καὶ κλάδοι εἶνε τὰ ὄρη τῆς Ἠπειροῦ, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὡς καὶ πολλὰ τῆς Μακεδονίας. Ἡ δὲ Πελοπόννησος ἔχει καὶ αὕτη μεγάλη ὄρη περιβάλλοντα τὴν μεσόγειον χώραν Ἀρκαδίαν. Τὰ πλεῖστα ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτείνονται μέχρι θαλάσσης, διὰ τοῦτο ἡ παραλία σχηματίζεται συνήθως δι' ἀκτῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν ὄρων σχηματίζονται μικρὰ ὄροπέδια, πολλαὶ μικραὶ κοιλάδες καὶ βαθύπεδα. Σπουδαιόταται πεδιάδες εἶνε ἡ Θεσσαλική, ἡ τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ τῶν Σερρῶν καὶ ἡ τῆς Αἰτίας.

Ῥοῦατα. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἔνεκα τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἐκτάσεως δὲν ἔχει μεγάλους ποταμούς. Οἱ πλεῖστοι Ἑλληνικοὶ ποταμοὶ εἶνε χεῖμαρροι πλημμυροῦντες ἐν καιρῷ μεγάλης βροχῆς· οἱ σπουδαιότατοι εἶνε ὁ Πηνειὸς ἐν Θεσσαλίᾳ, ὁ Ἀχελῷος ἐν τῇ Ἠπειρῷ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ οἱ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρομῶν καὶ Νέστος. Σχηματίζονται δὲ καὶ λίμναι εἰς κλειστάς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι τὸ θέρος σμικρύνονται ἢ ὅλως ἀποξηραίνονται. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν Ἑλληνικῶν ὑδάτων συντελεῖ καὶ τὸ ἀσβεστῶδες ἔδαφος τῆς χώρας, διότι τὸ ὕδωρ εὐκόλως διαπερᾶ τοῦτο καὶ σχηματίζει ἐνιαχοῦ ὑπογείους ὀχετοὺς (καταβόθρας).

Κλίμα. Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ὁ δὲ ἀήρ καθαρώτατος καὶ διαυγέστατος. Ἡ βλάστησις εἶνε πλουσία. Βλαστάνει ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος, ὁ βάμβραξ, δημοτριακοὶ καρποὶ καὶ ποικίλαι ὀπώραι. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ φοινῆς αὐξάνει ἐν ταῖς νοτιαῖς χώραις, ἐν δὲ τῇ Μεσσηνίᾳ ἐνίοτε ὠριμάζουσι καὶ αἱ βάλανοι αὐτοῦ.

Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς. Οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς

Ἑλλάδος ἦσαν οἱ Πελασγοί, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία καλύπτεται ὑπὸ σκότους. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ σπουδαιοτέρα ἔδρα τούτων ἦτο ἡ Δωδώνη τῆς Ἡπείρου. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἑλληνικόν, ὅστις ἦτο συγγενὴς τῶν Πελασγῶν. Οὗτος ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀρίαν ἑμοφυλίαν καὶ μάλιστα εἰς τὸν Ἑλληνολατινικὸν κλάδον. Διεκρίνοντο δὲ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς τρεῖς φυλάς, τὴν Αἰολικὴν, τὴν Δωρικὴν καὶ τὴν Ἴωνικὴν.

Ἡ Ἑλλάς, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας προήχθη καὶ ἐδοξάσθη, ὑπετάγη κατ' ἀρχάς εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας διετέλεσεν ὑπὸ τὸν ἄγριον καὶ τυραννικὸν ζυγὸν τῶν, μέχρις οὗ ἡ ἠρωϊκὴ γενεὰ τοῦ 1821 ἠλευθέρωσεν ἓν μικρὸν μέρος τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Διὰ δὲ τῶν δύο τελευταίων πολέμων ἡ σημερινὴ ὑπέροχος γενεὰ ἐδιπλασίασε καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα ἐπεκτείνασα τὰ ὅρια τῆς μέχρι τῆς Πρέσπας καὶ τοῦ Νέστου.

Φυσικὸς πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος. Προϊόντα.

1) Συστασις τοῦ ἐδάφους. Ὄρυκτά. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος συνίσταται κυρίως ἐξ ἀσβεστολιθικῶν καὶ σχιστολιθικῶν πετρωμάτων, προσέτι δὲ ἐκ ποικιλοχρῶν μαρμάρων. Πολλὰ πετρώματα τῶν ὁρέων εὐκόλως διαλύονται καὶ μεταβαλλόμενα εἰς εὐφορον χῶμα καθιστῶσιν εὐφόρους τὰς παρακειμένας κοιλάδας καὶ πεδιάδας. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος περικλείει καὶ διάφορα πολύτιμα ὄρυκτά, ὡς σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, σμύριδα, θηραϊκὴν γῆν, γαιάνθρακας κτλ.

2) Φύσις τοῦ ἐδάφους. Φυτικὰ προϊόντα. Μέγα μέρος τοῦ ὄρειου ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, ἔπερ εἶνε ἀκαλλιέργητον, καλύπτεται ὑπὸ θάμνων καὶ χρησιμεύει πρὸς βοσκὴν τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων. Τὸ $\frac{1}{3}$ περίπου τῆς ἐπιφανείας κατέχουσι τὰ δάση, τὸ δὲ $\frac{1}{4}$ περίπου τῆς ἐπιφανείας καλλιεργεῖται. Ὑπάρχουσι πολλοὶ ἐλαιῶνες καὶ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα, ἄμπελοι, καπνοφυτεῖαι καὶ ἄγροὶ σιτοφόροι.

Προϊόντα φυτικὰ εἶνε· ἐλαῖαι καὶ ἔλαιον, οἶνος, σῦκα, καπνός, δημητριακοὶ καρποὶ καὶ πρὸ πάντων ἡ Κορινθιακὴ σταφίς, τῆς ὁποίας ἡ ἐξαγωγή κατ' ἔτος ἀνέρχεται εἰς 23—40 ἑκατομ. δραχμῶν.

3) Ζῶα. Ἄγρια ζῶα ἐν Ἑλλάδι ζῶσιν ὀλίγα κατὰ τὰ ὄρη.

Τοιαῦτα εἶνε οἱ λύκοι, οἱ θῶες, αἱ ἀλώπεκες, οἱ κάπροι, αἱ ἔλαφοι καὶ αἱ δορκάδες.

Ἐκ δὲ τῶν ἡμέρων τρέφονται κυρίως πρόβατα καὶ αἶγες, προσέτι δὲ βόες, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ὄνοι.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Γεωργία καὶ κτηνοτροφία. Ἄν καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε καταλληλότατον διὰ τὴν καλλιέργιαν τοῦ φυσικοῦ πλούτου, ἐν τούτοις ἡ γεωργία δὲν εἶνε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Τὸ ἴδιον παρτηρεῖται καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἔνεκα τούτου ἄφθονοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ πολλὰ ζῶα εἰσάγονται εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Βιομηχανία. Ἡ ἐν Ἑλλάδι βιομηχανία ἤρχισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ ἀναπτύσσηται μεγάλως. Ὑπάρχουσιν εἰς πολλὰς πόλεις ἐργοστάσια μεταξουργίας, ἐριουργίας, βαμβακουργίας, οἰνοπνευματοποιίας, μεταλλουργίας κλπ. Ἡ βιομηχανικωτάτη πόλις εἶνε ὁ Πειραιεὺς.

Ναυτιλία. Ὡς ἐκ τοῦ ὀριζοντίου διαμειλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶνε αὕτη κατ' ἐξοχὴν ναυτικὴ χώρα. Τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς ναυτικὸν εἶνε ἠῤῥξημένον καταπληκτικῶς. Ἔχει ὑπὲρ τὰ 400 ἀτμόπλοια καὶ 1200 μεγάλα ἰστιοφόρα καταπλέοντα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λιμένας τοῦ κόσμου.

Ἐμπόριον. Ὅπως ἡ ναυτιλία, οὕτω καὶ τὸ ἐμπόριον εἶνε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον. Διότι γίνεται μὲν εἰσαγωγὴ δημητριακῶν καρπῶν, ζῶων, ὑφασμάτων καὶ ἄλλων εἰδῶν βιομηχανίας, ἀλλὰ γίνεται καὶ σπουδαία ἐξαγωγὴ τῶν πολυτίμων προϊόντων τοῦ τόπου μας. Ἡ ἐτησίᾳ ἀξία τῶν ἐξαγομένων καὶ εἰσαγομένων προϊόντων ἀνέρχεται εἰς 300 ἑκατομ. δραχμῶν. Οἱ μέγιστοι λιμένες εἶνε ὁ Πειραιεὺς, αἱ Πάτραι, ἡ Σύρος, ὁ Βόλος, αἱ Καλάμαι, ἡ Κέρκυρα, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Καβάλλα.

Συγκοινωνία. Ἡ συγκοινωνία ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, ὄχι μόνον κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηράν, παρ' ἑλας τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας παρέχει τὸ ὄρεινὸν αὐτῆς ἔδαφος.

Διότι ἔχει γραμμὰς σιδηροδρομικὰς, ἀμαξιτοὺς ὁδοὺς, αἱ ὅποιαι συνδέουσι πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις καὶ πολλὰς κώμας καὶ χωρῖα. Τηλέγραφοι δὲ καὶ ταχυδρομεῖα ὑπάρχουσιν εἰς πάσας τὰς πόλεις καὶ εἰς πλείστας κώμας.

Θρησκεία. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπίσημος θρησκεία εἶνε ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ, ἐν ᾗ συγχρόνως καὶ πᾶσα ἄλλη θρησκεία εἶνε ἀνεκτὴ. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶνε μὲν αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ δογματικῶς καὶ κανονικῶς εἶνε ἠνωμένη μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Διοικεῖται δ' αὕτη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἣτις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὅστις εἶνε ἰσόβιος πρόεδρος αὐτῆς, καὶ τεσσάρων ἀρχιερέων καλουμένων ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Πλὴν τῶν ὀρθοδόξων ὑπάρχουσι καὶ τινες Ἑλληγες τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ἀκόμη δὲ Μωαμεθανοὶ καὶ τινες Ἰουδαῖοι.

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1843 εἶνε μοναρχία συνταγματικὴ, βασιλεὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1913 εἶνε ὁ ἔνδοξος Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ δολοφονηθέντος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀειμνήστου βασιλέως ἡμῶν Γεωργίου τοῦ Α'. Ἔχει δ' ἡ Ἑλλὰς νομοθετικὸν σῶμα, τὴν Βουλὴν. Ἡ κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἐξ ἑννέα ὑπουργῶν καὶ ἐφαρμόζει τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐψήφισεν ἡ βουλὴ καὶ ἐπεκύρωσεν ὁ βασιλεὺς· ὁ ὑπέρτερος τῶν ὑπουργῶν καλεῖται πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως ἢ πρωθυπουργός. Τὰ ἑννέα ὑπουργεῖα εἶνε: 1) τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως· 2) τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν· 3) τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν· 4) τὸ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης· 5) τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν· 6) τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν· 7) τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν· 8) τὸ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (Γεωργίας καὶ Ἐμπορίου) καὶ 9) τὸ ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας.

Διοικήσεις. Πρὸς εὐκολίαν τῆς διοικήσεως ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς 30 νομοὺς, ἐκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται εἰς νομάρχης. Τούτων οἱ 16 κεῖνται ἐν τῇ Π. Ἑλλάδι (3 ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ Π. Ἡπείρῳ, 3 ἐν τῇ Στερεᾷ, 5 ἐν Πελοποννήσῳ, 2 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ 3 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου). Οἱ δὲ λοιποὶ 14 κεῖνται ἐν τῇ Νεᾷ Ἑλλάδι (2 ἐν Ἡπείρῳ, 5 ἐν Μακεδονίᾳ καὶ 7 ἐν ταῖς νήσοις). Ἐκαστος νομὸς περιέχει μίαν ἢ περισσοτέρας ἐπαρχίας, αἵτινες πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς δήμους καὶ κοινότητας.

Παιδεία. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἱκανῶς διαδεδομένη καὶ παρέχεται δωρεάν. Διαιρεῖται δ' αὕτη εἰς κατωτέραν, μέσσην καὶ ἀνωτάτην. Καὶ διὰ μὲν τὴν κατωτάτην ὑπάρχουσι πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γραμματεῖα καὶ εἶνε ὑποχρεωτικὴ. Διὰ τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουσι ἐλληνικὰ σχολεῖα, γυμνάσια καὶ ἐμπορικαὶ σχολαί. Διὰ τὴν ἀνωτάτην δὲ ἐκπαίδευσιν εἶνε τὸ Ἐθνικὸν καὶ τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον. Πλὴν τούτων εἶνε τὸ Πολυτεχνεῖον, διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ναυτικαὶ σχολαί (ἢ τῶν Δοκίμων καὶ ἢ Ἐμπορικὴ ναυτικὴ σχολὴ ἐν Πειραιεὶ), στρατιωτικαὶ (ἢ τῶν Εὐελπίδων καὶ ἢ τῶν Ὑπαξιωματικῶν), γεωργικαί, ἱερατικαὶ καὶ ἄλλαι.

Δικαιοσύνη. Πρὸς ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι ὁ Ἄρειος Πάγος, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον (ἐν Ἀθήναις), ἐφετεῖα, κακουργιοδικεῖα, πρωτοδικεῖα, πιασματοδικεῖα καὶ πολλὰ εἰρηνοδικεῖα. Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ δύο στρατοδικεῖα διὰ στρατιωτικοὺς ἐγκληματίας.

Πολεμικαὶ δυνάμεις. Πάντες οἱ Ἕλληνες πολῖται θεωροῦνται στρατεύσιμοι ἀπὸ τοῦ 19ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν μέχρι τοῦ 50ου. Καὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς ἀνέρχεται εἰς 75 χιλ. περίπου ἄνδρας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου εἰς 400 χιλ. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν δύναμις ἀποτελεῖται ἐκ 40000 ἀνδρῶν καὶ 46 πολεμικῶν πλοίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξ ἑθνηκτά, ἢ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι τὰ Ψαρά, ὁ ἐνδοξος Ἀβέρωφ, ἢ Ἀἴμιος καὶ τὸ Κιλκίς.

Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐσω καὶ ἔξω Ἕλλη-
νες. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος εἶνε περί τὰ 5,100,000 κατ., ἐκ τῶν ὁποίων 2,700,000 εἶνε ἐν τῇ Παλ. Ἑλλάδι. Ἕλληνες ὅμως κατοικοῦσι καὶ ἐν ὑποδοῦλοις Ἑλληνικαῖς χώραις. Φύσει δ' ἀποδημικοὶ οἱ Ἕλληνες κατοικοῦσι προσέτι ὡς ἔμποροι ἢ εἰς ἄλλας ἐργασίας ἀσχολούμενοι ἐν ξέναις χώραις, ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ ἐν Ῥωσίᾳ, ἐν Ῥουμανίᾳ, ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις πολιτεῖαις τῆς Ἀμερικῆς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλήνων ἀνέρχεται εἰς 9 ἑκατομμύρια.

2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΜΕΡΗ

Α' ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

[440 χιλ. κατ.]

Όρια. Ἡ Θεσσαλία μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄρτης ἐρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μακεδονίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἡπείρου. Πρὸς Α. δὲ βρέχεται ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου.

Θαλάσσιος διαμελισμός. Πρὸς Α. τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ χερσόνησος *Μαγνησία*, ἣτις πρὸς Α. μὲν τελειώνει εἰς τὴν ἄκραν *Σηλιάδα*, πρὸς Δ. δ' εἰς τὸ ἄκρωτ. *Αἰάντειον* (κ. *Τρίκερι*), κατὰ τὸ ὅποιον εἶνε ἡ εἴσοδος τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου.

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Κύριον ὄρεινόν σύστημα τῆς βορείας Ἑλλάδος εἶνε ἡ *Πίνδος*, ἣτις ἐκτείνεται ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΑ κατὰ παραλλήλους ὄροσειράς. Κατὰ τὰ βόρεια ὄρια ἐκτείνονται τὰ ὄρη *Χάσια* καὶ ὁ *Ὀλύμπος*, ἡ παλαιὰ κατοικία τῶν θεῶν. Αἱ ὑψηλαὶ αὐτοῦ κορυφαὶ κρύπτονται εἰς τὰ νέφη ἢ λάμπουσιν ἐκ τῆς χιόνος. ΝΑ τοῦ Ὀλύμπου ἄρχεται ὄροσειρὰ ἐκτεταμένη παραλλήλως τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Εἰς ταύτην ὑψοῦται ἡ *Όσσα* (κ. *Κίσσαβος*) καὶ τὸ *Πήλιον*, τὸ ὅποιον προχωρεῖ κατὰ μῆκος τῆς χερσονήσου *Μαγνησίας*. Τὸ *Πήλιον* ἔχει ἄφθονα ὕδατα καὶ ὀπωροφόρα δένδρα.

Ἐκ τῶν νοτίων ὄρων τῆς Πίνδου, τῶν *Ἀγρῶφων*, ἄρχεται ὄροσειρὰ πρὸς Α ἐκτεταμένη καὶ τελειώνουσα κατὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἡ ὄροσειρὰ αὕτη καλεῖται *Ὄθρυς*.

Πάντα τὰ ὄρη ταῦτα εἶνε κατάφυτα ἐκ παντοίων δένδρων καὶ κατάλληλα διὰ τὰ ἄλλοτε «λημέρια τῶν κλεφτῶν», τὰ δὲ ὀνόματα *Χάσια*, *Ὀλύμπος*, *Κίσσαβος* καὶ *Ἄγραφα* εἶνε συνδεδεμένα μὲ τὰ ὠραία δημοτικὰ τραγούδια.

κύριον σώμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Περικλείεται ὑπὸ ὕψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρέων, τῶν *Καμβουνίων*, τοῦ *Τιταρίου* καὶ τοῦ *Ὀλύμπου*, τὰ ὅποια χωρίζουσι ταύτην ἀπὸ τῆς Μακεδονίας.

Ῥοδατα. Τὰ κατερχόμενα ὕδατα ἐκ τῶν περιβαλλόντων ταύτην ὄρέων συνέρχονται εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ *Τιταρήσιον* (κ. *Ξηριάν*), ὅστις συνεννοῦται μὲ τὸν Πηνειὸν ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης. Εἰς τινὰ βραχίονα τούτου, ὅστις καλεῖται *Σαραντάπορον*, ἐγένετο ἡ πρώτη μεγάλη μάχη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων (9 Ὀκτωβρίου 1913), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐθαυμάσθη ἡ ὀρμητικότης καὶ ὁ ἥρωϊσμός τῶν Ἑλλήνων.

Προϊόντα. Τὸ ἔδαφος εἶνε εὐφορον παράγον δημητριακοῦ καρπούς, σιαφυλιάς, διατρέφει δὲ πολλὰ ποίμνια αἰγῶν καὶ προβάτων.

Πολιτικὴ κατάστασις καὶ κῶμαι. Τὸ νέον τοῦτο τμήμα τῆς Θεσσαλίας ἀποτελεῖ νῦν ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Ἐλασσών ἔχουσα ὄχυρὸν φρούριον. Ἄλλαι κῶμαι μεγαλύτεραι εἶνε ἡ *Τσαρίτσανη* καὶ τὸ *Βλαχολίβαδον*.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἀγυιάς** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ἀγυιάν (2,800 κατ.), κώμην ἀκμάζουσαν διὰ τὴν κατασκευὴν μεταξίνων καὶ βαμβακίνων ὑφασμάτων. — *Τοάγσει*, ναυτικὸν χωρίον πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ.

5) Ἡ ἐπαρχία **Βόλου** ἔχει πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας τὸν Βόλον (23.300 κατ.) κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Εἶνε νέα πόλις μετὰ κανονικωτάτης ῥυμοτομίας καὶ ἡ μεγίστη τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων. Εἶνε ἐπίνειον τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις. Ἐκ ταύτης ἄρχονται οἱ Θεσσαλικοὶ σιδηρόδρομοι.

Β. Α. τοῦ Βόλου κεῖται ὁ *Ἄνω Βόλος*, ἀποτελούμενος ἐκ διαφόρων χωρίων. Παρὰ τοῦτον ἔκειτο ἡ ἀρχαιοτάτη *Ἰωλκός*, ἡ πατρίς τοῦ ἥρωος τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας Ἰάσονος. Πρὸς Δ. τοῦ Βόλου καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς κεῖται τὸ *Βελεσιῖνον* (2.030 κατ.), αἱ παλαιαὶ *Φεραί*, ἡ πατρίς τοῦ τυράννου Ἰάσονος καὶ τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας *Ῥήγα*. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πηλίου ἐν μέσῳ καστανεῶν, μηλεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων κείνται πολλοὶ ὠραῖαι κωμοπόλεις (κ. τὰ 24 χωριά). Σπουδαιότατα τούτων ἐπὶ μὲν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εἶνε ἡ *Μακρονίτσα*

(3.260 κατ.), ἡ Πορταριά (2.090 κατ.), τὰ Λεχώνια (425 κατ.), ἡ Δράκια (2.611 κατ.), ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος (1.700 κατ.), αἱ Μηλῆαι (1.900 κατ.), ἡ Ἀσφαλαστή (2.200 κατ.), ὁ Δαῦκος καὶ τὸ Τρίκερον ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ἡ Ζαγορά (3.246 κατ.), ὁ Κισσὸς καὶ ἡ Τσαγγαράδα.

6) Ἡ ἐπαρχία Ἄλμυροῦ ἔχει πρωτεύουσαν τὸν Ἄλμυρον (6.380 κατ.), ὅχι μακρὰν τοῦ Παγασιτικοῦ. — Εὐξεινούπολις καὶ Νέα Ἀρχιάλος, κῶμαι συνοικισθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνων προσφύγων ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας μετὰ τὴν ἀγρίαν καταδίωξιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. — Αἰδίνιον, παρὰ τὸ ὅποιον ἡ Τριανταφυλλίδειος γεωργικὴ σχολή. — Ἀμαλιάπολις ἢ Νέα Μιζέλα παρὰ τὸν Παγασιτικόν.

7) Ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων ἔχει πρωτεύουσαν τὰ Φάρσαλα (2.400 κατ.) ὅχι μακρὰν τοῦ Ἀπιδανοῦ. Παρὰ τὰ Φάρσαλα ἐγένετο μετὰ τὸ Πομπηίου καὶ τοῦ Καίσαρος μάχη, καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Καίσαρ (40 π.Χ.). Β.Α. δὲ τῶν Φαρσάλων ὑψοῦται τὸ χαμηλὸν ὄρος Μαυροβοῦνι· κατὰ τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε ἡ θέσις Κυνὸς κεφαλαί, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Φλαμινίνος ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Ε' (197 π. Χ.).

β') Νομὸς Τρικκάλων.

[190.000 κατ.]

Θέσις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς Τρικκάλων κατέχει τὸ Β. Δ. μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρη τινὰ τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν Πίνδον. Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, Ν. Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, πρὸς Ν. ἀπὸ τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἄρτης.

Ἐδαφος. Ὁ νομὸς εἶνε πεδινὸς ἐν τῇ μέσῃ καὶ πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ μέρη ὄρεινός.

Ὅρη. Ὅρη ἔχει τὰ Χάσια καὶ τὴν Πίνδον.

Ποταμοί. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Θεσσαλικὸν Πηνειὸν καὶ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ Ληθαῖον καὶ Ἐνιπέα.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. — Ὁ νομὸς Τρικκάλων
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

περιέχει 3 ἐπαρχίας· 1) τῶν Τρικκάλων, 2) τῆς Καλαμπάκας, 3) τῆς Καρδίτσας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Τρικκάλων** ἔχει πρωτεύουσαν τὰ *Τρίκκαλα* (17.800 κατ.), πρωτεύουσαν καὶ τοῦ νομοῦ, ὡραίαν πόλιν κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ληθαίου. Ἔχει ἐμπόριον δημητριακῶν καρπῶν καὶ κτηνῶν. — *Ζάροκον*, πρὸς Α. — *Βιτοίστα*, κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελφύου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Καλαμπάκας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Καλαμπάκαν* (2.300 κατ.), κειμένην παρὰ τὸν Πηνειόν. Πρὸς Β. τῆς πολίχνης ὑψοῦνται βράχοι ὑψηλοὶ ἀπότομοι καλούμενοι *Μειέωρα*. Ἐπὶ τούτων εἶχον κτισθῆ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν 21 *Μοναί*, τῶν ὁποίων 4 διατηροῦνται νῦν καλῶς· ἡ ἀνάβασις δ' εἰς αὐτὰ γίνεται ἢ διὰ κρεμαστῶν κλιμάκων ἢ διὰ δικτύων ἀνασυρομένων ὑπὸ τῶν μοναχῶν. — *Μαλακάσι* καὶ *Νέα Κουτσούφλιανη* παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Πηνειοῦ.

3) Ἡ ἐπαρχία **Καρδίτσας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Καρδίτσαν* (9.600 κατ.), πόλιν ἐν μέσῳ τῆς πεδιάδος. — *Φανάριον*, ἐπὶ λόφου. — *Σοφάδες* (2.400 κατ.), διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ ἐκ Βόλου σιδηρόδρομος εἰς *Καρδίτσαν* καὶ *Τρίκκαλα* ἄγων. — *Παλαμᾶς* (3.800 κατ.). — *Σμόκοβον* πρὸς Ν., πλησίον τοῦ ὁποῦ ὑπάρχουσι θερμαῖα ματικαὶ πηγαί.

γ') Νομὸς Ἄρτης.

[60.000 κατ.]

Θέσεις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει μικρὸν μέρος τῆς Ἠπείρου. Συνορεύει πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, πρὸς Δ. μετὰ τῆς λοιπῆς Ἠπείρου καὶ πρὸς Ν. Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ν. Δ. βρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Φυσικὴ ἐξέτασις. Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ τούτου εἶνε ὄρεινόν, διακλαδοῦνται δὲ ἐν αὐτῷ τὰ *Τσουμέρκα*, τὰ ὅποια εἶνε τὰ μόνα ὄρη τοῦ νομοῦ τούτου. Πρὸς τὸν κόλπον δ' εἶνε πεδινός.

Ποταμός. Ὁ Ἄραχθος.

Πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς περιλαμβάνει μίαν μόνον ἐπαρχίαν, τὴν τῆς Ἄρτης. Πρωτ. εἶνε Ἄρτια (6.806 κατ.), ἡ ὁποία κεῖται κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ὑπάρχει λι-

θίγη παλαιὰ γέφυρα. Ἐπίνειον τῆς Ἄρτης εἶνε ἡ *Κόπραινο*, ἡ ὁποία κεῖται κατὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.— *Πέτα*, Β. Α. τῆς Ἄρτης, παρὰ τὴν ὁποίαν τῷ 1822 ἔπεσον πολλοὶ Σουλιῶται καὶ φιλέλληνες μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων.— *Σκουληκαριά*, πρὸς Α., πατρίς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος *Καραϊσκάκη*.— Ἄγναντα (1.220 κατ.), καὶ *Πρόμαντα* (2.400 κατ.) ἐπὶ τῶν Τσουμέρκων.— *Καλαρρόται* (680 κατ.), εἰς τὴν βορειοτάτην γωνίαν τοῦ νομοῦ.

Συγκοινωνία τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἄρτης.

Ἡ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν συγκοινωνία εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη διὰ τῶν θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων. Ἐκ τοῦ Βόλου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ φθάνει εἰς Βελεστίνον, ὁπότεν διχάζεται καὶ ἡ μὲν βορειότερα γραμμὴ φθάνει μέχρι Λαρίσης, ἡ δ' ἑτέρα διέρχεται τὰς πόλεις Φάρσαλα, Σοφάδας, Καρδίτσαν, Φανάριον, Τρίκκαλα καὶ τελειώνει εἰς τὴν Καλαμπάκαν. Ἐτέρα μικρὰ γραμμὴ ἐκ τοῦ Βόλου διερχομένη τὸ χωρίον Λεχώνια τελευτᾷ εἰς τὰς Μηλέας. Ἡ δ' ἐν Ἠπείρῳ συγκοινωνία ἕνεκα τοῦ ὄρεινοῦ αὐτῆς ἐδάφους καὶ τῆς ἐλείψεως σιδηροδρόμου εἶνε δύσκολος.

Ἡ Θεσσαλία ἀκόμη συνδέεται μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Συνόρων. Ὁ σιδηρόδρομος οὗτος ἐκ νότου ἐρχόμενος, συναντᾷ τὸν θεσσαλικὸν σιδηρόδρομον παρὰ τὸ χωρίον *Δεμερλή*, πρὸς δυσμὰς τῶν Φαρσάλων. Ἐκ τούτου διευθύνεται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Λάρισαν, ἐκεῖθεν δὲ διερχόμενος τὴν ὠραίαν κοιλάδα τῶν *Τεμπῶν* τελειώνει εἰς τὸν σταθμὸν τῶν συνόρων *Παπαποῦλι*.

Ἡ Θεσσαλία συνδέεται μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ θαλάσσης, ὡς καὶ ἡ Ἠπειρος. Ἀτμόπλοια καθ' ἑκάστην φθάνουσιν ἐκ Πειραιῶς εἰς Βόλον. Εἰς δὲ τὴν Ἠπειρον τὰ ἀτμόπλοια πλέοντα παρὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα φθάνουσιν εἰς Κόπραιναν, ἀπὸ ἧου ἄμα-
ξιτὸς ὁδὸς ὁδηγεῖ εἰς Ἄρταν.

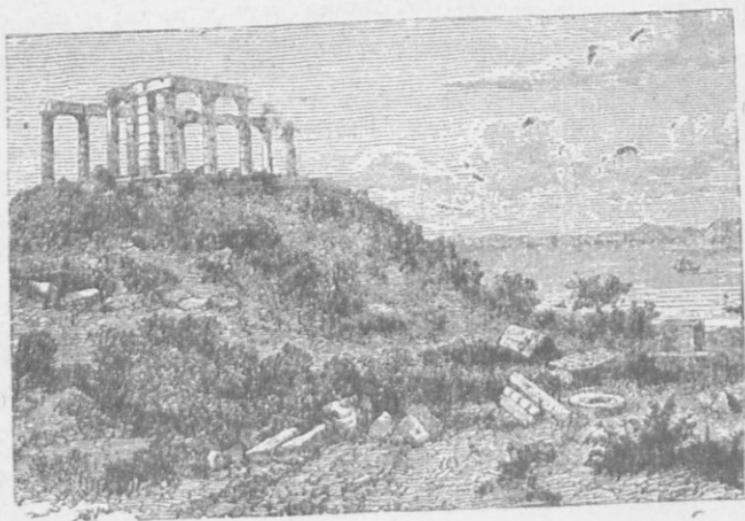
Β ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

[800 χιλ. κατ.]

Ὅρις. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, κειμένη πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, εἶνε ἐπιμήκης ξηρὰ καὶ ὁμοιάζει πρὸς χερσόνησον, διότι

μόνον κατά τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου συνδέεται μετὰ τῆς Πελοποννήσου. Βρέχεται δὲ Β. Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ, Κορινθιακοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ.

Ὁριζόντιος διαμελισμός. Β. Δ. σχηματίζεται ἡ Ἀκαρνανικὴ χερσόνησος, ἣτις τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριο Ἄκτιον· κατὰ τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο σχηματίζεται ὁ πορθμὸς τῆς Προβέζης, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἔτερον ἀκρωτήριο εἶνε τὸ Ἀντίρριον, ὅπου σχηματίζεται μετὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ πορθμὸς

Τὸ Σούνιον.

τοῦ Ῥίου, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἔτερος πορθμὸς εἶνε ὁ Εὐβοϊκός, ὅστις σχηματίζεται μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς μακρᾶς νήσου Εὐβοίας. Κατὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον σχηματίζεται ἡ νοτιοανατολικωτάτη χερσόνησος Ἀττικὴ, ἣτις τελειώνει εἰς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ Σούνιον· ἐπὶ τούτου σφίζονται ἀκόμη 12 στῦλοι τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἶνε χώρα ὄρεινή. Τὰ δὲ ὄρη ταύτης εἶνε προεκτάσεις τῆς Πίνδου καὶ διευθύνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Ὅρη. Ὅρη ἢ Στερεὰ Ἑλλάς ἔχει : τὰ Ἀκαρνανικά, τὸν Τυμφρηστόν (τὸ Μακρονόρος, τὸ Πανατωλικόν, τὸν Ἀράκυνθον, τὰ Βαρδούσια, τὸν Κόρακα (κ. Γκιῶνα), τὴν Οἶτην τὸ Καλλίδρομον, τὸν Παρνασσόν, τὸν Ἐλικῶνα, τὴν Πάργηθα καὶ τὴν Γεράνειαν.

Πεδιάδες. Πεδιάδας ἔχει τὴν Ἀκαρνανικὴν, τὴν τοῦ Ἀργι-
νίου, τὴν τῆς Ἀμφίσσης, τὴν τῆς Λαμίας, τὴν Βοιωτικὴν, τὴν τῶν
Μεγάρων, τὴν τῶν Ἀθηῶν, τὸ Θοιάσιον πεδίων καὶ τὴν τοῦ Μα-
ραθῶνος.

Ποταμοί. Ποταμοὶ εἶνε ὁ Ἀχελῷος, ὁ Εὐήρος, ὁ Λάφρος,
ὁ Ὑλαιθος, ὁ Σπερχειός, ὁ Φωκικὸς Κηφισός, ὁ Βοιωτικὸς Ἀσω-
πὸς καὶ δύο χεῖμαρροι ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὁ Κηφισὸς καὶ ὁ Ἴλισος.

Λίμναι. Λίμναι εἶνε ἡ Ἀμβρακία, ἡ Ὀζηρός, ἡ Τριχωνίς
καὶ ἡ Ὑρία.

Κλίμα. Τὸ κλίμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε γενικῶς εὐκρα-
τον. Τὸ γλυκύτερον κλίμα εἶνε τὸ τῆς Ἀττικῆς.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα. Τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς
Ἑλλάδος διατηροῦσιν εἰς πολλὰ μέρη δάση. Δασικὰ προϊόντα εἶνε
ξύλεια, ἔητινη καὶ βαλανίδια. Ἐν ταῖς πεδιάσιν εὐδοκιμεῖ πανταχοῦ
ἡ ἐλαία καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦνται ἀκόμη δημοτικῶς καρποί,
ὄσπρια καὶ βάμβαξ.

Ἐν τοῖς ὄρεινοις τόποις τρέφονται διάφορα ζῷα. Ἐκλεκτὸς τυρὸς
εἶνε ὁ τῶν Ἀγρᾶφων καὶ τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἔχει καὶ μεταλλικὰ προϊόντα, ἰδίως ἐν Λαυ-
ρεΐφ (μόλυβδος, ἄργυρος, ψευδάργυρος). Ἐν τῇ Ὀθρῷ ὑπάρχουσι
μεταλλεύματα χαλκοῦ, ἐν δὲ τοῖς Ὀπουντίοις μεταλλεύματα σιδήρου.

Ἀσχολία τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλά-
δος ἀσχολοῦνται γενικῶς εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν· εἰς
τινας παραλίους πόλεις ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἐν Ἀθή-
ναις δὲ καὶ ἐν Πειραιεὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς
ἐπιστήμας. Ὁ ἐμπορικώτατος λιμὴν τοῦ βασιλείου εἶνε ὁ Πειραιεύς.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς περιέχει 3 νο-
μούς, οἵτινες εἶνε α') ὁ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, β') ὁ τῆς
Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ γ') ὁ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

α') Νομός Αιτωλίας και Ἀκαρνανίας.

[190 χιλ. κατ.]

Ὅρια. Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς Ἑλλάδος καὶ συνορεύει πρὸς Β. μὲν μετὰ τῶν νομῶν Ἄρτης καὶ Τρικκάλων, πρὸς Α. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Βρέχεται Β.Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Β. μὲν κατὰ τὰ ὄρη τῶν Ἀγρᾶφων, πρὸς Α. δὲ κατὰ τὸν Τυμφρηστοῦν καὶ τὸν ποταμὸν Δάφνον.

Ὅρη. Ὁ Ἀράκυνθος, τὸ Παναϊτωλικόν, ὁ Τυμφρηστός, τὰ τῶν Ἀγρᾶφων, τὸ Μακρονόρος καὶ τὰ Ἀκαρνανικά.

Πεδιᾶδες. Ἡ τοῦ Ἀγρινίου καὶ ἡ Ἀκαρνανική.

Ποταμοί. Ὁ Ἀχελῷος, ὁ Εὐήνος καὶ ὁ Δάφνος.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας περιλαμβάνει 8 ἐπαρχίας: 1) Μεσολογγίου, 2) Ναυπακτίας, 3) Τριχωνίας, 4) Εὐρυτανίας, 5) Βάλτου καὶ 6) Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου.

1) Ἡ ἐπαρχία **Μεσολογγίου** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον (7.700 κατ.), τὸ ὁποῖον εἶνε πρωτεύουσα καὶ τοῦ νομοῦ. Εἶνε πόλις ἐνδοξος διὰ τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1825—1826. Ἡ γενομένη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1826 ἥρωϊκὴ ἐξοδος τῶν Ἑλλήνων προεκάλεσε τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας θυσίας αὐτῶν. Ἐντὸς καταφύτου κήπου τοῦ Μεσολογγίου κεῖται τὸ «Ἡρῶν», δηλ. κενοτάφιον τῶν κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς φρουρᾶς ἥρωϊκῶς πεσόντων, ὡς καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληρος λόρδου Βύρωνος. Ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου δὲ καὶ ἐν τῇ λιμνοθαλάσῃ κεῖνται αἱ νησιδὲς Κλείσοβα καὶ Βασιλάδι, περίφημοι διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦ Μεσολογγίου διέρχεται σιδηρόδρομος, ὅστις ἄρχεται ἐκ τοῦ ὄρου Κρονονερίου καὶ φθάνει εἰς Ἀγρίνιον. — Αἰτωλικόν (3.800 κατ.), ἐπὶ νησιδὸς τῆς λιμνοθαλάσσης συνδεόμενον μετὰ τῆς ξηρᾶς ἀμφοτέρωθεν διὰ γεφυρῶν.

2) Ἡ ἐπαρχία **Ναυπακτίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ναύπακτον (3.400 κατ.), ἣ ἐποία κεῖται παρὰ τὸν Κορινθιακὸν καὶ ἐν τῇ ἐποία σφίζονται ὄχουρὰ ἐνετικὰ τεῖχη. Ἔτεροι ὄρειναι κῶμαι εἶνε ὁ Πλάτανος καὶ ἡ Βειολίτσα.

3) Ἡ ἐπαρχία **Τριχωνίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Ἀγρίμιον (κ. Βραχῶρι, 8.000 κατ.), ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι, ἣτις παράγει κλπόν. Ὅχι μακρὰν τῆς λίμνης Τριχωνίδος καὶ παρὰ τὸ χωρίον Κεφαλόβρουσον ἔκειτο ἡ ἀρχαία πρωτ. τῆς Αἰτωλίας Θεόμορ, ἐνθα συνήρχετο πάλαι τὸ «κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν».

4) Ἡ ἐπαρχία **Εὐρυτανίας** κατέχει τὸ Β. Α. τμήμα τοῦ νομοῦ πρωτ. ταύτης εἶνε τὸ Καρπενήσιον (2.900 κατ.), κατὰ τὰς ὑψωρείας τοῦ Τυμφρηστοῦ. Παρ' αὐτὸ ἐφανεύθη τῷ 1823 ὁ Μᾶρκος Βότσαρης ἐν ἡρωϊκωτάτῃ ἐφόδῳ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἔτεροι δὲ ἀξιοὶ λόγου κῶμαι εἶνε ὁ Προουός, τὸ Κεράσοβον, τὸ Φουρνά καὶ τὰ Ἀγροφα.

5) Ἡ ἐπαρχία **Βάλτου** ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀχελφίου μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Πρωτ. εἶναι ἡ Ἀμφιλοχία (Καρθασαράς, 2.400 κατ.), κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἐξάγουσα βαλανίδια καὶ ξυλάνθρακας. — Δεπενοῦ, πρὸς Ν. Νοτιώτερον ταύτης καὶ παρὰ τὸν Ἀχελφίον κείνται τὰ ἐρείπια τῆς Στραίου, ἀρχαίας πρωτ. τῆς Ἀκαρνανίας.

6) Ἡ ἐπαρχία **Βονίτης** καὶ **Ξηρομέρου** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Βόνιτσαν (1.500 κατ.), παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἔτεροι παράλιοι κῶμαι εἶνε ἡ Ζυβέρδα καὶ ὁ Ἀσιακὸς (3 χιλ. κατ.), ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγονται βαλανίδια.

β) Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

[170 χιλ. κατ.]

Θέσις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς οὗτος συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῶν νομῶν Τρικκάλων καὶ Λαρίσης Ν. Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Βρέχεται δὲ Β. Α. ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ.

Φυσικὰ ὄρια. Διαγράφονται πρὸς Β. ἐν μέρει ὑπὸ τῆς Ὄθρου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ ἄλλων Αἰτωλικῶν ὄρειων

καὶ τοῦ ποτ. Λάφρου, πρὸς Α. δὲ ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῶν Ὀπουντιῶν ὄρεων. Ἡ ἐν τῷ μέσῳ κειμένη κορυφή τοῦ Κόρακος (Γκιώνας) εἶνε ἡ ὑψηλοτέρα τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Πεδιάδες. — Ἡ τῆς Λαμίας καὶ ἡ τῆς Ἀμφίσης.

Ποταμοί. — Ὁ Σπερχειός, ὁ Φωκικὸς Κηφισὸς καὶ ὁ Υἱαῖθος.

Λίμνη. — Ἡ Ξυνιάς, κατὰ τὰς βορείους ὑψοφείας τῆς Ὀθρυος.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος περιλαμβάνει 5) ἐπαρχίας: 1) Φθιώτιδος: 2) Δομοκοῦ: 3) Δωριδος: 4) Παρνασσίδος καὶ 5) Λοκρίδος.

Θερμοπύλαι.

1) Ἡ ἐπαρχία Φθιώτιδος ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Λαμίαν (9.700 κατ.), ἣτις εἶνε καὶ τοῦ νομοῦ. Ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς ὀνομάζεται Ἀκρολαμία, ἀναφέρεται δὲ εἰς πολλοὺς πολέμους, τῶν ὁποίων σπουδαιότερος εἶνε ὁ ἀπὸ τῆς πόλεως κληθεὶς Λαμιακὸς (323—322 π. Χ.). Ἡ πόλις ἔχει νῦν τὸν τάφον τοῦ ἥρωος Ἀθανασίου Διάκου καὶ ἀνδριάντα αὐτοῦ. — Στυλῖς (2.100 κατ.), ἐπίνειον τῆς Λαμίας κατὰ τὴν ὄρειαν παραλίαν τοῦ Μαλιακοῦ. — Υἱαίτη (1.550 κατ.), ἀρχαία πόλις, γνωστὴ διὰ τὰ παρ' αὐτὴν ἱαματικὰ λουτρά.

Ν.Α. τῆς Λαμίας ἔκειντο αἱ ἔνδοξοι Θερμοπύλαι, ὅπου ἔπεσεν

ἡρωϊκῶς ὁ Λεωνίδης μετὰ τῶν 300 Σπαρτιατῶν καὶ 700 Θεσπιέων, ὅτε ἐμάχετο κατὰ τῶν Περσῶν (480 π. Χ.)

2) Ἡ ἐπαρχία **Δομοκοῦ** πρωτεύουσαν ἔχει τὸν *Δομοκόν* (1.500 κατ.), κατὰ τοὺς βορείους κλάδους τῆς Ἰθῆρας. Ἔχει ὄχυρὸν φρούριον, ἐκ τοῦ ὁποίου βλέπει τις ἅπασαν τὴν δυτικὴν Θεσσαλίαν.

3) Ἡ ἐπαρχία **Δωριίδος** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ *Λιδωρίκιον* (1.100 κατ.) ὄχι μακρὰν τοῦ *Δάφνου*.—*Βιτρινίτσα* καὶ *Εὐπάλιον* (Σουλὲ) πρὸς τὸν Κορινθιακόν.—*Ἀρτιοίνα* καὶ *Γρατίτσα* ὑπὸ τὰ *Βαρδούσια* ὄρη.

4) Ἡ ἐπαρχία **Παρνασσίδος** κατέχει τὸ μέσον καὶ τὸ πρὸς τὸν Παρνασσὸν μέρος τοῦ νομοῦ.

Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ *Αυφισσα* (5.600 κατ.), κειμένη κατὰ τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα, ἣτις εἶνε κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν. Ἐπίγειον ταύτης εἶνε ἡ *Ἰτέα*, κατὰ ὁμώνυμον κόλπον.—*Γαλαξείδιον* (3.500 κατ.), κατὰ τὸν αὐτὸν κόλπον, ἔχον ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν.—*Χρισόν*, παρὰ τὴν ἀρχαίαν «*Κρίσαν*». Κάτωθεν ταύτης ἔκειτο τὸ *Κρισαῖον* πεδίον, ἐνθα ἐτελοῦντο τὰ «*Πύθια*».—*Δελφοί*, ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ παρὰ τοὺς ἀρχαίους «*Δελφοὺς*». Ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις ἦτο σπουδαία διὰ τὸ περίφημον μαντεῖον καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, συνήρχετο δι' αὐτόθι κατὰ τὸ ἕαρ τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.—*Δεσφίνα*, (2.700 κατ.). *Ἀμυλιανη*, δίοδος μεταξὺ τοῦ *Κόρακος* καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες τῆ 1824 κατετρόπωσαν τοὺς *Τούρκους*.—*Γραβιά*, (800 κατ.), κατὰ τὰς ὑπερεῖας τοῦ Παρνασσοῦ, ἐνδοξος διὰ τὸ «*Χάνι*» αὐτῆς, εἰς τὸ ὅποιον ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτσος ὄχυρωθεὶς κατέστρεψε μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Ὁμήρ Βριώνη.—*Μπράλος*, χωρίον παρὰ τὴν ὁμώνυμον σιδηροδρομικὴν σήραγγα (2.110 μετρ. μήκους) τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Παλ. Συνόρων.—*Μουσουίτσα* (1.500 κατ.) ὑπὸ τὴν *Οἶτην*.

5) Ἡ ἐπαρχία **Λοκρίδος** κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ νομοῦ.

Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ *Ἀταλάντη* (1.900 κατ.), εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος· μετὰ ταύτης συνέχεται καὶ ἡ *Νέα Πέλλα*, ὑπὸ *Μακεδόνων* κτισθεῖσα.—*Κάτω Πέλλα*, ἐπίγειον τῆς Ἀταλάντης. Ν. Α. ταύτης ἔκειτο ἡ *Ὀλοῦς*.—*Λίγουμενα*, ἀρχαία πόλις, παρὰ τὴν

ὑποίαν πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου. — Λιβανάται, πρὸς Β. τῆς Ἀταλάντης, πατρὶς τοῦ Ὀδυσσεύως Ἀνδρίτσου. — Μῶλος, πρὸς τὰς Θερμοπύλας. Παρὰ ταύτας ἀξιομνημόνευτα εἶνε τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον Βουδονίτσα (ν. Μενδενίτσα) καὶ ἡ ἀρχαία Σκάρφεια, γνωστὴ διὰ τὴν παρὰ ταύτην γενομένην ἦτταν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (147 π. Χ.). — Ἐλάτεια (κ. Δραχμάνι), ἣτις ἐθεωρεῖτο σπουδαιότατη στρατηγικὴ θέσις. — Λαδίων καὶ Βελίτσα, κατὰ τὰς ὑπὸ ὕψους τοῦ Παρνασσού.

γ) Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

[420 χιλ. κατ.]

Θέσις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς οὗτος ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες καὶ κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Β. Δ. συνορεύει μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ν. Δ. δὲ ἐπ' ὀλίγον μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας παρὰ τὸ ὄρος Γεράνεια. Βρέχεται δὲ πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ Ν. Δ. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ὄρη. Ὁ Παρνασσός, ὁ Ἐλικόν, ἡ Γεράνεια, ὁ Κιθαιρών, ἡ Πάρνης, τὸ Πεντιελικόν, ὁ Ὑμητιὸς καὶ τὸ Λαύρειον.

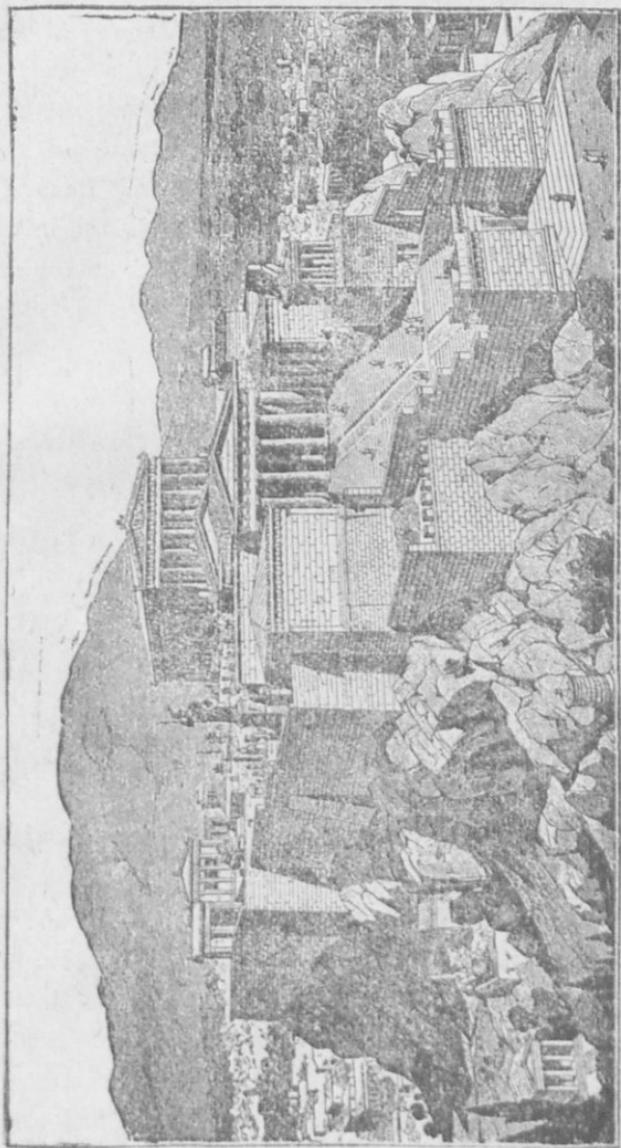
Πεδιᾶδες. Ἡ Ἀθηναϊκὴ, τὸ Θριάσιον πεδίον, ἡ Μεσόγεια, ἡ τῶν Θηβῶν καὶ ἡ τῆς Λεβαθείας.

Ποταμοί. Ὁ Φωκικὸς Κηφισός, ὁ Μέλαις, ὁ Ἀσωπὸς καὶ οἱ χεῖμαρροι Ἴλιος καὶ Κηφισός.

Λίμναι. Ἡ Ὑλικὴ καὶ ἡ Τρεφία (Ἄνω καὶ Κάτω Λικέρι). (Ἡ μεγάλη λίμνη Κωπαῖς ἔχει ἀποξηρανθῆ.)

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας διαιρεῖται εἰς 5 ἐπαρχίας 1) Ἀττικῆς, 2) Μεγαρίδος, 3) Αἰγίνης, 4) Θηβῶν καὶ 5) Λεβαθείας.

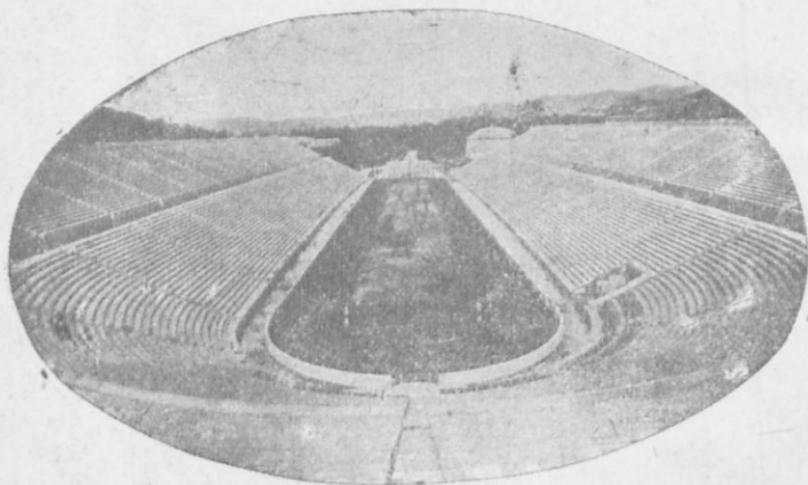
1) Ἡ ἐπαρχία Ἀττικῆς ἔχει πρωτεύουσαν τὰς ΑΘΗΝΑΣ (180.000 κατ.), ἣτις εἶνε πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Αἱ Ἀθηναί, πόλις ἀρχαία καὶ ἐνδοξος, ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἔκειτο δὲ περὶ τὴν ἀκρόπολιν καὶ εἶχε λαμπρότατα μνημεῖα καὶ

Ἡ Ἀκρόπολις (ὄπως ἦτο εἰς τὴν Ἀρχαϊότητα).

οικοδομήματα, τῶν ὁποίων πολλὰ σήμερον σφύζονται κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένα. Καὶ τὴν μὲν ἀκρόπολιν ἐστόλιζον τὰ Προπύλαια, ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, τὸ Ἐρέχθειον καὶ ὁ Παρθενών, τὸ τελειότατον τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Κατὰ δὲ τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως κείνται τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, ὁ ἱερός περίβολος τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Ἀσκληπιεῖον) καὶ τὸ Ὀδεῖον τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Περαιτέρω σφύζεται ἀκέραιον σχεδὸν τὸ Θησεῖον. Βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως ἦτο τὸ Δίπυλον, ἡ κυρία εἴσοδος τῆς ἀρχαίας πόλεως, καὶ οἱ τάφοι τοῦ

Τὸ Στάδιον.

Κεραμεικοῦ, πρὸς Δ. τῆς ἀκροπόλεως τὸ Μουσεῖον (ἐφ' οὗ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου), ὁ ναὸς τῆς Πηνελόπιδος καὶ ὁ τῶν Νυμφῶν.

Πρὸς Α. τῆς ἀκροπόλεως κείνται τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους καὶ ὁ μέγας ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς (Ὀλυμπεῖον), τοῦ ὁποίου σφύζονται 16 στῦλοι.

Πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ ὑψοῦται ὁ λόφος Ἀρδητιός, ὑπὸ τὸν ὁποῖον κείνται τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, ὅπερ νῦν ἔχει ἀνακαινισθῆ ὑπὸ τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Ἀθέρωφ, τελοῦνται δὲ καὶ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ἐπὶ τουρκοκρατίας αἱ Ἀθῆναι ἦσαν πόλις μικρά· τῶρα ὁμως ἔχουσιν ἀναπτυχθῆ καταπληκτικῶς. Ἐχουσι ῥυθμὸν κανονικόν, πλατείας ὡραίας καὶ πολλὰ μεγαλοπρεπῆ οικοδομήματα. Σημαντικώτατα αὐ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῶν εἶνε τὰ Βασιλικά Ἀνάκτορα, τὸ Βουλευτήριον, τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Συναία Ἀκαδημία, ἡ Βαλλιάνειος βιβλιοθήκη, τὸ Μεισόβιον πολυτεχνεῖον, τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον, ἡ Σιραϊτικὴ σχολή, τῶν Εὐελπίδων, τὸ Μαράσλειον Διδασκαλεῖον, ἡ Ῥιζάρειος Σχολή, τὰ νοσοκομεῖα «Ἐθαγγελισμός», ἡ «Ἐλπίς», τὸ Δημοτικὸν καὶ ἄλλα, τὸ «Ζάππειον», τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, τὸ μέγαρον τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων, τὸ δημοικὸν θέατρον, τὸ μέγαρον

Χάρτης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, ὡς καὶ τὰ μέγαρα τῶν ξένων σχολῶν.

Ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν καὶ σπουδαία πόλις εἶνε ὁ Πειραιεὺς (68.000 κατ.). Ἀπέχει τῶν Ἀθηνῶν $1 \frac{3}{4}$ ὥρας, διὰ δὲ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου $\frac{1}{4}$ εἶνε δὲ ἡ βιομηχανικωτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ἔχουσα ποικίλα βιομηχανικὰ καταστήματα (ὕφαντουργεῖα, μηχανουργεῖα κλπ.), ὡς καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς (ἡ Ἐμπορικὴ Ναυτικὴ σχολή, τὸ Δημοικὸν θέατρον, τὸ Ζάππειον νοσοκομεῖον καὶ ἄλλα).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἄρχονται δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ἡ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ τῆς Λαρίσης—Παλ. Συνόρων.

Παρὰ τὸν Πειραιᾶ κεῖται τὸ Νέον Φάληρον, πλησίον τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν οἱ τάφοι τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἔπεσον τῷ 1827 ἐνδόξως μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸ Νέον καὶ τὸ Παλαιὸν Φάληρον χρησιμεύουσιν ὡς θεριναὶ τερπναὶ διατριβαί.

Ἄλλαι σπουδαῖαι κῶμαι καὶ χωρία τῆς Ἀττικῆς εἶνε Χαλάνδριον (1.350 κατ.), ἔχον γεωργικὸν σταθμὸν.—Ἀμαρούσιον καὶ Κηφισιά, ὠραῖαι κῶμαι μετὰ θερινῶν ἐπαύλεων.—Μενίδιον (παρὰ τὰς ἀρχαίας Ἀχαρνάς).—Δεκέλεια (κ. Τατόι), ἀρχαία ὄχυρὰ θέσις. Νῦν εἶνε ὠραία ἔπαυλις τοῦ βασιλέως.—Μαραθῶν, παρὰ τὴν ὁμῶνυμον ἐνδοξὸν πεδιάδα.—Ὠρωπός, κατὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

Κορωπὶ (4.400 κατ.), Μαρκόπουλον (2.600 κατ.) καὶ Κερατεᾶ (3. 500 κατ.) ἐν τῇ Μεσογαίᾳ καὶ κατὰ τὴν εἰς Λαύρειον σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. Λαύρειον, ἔνθα λαμπρὰ μεταλλουργεῖα καὶ μεταλλοπλυντήρια Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς ἐτιρείας.—Θορικός, ἀρχαιοτάτη τῆς Ἀττικῆς πόλις.

Ἀσπρόπυργος (2.300 κατ., κ. Καλύβια), ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ καὶ κατὰ τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεγαρίδος** ἔχει πρωτεύουσαν τὰ Μέγαρα (8.000 κατ.) ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης. Τὰ Μέγαρα ἤκμασαν πάλαι ὡς πόλις ναυτικὴ ἰδρύσασα πολλὰς ἀποικίας, ὡς τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χαλκηδόνα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς σήμερον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν.—Ἐλευσίς (2,400 κατ.), παράλιος κῶμη, σπουδαία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἰς τὸν μέγαν αὐτῆς ναὸν τῆς Δήμητρος, τοῦ ὁποίου ἐρείπια σφύζονται, μεγάλη πομπὴ ἤρχετο κατ' ἔτος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐτέλει τὰ «Ἐλευσίνια μυστήρια». Σήμερον ἡ Ἐλευσίς ἔχει βιομηχανικά τινα καταστήματα.—Μάνδρα (3.700 κατ.), ὄχι μακρὰν τῆς Ἐλευσίος. Βύλλια (2.670 κατ.) καὶ Κριεκούκιον (3.100 κατ.) ὑπὸ τὸν Κιθαιρῶνα.

Ἐν τῇ νήσῳ Σαλαμῖνι κεῖται ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος τοῦ κράτους. Ὅχι μακρὰν τούτου μετὰ τῆς νήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς σχηματίζονται τὰ στενά, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐγένετο ἡ ἐνδοξὸς ναυμαχία μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν (480 π. Χ.).

Ἡ νῦν πολίχνη *Σαλαμίς* (κ. *Κούλουρη*) κείται εἰς μυχὸν κόλπου, πρὸς δυσμὰς ἀνοικογόμενον.

3) Ἡ ἐπαρχία **Αἰγίνης** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ Αἰγίνης, Ἀγκιστρίου καὶ τινων ἄλλων νησίδων ἀκατοικήτων. Ἡ νήσος Αἶγινα κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἤκμασεν ὡς ναυτικὴ δύναμις πρὸ τῶν Ἀθηνῶν. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Αἶγινα (5.400 κατ.), κειμένη κατὰ τὴν Β. Δ. παραλίαν, ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία Αἶγινα.

4) Ἡ ἐπαρχία **Θηβῶν** ἔχει πρωτεύουσαν τὰς Θήβας (3.500 κατ.), κειμένας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν ἀρχαίων Θηβῶν, τῆς Καδμείας. Αἱ Θῆβαι ἦσαν πρωτ. τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας καὶ πατρίς τοῦ ποιητοῦ *Ηινδάρου* καὶ τῶν στρατηγῶν Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου. Ἐπὶ τῶν στρατηγῶν τούτων αἱ Θῆβαι ἤκμασαν, ἀφαιρέσασαι ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.—*Δομβραῖνα*, πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.—*Σχηματάρι*, πρὸς Α. τῶν Θηβῶν ἐκ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ἡ διακλάδωσις τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Λαρίσης-Παλ. Συνόρων, ἣτις φέρει εἰς Χαλκίδα. Πρὸς Ν. τῶν Θηβῶν, ἔκειντο αἱ *Πλαταιαὶ* (παρὰ τὸ χωρίον *Κόκλα*), περιώνυμος διὰ τὴν αὐτόθι νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.—Αἱ *Θεσπιαὶ* (νῦν Ἐρημόκαστρον). 700 κάτοικοι αὐτῆς ἐφρονεύθησαν ἐν *Θερμοπύλαις* ἀγωνισθέντες μετὰ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν 300 Σπαρτιατῶν κατὰ τῶν Περσῶν. Μία θέσις τῶν Θεσπιῶν ἦσαν τὰ *Λεῦκτρα* (νῦν *Παραπούγγια*), ὅπου οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων τῷ 371 π. Χ.—Τὸ *Δήλιον* (νῦν *Δήλεσι*), λιμὴν παρὰ τὸν Εὐδοϊκὸν κόλπον. Αὐλὴς (παρὰ τὸ χωρίον *Βαθύ*), ἀσφαλὴς λιμὴν, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες ἐξέπλευσαν ἐναντίον τῆς Τροίας.

5) Ἡ ἐπαρχία **Λεθαδείας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Λεβάδειαν, (7.100 κατ.), ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης. Ἐχει ἐργοστάσια, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ βάμβακος, ὅστις παράγεται ἐν τῇ εὐφύρῳ αὐτῆς πεδιάδι. Ἡ Λεβάδεια εἶνε ἀρχαία πόλις, ὀνομαστή διὰ τὸ ἄντρον καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Τροφωνίου Διός, τὸ ὁποῖον ἄντρον ἦτο καὶ μαντεῖον.—Δυτικώτερον εἶνε ἡ *Δαύλεια*, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ ἡ Ἀράχωβα (3.500 κατ.). Παρὰ ταύτην ὁ Καραϊσκάκης τῷ 1826 ἐπροξένησεν ὄλεθρον εἰς τοὺς Τούρκους.—*Δίστομον*. Ν. Α. τούτου κείται ὁ σπουδαῖος Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ «Ὁσίου Λουκά».

Ἡ Χαιρώνεια (παρὰ τὸ νῦν χωρίον Κάπραινα), πατρὶς τοῦ Πλουτάρχου. Πλησίον αὐτῆς κεῖται κολοσσιαῖος μαρμάρινος λέων, μνημεῖον τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων ἐνταῦθα Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνοσ (338 π. Χ.).— Κορώνεια, Ν. Α. τῆς Λεβαδείας. Ἐκεῖ πλησίον ἦσαν καὶ τὰ στενὰ τῆς Πέτρας, ἐνθα ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τῷ 1829 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους.

Συγκοινωνία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.— Ἡ συγκοινωνία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος γίνεται δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν, σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων. Ὁ κυριώτερος σιδηρόδρομος εἶνε ὁ Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Παλ. Συνόρων, ὅστις διέρχεται διὰ τῶν νομῶν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἐκ τοῦ Σχηματαρίου δὲ γίνεται διακλάδωσις, ἣτις διερχομένη διὰ τῆς Ἀλλίδος καταλήγει εἰς τὴν Χαλκίδα.

Ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐκτὸς τῆς συχνοτάτης συγκοινωνίας Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου συγκοινωνοῦσιν αἱ Ἀθηναὶ διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ Ἀμαρουσίου, Κηφισιάς, Χαλανδρίου, Κορωπίου, Μαρκοπούλου, Κερατέας καὶ Λαυρείου.

Ἡ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς ἔχει σιδηρόδρομον τὸν τοῦ Κρουνηρίου—Μεσολογγίου—Αγρινίου. Ἡ δ' ἐκ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν μέχρι τῆς δυτικῆς ταύτης Ἑλλάδος συγκοινωνία ἐκτελεῖται ἢ δι' ἀτμοπλοίων ἢ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Π.Α.Π. τοῦ ἄγοντος εἰς Πάτρας.

Γ. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

[950 χιλ. κατ.]

Θέσεις. Ἡ Πελοπόννησος ἦτο χερσόνησος ὁμοιάζουσα πρὸς νῆσον, διότι μόνον διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ (τοῦ Κορινθιακοῦ) συνεδέετο μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, σήμερον ὁμοῦς, ὅποτε ὁ ἰσθμὸς ἐκόπη διὰ διώρυχος, θεωρεῖται νῆσος. Βρέχει δὲ αὐτὴν πρὸς Β. μὲν ὁ Σαρωνικὸς κόλπος, ὁ Κορινθιακὸς καὶ ὁ Πατραϊκὸς, πρὸς Δ. καὶ Ν. τὸ Ἴόνιον πέλαγος καὶ πρὸς Α. τὸ Μυρτιῶνον πέλαγος.

Ὅριζόντιος διεμελισμὸς. Ἡ Πελοπόννησος διαμελιζομένη ὑπὸ πολλῶν κόλπων ἔχει σχῆμα φύλλου πλατάνου. Καὶ πρὸς Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μὲν τὸ Ἴόνιον σχηματίζονται οἱ κόλποι Κυπαρισσιακός, Μεσσηνιακός καὶ Λακωνικός, πρὸς δὲ τὸ Μυρτώον δ' Ἀργολικός. Χερσονήσοι δὲ σχηματίζονται πρὸς Ν. τρεῖς· ἡ Μεσσηνιακὴ, τελειώνουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκροίαν, ἢ τοῦ Ταῦγέτου (κ. Μάνη), τελειώνουσα εἰς τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου ἀκρωτήριον Ταίναρον (κ. Ματαπᾶς), καὶ ἡ τοῦ Πάργωνος, τελειώνουσα εἰς τὴν Μαλέαν ἄκραν. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσονήσος, τελειώνουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σκύλλαιον (κ. Σπαθί). Ἔτερα ἀκρωτήρια εἶνε τὸ Δρέπανον, τὸ Ῥιον, δ' Ἀραξος (κ. Πάπας), ὁ Χελωνάτας (κ. Χλεμούτσι) καὶ ὁ Ἰχθὺς (κ. Κατάκωλον).

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Ἡ Πελοπόννησος εἶνε ὄρεινή. Τὸ κέντρον τῶν ὄρεων κεῖται ἐν τῇ μέσῃ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ.

Ὄρη. Κυριώτερα ὄρη εἶνε ἡ Κυλλήγη (κ. Ζίρια), τὰ Ἀροῶνια (κ. Χελμός), τὸ Ἀραχναῖον, τὸ Λύρκειον, τὸ Ἀρτεμίσιον, τὸ Παρθένιον καὶ ὁ Πάργων (κ. Μαλεβός), εἰς τὸ κέντρον τὸ Μαίναλον καὶ κατωτέρω ὁ Ταῦγειος, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Πελοποννήσου.

Βορειοδυτικὰ ὄρη εἶνε ὁ Ἐρύμανθος, τὸ Παναχαϊκόν, ἡ χαμηλὴ καὶ δασώδης Φολόη, νοτιοδυτικὰ δὲ τὸ Λύκαιον, τὰ Νόμια, τὸ Αἰγαλέον (κ. Μάλη), ἡ Ἰθώμη καὶ τὸ Λυκόδημον.

Πεδιᾶδες. Αἱ μεγαλύτεραι πεδιάδες εἶνε ἡ Ἠλιακὴ, ἡ Μεσσηνιακὴ, ἡ τοῦ Ἐλους καὶ ἡ Λεύκη (κ. τῆς Συκιᾶς) κατὰ τὸν Λακωνικὸν κόλπον, ἡ τοῦ Ἀργους, ἡ Κορινθιακὴ καὶ ἡ τοῦ Αἰγίου.

Ποταμοί. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶνε ὁ Κορινθιακός Ἀσωπός, ὁ Κρᾶθις, ὁ Βουραϊκός (κ. Καλαβρυτινός), ὁ Σελινοῦς, ὁ Πηγεῖός, ὁ Ἀλφειός (ὁ μέγιστος τῆς Πελοποννήσου), ἡ Νέδα, ὁ Πάμισος καὶ ὁ Εὐρώτας.

Λέμναι. Ἡ μεγίστη αὐτῶν εἶνε ἡ Φενεός (ὑψ. 650 μ.), μέρος τῶν ὑδάτων τῆς ὁποίας ἐκκενοῦνται ὑπογείως ἀναδύζοντα κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Λάδωνος, παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ. Πλησίον αὐτῆς εἶνε καὶ ἡ Στυμφαλίς (γνωστὴ ἐκ τῶν μυθικῶν Στυμφαλίδων ὄρνιθων). Κατὰ δὲ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον σχηματίζεται ἡ Λέρνη, ἡ ὁποία τώρα εἶνε ἔλος.

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Προζόντα. Δάση ἔχει ἡ Πελοπόννησος πρὸς τὸ ὄρειον καὶ δυτικὸν μέρος· τὰ δ' ἠμφοροποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀνατολικά ὄρη εἶνε πάντα σχεδὸν γυμνά, μόνον δ' ἐν Ἀργολίδι ὑπάρχουσι δάση τινὰ πεύκων. Ἐν τοῖς ὄροπεδίοις τῆς Ἀρκαδίας καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, κάρναβις (χασίς) καὶ ἄμπελοι, ἐν δὲ ταῖς πεδιάσιν ἐκτείνονται ελαιῶνες, ἄμπελοι καὶ σιοφιδάμπελοι. Τὸ κατ' ἐξοχὴν προϊόν τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἡ σταφίς, τῆς ὁποίας ἡ κυριωτέρα ἐξαγωγή γίνεται ἐν Πάτραις. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἡ Πελοπόννησος παράγει καὶ βαλάνους, καπνὸν (ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ναυπλίας καὶ Ἄργους), σῦκα, ἐσπεριδοσειδῆ καὶ μέταξαν.

Ἐν Πελοποννήσῳ τρέφονται καὶ ποίμνια.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ὑλοτομίαν, βαμβακοτροφίαν, εἰσέτι δὲ καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Διοικητικῶς ἡ Πελοπόννησος διαίρεται εἰς πέντε νομούς, οἵτινες εἶνε· α') ἐ τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, β') ἐ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος, γ') ἐ τῆς Μεσσηνίας, δ') ἐ τῆς Λακωνίας καὶ ε') ἐ τῆς Ἀρκαδίας.

α') Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

[170 χιλ. κατ.]

Ὅρι. Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας κατέχει τὸ Β. Α. μέρος τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει δὲ καὶ τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον καὶ τὰς παρὰ ταύτας νήσους Πόρον, Ὑδραν καὶ Σπέτσας. Βρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ Ν.Α. ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκουσι καὶ αἱ νῆσοι Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα.

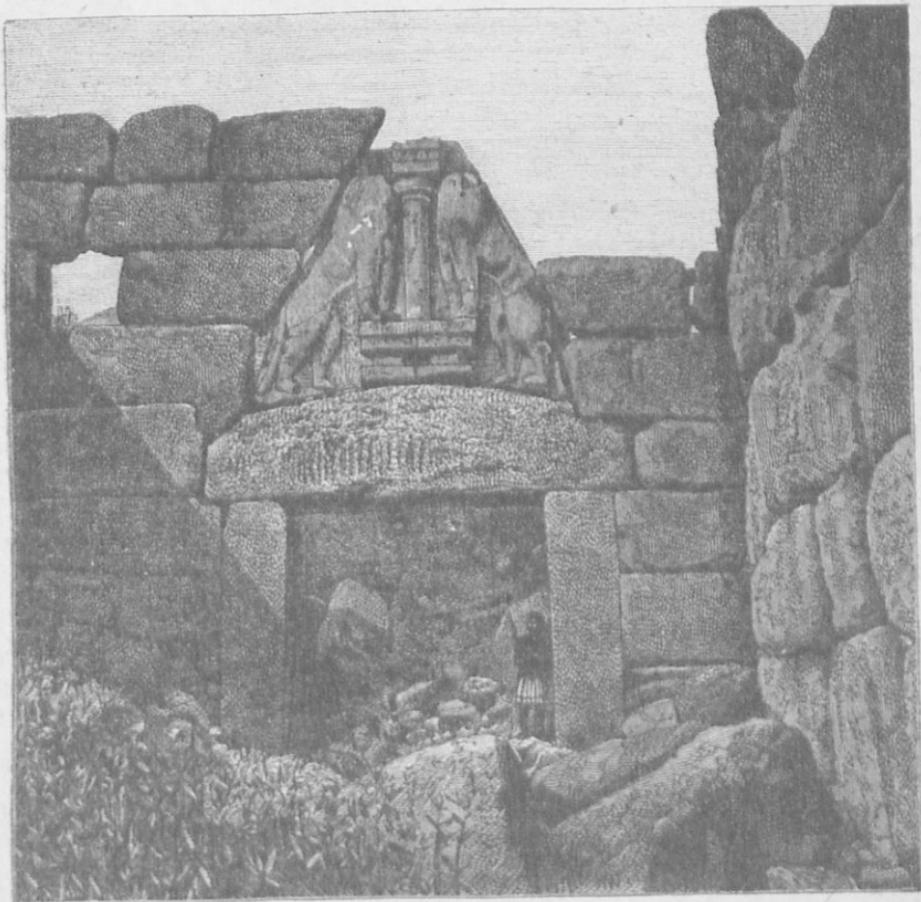
Ὅρη. Ὅρη ἔχει τὰ Ἀροάνια, τὸ Λύσκειον, τὸ Ἀριτεμίσιον, τὸ Παρθένιον, τὸ Ἀραχναῖον καὶ, τὸ ὑψηλότερον ἐξ ὅλων, τὴν Κυλλήνην.

Ποταμοὶ καὶ λίμναι. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Ἀσωπὸν, τὸν Ἰναχον, τὸν Ἐρασῖνον· λίμνας δὲ τὴν Στυμφαλίδα, τὴν Φενεὸν καὶ τὴν Λέσσην.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει τὴν Ἡφιστοπόλιν καὶ τὴν Ἐκπαίδευτικὴν Πολιτικὴν

θάνει 7 ἐπαρχίας· 1) Ναυπλίας, 2) Ἄργους, 3) Κορινθίας, 4) Τροιζηνίας, 5) Ὑδρας, 6) Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος καὶ 7) Κυθήρων.

1) Ἡ ἐπαρχία **Ναυπλίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ **Ναύπλιον** (5.400 κατ.), ἔπερ εἶνε καὶ τοῦ νομοῦ, κείμενον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ

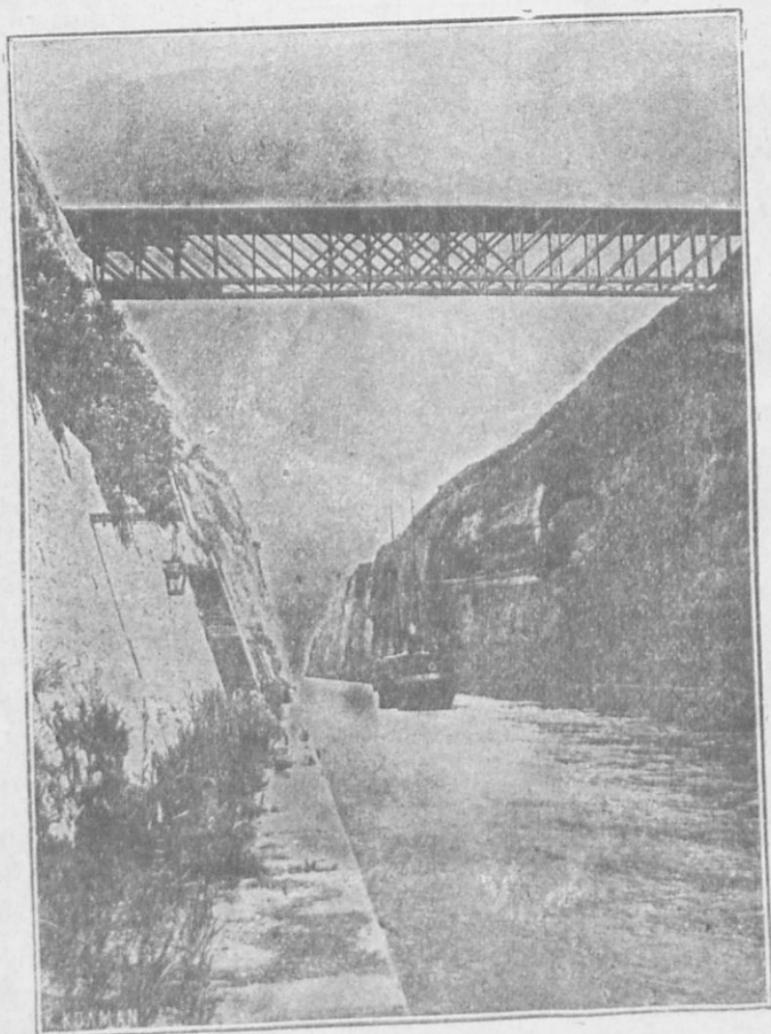

Πύλη τῶν λεόντων.

Ἄργολικοῦ κόλπου. Τὸ Ναύπλιον ὑπῆρξε πρωτ. τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1826 — 1844. ἔχει τρία φρούρια, τὸ Παλαμῆδειον, τὴν Ἀκροναυπλίαν καὶ τὸ Μπουρτζι, ἐπὶ μικρᾶς νησίδος. Πράστειον τοῦ Ναυπλίου εἶναι ἡ Προΰσια (1.850 κατ.). Πρὸς Β. τοῦ Ναυπλίου ἔκειτο ἡ ἀρχαιστάτη πόλις Τίρυνς, τῆς ὁποίας σφύζονται Κυκλώπειαι τείχη. Πλησίον τούτων τώρα ὑπάρχει γεωργικὸς σταθμὸς. — Νέα

Ἐπίδαυρος (κ. Πιάδα), ἐνθα συνήλθεν ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (1 Ἰανουαρ. 1822) καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

2) Ἡ ἐπαρχία Ἄργους ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Ἄργος (8,800

Ἄ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου.

κατ.), τὴν μεγίστην πόλιν τοῦ νομοῦ, ἐν τῇ ὁμωνύμῃ πεδιάδι, συγκοινωνοῦν μετὰ τε τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου διὰ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὴν βορείαν γωνίαν τῆς πεδιάδος (παρὰ τὸ νῦν χωρίον Χαρ-

θάτι) ἔκειτο ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἀρχαιοτάτη πόλις Μυκῆναι, ἡ ἔδρα τῶν Ἀτρεϊδῶν. Ἐνταῦθα σφίζονται πολλὰ ἐρείπια, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπει ἡ πύλη τῶν λεόντων, ἀνευρέθησαν δὲ καὶ πολλὰ κοσμήματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, δεικνύοντα ἀρχαιόταταν Μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν· ταῦτα εὐρίσκονται σήμερον ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῇ μουσεῖῳ. Πρὸς Β. τοῦ Ἄργους καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς κεῖται ἡ γεωργικὴ κωμόπολις Κουτσοπόδιον (1.400 κατ.), κατάφυτος ὑπὸ ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν.— Ἐτέρα κώμη κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν ἑδρὸν εἶνε ὁ Ἀχλαδόκαμπος (1.700 κατ.).

3) Ἡ ἐπαρχία **Κορινθίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Νέαν Κόρινθον (5.300 κατ.), παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ ἰσθμοῦ. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη τῇ 1858 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου ὑπὸ σεισμοῦ Ἡ ἀρχαία Κόρινθος ἔκειτο 1 $\frac{1}{2}$ ὄραν Ν. Δ. ὑπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον, τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν ἰσθμὸν (ἐνθα νῦν ἡ διώρυξ) ἔκειτο τὸ στάδιον, ἐν ᾧ ἔτελοῦντο οἱ ἀγῶνες «Ἰσθμια». Ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τῇ (146 π. Χ.).— Λουτράκιον, γνωστὸν διὰ τὰ ἐξαιρετὰ ἱαματικά ὕδατα.— Σοφικόν, πρὸς τὸν Σαρωνικόν.— Σικυὼν (κ. Κιάτον) καὶ Συλόκατρον, παρὰ τὸν Κορινθιακὸν καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κορίνθου-Πατρῶν.— Τρίκαλα, ὑπὸ τὴν Κυλλήνην.— Γκοῦρα, παρὰ τὴν λίμνην Φενεόν.— Ἅγιος Γεώργιος, παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν, γνωστὸς διὰ τὸν ἐκλεκτὸν μέλανα οἶνον, τὸν ὁποῖον παράγει. Πρὸς Α. τούτου κεῖται ἡ μικρὰ κοιλάς Νεμέα, ἐνθα ἔτελοῦντο πάλαι «τὰ Νέμεια». Παρὰ ταύτην κεῖνται τὰ περιώνυμα στενὰ τῶν Δερβενακίων, ἔπου ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Νικήτα, Παπαφλέσσα καὶ Δημητρίου Ὑψηλάντου κατετρόπωσαν τὸν πολυάριθμον στρατὸν τοῦ Δράμαλη (τῇ 1822).

4) Ἡ ἐπαρχία **Τροιζηνίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὸν Πόρον (4.300 κατ.), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου, τερπνὴν διατριβὴν κατὰ τὸ θέρος. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἀπέθανεν ὁ βῆτωρ Δημοσθένης.— Τροιζὴν (κ. Δαμαλᾶς), ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, ἐνθα συνήλθεν ἡ Γ' ἔθνικὴ συνέλευσις (τῇ 1827).— Βρωμιολίμνη, ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῶν Μεθάνων, ἔχουσα θειοῦχα ἱαματικά λουτρά.

5) Ἡ ἐπαρχία **Ἰθρῶς** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ὑδραν (5.500 κατ.), πατρίδα τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη καὶ τοῦ Κουντου-

ριώτου. Ἡ ἔνδοξος αὕτη νῆσος ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγη ἰδιαιτέρως τρεῖς βουλευτὰς διὰ τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν τέκνων αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Τώρα οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιεῖαν.

6) Ἡ ἐπαρχία **Σπέτσων καὶ Ἑρμιονίδος** ἔχει πρωτεύουσαν τὰς Σπέτσας (4.300 κατ.), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἡ νῆσος αὕτη ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγη ἰδιαιτέρως δύο βουλευτὰς διὰ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.— Ἐπὶ τῆς Ἑρμιονίδος εἶνε ἡ ναυτικὴ πολίχνη Κρανίδιον (6.000 κατ.), ἣτις ἔχει ἐπίνειον τὸ Χέλιον, καὶ ἡ παράλιος Ἑρμιόνη (2.200 κατ.).

7) Ἡ ἐπαρχία **Κυθῆρων** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῶν Ἀντικυθῆρων. Πρωτ. εἶνε τὰ Κύθηρα, ἑτέρα δὲ κώμη ὁ Ποταμός.

Τὰ δ' Ἀντικυθῆρα εἶνε ἡ νοτιωτάτη νησίς τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Πλησίον ταύτης ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἀρχαῖα ἀγάλματα ὀρειχάλκινα καὶ μαρμάρινα ἀρίστης τέχνης.

β') Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος.

[260 χιλ. κατ.]

Ὅρια. Ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος ὀρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν νομῶν Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας, βρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους.

Ὄρη. Ὄρη ἔχει τὰ Ἀροάνια, τὸν Ἐρῶμανθον, τὸ Παναχαϊκὸν καὶ τὴν Φολόην.

Ποταμοί. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Κραῖθιν, τὸν Σελινόωντα, τὸν Βουραϊκόν, τὸν Πηγεῖον καὶ τὸν Ἀλφειόν.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κώμαι. Ὁ νομὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας:

1) Πατρῶν, 2) Αἰγιαλείας, 3) Καλαβρύτων καὶ 4) Ἡλείας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Πατρῶν** ἔχει πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας (40.000 κατ.), αἵτινες εἶναι καὶ τοῦ νομοῦ, ἡ πρώτη ἐμπορικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου, ἐξ ἧς ἐξάγεται τὸ πλεῖστον τῆς σταφίδος. Ἐχει εὐ-

θείας και εὐρείας ὁδοὺς και τεχνητὸν λιμένα κατὰ τὸν ἐμῶνυμον κόλπον. Ὁ σημαντικώτερος ναὸς τῆς πόλεως εἶνε ὁ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐν τῷ ὁποίῳ σφίζεται ὁ τάφος αὐτοῦ.

2) Ἡ ἐπαρχία **Αἰγιαλείας** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ *Αἶγιον* (8.000 κατ.), παρὰ τὸν Κορινθιακόν, ἐξάγον ἀρίστην σταφίδα. Πρὸς Ν. τοῦ Αἰγίου κεῖται ἡ μεγάλη μονὴ τῶν *Ταξιαρχῶν*. — *Διακοφτόν*, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ὁ εἰς Καλάβρυτα ὁδοντικὸς σιδηρόδρομος. — Ἀκρόατα, πρὸς Α.

3) Ἡ ἐπαρχία **Καλυβρύτων** ἔχει πρωτεύουσαν τὰ *Καλάβρυτα* (1.300 κατ.), μέχρι τῶν ὁποίων ἀνέρχεται ὁ ἐκ Διακοφτοῦ σιδηρόδρομος, ὁδοντικὸς ἐν μέρει. Ὅχι μακρὰν τῶν Καλυβρύτων κείνται αἱ ἐπίσημοι Μοναὶ *Μέγα Σπήλαιον* και *Ἁγία Ακύρα*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη κεῖται ἐπὶ ἀποτόμου βράχου και εἶνε πλουσιωτάτη· ἡ δὲ Ἁγία Λαύρα εἶνε περίφημος, διότι ἐν αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως τῇ 25 Μαρτίου 1821. Ἔτεροι κῶμοι εἶνε ἡ *Κερπενή*, τὰ *Μαζέικα*, τὸ *Σοπωιόν*, τὸ *Λιβάρτζι* και ἡ *Σιρέζοβα*.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἑλλείας** ἔχει πρωτεύουσαν τὸν *Πύργον* (13.000 κατ.), ὁ ὁποῖος κεῖται ὄχι μακρὰν τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐπίνειον αὐτοῦ συνδεόμενον διὰ σιδηροδρόμου, εἶνε τὸ *Κατάκολον*, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται σταφίς. Ὁ Πύργος συνδέεται μετὰ τῶν Πατρῶν διὰ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν ταύτην γραμμὴν κείνται αἱ ἐξῆς κωμοπόλεις: *Ἀμαλιάς* (8.500 κατ.), *Γασιούνη* (2.500 κατ.), *Ανδροβίδα* (2.800 κατ.), *Δεχαινὰ* (2.900 κατ.), ἔχοντα ἐπίνειον τὴν *Κυλλήνην*, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσιν ἱαματικὰ ὕδατα. *Μανωλάς*, *Δίβρη*, *Κριεκούκιον* πλησίον αὐτοῦ και ἐν μικρᾷ κοιλάδι τοῦ Ἀλφειοῦ κεῖται ὁ ἱερός τόπος «Ὀλυμπία», ὅπου ἐτελεῖτο ἡ ἔθνικὴ ἑορτὴ «Ὀλύμπια». Ἡ Ὀλυμπία ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ἱεράς περιοχῆς «Ἄλτιος» (ἐνθα ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς) και ἐκ τῶν περίξ αὐτῆς οἰκοδομῶν, προσωρισμένων διὰ τοὺς ἀγῶνας· ἐνταῦθα ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἀπεκάλυψαν πλεῖστα ἀρχαῖα μνημεῖα, ὡς και πολλὰ ἀγάλματα, ἐκ τῶν ὁποίων κάλλιστα εἶναι ὁ «Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους και ἡ «Νίκη τοῦ Παιωνίου».

γ') Νομός Μεσσηνίας.

[220 χιλ. κατ.]

Θέσις. Ὁ νομός οὗτος κατέχει τὸ Ν. Δ. μέρος τῆς Πελοποννήσου.

Ὅρια. Πρὸς Β. ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀρχαδίας καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας· βρέχεται δὲ ὑπὸ τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου, τοῦ Ἴονίου πελάγους καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου.

Ὅρη. Ὅρη ἔχει τὸ Λύκαιον, τὰ Νόμια, τὴν Ἰθώμην καὶ τὸν Λυκόδημον.

Ποταμοί. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Πάμισον, τὸν Νέδοντα καὶ τὴν Νέδαν.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομός Μεσσηνίας περιέχει 5 ἐπαρχίας· 1) Καλαμῶν, 2) Μεσσήνης, 3) Πυλίας, 4) Τριφυλίας καὶ 5) Ὀλυμπίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Καλαμῶν** ἔχει πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας (13.000 κατ.), αἵτινες εἶνε καὶ τοῦ νομοῦ, κείνται δὲ παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ κατὰ τὸν ὀρητικὸν χεῖμαρρον Νέδοντα. Εἶνε πόλις ἐμπορικὴ καὶ ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν μετάξης. Αἱ Καλάμαι εἶνε ἡ πρώτη κυριευθεῖσα Ἑλληνικὴ πόλις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τοῦ Πετρόμπετη Μαυρομηχάλη (23 Μαρτίου 1821). Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλίας κείται ἡ Παραλία Καλαμῶν, ἡ τεχνιτὸς λιμὴν τῆς πόλεως. Ἔτεροι κῶμαι εἶνε ἡ Θουρία καὶ τὸ Ἀσάναγα, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεσσήνης** πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Μεσσήνην ἢ Νησίον (6.000 κατ.), παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Παμίσου, συνδεδεμένον μετὰ τῶν Καλαμῶν διὰ σιδηροδρόμου. Ἔτεροι κῶμαι εἶνε ἡ Ἀνδροῦσα, τὸ Μελιγαλᾶ καὶ τὸ Διαβολίτσιον.

3) Ἡ ἐπαρχία **Πυλίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Πύλον (πρότερον Ναυαρίνον ἢ Νεόκαστρον) (2.100 κατ.), παρὰ τὸν ὀμώνυμον κόλπον. Ἐντὸς τούτου συνέβη τῷ 1827 ἡ ἐν Ναυαρίνῳ λεγομένη ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἠνωμένος στόλος τῆς Ῥωσίας, Ἀγ-

γλίας καὶ Γαλλίας κατέστρεψε τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον.—
Μεθώνη, πρὸς Ν. τῆς Πύλου, καὶ Κορώνη (2.700 κατ.) πρὸς δὲ
τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας ἔχειται τὸ Μανιάκι, ἔνθα τῷ 1825
ἔπεσεν ὁ Παπαφλέσσας ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰβραήμ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Τριφυλίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Κυπαρισ-
σίαν (5.800 κατ.), ἀνωθεν τῆς ἀκτῆς τοῦ ὀμωνύμου κόλπου.— Φι-
λιατρά (7.000 κατ.), νοτιώτερον, ἐν μέσῳ ἑλαιῶν καὶ σταφιδαμπέ-
λων.— Γαργαλιάνοι (6.000 κατ.), Λιγούδιστα (2.900 κατ.), πρὸς Ν.

5) Ἡ ἐπαρχία **Ὀλυμπίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ἀδελφισσι-
νίαν (1.800) κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Λυκαίου, ἔχουσαν ἀξι-
όλογον βιβλιοθήκην. Ἑτεραι κῶμαι εἶνε ἡ Κρέσταινα (1,900 κατ.),
καὶ ἡ Ἀγουλινίτσα (2.700 κατ.).

δ') Νομὸς Λακωνίας.

[139 χιλ. κατ.]

Θέσεις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς Λακωνίας κατέχει τὸ Ν. Α. μέρος
τῆς Πελοποννήσου καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρχα-
δίας, ΒΔ. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Ὅρη. Ὅρη ἔχει τὸν Πάργωνα καὶ τὸν Ταΰγετον.

Ποταμὸν ἔχει τὸν Εὐρώταν.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Λακωνίας διαι-
ρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Λακεδαίμονος, 2) Γυθείου, 3) Οἰτύλου
καὶ 4) Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς.

1) Ἡ ἐπαρχία **Λακεδαίμονος** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Σπάρ-
την (4.500 κατ.), ἣτις εἶνε καὶ τοῦ νομοῦ, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην
τοῦ Εὐρώτα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου Σπάρτης.
Μυσιτροῦς, κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταυγέτου, ἐπίσημος πόλις τοῦ
Μεσαίωνος καὶ ἔδρα τῶν Παλαιολόγων, τῶν δεσποτῶν τοῦ Μορέως·
σφίζονται ἀκόμη ἐκεῖ ἀξιόλογοι ναοὶ βυζαντινῆς τέχνης.— Γεωργί-
τσιον, Ἀράχωβα, Βαμβακοῦ καὶ Γεράκι, ΝΑ. τῆς Σπάρτης, μετὰ
λειψάνων βυζαντιακῆς τέχνης, καὶ Λεβέτσοβα, πρὸς Ν.

2) Ἡ ἐπαρχία **Γυθείου** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Γύθειον (5.600
κατ.), παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ὀμωνύμου πόλεως. Εἶνε ἐπίνειον

τῆς Σπάρτης, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται δι' ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ.—Πολυάραβος, χωρίον, πλησίον τοῦ ὁποίου οἱ Λάκωνες ἀπέκρουσαν γενναίως τὸν Ἰβραήμ (1826).

3) Ἡ ἐπαρχία **Οἰτύλου** πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Ἀρεόπολιν (1.000 κατ.), ἄνωθεν τοῦ ὄρμου Λιμενίου.—*Οἰτύλος* καὶ *Καρδαμύλη*, ἀρχαῖαι κῶμαι.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς** ἔχει πρωτεύουσαν τοὺς Μολάους, ἄνωθεν τῆς πεδιάδος τῆς Λεύκης, ἔχουσιν ἐπίγειον ἐν τῷ Λακωνικῷ κόλπῳ τὴν Ἐλαίαν.—*Νεάπολις* (κ. Βάτικα), κώμη ναυτικῆ παράγουσα ἄφθονα κρόμμυα.—*Μονεμβασία*, ἐπὶ νησίδος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, μετὰ τῆς ὁποίας ἐνώνεται διὰ γεφύρας.

ε') Νομὸς Ἀρκαδίας.

[165 χιλ. κατ.]

Θέσεις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ κέντρον τῶν λοιπῶν νομῶν τῆς Πελοποννήσου, ἐρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τῶν νομῶν Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος καὶ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν νομῶν Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν νομῶν Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος καὶ Μεσσηνίας, καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ὅρη ἔχει τὸ Παρθένιον, τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Λύρακιον πρὸς Α., τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμαια πρὸς Δ., τὸν Ἐρύμανθον πρὸς Β., τὸν Ταύγετον καὶ τὸν Πάρωνα πρὸς Ν., ἐν τῷ μέσῳ δ' ὑψοῦται τὸ ὑψηλὸν ὄρος Μαίναλον.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας διαίρεται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Μαντινείας, 2) Μεγαλοπόλεως, 3) Γορτυνίας καὶ 4) Κυνουρίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Μαντινείας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν (10.800 κατ.) ἣτις εἶνε καὶ τοῦ νομοῦ, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς ὄρους Μαίναλου. Ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο πρωτεύουσα ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ἐκυριεύθη δ' ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν (27 Σεπτεμβρίου 1821). Καταστραφεῖσα μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰβραήμ ἐκτίσθη πάλιν μετὰ τὴν ἴδρυ-

σιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐχει σήμερον βιομηχανίαν ὑφαντουργίας καὶ σιδηρουργίας, διέρχεται δὲ διὰ ταύτης ὁ ἐκ Κορίνθου εἰς Καλάμας σιδηρόδρομος. Κῶμαι ἀξίαι λόγου εἶνε τὸ Λεβίδιον (2.500 κατ.), πρὸς Α. τῆς Τριπόλεως.—*Τοιπιανά*, ὑπὸ τὸ Ἄρτεμισιον.—*Βαλιέτσι*, ὄνομαστὸν χωρίον διὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν (1821).—*Καλιτζαί*, πρὸς Ν., πλησίον τῶν ὁποίων κεῖται ἡ Μονὴ τῶν Καλιτζῶν, ὅπου συνήλθε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἡ πρώτη γερουσία τῆς Πελοποννήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεγαλοπόλεως** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Μεγαλόπολιν (κ. Σινάνον, 1.500 κατ.), ὅχι μακρὰν τῆς ἀρχαίας Μεγάλης πόλεως, πατρίδα τοῦ Φιλοποίμενος καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου.—*Λεοντάριον* καὶ *Ἰσαρι*.

3) Ἡ ἐπαρχία **Γορτυνίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Δημησιόαν (2.100), ἡ ὅποια εἶνε ἐπὶ βουνοῦ ἐκτισμένη, πατρίς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε', τὸν ὅποιον ἀπηγγώνισαν οἱ Τούρκοι τῷ 1821, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, ὁ ὅποιος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.—*Καρύταινα* (1.200 κατ.), παρὰ τὸν Ἄλφειόν.—*Στεμνίτσα* (2.100 κατ.),—*Δαγκάδια* (4.600 κατ.).—*Κοντοβάζαινα*.—*Βυτίνα*, πρὸς τὸ Μαίναλον, ἔχουσα γεωργικὸν καὶ δασονομικὸν σταθμόν.

4) Ἡ ἐπαρχία **Κυνουρίας** (κ. Τσακωνιά) ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Λεωνίδιον (3.000 κατ.), ἀπέχον ἡμίσειαν ὥραν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Ἄλλαι κῶμαι εἶναι ὁ Κοσμᾶς, τὸ Ἄστρος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ἐνθα συνήλθεν ἡ ἐν Ἄστρει λεγομένη δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (τῷ 1823).—*Ἅγιος Νικόλαος* καὶ *Ἅγιος Πέτρος*, ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος.—*Δολιανά*, ὄνομαστὸν χωρίον διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων (1821).

Συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου. Ἡ συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου γίνεται διὰ ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων. Μόνον ἐν τῷ νομῷ Λακωνίας δὲν ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους νομοὺς ὑπάρχουσι τρεῖς γραμμαί. Ἐκ τῆς Κορίνθου, ἐνθα φθάνει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου, ἀρχονται δύο γραμμαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία τελειώνει εἰς τὰς Καλάμας καὶ τὸ Νησίον, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸν Πύργον καὶ τὴν Ὀλυμπίαν. Τέλος ὁ Πύργος ἐνώνεται μετὰ τῆς πρώτης γραμμῆς

παρὰ τὸ χωρίον Μελιγαλᾶ τῆς Μεσσηνίας. Τοιοῦτοτρόπως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τρεῖς γραμμάς ἐνούσας τὰς κάτωθι πόλεις καὶ κυριώτατα χωρία.

1) Κόρινθος—Νεμέα—Ἄργος—Ναύπλιον—Ἄργος—Μύλοι—Ἄχλαδόκαμπος—Τρίπολις—Λεοντάριον—Μεγαλόπολις—Ἰσαρι—Διαβολίτσιον—Μελιγαλᾶ—Ἀσλάναγα—Θουρία—Καλάμαι. Καλάμαι—Νησίον.

2) Κόρινθος—Σικυῶν—Ξυλόκαστρον—Ἀκράτα—Διακοφτὸν—Αἴγιον—Πάτραι—Κάτω Ἀχαΐα—Μανωλάδα—Λεχαινά—Καβάσιλα—Γαστούνη—Πύργος—Ὀλυμπία. Διακοφτὸν—Καλάβρυτα—Καβάσιλα—Βαρθολομιὸν—Κυλλήγη. Πύργος—Κατάκωλον.

3) Πύργος—Κυπαρισσία—Μελιγαλᾶ.

Ἐκτὸς τούτων καὶ ἀτμόπλοια ἐκτελοῦσιν ἐκ Πειραιῶς τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου προσεγγίζοντα εἰς πάντας τοὺς λιμένας. Οἱ ἔμπορικώτεροι λιμένες τῆς Πελοποννήσου εἶνε αἱ Πάτραι, τὸ Αἴγιον, τὸ Κατάκωλον, αἱ Καλάμαι καὶ τὸ Γύθειον.

Δ. ΝΗΣΟΙ

Αἱ εἰς τὴν Παλαιάν Ἑλλάδα ἀνήκουσαι Ἑλληνικαὶ νῆσοι εἶνε ἡ Εὐβοία, αἱ Σποράδες καὶ αἱ Κυκλάδες, αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ αἱ Ἴονιοι νῆσοι.

Αἱ Κυκλάδες, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Σποράδες, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἐν τῇ Αἰγαίῳ πελάγει, ἀποτελοῦσι δύο νομοὺς, τὸν νομὸν Κυκλάδων καὶ τὸν νομὸν Εὐβοίας. Αἱ δὲ Ἴονιοι νῆσοι, αἵτινες κεῖνται ἐν τῇ Ἰονίῳ πελάγει, ἐσχημάτιζον ἀπὸ τοῦ 1800—1865 ἴδιον κράτος, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἐπτάνησος, διότι ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 7 κυρίων νήσων (Κερκύρας, Παξῶν, Λευκάδος, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Ζακύνθου καὶ Κυθήρων). Αὗται ἐκτὸς τῶν Κυθήρων (τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας) ἀποτελοῦσι τρεῖς νομοὺς τῆς Ἑλλάδος α') τὸν τῆς Κερκύρας β') τὸν τῆς Κεφαλληνίας καὶ γ') τὸν τῆς Ζακύνθου.

α') Νομός Κυκλάδων.

[130 χιλ. κατ.].

Αἱ Κυκλάδες νῆσοι ὀνομάζονται τοιοῦτοτρόπως, διότι σχηματίζουσι τρόπον τινά κύκλον περίξ τῆς νήσου Δήλου, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο τὸ πάλαι ἱερά.

Φυσικὴ διαπλασις τοῦ ἐδάφους. Αἱ Κυκλάδες ἔχουσι ἐδαφος ἐν γένει ὀρεινὸν καὶ πετρώδες, μόνον δ' αἱ μεγαλύτεραι ἐξ αὐτῶν ἔχουσι κοιλάδας τινὰς καὶ μικρὰς πεδιάδας. Ὑψηλότερον ὄρος εἶνε τὸ καλούμενον Δοῖος ἐν τῇ Νάξῳ, ἧτις εἶνε ἡ μεγαλύτερα καὶ εὐφορωτέρα τῶν Κυκλάδων.

Προϊόντα. Ἐνεκα τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους τρέφονται πολλὰ ζῶα καὶ κατασκευάζεται ἐξαίρετος τυρός. Φυτικὰ δὲ προϊόντα εἶνε τὸ ἔλαιον καὶ ὁ οἶνος, ἐν δὲ ταῖς μεγαλύτεραις καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων, ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Κυκλάδων περιλαμβάνει 7 ἐπαρχίας: 1) Σύρου, 2) Ἀνδρου, 3) Τήνου, 4) Νάξου, 5) Κέα, 6) Μήλου καὶ 7) Θήρας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Σύρου** περιλαμβάνει τὰς νήσους Σύρον, Μύκονον, Δήλον, Ῥήνειαν καὶ τινὰ ἄλλα νησίδια ἀκατοίκητα. Πρωτ. αὐτῆς καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Ἐρμούπολις (κ. Σύρος, 17.700 κατ.), ἐκτισμένη κατὰ τὸν εὐρὸν καὶ ὠραῖον λιμένα τῆς νήσου Σύρου. ἔχει ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ βιομηχανίαν. Ἀνωθεν ταύτης εἶνε ἡ Ἄνω Σύρος (2.600 κατ.), κατοικουμένη ὑπὸ Ἑλλήνων καθολικῶν τὸ θρήσκευμα.

Ἡ Μύκονος κεῖται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Ἀνδρου** σύγκειται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἔχει πρωτ. τὴν Ἄνδρον (1.900 κατ.) κειμένην ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας. — Ἀποίκια, χωρίον, πλησίον τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι περίφημα ἱαματικὰ ὕδατα. — Κόρθιον καὶ Γαύρειον, παράλιοι κῶμαι.

3) Ἡ ἐπαρχία **Τήνου** σύγκειται ἐκ τῆς νήσου Τήνου καὶ ἠφιστοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἔχει πρωτ. τὴν *Τήνον* (2.600 κατ.)· πλησίον αὐτῆς εἶνε ὁ περίφημος ναὸς τῆς «*Εὐαγγελιστρίας*», εἰς τὸν ὅποιον συρρέουσι χιλιάδες προσκυνητῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος.

4) Ἡ ἐπαρχία **Νάξου** περιλαμβάνει τὰς νήσους *Νάξου*, *Πάρου* καὶ *Ἀντίπαρον*. Πρωτ. εἶνε ἡ *Νάξος* (2.600 κατ.). Ἔτεροι σπουδαῖαι κῶμαι τῆς νήσου εἶνε ἡ *Ἀπειρανθός*, τὸ *Χαλκὶ* καὶ ἡ *Κορωνίς* (κ. *Κωμιακὴ*).

5) Ἡ ἐπαρχία **Κέας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Κέαν* (3.000 κατ.), ἡ ὅποια κεῖται ἐπὶ τῆς νήσου *Κέας*.

6) Ἡ ἐπαρχία **Μήλου** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Μήλον* (κ. *Πλάκαν*, 800 κατ.), ἡ ὅποια κεῖται ἐπὶ τῆς νήσου *Μήλου*. Πλησίον αὐτῆς ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων τάφων τῆς ἀρχαίας *Μήλου* εὐρέθη τὸ περίφημον ἀγαλμα τῆς «*Ἀφροδίτης τῆς Μήλου*». Εἰς τὴν ἐπαρχίαν *Πήλου* ἀνήκουσι καὶ αἱ νῆσοι *Σίφνος*, *Κίμωλος*, *Σίκινος* καὶ *Φολέγανδρος*.

7) Ἡ ἐπαρχία **Θήρας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Θήραν* (950 κατ.), ἡ ὅποια κεῖται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου.

β') *Νομὸς Εὐβοίας.*

[128 χιλ. κατ.]

Ὅρια. Ὁ νομὸς *Εὐβοίας* ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων *Εὐβοίας*, *Σκύρου*, *Σκιαθοῦ*, *Σχοπέλου* καὶ *Ἡλιοδρομίας*.

Θέσις. Ἡ νῆσος *Εὐβοία* (113.000 κατ.) ἐκτείνεται ἀπέναντι τῆς *Στερεᾶς Ἑλλάδος*. Ἡ μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς στερεᾶς στενῆς θάλασσα καλεῖται *Εὐβοϊκὸς κόλπος*, ὁ ὅποιος στενοῦται κατὰ τὴν *Βοιωτίαν* καὶ σχηματίζεται ὁ *πορθμὸς τοῦ Εὐβοίου*, γνωστὸς διότι ἐν αὐτῷ δις τοῦ ἡμερονυκτίου γίνεται *πολίρροια*. Αἱ δὲ ἄλλαι νῆσοι εἶνε *διοσπαρμέναι* ἐν τῷ *πελάγει* καὶ *κεῖνται* πρὸς *Β.* τῆς *Εὐβοίας* καὶ πρὸς *Α.* τῆς *Θεσσαλίας*.

Ὅριζόντιος διαμελισμὸς. Ἡ *Εὐβοία* εἰς τὸ μέσον τοῦ μήκους αὐτῆς εἶνε *πλατυτέρα*, εἰς δὲ τὰ ἄκρα *στενωτέρα*. Πρὸς *Β.* καταλήγει εἰς τὰ ἀκρωτήρια *Κήναιον* (κ. *Λιθάδα*), ἐν τῷ *Μαλιακῷ κόλπῳ*, καὶ *Ἀστυμίσιον*, γνωστὸν διὰ τὴν *παρὰ τοῦτο* γενομένην *Ψηφιοποίηθῆκε* ἀπὸ το *Ἰνστιτούτο* *Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς*

ναυμαχίαν μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν (490 π. Χ.) Πρὸς Ν. δὲ τελειώνει ἀπέναντι τῆς Ἄνδρου κατὰ τὸ ἀκρωτήριο Κερηρέα (κ. Κάβο Ντόρο).

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Ἡ Εὐβοία εἰς παλαιούς χρόνους ἦτο ἠνωμένη μὲ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὄρη τῆς νήσου εἶνε συνέχεια τῶν ὀρέων αὐτῆς.

Ὅρη. Ὅρη ἔχει τὸ Τελέθριον, τὸ Κανδηλι, τὴν Λίφφον, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀχην.

Πεδιάδες. Πεδιάδας ἔχει τὴν τοῦ Ξηροχωρίου καὶ τὴν τῆς Χαλκίδος.

Ποταμοί. Ἡ Εὐβοία ἔχει μικροὺς τινὰς ποταμοὺς ἔχοντας πάντοτε ὕδωρ. Ὁ μακρότερος εἶνε ὁ Λήλαντιος (κ. τοῦ Βασιλικῶ), διαρρέων τὸ Ληλάντιον πεδῖον.

Ἐδαφος, προϊόντα. Ἡ μέση καὶ βόρειος Εὐβοία εἶνε δασώδης καὶ εὐφορος. Παράγει δὲ οἶνον, ξυλείαν καὶ ὀητήνην, τρέφει ζῆα, μεταξὺ τῶν ὀποίων καὶ βοῦς (ἐξ οὗ τὸ ὄνομα Εὐβοία), ἔχει δὲ καὶ πλοῦτον ὀρυκτῶν (μάρμαρα, λιθάνθρακες, λευκόλιθος).

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Εὐβοίας ἀποτελεῖται ἐκ 4 ἐπαρχιῶν: 1) Χαλκίδος, 2) Ξηροχωρίου, 3) Καρυστίας καὶ 4) Σκοπέλου.

1) Ἐπαρχία **Χαλκίδος** ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ πρωτεύουσα εἶνε ἡ Χαλκίς (10.000 κατ.), πόλις παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρῆπου, ἐπὶ τοῦ ὀποῖου ὑπάρχει σιδηρᾶ κινητὴ γέφυρα. — Ἐρετρία ἢ Νέα Ψαρά, πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἐρετρίας, κώμη συνοικισθεῖσα ὑπὸ Ψαριανῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου αὐτῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἔνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ψαριανῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι δύο βουλευτάς. — Ἐτεραι κῶμαι εἶνε τὰ Ψαχνά, ἢ Ἄγία Ἄννα καὶ ἡ Λίμνη παρὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

2) Ἐπαρχία **Ξηροχωρίου** πρωτεύουσα ταύτης εἶνε ἡ Ἴστιαια (κ. Ξηροχώριον, 2.800 κατ.) παρὰ τὴν εὐφορον πεδιάδα τῆς ἀρχαίας Ἴστιαιάς, ἢ ὀποία παράγει ἐκλεκτὸν οἶνον. Ἐπίνειον αὐτῆς εἶνε ὁ Ὄρεός (κ. Ὁρεοί), ἀρχαία πόλις. Αἰδηψός, κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν, πλησίον τῆς ὀποίας κείνται αἱ περίφημοι ἱαματικαὶ πηγαί.

3) Ἐπαρχία **Καρυστίας** ταύτης πρωτεύουσα εἶνε ἡ Κύμη

(3.650 κατ.), μικρὸν ἀπέχουσα ἐκ τοῦ Αἰγαίου. Ἄλλαι κῶμαι εἶνε τὸ Ἀδλωνάριον, τὸ Ἀλιβέριον, ἢ Κάουσιος καὶ ἡ Σκῦρος ἐν τῇ ὀμωνύμῳ νήσῳ.

4) Ἐπαρχία **Σκοπέλου**· πρωτεύουσα ταύτης Σκόπελος, ἐπὶ τῆς ὀμωνύμου νήσου, γνωστὴ διὰ τὰ ὠραία ἀπίδια, τὰ ὁποῖα παραγεῖ. Ἀξία λόγου εἶνε καὶ ἡ Σκίαθος, ἐν τῇ ὀμωνύμῳ νήσῳ, ἣ ὁποῖα ἔχει λιμένα ἀσφαλῆ.

γ') Νομὸς Κερκύρας.

[130 χιλ. κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κερκύρας, Παξῶν, Λευκάδος καὶ μικρῶν τινῶν ἄλλων.

Ἡ νῆσος **Κέρκυρα**, κειμένη ἀπέναντι τῆς Ἠπείρου, εἶνε ἡ πυκνότερον κατοικουμένη ἑλληνικὴ νῆσος (96,000 κατ.). Προσεγγίζει τὴν Ἠπειρὸν διὰ πορθμοῦ πλάτους 2½ μίλις χιλιόμετρων καὶ καταλήγει πρὸς Ν. εἰς τὰ ἀκρωτήρια Ἀμφίπαγον (κ. Ἄσπρον) καὶ Λευκίμμην.

Ὄρη. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι χαμηλά, τὸ δὲ ὑψηλότερον εἶνε ὁ Πανιοκράτωρ.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Ἐχει καταφύτους καὶ θελκτικὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι παράγουσιν οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομὸς Κερκύρας περιέχει 3 ἐπαρχίας· 1) Κερκύρας, 2) Παξῶν καὶ 3) Λευκάδος.

1) Ἡ ἐπαρχία **Κερκύρας** ἔχει πρωτεύουσαν αὐτῆς καὶ τοῦ νομοῦ τὴν **Κέρκυραν** (κ. Κορφοί, 28 χιλ. κ.), παρὰ τὴν ἀρχαίαν «Κόρκυραν». Εἶνε πόλις ὠραία ἔχουσα φρούρια ἐνετικά, ἀνάκτορον βασιλικόν, τὸν τάφον καὶ τὸν ἀνδριάντα τοῦ πρώτου τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτου Ἰω. Καποδιστρίου κλπ. Ὁ διάσημος ναὸς τῆς πόλεως εἶνε ὁ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἐν τῷ ὁποίῳ εὐρίσκεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου. Προάστεια ἀξιολογώτερα εἶνε τὸ Μαντιοῦκι καὶ ἡ τερπνὴ Γαρίτσα, πλησίον τῆς ὁποίας κεῖται ἡ ὠραία ἑπαυλις τοῦ βασιλέως. — Πρὸς Ν. τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὸ χωρίον Γαστοῦρι κεῖται τὸ «Ἀψηφιοποιήθηκ' ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς»

κρατειρας τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ καὶ ἤδη ἀνήκουσα εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον τὸν Β'.

2) Ἡ ἐπαρχία **Παξῶν** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Παξοῦ καὶ τῆς Ἀντιπάξου. Ἡ κυρία νῆσος Παξὸς (κ. Παξοὶ) κατοικεῖται κατὰ μικρὰ χωρία καὶ ἔχει πρωτ. τὸν Γάιον (300 κατ.).

Ἡ νῆσος Κέρκυρα.

3) Ἡ ἐπαρχία **Λευκάδος** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Λευκάδος καὶ τῆς νησίδος Τάφου. Πρωτ. εἶνε ἡ Λευκάς (6.000 κατ.) κειμένη παρά τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ τὸν ἰσθμὸν τῆς νήσου. Ἐπειδὴ ἡ νῆσος πάσχει ὑπὸ σεισμῶν, αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶνε ξύλιναι. Ἔτεροι κῶμαι τῆς νήσου εἶνε ἡ Καρὸν καὶ ὁ Ἅγιος Πέτρος, τοῦ ὁποῦ ἐπίνειον ἡ Βασιλική.

δ') Νομός Κεφαλληνίας.

[83 χιλ. κατ.]

Ὁ νομός οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ τῶν νησίδων Καλάμου, Καστοῦ καὶ Ἐχινάδων.

Ἡ **Κεφαλληνία** (71.000 κατ.) εἶνε ἡ μεγίστη νῆσος τῶν Ἰονίων, κειμένη ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν.

Ἡ νῆσος εἶνε ὀρεινή, ὑψηλότερον δὲ ὄρος εἶνε ὁ Αἶνος, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῶν Ἰονίων νήσων.

Κύρια προϊόντα τῆς νήσου εἶνε οἶνος, ἔλαιον καὶ σταφίς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίας εἶνε ἐπιτήδευοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιχειρηματικώτατοι ἔμποροι. Ἀποδημοῦντες εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν πλουτοῦσι καὶ πολλοὶ ἀναδεικνύονται ἐθνικοὶ εὐεργέται.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομός Κεφαλληνίας περιέχει 4 ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων αἱ 3 κεῖνται ἐν τῇ νήσῳ Κεφαλληνία: 1) Κραναίας, 2) Πάλης, 3) Σάμης καὶ 4) Ἰθάκης.

1) Ἡ ἐπαρχία **Κραναίας** πρωτεύουσα ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ Ἀργοστόλιον, (9.200 κ.), πρὸ μικροῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος σχηματίζεται πλησίον τοῦ κόλπου τοῦ Λιβαδίου. Ἡ πόλις ἔχει ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ ἀξιόλογον ἔμπορικὸν ναυτικόν. Ἀξίαι λόγου κῶμαι εἶνε τὰ Δειληνάτα.—Τὰ Φαρακλαῖτα.—Τὰ Βαλοσαμίτα, πλησίον τῶν ὁποίων κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγ. Γερασίμου, ἔνθα τὸ σεπτὸν αὐτοῦ λείψανον.—Ἡ Λιβαθῶ, περιοχὴ χωρίων κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τῆς νήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Πάλης** πρωτεύουσαν ἔχει τὸ Ληξούριον (4.000 κατ.) ἀπέναντι τοῦ Ἀργοστολίου.

3) Ἡ ἐπαρχία **Σάμης** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Σάμην ἢ (Αἰγιαλόν, 706 κατ.). Βορειότερον ταύτης κεῖται ἡ περιοχὴ τῶν χωρίων Πύλαρος, τῶν ὁποίων κύριον εἶνε ἡ παράλιος Ἀγία Εὐφημία. Ἐν τῇ Ἐρίσσῳ εἶνε ἡ Ἄσσος (μετὰ ἐνετικῶ φρουρίου) καὶ τὸ Φισκάροδον.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἰθάκης** πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Ἰθάκην (κ. Βαθῶ, 3.700 κατ.), κειμένην ἀμφιθεατρικῶς εἰς ἀσφαλέστατον λιμένα. Ἡ ἀρχαία Ἰθάκη ἔκειτο κατὰ τὴν Β. Δ. ἀκτὴν τῆς νήσου.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ε') Νομός Ζακύνθου.

[43 χιλ. κατ.]

Ὁ νομός οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Ζακύνθου καὶ τῶν νησίδων Στροφάδων.

Ἡ νήσος Ζάκυνθος κείται πρὸς Ν. τῆς Κεφαλληνίας· ἔχει δὲ σχῆμα τριγωνικὸν περίπου καὶ σχηματίζει πρὸς Ν. τὸν κόλπον τοῦ Κερίου. Μία γυμνή ὄροσειρὰ κατέχει τὸ δυτικὸν τῆς νήσου· ἑτέρα δὲ λοφοσειρὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν καταλήγει εἰς τὸ κατάφυτον ὄρος Σκοπός. Τὸ ἄλλο μέρος τῆς νήσου εἶνε πεδινὸν καὶ εὐφορώτατον κατάφυτον ἐξ ἀμπέλων, ἐλαιῶν, ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἀνθέων, διὰ τοῦτο δὲ ἡ νήσος ὀνομάζεται « Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς ».

Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας· ἔχει δὲ καὶ πηγὰς πισσοφάλιου κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Κερίου.

Φυσικὴ κατάστασις, ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Ἡ νήσος πάσχει ὑπὸ σεισμῶν. Οἱ κάτοικοι δ' αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν μικρὰν βιομηχανίαν τῆς σαπωνοποιίας καὶ τὸ ἐμπόριον, διακρίνονται δὲ ἐπὶ φιλομουσίᾳ.

Πόλεις καὶ κῶμαι. Ὁ νομός Ζακύνθου ἀποτελεῖ μίαν ἐπαρχίαν. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Ζάκυνθος (13.000 κατ.) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἐν τῇ ὀπίῳ φυλάσσεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ ἁγίου. Εἶνε δὲ πατρίς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ. Ἡ νήσος ἔχει πολλὰς κώμας καὶ χωριά. Ἀξιολογώτερα τούτων εἶνε τὸ Μαχαιράδον, τὸ Γερακάριον, τὸ Καταστάριον καὶ αἱ Βολίμες.

Συγκοινωνία τῶν νήσων τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἡ συγκοινωνία τῶν νήσων ἐκτελεῖται δι' ἀτμοπλοίων καὶ ἰστιοφόρων. Εἰδικαὶ ἀτμοπλοῖα καὶ γραμμαὶ ἀναχωροῦσιν ἐκ Πειραιῶς διὰ Σῦρον καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας. Μία γραμμὴ πλέει εἰς Κάροστον, Κύμην καὶ Σκύρον, διὰ δὲ τοὺς πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν λιμένας τῆς Εὐβοίας χρησιμοποιοῦνται αἱ πρὸς Βόλον διευθυνόμεναι γραμμαὶ προσεγγίζουσαι εἰς Ἀλιβέριον, Χαλκίδα, Λίμνην, Αἰδηγὸν (τὸ θέρος) καὶ Ὁρεοῦς. Ἡ Χαλκίς συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ σιδηροδρόμου.

Ἀτμόπλοιά τινα ἐκ τοῦ Βόλου πλέουσι καὶ εἰς τὰς νήσους τῶν Βορείων Σποράδων, Σκιάθον καὶ Σκόπελον.

Αἱ νῆσοι Κύθυρα καὶ Ζάκυνθος συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος διὰ τῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦσι τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου. Αἱ δὲ λοιπαὶ Ἴόνιοι νῆσοι συγκοινωνοῦσι δι' ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν, αἵτινες ἐκ Πειραιῶς διέρχονται διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, προσεγγίζουσι δὲ εἰς τὴν Ἰθάκην, εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Κεφαλληνίας, εἰς τὴν Λευκάδα, εἰς τοὺς Παξοὺς καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν.

Β ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

[61.400 □ χιλ.—2.400.000 κατ.]

Αἱ διὰ τῶν δύο νικηφόρων πολέμων ἐλευθερωθεῖσαι Ἑλληνικαὶ χῶραι εἶνε αἱ ἑξῆς· 1) Ἡπειρος, 2) Βόρειος Θεσσαλία, 3) Μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, 4) Πολλαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ 5) Ἡ μεγαλόνησος Κρήτη.

1) ΗΠΕΙΡΟΣ

[15.500 □ χιλ.—500 περίπου χιλ. κατ.]

Ὅρια. Ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἡπειρος ὀρίζεται πρὸς Α. ἀπὸ μὲν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς Μακεδονίας δια σειρᾶς ὄρεων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὴν Πίνδον. Πρὸς Β. ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας. Βρέχεται δὲ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Ὅριζόντιος διαιμελισμός. Ἡ Ἡπειρος δὲν ἔχει πολλοὺς κόλπους· σπουδαιότεροι εἶνε ὁ τοῦ Αἰλῶνος καὶ ὁ Ἀμβρακικός. Ἀκρωτήρια δὲ ἔχει τὸ Ἀκροκεφαόνιον (κ. Γλώσσαν).

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Ὅλη ἡ χώρα διασχίζεται ἀπὸ ὄρη δασώδη καὶ ἀπότομα, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται κατὰ παραλλήλους ὁροσειρὰς πρὸς τὸ Ἴόνιον πέλαγος. Μετὰ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους τῆς Πίνδου Λάκμου (κ. Περιστερί—Ζυγὸς) ἐνοῦται ἡ Τύμφη (κ. Παληγοσοῦνι) καὶ τὸ ὕψιστον Βόϊον (κ. Σμόλικα—Γράμμος) κατὰ τὰ ὄρια τῆς Ἡπέρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Παραλλήλως τούτων ἐκτείνεται τὸ Μιτωκίλι καὶ τὰ Νεμέριζικα. Πρὸς δὲ τὴν ἀκτὴν

τοῦ Ἴονίου ὑφθύνονται τὰ Κεραῖνια (κ. τῆς Χιμάρρας), τὰ ὅποια προεκτείνονται μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκροκεραυνίου. Ἐν Νοτίῳ Ἠπείρῳ ὑφθύνται ὁ Τόμαρος (κ. Ὀλύτσια) καὶ τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τοῦ ἠρώ-
 γκου Σουλίου.

Μεταξὺ τοῦ Μιτωικελίου καὶ τοῦ Τομάρου ἐκτείνεται τὸ μόνον εὐρὺ ὀροπέδιον τὸ τῶν Ἰωαννίνων παράλιοι δὲ πεδιάδες, αἱ ὅποια σχηματίζονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν εἶνε ἢ Ἀμβρακική καὶ ἡ τοῦ Ἀφου καὶ Ἄφου.

Ποταμοί. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Ἄφον κ. (Βερατιανὸν) καὶ τὸν Ἀφῶν, τὸν Θύαμιν (κ. Καλαμᾶν), τὸν Ἀχέροντα καὶ τὸν Δοῦρον.

Λίμνες. Λίμνας ἔχει τὴν Ἀχεροναίαν καὶ τὴν Παμβώτιν (κ. λίμνην τῶν Ἰωαννίνων), τῆς ὅποιας τὰ ὕδατα διὰ καταβοθρῶν χύνονται εἰς τὸν Θύαμιν.

Κλίμα. Εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν.

Προϊόντα. Προϊόντα τῆς Ἠπείρου εἶνε δημητριακοὶ καρποὶ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, εἰς δὲ τὰς πεδιάδας παράγεται καὶ οἶνος, ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

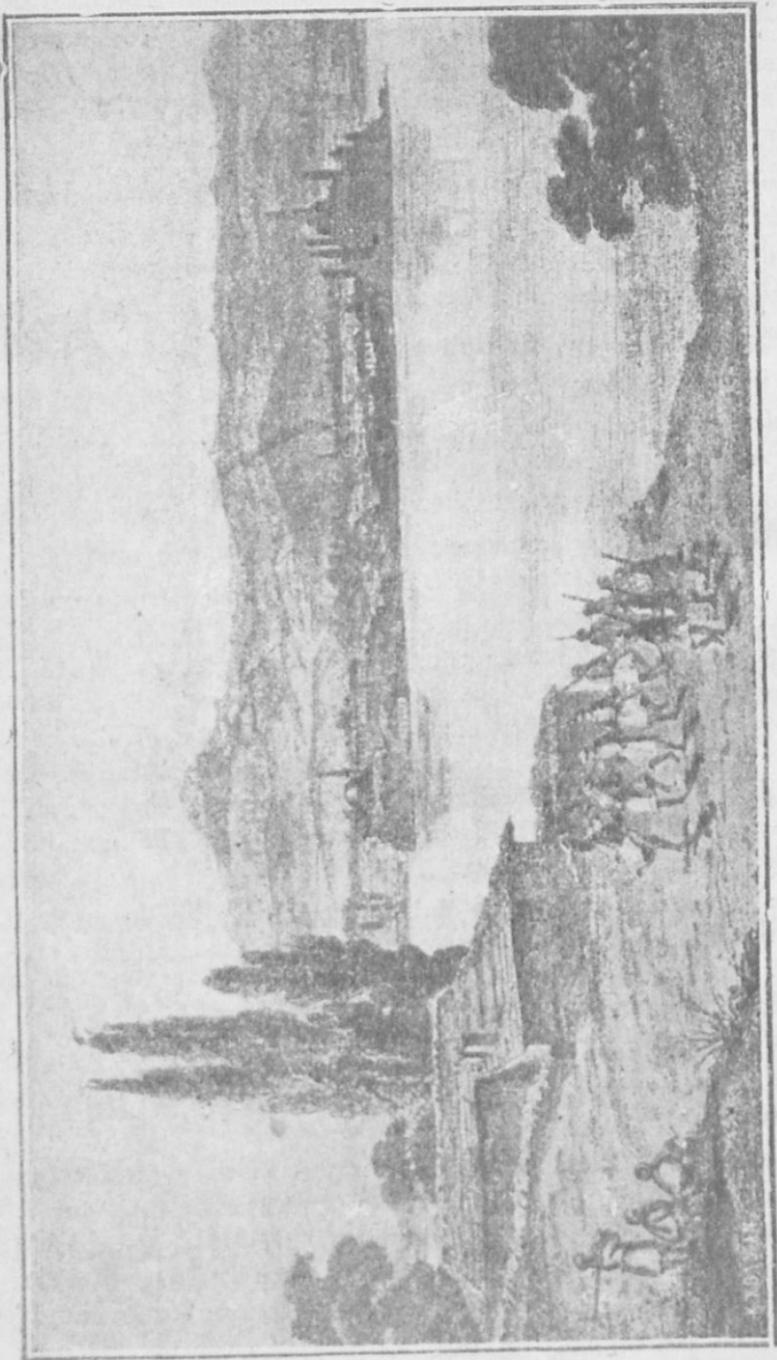
Κάτοικοι. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου, πάντες σχεδὸν Ἕλλη-
 νες, διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πλουτήσαντες εἰς ξένα μέρη εὐηργέτησαν ὄχι μόνον τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὸ ἔθνος, ἰδρύσαντες μεγαλο-
 πρεπέστατα εὐεργετικὰ καταστήματα ἐν Ἀθήναις. Τοιοῦτοι ἐθνικοὶ εὐεργεταὶ εἶνε ὁ Τσιότσας, ὁ Στουρνάρας, ὁ Σίνας, οἱ Ριζάραι, Ζάπ-
 παι, Χιτζηκῶσται, Ἀβέρωφ καὶ ἄλλοι.

Πολιτ. κατάστασις. — **Διαιρέσεις.** Ἡδὴ ὀλόκληρος ἡ Ἠ-
 πειρος μέχρι τοῦ Αὐλῶνος καὶ τοῦ Βερατιοῦ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐλευ-
 θέρου Βασιλείου, διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρας νομοὺς : α') Ἰωαννίνων,
 β') Πρεβέζης, γ') Ἀργυροκάστρου, δ') Κορυτσᾶς¹.

Ὁ νομὸς Ἰωαννίνων διαιρεῖται εἰς 6 ἐπαρχίας: 1) Ἰωαννί-
 νων, 2) Μετσόβου, 3) Παραμυθίας, 4) Φιλιατῶν, 5) Πρωγανίου
 καὶ 6) Κονίτσας.

1) Ἐπαρχία Ἰωαννίνων ἔχει πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα (33.000 κατ.), παρὰ τὴν ἐμῶνυμον λίμνην, καταληφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δι' ἠρωϊκῆς ἐφόδου τῇ 21 Φεβρουαρίου 1913. Πρὸς Ν. τούτων κεῖται τὸ ὀχυρώτατον φρούριον Μπιζάνι, τὸ ὅποιον ἀπόρθητον θεωρούμενον ἐξεπόρθησεν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν

1) Τῶν δύο ἄλλων τελευταίων νομῶν (Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτσᾶς) δὲν ἔχει ἀναγνωρισθῆ ἢ προσάρτησις ὑπὸ τῶν Μεγάλων Συνάμων.

Ἰωάννινα.

ἀρχηγίαν τοῦ δαφνοστεφοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου. Πρὸς τὸ ΝΔ. μέρος τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὑπὸ τὸν Τόμαρον ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Δωδώνη, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τοῦ Διός.— Ζαγόριον, μία περιοχὴ 46 χωρίων μεταξὺ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τῆς Τύμφης. Πρὸς Ν. τοῦ Ζαγορίου κεῖται τὸ Συράκον, ὄρεινὴ κωμόπολις.

2) Ἐπαρχία **Μετσόδου**· ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Μέτσοβον (8.500 κατ.), κατὰ δίοδον τοῦ Λάκμου, ἧτις φέρει ἐξ Ἠπείρου εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Εἶνε πατρὶς τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν Τσοτσά, Στουρνάρα καὶ Ἀδέρωφ.

3) Ἐπαρχία **Παραμυθίας**· ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Παραμυθίαν, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κωκυτοῦ (4.800 κατ.), συγκοινωνοῦσα μετὰ τῶν Ἰωαννίνων δι' ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ.

4) Ἐπαρχία **Φιλιατῶν**· ταύτης πρωτεύουσα εἶναι Φιλιάται (2.500 κατ.), πέραν τοῦ Θυάμιδος. Ἐπίνειον αὐτῶν εἶνε ἡ Σαγιάς, ἀπέναντι τῆς Κερκύρας.— Κορίσπολις (2.000 κατ.), κωμόπολις ποιμενική.— Πλησιβίτσια, εὐφορος κώμη.

5) Ἐπαρχία **Πωγωνίου**· ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Πωγόνιον, κωμόπολιν γεωργικὴν καὶ ποιμενικὴν.— Δελβινάκιον, κώμη γεωργική, καὶ Βοστίνα, κώμη ποιμενική.

6) Ἐπαρχία **Κονίτσης**· ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Κόνισταν (6.000 κατ.) παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀφόν.

Ὁ νομὸς **Πρεβέζης** διαιρεῖται εἰς δύο ἐπαρχίας· 1) **Πρεβέζης** καὶ 2) **Μαργαριτίου**.

1) Ἐπαρχία **Πρεβέζης**· αὕτη ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν (9.000 κατ.), ἧτις εἶναι καὶ τοῦ νομοῦ, κατέχει τὸ νοτιώτατον μέρος τῆς Ἠπείρου, παρὰ τὸν ὀμώνυμον πορθμὸν καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἀκτίου. Εἶνε ἐπίνειον τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔδρα μητροπόλεως.— Δοῦρος καὶ Φιλιπιάς (3.000 κατ.), μεσόγειοι κῶμαι.

2) Ἐπαρχία **Μαργαριτίου**· ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Πάργαν (4.000 κατ.), ἀπέναντι τῶν Παξῶν, διάσημον διὰ τὴν τραγικὴν μοῖραν τῶν κατοίκων αὐτῆς κατὰ τὸ 1819, ὅτε ἐπωλήθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν.— Μαργαρίτι (3.000 κατ.), κωμόπολις ποιμενική.— Σοῦλι, ἐπὶ δυσπρόσιτων βράχων, πατρὶς τῶν ἡρώων Σουλιωτῶν.

Ὁ νομὸς **Ἀργυροκάστρου** ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Ἀργυροκάστρον (9.000 κατ.) ἐπὶ ὠραίας θέσεως παρὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Δρίνου· ἄλ-

λαι πόλεις είναι τὸ Δέλβιον, νοτιώτερον. Οἱ Ἅγιοι Σαράντα, ἐπί-
κειον τοῦ νομοῦ. Χιμάρα, περιοχή τῶν χωρίων, ὁποίων οἱ κάτοικοι
διακρίνται ἐπὶ ἀνδρεία. Τεπελένιον, πατρίς τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ. Προ-
μετὴ καὶ Λεοκοβίσιον.

Ὁ νομὸς Κορυθαῖς ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Κορυθαίαν (27.000
κάτ.) σπουδαίαν Ἑλληνικὴν πόλιν, ἔχουσα ζωερὸν ἐμπόριον καὶ βιο-
μηχανίαν ὑφασμάτων. Ἄλλαι πόλεις εἶναι Μοσχόπολις, πατρίς τοῦ
Σίνα, Βίγλιστα, Ἐρσέα.

Συγκοινωνία τῆς Ἡπείρου. Ἡ ἐν Ἡπείρῳ συγκοινωνία
ἐκτελεῖται δι' ἀμαξιτῶν ἢ ἡμιονικῶν ὁδῶν, οὐδεμία δὲ σιδηροδρο-
μικὴ γραμμὴ εἶνε κατεσκευασμένη. Αἱ κυριώταται ὁδοὶ τῆς Ἡπείρου
εἶνε : Ἰωαννίνων— Ἀρτης. Ἰωαννίνων— Πρεβέζης. Ἰωαννίνων—
Παραμυθίας. Ἰωαννίνων— Δελβίνου— Ἀγ. Σαράντα, ἐπὶ τῆς ὁποίας
ὑπάρχει καὶ διακλάδωσις φέρουσα εἰς Ἀργυροκάστρον. Ἰωαννίνων
— Κολωνίας — Κορυθαῖς. Ἡδὴ ἡ συγκοινωνία Πρεβέζης καὶ Ἰωαν-
νίνων ἐκτελεῖται δι' αὐτοκινήτων.

Ἀτμόπλοια δὲ προσεγγίζουσιν εἰς λιμένας τῆς Ἡπείρου, ὡς
εἰς Πρέβεζαν, Σαγιαῖδα, Ἅγιους Σαράντα καὶ Αὐλῶνα.

2) ΒΟΡΕΙΟΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

[1.900. □ χιλ.—36 χιλ. κατ.]

(128 σελ. 17 Ἐπαρχία Ἐλασσόνας).

3) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

[31.000 □ χιλ.—1.200.000].

Ἐκτασις. Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία, ἐκτεινομένη πρὸς Β.
τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἶνε ἡ μεγαλύτερα καὶ
πλουσιωτέρα Ἑλληνικὴ χώρα.

Ὅρια. Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς
Σερβικῆς καὶ Βουλγαρικῆς Μακεδονίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας
καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Θράκης, ἀπὸ τῆς ὁποίας χω-
ρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ τοῦ ὕδρου Ῥοδόπης.

Κόλποι. Κόλπους ἔχει τὸν τῆς Καβάλλας, τὸν Στρουμονικόν,
τὸν Σιγγιτικόν (Ἅγιου Ὄρους), τὸν Τορωναῖον (κ. τῆς Κασσάν-
δρας) καὶ τὸν Θερματικόν (κ. τῆς Θεσσαλονίκης).

Χερσονήσοι. Χερσονήσους ἔχει τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὰς
τρεις μικρὰς Ἀκτὴν (κ. Ἅγιον Ὄρος), Σιθωνίαν (κ. Λόγγον) καὶ
Παλλήνην (κ. Κασσάνδραν).

Ἦρη ἔχει τὸν Σκάρδον, τὴν Κανδαουίαν, τὸ Βόϊον, τὴν Τύμ-
φην, τὰ Καμβούρια, τὸν Ὀλυμπον, τὸν Πίερον, τὸ Βέροιον, τὴν
Κερκίνην καὶ τὴν Ῥοδόπην. Ἐν δὲ τῇ Ἀκτῇ ὑψοῦται ὁ Ἅθως (κ.
Ἅγιον Ὅρος).

Πεδιάδες. Πεδιάδας ἔχει τὴν τῆς Φλωρίνης, τῶν Καίλα-
ριῶν, τῆς Καστορίας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σεροῶν καὶ τῆς
Δράμας.

Ποταμοί. Ποταμοὺς ἔχει τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Λουδίαν,
τὸν Ἀξιόν, τὸν Σιτρομόνα καὶ τὸν Ἀγγίτην.

Λίμναι. Λίμνας ἔχει τὴν Λυχνίτιν, τὴν Πρέσπαν, τὴν Ὀρε-
σιτιάδα (κ. τῆς Καστορίας), τὴν Βεγοροῖτιν, τὴν Βόλβην καὶ τὴν
Κερκινίτιδα.

Κλίμα καὶ προϊόντα. Ἡ Μακεδονία ἔχει κλίμα εὐκρατον.
Τὰ ὄρη αὐτῆς εἶνε δασώδη καὶ ἐν τοῖς σπλάχνοις αὐτῶν ἐγκλείουσι
πλοῦτον μετάλλων. Αἱ πεδιάδες παράγουσι ἀφθόνους δημητριακοὺς
καρπούς, ὄσπρια, οἶνον, ἔλαιον, βάμβακα, καπνόν, τρέφονται δὲ καὶ
πολλὰ ἀγέλαι κτηνῶν.

Κάτοικοι καὶ ἀσχολίαι αὐτῶν. Οἱ κατοικοῦντες ἐν Μα-
κεδονίᾳ Ἕλληνες (περὶ τὸ 1 ἑκατομ.) διαφυλάττουσι καθαρὰν τὴν
καταγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσάν. Ἀνακτῆσαντες νῦν τὴν πρὸ
αἰῶνων ἀπολεσθεῖσαν ἐλευθερίαν αὐτῶν καὶ ἀπαλλαγέντες τῶν
βουλγαρικῶν κακουργημάτων μέλλουσι νὰ προσδεύσωσιν ἐν τῇ
πλουσίᾳ αὐτῶν χώρα. Κατοικοῦσιν ἔτι καὶ Τοῦρκοι καὶ ὀλίγοι
Βλάχοι.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωρ-
γίαν, τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Πολιτικὴ διαίρεσις. Ἡ Μακεδονία, ἀποτελοῦσα προσω-
ρινῶς μετὰ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνης τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς
Μακεδονίας, διαιρεῖται εἰς ὅ νομοὺς, α') Θεσσαλονίκης, β') Κοζάνης,
γ') Φλωρίνης, δ') Σεροῶν καὶ ε') Δράμας.

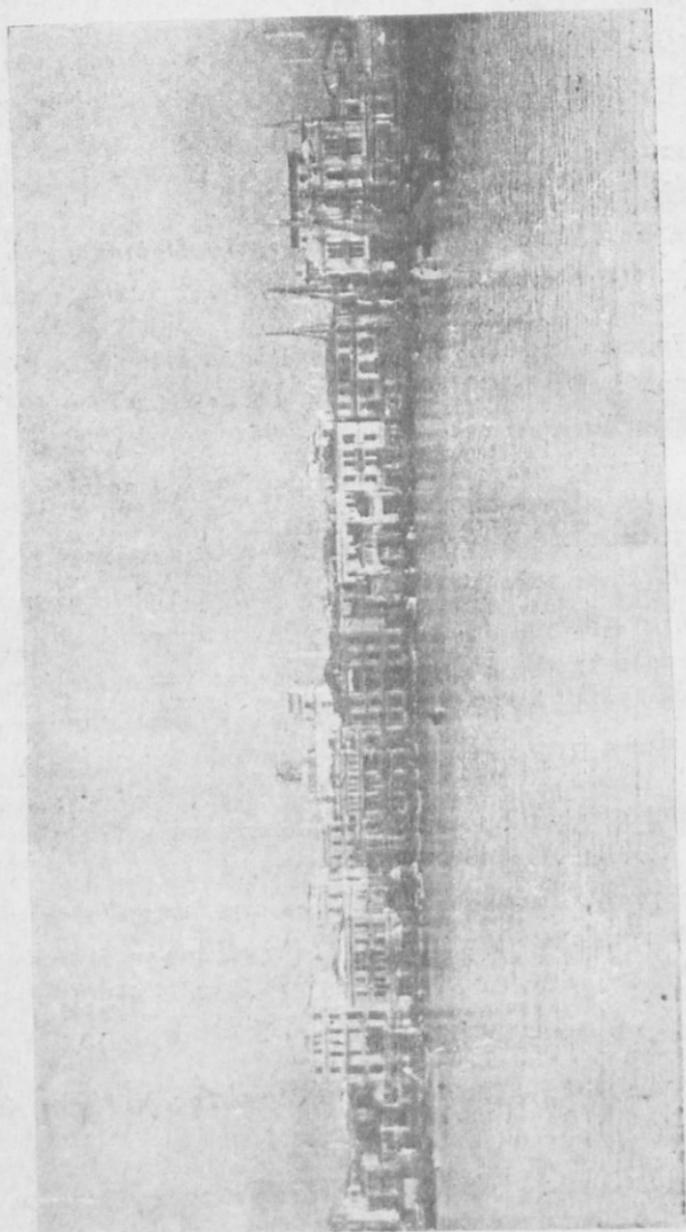
α') Νομὸς Θεσσαλονίκης.

[500 χιλ. κατ.]

Ὅρις. Ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης κατέχει τὸ μεγαλύτερον μέρος
τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου.

Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουσι Ν. Δ. τὰ ὄρη Ὀλυμπος, Πίερος,
Βέροιον, Β. Δ. ὁ Βόρας καὶ πρὸς Β. ἡ Κερκίνη (κ. Μπέλες).

Ἄτερα ὄρη ὁ Χορτιάτης, ὁ Χολομών καὶ ὁ Ἄθως, ἐν τῇ Χαλκιδικῇ.

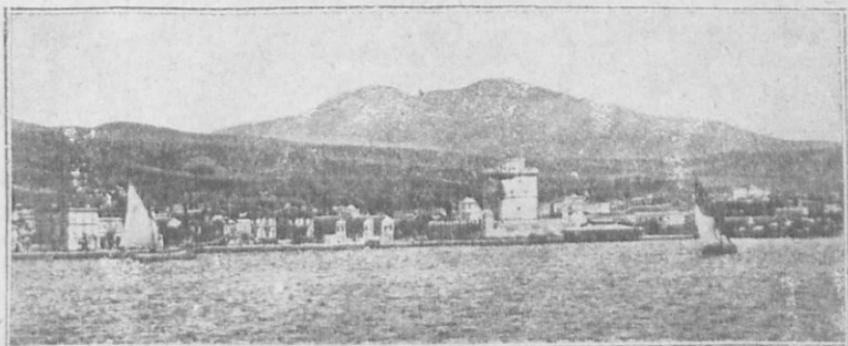

Ἡ προκυμαία καὶ ὁ Λευκὸς Πύργος τῆς Θεσσαλονίκης.

Πεδιὸς εἶνε ἡ μεγάλη καὶ εὐφορος τῆς Θεσσαλονίκης.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ποταμοὶ εἶνε ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Λουδίας καὶ ὁ Ἄξιός, ὁ μεγαλύτερος ἔλων τῶν ποταμῶν τῆς Μακεδονίας.

Ἡ κεντρικὴ προκυμαία τῆς Θεσσαλονίκης.

Λίμνες δὲ ἡ Βόλβη καὶ ἄλλαι μικρότεραι.

Διίρσεις καὶ πόλεις. Ὁ νομὸς οὗτος διαίρεται εἰς ἑπτὰ ἐπαρχίας.

1) Θεσσαλονίκης, 2) Βεροίας, 3) Ἐδέσσης, 4) Γενιτσῶν, 5) Κιλίκης, 6) Νοτίων καὶ 7) Χαλμιδικῆς.

1) Ἡ ἐπαρχία **Θεσσαλονίκης** ἔχει πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ καὶ ὅλην τῆς Μακεδονίας τὴν Θεσσαλονίκην (190.000 κατ.), ἐκτισμένην ἀμφιθεατρικῶς εἰς τὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Χρησιμεύει ὡς ἐπίνειον τῆς Μακεδονίας καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα καὶ μέγα ἐμπόριον· ἐνταῦθα καταλήγουσιν οἱ σιδηρόδρομοι

τῆς Ἑυρώπης. Καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας (ἐκτίσθη ἐπὶ Τουρκ.)
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Είσοδος του Βασιλέως Γεωργίου και του Διαδόχου Κωνσταντίνου εις την άνακτηρθείσαν Θεσσαλονίαν.
(29 Οκτωβριου 1912).

Οἱ περισσότεροι κάτοικοι αὐτῆς εἶνε Ἑβραῖοι· οἱ δ' Ἕλληνες ἔχουσι
πολλὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Ἡ Θεσσαλονίκη ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν

Οἱ περίφημοι καταρράκτι τῶν Βοδενῶν.

Ἑλλήνων τῇ 26ῃ Ὀκτωβρίου 1912, ἡμέρᾳ τῆς ἐορτῆς τοῦ πολιού-
χου τῆς πόλεως Ἁγίου Δημητρίου. Λαγκαδάς, παρὰ τὴν ὁμώνυμον
λίμνην, καὶ Λαχανῆς, ὀνομαστὴ κώμη διὰ τὴν περιφανῆ νίκην τῶν
Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων (Ἰούνιος 1913).— Κίτρος, εὐφορος
κώμη.— Αἰκατερίνη, ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης.— Λιτοχώριον καὶ
Λεφτοκαρυνά, Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

2) Ἡ ἐπαρχία **Βεροίας**· πρωτεύουσα ταύτης εἶνε ἡ Βέροια (16,000 κατ.), ὄχι μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀρχαιοτάτη πόλις καὶ ὠρχία. — Νάουσα (6.000 κατ.) ΒΔ. τῆς Βεροίας.

3) Ἡ ἐπαρχία **Ἐδέσσης**· πρωτεύουσα ταύτης εἶνε ἡ Ἐδεσσα (κ. Βοδενά, 15.000 κατ.), ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, ὀνομαστή διὰ τοὺς καταρράκτας τῆς. — Μεσημέριον, εὐφορὸς κώμη. Ὁστροβον, παρὰ τὴν ὀμώνυμον λίμνην, καὶ Κότσανα, εὐφοροὶ κωμοπόλεις.

4) Ἡ ἐπαρχία **Γενιτσῶν**· πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὰ Γενιτσῶ (10.000 κατ.), τὰ ὅποια εἶνε παρὰ τὴν ὀμώνυμον λίμνην καὶ εἶνε ὀνομαστὰ διὰ τὴν μεγάλην μάχην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίσθη ἡ προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ

Ἡ Μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας.

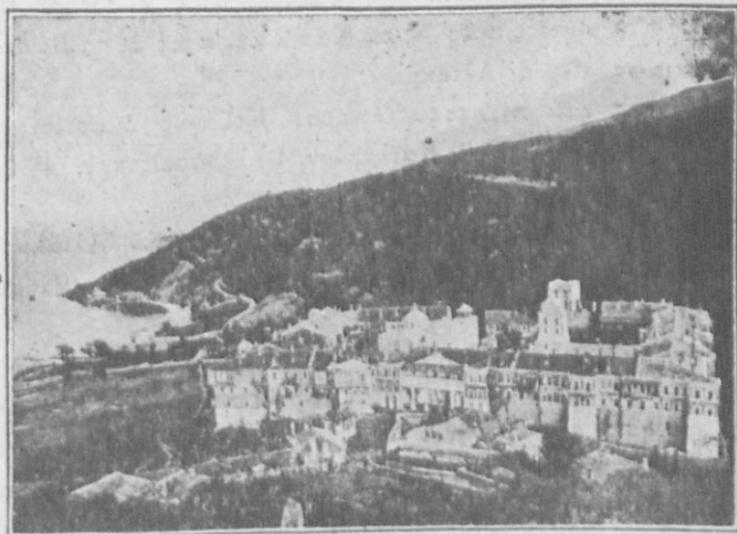
στρατοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην (20 Ὀκτωβρίου 1912). — Πλησίον αὐτῆς κεῖνται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας «Πέλλης», πρωτεύουσας ἀλλοτε τῆς Μακεδονίας. Ἐν ταύτῃ ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. — Πέτροβον, κωμόπολις γεωργικὴ καὶ Γουμένισσα, κωμόπολις ποιμενική.

5) Ἡ ἐπαρχία **Κιλίκης**· καίτοι βορειότερον. Πρωτ. εἶνε ἡ κωμόπολις Κιλίκις, ὀνομαστή διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ψηφιοποιήθηκ' ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

των διὰ τῆς λόγχης. Παρ' αὐτὸ ἐκτίσθη νῦν ἡ Νέα Σιθρόμνισα.
— Πλανίσα καὶ Πέικοβον, κωμοπόλεις ποιμενικάι.

Μονὴ Βατοπαιδίου.

Μονὴ Ἰβήρων.

6) Ἡ ἐπαρχία **Νοτίων** εἶνε ἡ βορειοδυτικωτάτη τοῦ νομοῦ
καὶ εὐφροωτάτη (κ. τῆς Καρπιζίδας). Πρωτ. εἶνε τὰ Νότια, ἕτεροι δὲ
Γεωγραφία Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κωμοπόλεις ευφροώταται εἶνε τὸ Σούμποσκον, τὰ Λιβάδια, ἡ Μα-
μαδάρη καὶ Καραϊζόβα.

7) Ἡ ἐπαρχία **Χαλκιδικῆς** περιλαμβάνει τὴν ὁμώνυμον
χερσόνησον καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὸν Πολύγυρον. Ἔτεροι ἄξιοι
λόγου κῶμαι εἶνε ἡ Γαλάτιστα, ἡ Λαριγόβη καὶ ἡ Ἱερισσός. Ἐνταῦθα
τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἦσαν σημαντικαὶ πόλεις, ὡς ἡ Ὀλυνθος, ἡ
Ποτειδαία καὶ τὰ Στάγισα, ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους. — Ἐν τῇ
Σιθωνίᾳ (κ. τοῦ Λόγγου) μεγίστη εἶνε ἡ Συκιά. — Ἐν δὲ τῇ Ἀκτῇ
(τοῦ Ἀγ. Ὄρους), ἣτις εἶνε τερπνοτάτη, κείνται 20 Μοναί, 12 σκῆ-
ται καὶ 204 κελλία. Εἰς ταύτας κατοικοῦσι περὶ τὰς 7 χιλ. μοναχοί,
Ἕλληνες καὶ Σλαῦοι (ἰδίως Ῥῶσοι). Διοικοῦνται δ' αὐταὶ ὑπὸ τῆς
«Ἱεράς Συνάξεως», ἣτις ἐδρεύει ἐν τῷ μοναδικῷ χωρίῳ τοῦ Ἀγίου
Ὄρους, ταῖς Καρυαῖς. Αἱ μέγισταὶ Μοναί τοῦ Ἄθω εἶνε τρεῖς· ἡ
τῆς μεγίστης Λαύρας, τοῦ Βατοπαιδίου καὶ τῶν Ἰδῆρων.

β) Νομὸς Κοζάνης.

[180 χιλ. κατ.]

Θέσεις καὶ ὄρια. Ὁ νομὸς Κοζάνης κατέχει τὸ Ν. Δ. τμήμα
τῆς Μακεδονίας. Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουσι πρὸς Α. τὰ ὄρη Βέρ-
μιον, Πίερος, Ὀλυμπος, πρὸς Ν. τὰ Χάσια καὶ πρὸς Δ. τὸ Βέϊον.

Ποταμὸς εἶνε ὁ Ἀλιάκμων.

Διαιρέσεις καὶ πόλεις. Ὁ νομὸς Κοζάνης διαιρεῖται εἰς
ἕξ ἐπαρχίας· 1) Κοζάνης, 2) Καῦλαρίου, 3) Ἀνασελίτσης, 4) Γρε-
βενῶν, 5) Σερβίων καὶ 6) Ἐλασσόνας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Κοζάνης** ἐκτείνεται παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα.
Ταύτης πρωτεύουσα εἶνε ἡ Κοζάνη (6,000 κατ.), πόλις καθαρῶς
Ἑλληνική.

2) Ἡ ἐπαρχία **Καῦλαρίου** πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὰ
Καϊλάρια (3,000 κατ.). Ἄλλα χωρία εἶνε τὸ Κομανόν καὶ τὸ Ναϊ-
μπάνκιοι, πλησίον τῶν ὁποίων οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους.

3) Ἡ ἐπαρχία **Ἀνασελίτσης** πρωτεύουσα ταύτης εἶνε ἡ
Σιάτιστα (6,000 κατ.), ὄχι μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος. — Δειψίση
καὶ Τσοτύλιον, δυτικώτερον.

4) Ἡ ἐπαρχία **Γρεβενῶν** πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὰ Γρε-
βενά, μικρὰ κῶμη (ἔδρα μητροπόλεως) καὶ ἡ Σαμαρίνα.

5) Ἡ ἐπαρχία **Σερβίων** πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὰ Σέρβια, ὅχι μακρὰν τῆς ὀχυρᾶς διόδου τῆς Πόρτας (κ. Βολουστάνας), γνωστῆς ἐκ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. — Βελβενδὸς καὶ Καταφύγιον, κῶμαι ὑπὸ τὸν Πίερον.

γ') Νομὸς Φλωρίνης.

[143 χιλ. κατ.]

Θέσις. Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ Β. Δ. τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ὀριζόμενος πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κοζάνης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἠπείρου.

Ὅρη. Ὁ Βαρνοῦς (Β. Δ.), τὸ Βόϊον καὶ ὁ Βόρας (Β. Α.)

Ποταμοί. Ὁ Ἀλιάκμων (πρὸς Ν.).

Λίμνη. Ἡ Πρέσπα (Β. Δ.) καὶ ἡ Ὅρεσιὰς (κ. Καστορίας).

Διαίσεις καὶ πόλεις. Ὁ νομὸς οὗτος περιέχει δύο ἐπαρχίας, τὴν τῆς Φλωρίνης καὶ τὴν τῆς Καστορίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Φλωρίνης** ἔχει πρωτεύουσαν αὐτῆς καὶ τοῦ νομοῦ τὴν Φλώριαν (10 χιλ. κατ.), ἣ ὅποια εἶνε ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Μογλενῶν. — Μπάνισα, Σωτῆρ καὶ Σόροβιτς, χωρία γνωστά ἐκ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Καστορίας** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Καστορίαν (8 χιλ. κατ.), παρὰ τὴν ὀμώνυμον λίμνην, πεφημισμένην διὰ τοὺς ἰχθῦς τῆς. Ἡ πόλις ἐξάγει καὶ γουναρικά. — Κλεισοῦρα. — Χρούπισια καὶ Βογάντσικον, μεγάλα χωρία.

δ') Νομὸς Σερρών.

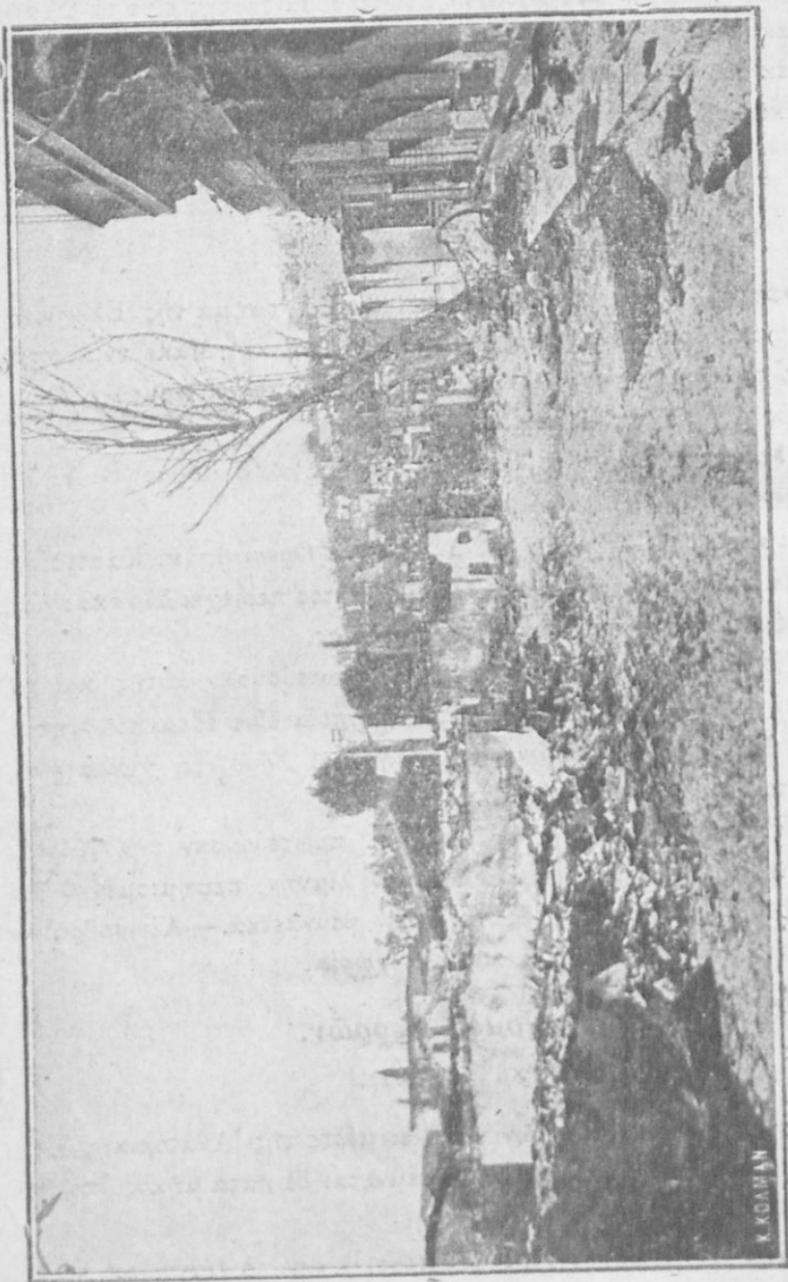
[136 χιλ. κατ.]

Θέσις. Ὁ Νομὸς Σερρῶν κατέχει μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἣτις εἶνε εὐφωρωτάτη. Διατέμνεται δὲ κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ.

Ὅρη. Ἡ Κερκίνη (Μπέλες) πρὸς Β. καὶ τὸ Παγγαῖον Ν. Α.

Πεδιάς. Ἡ τῶν Σερρῶν, εὐφωρωτάτη.

Ποταμοί. Ὁ Στρυμών καὶ ὁ Ἀγγίτης, ὅστις χύνεται εἰς τὴν λίμνην Κερκινίτιδα.

Ἐρείπια τῶν Σερρών.

Διαίρεσις καὶ πόλεις. Διαιρείται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ἧτοι 1) τῶν *Σερρῶν*, 2) τῆς *Νιγρίτης*, 3) τῆς *Ζίχνης* καὶ 4) τοῦ *Σιδηροκάστρου*.

1) Ἡ ἐπαρχία *Σερρῶν* ἔχει πρωτεύουσαν αὐτῆς καὶ τοῦ νομοῦ τὰς *Σέρρας* (45,000 κατ.), ἐλληνικωτάτην πόλιν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν. Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατὰ δὲ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον οὗτοι πρὶν φύγωσι κατέστρεψαν αὐτήν.

2) Ἡ ἐπαρχία *Νιγρίτης* πρωτεύουσα ταύτης εἶναι ἡ κωμόπολις *Νιγρίτα*, γνωστὴ διὰ τὰς σφαγὰς τῶν ἀθῶων κατοίκων αὐτῆς ὑπὸ τῶν θηριωδῶν Βουλγάρων.

Ἡ ἐπαρχία *Ζίχνης* πρωτεύουσα ταύτης εἶνε ἡ *Ζηλιάχωβα* ἑτέρα δὲ κωμόπολις εἶνε ἡ *Ἀλιστροῦνη*.

4) Ἡ ἐπαρχία *Σιδηροκάστρου* πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὸ *Σιδηροκάστρον* (τουρ. *Δεμίρ Ἰσσάρ*), πλησίον τοῦ ἑποίου ἐγένετο νικηφόρος μάχη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων. — Κάτω *Τζουμαγιά*, σπουδαία πολίχνη.

ε') Νομὸς *Δράμας*.

[180 χιλ. κατ.]

Θέσις. Ὁ νομὸς *Δράμας* κατέχει τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τῆς *Μακεδονίας*, περιλαμβάνει δὲ καὶ τὴν *Θάσον*.

Ὅρη. Τὸ *Παγγαῖον* πρὸς Ν., ὁ *Ὀρβηλος* καὶ ἡ *Ῥοδόπη Β.Α.*

Πεδιάς. Ἡ τῆς *Δράμας*.

Ποταμός. Ὁ *Νέστος*, ὅστις πρὸς τὰς ἐκβολὰς εἶνε ὄριον Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας.

Διαίρεσις καὶ πόλεις. Διαιρείται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας:

1) *Δράμας*, 2) *Πραβίου*, 3) *Καβάλλας* καὶ 4) *Νέστιου* (κ. *Σαρῆ Σαμπάν*).

1) Ἡ ἐπαρχία *Δράμας* πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Δράμα* (10,000 κατ.). — *Δοξᾶιον*, μέγα χωρίον, τοῦ ἑποίου οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν ἀγρίως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

2) Ἡ ἐπαρχία *Πραβίου* πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὸ *Πράβιον*, ἔδρα μητροπολίτου. — *Ἐλευθεραί*, χωρίον καὶ λιμὴν πρὸς Ν.

3) Ἡ ἐπαρχία **Καβάλλας** κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὀμωνύμου κόλπου. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Καβάλλα (6.000 κατ.), σπουδαιότατος λιμὴν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἐξάγων ἐξαίρετον καπνόν. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀνήκει καὶ ἡ εὐφωρος νῆσος Θάσος (16.000 κατ.), μετὰ ὀμωνύμου πρωτεύουσῃς.

4) Ἡ ἐπαρχία **Νέστου** (κ. Σαρῆ Σαμπάν)· πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὸ χωρίον Σαρῆ Σαμπάν, κείμενον ὄχι μακρὰν τοῦ Νέστου ποταμοῦ.

Συγκοινωνία τῆς Μακεδονίας. Ἡ Μακεδονία διασχίζεται ὑπὸ 3 σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. 1) Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου, 2) Θεσσαλονίκης—Σερβίας καὶ 3) Θεσσαλονίκης—Κωνσταντινουπόλεως.

ὑπὸ κατασκευὴν εὐρίσκεται ἡ προέκτασις τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Παλαιῶν συνόρων, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐνωθῆ ἡ Θεσσαλονίκη μετὰ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος.

4) Αἱ Ἐλευθερωθεῖσαι Νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους

[4.400 □ χιλ. — 330 χιλ. κατ.]

Θέσεις. Αἱ ἐλευθερωθεῖσαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους κεῖνται κατὰ τὸ Θράκιον πέλαγος, αἱ δὲ λοιπαὶ παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Εἶνε ὄρειναί, ἔχουσιν ὅμως ἔδαφος γενικῶς εὐφωρον.

Κάτοικοι. Αἱ νῆσοι αὗται κατοικοῦνται ὑπὸ καθαρῶς Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις σπουδαίως ἐδοήθησε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τῷ 1821, ἐξεπληρώθη δὲ ἐσχάτως ὁ διακαὴς πόθος αὐτῶν, ὅπως ἐλευθερωθῶσι καὶ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Πολιτικὴ κατάστασις. Ἀποτελοῦσι 4 νομούς· α') τῆς Λέσβου, β') τῆς Χίου καὶ γ') τῆς Σάμου.

α') Νομὸς Λέσβου.

[185.000 κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Λέσβου, Δήμνου, Ἁγίου Εὐσταθίου, Σαμοθράκης, Ἰμβρου καὶ Τενέδου.

Ἡ **Λέσθος** εἶνε ἡ μεγίστη τούτων ἔχουσα περί τὰς 140 χιλ. κατ. Διαμελίζεται ἐκ Νότου ὑπὸ δύο κόλπων, τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Βέρας, εἶνε δ' εὐφορος καὶ κατάφυτος παράγουσα σίτον, οἶνον, ἔλαιον, καὶ διαφόρους ὀπώρας. Ἡ νῆσος περιέχει 3 ἑπαρχίας, τὴν τῆς Μυτιλήνης, τοῦ Πλωμαρίου καὶ τοῦ Μολύβου.

Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἑπαρχίας Μυτιλήνης εἶνε ἡ Μυτιλήνη, πόλις εὐλίμενος καὶ ἐμπορικὴ (25.000 κατ.) Τῶν δ' ἑπαρχιῶν Πλωμαρίου καὶ Μολύβου πρωτεύουσαι εἶνε ὡσαύτως ὁμώνυμοι πόλεις. — Ἐρεσσοσ, κώμη, παρ' ἣν ὁ Παπανικολῆς ἔκαυσε Τουρκικὴν φρεγάταν (1821).

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ

Ἡ **Λήμνος** (20.000 κατ.), χαμηλὴ καὶ φαλακρὰ νῆσος, μὲ εὐρὴν καὶ ἀσφαλῆ λιμένα, τὸν Μοῦδρον. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ διέμενεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὅπως φυλάττη τὸν Τουρκικὸν στόλον ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ν. Δ. τῆς Λήμνου εἶνε ἡ μικρὰ νῆσος Ἅγιος Εὐσταθίου μετὰ ὁμώνυμου κώμης.

Ἡ **Σαμοθράκη** (3.700 κατ.), ὄρεινοτάτη νῆσος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀνθρακοποιίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Ἡ **Ἰμβρος** (8.000 κατ.), οὐ μακρὰν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου. Παρὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ συνεχροτήθησαν αἱ δύο ἐνδοξοὶ ναυμαχίαι κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (ἡ λεγομένη ναυμαχία τῆς Ἑλλης τῇ 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ ἡ τῆς Λήμνου τῇ 5 Ἰανουαρίου 1913).

Ἡ **Τένεδος** (7.000 κατ.), μικρὰ νῆσος, εὐφορος, πρὸ τῆς Τρωάδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

β') Νομὸς Χίου.

[72.000 κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Χίου, Οἰνουσσῶν καὶ Ψαρῶν.

Χίος. Εἶνε μία τῶν εὐφορωτάτων νήσων τῆς Μικρᾶς

Ἀσίας, παράγουσα πλὴν τῶν ἄλλων καὶ μαστίχην, ἐξαγομένην ἐκ μαστιχοφόρων δένδρων. Ἄλλοτε ἤκμαζε διὰ τὸ μέγα αὐτῆς ἐμπόριον, ἀλλὰ τῇ 1822 κατεστράφη δι' ἀνηλεοῦς σφαγῆς τῶν Χίων ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῇ 1821 δὲ φοβερὸς σεισμὸς συνεπλήρωσε τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην καταστροφὴν. Εἶνε πατρίς τοῦ ἀοιδίμου Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ.

Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶνε ἡ πόλις Χίος (13.500 κατ.), ἔχουσα ἑλληνικὸν γυμνάσιον.

Ψαρά. Β. Δ. τῆς Χίου, μικρὰ καὶ πετρώδης, ἀλλ' ἐνδοξος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ διὰ τὸ κατὰ θάλασσαν ναυτικὸν καὶ τοὺς ἥρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Ψαριανῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς καὶ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Τούρκων (τῇ 1824). Ἐκ τῶν 2.000 σχεδὸν τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατοίκων αὐτῆς σήμερον ἀριθμοῦνται μόλις περὶ τοὺς 570. Τὰ Ψαρά εἶνε ἡ πατρίς τοῦ ἥρωος Κωνσταντίνου Κανάρη.

γ') Νομὸς Σάμου.

[80 χιλ. κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Σάμου, Ἰκαρίας, Φούρνων καὶ Καστελλορίζου.

Σάμος (55 χιλ. κατ.). Ἡ νῆσος αὕτη κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἀσιατικῆς χερσονήσου Μυκάλης· εἶνε ὄρεινή, ἔχει ὁμοίως εὐφορτώτατας πεδιάδας. Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, ὀπώρας κ. λ. π., ἔχει δὲ ἀκμαιότατον ἐμπόριον.

Ἡ Σάμος ἔνεκα τῶν ἀγῶνῶν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀπέτελει ἀπὸ τοῦ 1832 ἡγεμονίαν ὑποτελεῖ εἰς τὴν Τουρκίᾳ, μέχρις ὅτου κατελήφθη μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Πρωτεύουσα εἶνε ὁ Λιμὴν Βαθέος (6.500 κατ.), κατὰ τὸν μυχὸν μεγάλου καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος. Παρὰ ταύτην εἶνε τὸ Βαθὺ (5.300 κατ.). Σάμος, ἀπέναντι τῆς Μυκάλης, ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς νήσου. — Καρλόθσσι καὶ Μαραθόκαμπος, πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου.

Ίκαρία (15.000 κατ.). Νήσος ἐπιμήκης, ὄρεινή καὶ δασώδης ἐξάγουσα ξυλείαν καὶ ἄνθρακας. Κατοικεῖται κατὰ σποραδικὰ χωρία. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Ίκαρία (ἢ Ἅγιος Κηρύκος).

Φοῦρνοι (π. Κορσεαί), μικραὶ νῆσοι πρὸς Ἀ. τῆς Ίκαρίας.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκει, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ κατοχή, καὶ ἡ μεμακρυσμένη νῆσος *Καστελλόριζον* (π. Μεγίστη), τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι (12.000) ἐκήρυξαν αὐθορμήτως τὴν ἐλευθερίαν των ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου.

Ε'. ΚΡΗΤΗ

[340 χιλ. κατ.]

Θέσις. Ἡ ἠρωϊκὴ νῆσος Κρήτη, ἔχουσα σχῆμα ἐπιμήκες, ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Κρητικοῦ καὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους.

Θαλάσσιος διαμελισμός. Οἱ πλείστοι κόλποι τῆς νήσου σχηματίζονται κατὰ τὸ Κρητικὸν πέλαγος. Δύο κόλποι ἐνταῦθα, ὁ τοῦ Μισραμπέλου καὶ ὁ Ἀμφιμαλῆς (κ. τοῦ Ἀλμυροῦ), διαμορφοῦσι τρία τμήματα τῆς νήσου, τῶν ὁποίων τὸ μέσον εἶνε ὁ εὐρὺς κορμὸς

Κρήτη.

τῆς νήσου. Δυτικώτεροι κόλποι εἶνε ὁ τῆς Σούδας, ἀσφαλέστατος λιμὴν, ὁ τῶν Χανίων καὶ ὁ τοῦ Κισάμου.

Ἐσχατα ἀκρωτήρια εἶνε Β.Δ. μὲν ὁ Κίμαρος (κ. Τρυπητῆ) καὶ τὸ Ψάκον (κ. Σπάθα). Πρὸς τὴν Σούδαν τὸ Κύαμον (κ. Ἀκρωτήρι). Ἀνατολικώτατον εἶνε τὸ Σαμόνιον (κ. Σίδηρος) καὶ νοτιώτατον ὁ Λισσὴν (κ. Λίθινον).

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Ἡ νῆσος εἶνε ὄρεινή,

ἔχει ὄμως παραλίους πεδιάδας εὐφόρους. Τὸ δυτικὸν τμήμα καταλαμβάνουσι τὰ Λευκὰ Ὄρη (κ. Ἄσπρα βουνὰ ἢ Μαδάρες), ὑψηλὰ καὶ δασώδη. Κατὰ τὸ μέσον ὑψοῦται ἡ Ἰδη (κ. Ψηλορείτης) καὶ ἡ Λίκη (κ. Λασηθι), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς.

Ποταμοί. Οἱ σπουδαιότεροι ποταμοὶ ἐν τῇ νήσῳ εἶνε ὁ Ἰάροδανος (κ. Πλατανιάς), τὸ Μυλοπόταμον πρὸς Ν., ὁ Ληθαῖος (κ. Ἰεροπόταμος), διαρρέων τὴν Μεσαρᾶν, καὶ ὁ Καταροάκης (κ. Ἀναποδάρης).

Κλίμα καὶ προϊόντα. Τὸ κλίμα εἶνε γλυκύτατον, προϊόντα δὲ παράγει ἔλαιον, σάπωνα, τυρόν, βαλανίδια, κάσινα καὶ ἄλλας ὁπώρας.

Κάτοικοι. Οἱ κάτοικοι (345.000) εἶνε Ἕλληνες, ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ τὸ θρήσκευμα· κατοικοῦσιν ἀκόμη καὶ τινες μωαμεθανοὶ (34.000) εἰς τὰς πόλεις Χανιά, Ρέθυμνον καὶ Ἡράκλειον. Οἱ Κρήτες εἶνε γενναῖοι καὶ φιλελεύθεροι μὴ ἀνεχόμενοι ξένους κατακτητάς· διὰ τοῦτο πολλάκις ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων, μέχρις ὅτου τῷ 1913 ἡ νήσος αὐτῶν ἠνώθη μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Πολιτικὴ διαίρεσις καὶ πόλεις. Ἡ νήσος νῦν διαιρεῖται εἰς 4 νομούς·

1) Χανίων, 2) Ρεθύμνης, 3) Ἡρακλείου καὶ 4) Λασηθείου.

1) Ὁ νομὸς Χανίων. ἔχει πρωτεύουσαν τὰ Χανιά (21.500 κατ.), κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Προάστειον αὐτῶν εἶνε ἡ ὠραία Χαλέπα·—ἕτεροι κῶμαι εἶνε τὸ Καστέλλι, ἡ Κάντιανος καὶ ἡ Γεωργιούπολις (πρότερον Ἀλμυρός), ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, τοῦ πρώτου ἀρμοστοῦ τῆς νήσου.

2) Ὁ νομὸς Ρεθύμνης ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ρέθυμναν (9.500 κατ.), πόλιν παραλίαν. Ν. Α. ταύτης κεῖται ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Αἰκαδίου, διάσημος διὰ τὴν ἐν ἔτει 1866 ἐκουσίαν ἐλοκαύτωσιν τῶν ἐν αὐτῇ πολιορκηθέντων χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅπως μὴ παραδοθῶσιν εἰς τούτους. Ἔτεροι κῶμαι εἶνε τὰ Ἀνώγεια, τὸ Καστέλλι, τὸ Μελιδόνι καὶ ἡ Χώρα Σφακίων, κῶμη παράλιος.

3) Ὁ νομὸς Ἡρακλείου ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Ἡράκλειον
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

(26. 000 κατ.), πόλιν ἐμπορικὴν καὶ ὀχυράν. Παρὰ ταύτην κείνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Κνωσοῦ, τῆς ἔδρας τοῦ Μίνως.

4) Ὁ νομὸς **Λασηθίου** ἔχει πρωτεύουσαν τὸν Ἅγιον Νικόλαον, λιμένα κείμενον παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Μιραμπέλου. — Νεάπολις. 2.300 (κατ.) — Ἱεράπετρα καὶ Λιμὴν.

Β· ΑΙ ΛΟΙΠΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ

I. ΝΟΤΙΟΙ ΣΠΟΡΑΔΕΣ (κ. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ)

[2.500 □ χιλ. — 153 χιλ. κατ.]

Θέσις. Αἱ νῆσοι αὗται ἄρχονται νοτιώτερον τῆς Σάμου καὶ τελευτῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, παρὰ τὴν Κρήτην. Εἶνε καὶ αὗται ὄρειναί, αἱ πλείσται δμως εὐφοροί.

Πολιτικὴ κατάστασις. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, ὅστις ἐγένετο ὀλίγῳ πρότερον τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, αἱ νῆσοι αὗται εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, οὕτω δὲ εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ μὴ ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν, ὅπως αἱ ἄλλαι νῆσοι. Οἱ φιλοπάτριδες δμως κάτοικοι αὐτῶν διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως πρὸς τὰς Μεγάλας δυνάμεις καὶ ἐλπίζουσιν ὅτι ταχέως θὰ ἐπιτύχωσι τὰς δικαίας ἀξιώσεις αὐτῶν, ὅπως ἐνωθῶσι μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ

Πάτμος (3.700 κατ.), μικρὰ καὶ πετρώδης, ὀνομαστὴ δμως, διότι ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐν ἐξορίᾳ ὧν, ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἐπίσημος εἶνε ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου μετὰ βιβλιοθήκης πλουσίας εἰς χειρόγραφα.

Λέρος (7.000 κατ.), μικρὰ νῆσος πετρώδης καὶ ἄγονος ἔχουσα ἀσφαλὴ λιμένα.

Κάλυμνος (20.000 κατ.). Οἱ κάτοικοι ταύτης ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιεῖαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Κῶς (28.000 κατ.), νῆσος εὐφορος. Εἶνε πατρίς τοῦ μεγίστου τῆς ἀρχαιότητος ἱατροῦ Ἰπποκράτους. Ἐχει πρωτ. δμώνυμον.

-Αστυπάλαια. πλησίον τῶν Κυκλάδων, ἔχει εὐρύχωρον λιμένα.

Νίσυρος (5.500 κατ.), μικρὰ νῆσος ἔχουσα πλούσια ὄρυχεῖα θείου καὶ ἡφαιστειον ἐνεργόν.

Τήλος καὶ Σύμη. Κεῖνται παρὰ τὴν Κνιδίαν χερσόνησον. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιεῖαν.

Χάλκη. Κεῖται πρὸ τῆς Ῥόδου καὶ ἔχει 2.000 κατ.

Ῥόδος. Μεγάλη καὶ εὐφορος νῆσος (47.000 κατ.). Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα Ῥόδος κεῖται Β, Α., εἶνε δὲ ἔδρα μητροπόλιτου.

Κάρπαθος καὶ Κάσος. Μεταξὺ τῆς Ῥόδου καὶ τῆς Κρήτης. Εἶνε τραχεῖαι νῆσοι, οἱ δὲ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἡ Κάσος κατεστράφη τῷ 1824 ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου.

II. ΣΕΡΒΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΥΓΓΑΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Ἡ ΒΟΡΕΙΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

[37,000 □ χιλ. — 1,300,000 κατ.]

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (1913) ἡ μὲν Βορειοδυτικὴ Μακεδονία παρεχωρήθη εἰς τὴν Σερβίαν, ἡ δὲ Βορειοανατολικὴ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Φυσικὴ διαίπλασις τοῦ ἐδάφους. Τὸ βόρειον καὶ μεσόγειον τοῦτο τμήμα τῆς Μακεδονίας εἶνε ὄρεινόν, ἔχει ὅμως εὐφορα ὄροπέδια καὶ μάλιστα ἐν τῇ Σερβικῇ Μακεδονίᾳ, ὡς τὸ τοῦ Μοναστηρίου καὶ τὸ τῶν Σκοπίων. Ἐχει δὲ ὄρη ὑψηλά, ὡς τὸν Σκάρδον, τὸ ὑψηλότετον ὄρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, τὸ Ῥίλον καὶ τὴν Ῥοδόπην. Μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου ὑψοῦται ὁ Ὄρβηλος (κ. Περὶν), δυτικώτερον δὲ τοῦ Στρυμόνος τὸ Ἡσοάιννον (κ. Μάλες).

Ἐκτασις καὶ πόλεις τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας. Πόλεις ἐνταῦθα εἶνε Μοναστήριον (ἢ Βιτώλια, 60.000 κατ.), κείμενον εἰς τὸ ἄκρον εὐφορωτάτης κοιλάδος καὶ συνδεόμενον μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ σιδηροδρόμου. Εἶνε ἔδρα τοῦ μητροπόλιτου Πελαγονίας καὶ ἔχει πλεῖστα Ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. — Πρέσπα, περιοχὴ χωρίων παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην. — Αχρίς (κ. Ὀχρίδα, 18.000 κατ.), Κρούσοβον (10.000 κατ.), Περλεπές (18.000 κατ.) καὶ Μορίχωβον. — Γευγελή (3.000 κατ.), παρὰ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα, ἐμπορικὴ πολί-

χνη. Διὰ ταύτης διέρχεται ἐκ Θεσσαλονίκης σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Ἑκτασις καὶ πόλεις τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας. Πόλεις ἐνταῦθα ἀξιοὶ λόγου εἶνε ἡ Στρώμνιτσα (15.000 κατ.), τὸ Πειρίτσι, τὸ Μελένικον (8.000 κατ.) καὶ τὸ Νευροκόπιον παρὰ τὸν ποταμὸν Νέστον.

III. ΘΡΑΚΗ

[75.800 □ χιλ.—3.350.000 κατ.]

Θέσις. Ἡ Θράκη, χώρα καὶ αὐτὴ Ἑλληνική, εἶνε ἴση σχεδὸν πρὸς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὴν ἑκτασιν, ἀλλὰ μεγαλυτέρα κατὰ τὸν πληθυσμόν.

Ὅρια. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Αἴμου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ῥοδόπης καὶ τοῦ Νέστου, βρέχεται δὲ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Θρακίου πελάγους.

Ὅριζόντιος διαμελισμός. Ἡ Θράκη σχηματίζει δύο κυρίως χερσονήσους : τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τῆς ὁποίας σχηματίζεται ὁ Βόσπορος, καὶ τὴν Θρακικὴν, διὰ τῆς ὁποίας σχηματίζεται ὁ Ἑλλήσποντος. Κόλποι δὲ σημαντικοὶ εἶνε ἐν μὲν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ὁ τοῦ Πύργου, ἐν δὲ τῷ Θρακίῳ πελάγει ὁ Μέλας καὶ ὁ τοῦ Λάγο. Κατὰ δὲ τὸ νότιον στόμιον τοῦ Βοσπόρου σχηματίζεται ἀξιοσημείωτος κόλπος, ὁ Κεράτιος.

Φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Ὅλον τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Θράκης κατέχουσιν αἱ ὑψηλαὶ διακλαδώσεις τῆς Ῥοδόπης. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Προποντίδα συνεχίζεται ἡ ὄρεινὴ χώρα διὰ χαμηλῶν ὄροσειρῶν· ἀξιον λόγου εἶνε τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα παρὰ τὰς ἀκτὰς Ἰερὸν Ὄρος (κ. Τεκίρ-δάγ). Πρὸς Β. δὲ ἐκτείνονται αἱ ὄρειραι τοῦ Αἴμου.

Ποταμοί. Ὁ Ἐβρος, ὁ μέγιστος ποταμὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἔστις πηγάζει ἀπὸ τοῦ Πίλου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Θρακίον πέλαγος. Δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ὧν μέγιστοι εἶνε ὁ Τόνιζος (πηγάζων ἐκ τοῦ Αἴμου), ὁ Ἄρδας (ἐκ τῆς Ῥοδόπης) καὶ ὁ Ἐργίνης (ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ὄρεινης Θράκης).

Κλίμα. Τὸ κλίμα εἶνε εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν· εἰς τὰ ὄρεινὰ ὅμως μέρη εἶνε ψυχρόν.

Προϊόντα. Δημητριακοὶ καρποί, οἶνος, βάμβαξ, καπνός, Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ροδέλαιον (ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ), ἔτι δὲ τρέφονται ποίμνια αἰγῶν, προβάτων καὶ ἀγέλαι βοῶν.

Κάτοικοι. Ὁ νῦν Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Θράκης (περὶ τὸ 1 ἑκατομ.) ἔχει ἀκμαϊότατον ἔθνικὸν φρόνημα. Δυστυχῶς ὅμως ἐν τῷ βορείῳ αὐτῆς τμήματι, τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ, ἥτις αὐθαίρετως κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (τῷ 1885), ὀλίγοι ἀπέμειναν ἕνεκα τῶν φρικωδῶν διωγμῶν, τοὺς ὁποίους ὑπέστησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Πολιτικὴ κατάστασις. Πρὸ τῶν τελευταίων πολέμων ἅπασα ἡ Νότιος Θράκη ἀνήκεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Νῦν εἰς ταύτην ἀνήκει ἡ Νοτιοανατολική, ἥτις περιέχει τὸν νομὸν Ἀδριανουπόλεως, τὴν ἄμεσον διοίκησιν τῶν Μετρῶν (τῆς Τσατάλτζας) καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸν τμήμα τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δὲ Δυτικὴ, ὡς καὶ ἡ Βόρειος Θράκη (Ἀνατολικὴ Ῥωμυλία), ἀνήκει εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

α') Νομὸς Κωνσταντινουπόλεως.

[1.270.000 κατ. μετὰ τοῦ Ἀσιατ. τμήματος.]

Πόλεις. Κωνσταντινούπολις (900.000 κατ.), ἡ μεγίστη τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, κειμένη παρὰ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Κεράτιον κόλπον, ἐν μαγευτικωτάτῃ τοποθεσίᾳ. Πρὸς τὴν βασιλίδα ταύτην τῶν πόλεων στρέφονται τὰ βλέμματα καὶ οἱ πόθοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

β') Διοικήσις Μετρῶν (Τσατάλτζας).

[70 χιλ. κατ.]

Πρωτεύουσα τῆς διοικήσεως ταύτης εἶνε αἱ Μέτραι (κ. Τσατάλτζα), ὅπου ἀνεστάλη ἡ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν προέλασις τῶν Βουλγάρων.

γ') Νομὸς Ἀδριανουπόλεως.

[700.000 κατ.]

Διαίρεσις καὶ πόλεις. Ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως περιέχει 4 διοικήσεις: 1) Ἀδριανουπόλεως, 2) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 3) Παιδεστοῦ καὶ 4) Καλλιπόλεως.

1) Ἡ Διοίκησις Ἀδριανουπόλεως ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Πηφιοποίηθη ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἄδριανούπολιν (90.000 κατ.), κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἄδριανοῦ.

2) Ἡ διοίκησις **Σαράντα Ἐκκλησιῶν** ἔχει πρωτεύουσαν τὰς Σαράντια Ἐκκλησίας (17.000 κατ.).

3) Ἡ διοίκησις **Ῥαιδεστού** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ῥαιδεσιὸν (28.000 κατ.), ἣτις εἶνε παράλιος ἐμπορικὴ πόλις.

4) Ἡ διοίκησις **Καλλιπόλεως** ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Καλλιπόλιν (35.000 κατ.), κειμένην πρὸς τὸ βόρειον στόμιον τοῦ Ἐλλησπόντου.

2. ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

[300.000 κατ.]

Πόλεις. Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς Θράκης, ὅπερ ἐδόθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν, κατοικεῖται ὑπὸ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, ἐλαχίστων δὲ Βουλγάρων, ἔχει δὲ τὰς ἑξῆς πόλεις: Δεδεαγάτς, ἐπίνειον τῆς Ἄδριανουπόλεως καὶ ἄλλων μεσογειῶν πόλεων.— Ἄλλαι πόλεις εἶνε τὸ Σουφλί, ἡ Γιουμουλιζίνα (15.000 κατ.), ἡ Σάνθη, ὀνομαστὴ διὰ τὰ καπνὰ αὐτῆς (πόλις ἑλληνικωτάτη), καὶ τὸ Πόρτ Λάγο, ἐπίνειον τῶν δύο ἀνωτέρω πόλεων.

3) ΒΟΡΕΙΟΣ ΘΡΑΚΗ ἢ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ

[Ἰσὴ τῆ Ἑλλήν. Μακεδονία.—1.200.000 κατ.]

Πόλεις. Φιλιπούπολις (50.000 κατ.), πρωτ. κτισθεῖσα ὑπὸ Φιλίππου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἡ πόλις πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν ἦτο τελείως Ἑλληνικὴ, κατοικοῦσι δὲ ἀκόμη τινὲς Ἑλληνες διατηροῦντες Ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια (ἔδρα Ἑλληνος μητροπολίτου). Στενήμαχος (14.000 κατ.), πόλις ἑλληνικωτάτη. — Τατὰρ Παζαριζίκ (18.000 κατ.), — Στάρα Ζαγορά (δηλ. Παλαιὰ Ζαγορά) (22.000 κατ.) καὶ Νόβα Ζαγορά (δηλ. Νέα Ζ.), βουλγαρικαὶ πόλεις.

Συγκοινωνία τῆς Θράκης. Ἐν τῇ Θράκῃ ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ τῆς Κωνπόλεως διακλαδιζομένη κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐδρου (ἐν τῷ σταθμῷ Κουλελί Βουργάς). Καὶ ὁ μὲν βορειότερος κλάδος διευθύνεται πρὸς τὴν Ἄδριανούπολιν, Φιλιπούπολιν, Σόφιαν καὶ λοιπὴν Εὐρώπην, ὁ δὲ νοτιώτερος πρὸς τὴν Μακεδονίαν μέχρι Θεσσαλονίκης.

Αἱ ἐκ Κωνπόλεως διὰ τοῦ βορειότερου κλάδου συνδεόμεναι πύ-

λεις εἶνε : Κωνσταντινούπολις — Τσαϊάλζα — Τσορολού — Λουλὲ Βουργὰς — Κουλελί Βουργὰς — Ἀδριανούπολις — Φιλιππούπολις — Τατάρ Παζαριζίκ. Διὰ διακλαδώσεως ἐν τῇ Ἀνατ. Ῥωμυλίᾳ συνδέονται καὶ αἱ πόλεις Στάρα Ζαγορά — Νόβα Ζαγορά — Ἰάμπολις καὶ Πύργος.

Διὰ τῆς ἐκ Κουλελί Βουργὰς εἰς Μακεδονίαν γραμμῆς συνδέονται αἱ ἐξῆς πόλεις· Διδυμότειχον — Σουφλί — Δεδεαγάτς — Γιουμουλτζίνα — Ξάνθη.

Ἐπάρχουσι δὲ καὶ πολλαὶ ἀμαξιτοὶ ὁδοί· συγκοινωνία ἐκτελεῖται καὶ διὰ θαλάσσης, διότι ἀτμόπλοια προσεγγίζουσιν εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας.

IV. ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

[9.500.000 κατ.]

Θέσις. Ἡ Μικρὰ Ἀσία (κ. Ἀνατολή) προσεγγίζει τὴν Θράκην κατὰ τὸν Βόσπορον καὶ Ἑλλήσποντον, αἱ δὲ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πολλαὶ νῆσοι ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ τῶν δύο ἡπείρων.

Ἱστορικὴ ἄποψις — κάτοικοι. Ἡ Μ. Ἀσία εἶνε ἀρχαιοτάτῃ Ἑλληνικὴ χώρα κατοικηθεῖσα ὑπὸ φυλῶν Ἑλληνικῶν, πρὶν ἀκόμη ταῦτα ἐπεκταθῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος ἔδρυσαν ἐνταῦθα ἀργότερον οἱ Ἕλληνες πολλὰς ἀποικίας, αἵτινες ἤκμασαν εἰς τὰ γράμματα (Ὀμηρος, Θαλῆς, Ἡρόδοτος κ. ἄ.), τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν 14ην ἑκατον. ὑπέκυψαν εἰς τοὺς Τούρκους, πολλοὶ δὲ Μωαμεθανοὶ κατέκησαν ἀπὸ τότε ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἡ ὁποία μὲ ὄλα ταῦτα δὲν ἔχει χάσει τὸν Ἑλληνικὸν της χαρακτήρα.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Σήμερον διοικητικῶς διαίρεται εἰς 8 Τουρκικοὺς νομοὺς καὶ 2 ἀμέσους διοικήσεις.

1) Νομὸς Ἀϊδινίου (ἢ Σμύρνης).

[1.500.000 κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος διαίρεται εἰς 5 διοικήσεις. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Σμύρνη (200.000 κατ.), κειμένη εἰς τὸν μυχόν τοῦ Ἑρμαίου κόλπου, ἀκμαία Ἑλληνικὴ πόλις.

8) Νομός 'Αγκύρας.

[950.000 κατ.]

Και ούτος ὁ νομός εἶνε μεσόγειος· διαιρεῖται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ 'Αγκυρα (45.000 κατ.), ὀνομαστή διὰ τὰ περίφημα ἀγκυρανὰ ὑφάσματα.

'Αλλη πόλις εἶνε ἡ Καισάρεια (52.000 κατ.), πατρίς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ ἡ Ναζιανζός, πατρίς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

9) Νομός 'Ικονίου.

[1.200.000 κατ.]

Ὁ νομός οὗτος διαιρεῖται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ 'Ικόνιον (48.000 κατ.), τὸ ὁποῖον ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τῶν Σουλτάνων τῶν Σελτζούκων Τούρκων· ἡ Σπάρτη (25.000 κατ.) καὶ ἡ 'Αιτάλεια (26.000 κατ.).

10) Νομός 'Αδάνων.

430.000 κατ.]

Ὁ νομός οὗτος διαιρεῖται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις. 'Αδανα (50.000 κατ.), παρὰ τὸν ποταμὸν Σάρον, ἀρχαιστάτη καὶ ὀχυρὰ πόλις (ἔδρα μητροπ.), Ταρσός (18 000 κατ.) παρὰ τὸν ποταμὸν Κύδνον, πατρίς τοῦ 'Αποστόλου Παύλου.

Συγκοινωνία τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. Ἡ συγκοινωνία τῆς Μικρᾶς 'Ασίας κατὰ μὲν τὰ παράλια εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, κατὰ δὲ τὰ μεσόγεια μετρίως. Σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ συνδέουσι τὰ πρὸς Δ. κυριώτερα ἐμπορικὰ κέντρα, ἐνῶ οἱ νομοὶ Κασταμονῆς, Τραπεζοῦντος καὶ Σαδαστείας στεροῦνται παντελῶς σιδηροδρόμου.

Κυρία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε ἡ Σμύρνης—Χρυσοπόλεως, ἣτις διέρχεται διὰ τῶν ἐξῆς πόλεων ἐκ Σμύρνης· Μαγνησίας, Κασαμπᾶ, Φιλαδελφείας, Οὐσσαίου, 'Αφιόν-Καρά-Χισσάρ, Δορυλαίου, Νικομηδείας καὶ Χαλκηδόνας. Ἐκ τῆς πόλεως 'Αφιόν-Καρά-Χισσάρ ἄρχεται σπουδαιστάτη γραμμὴ εἰς 'Ικονίου μέχρι τοῦ ὄρους Ταύρου. Ἔτεροι γραμμαὶ εἶνε ἡ Δορυλαίου—'Αγκύρας καὶ ἡ ἐκ Σμύρνης εἰς 'Αιδίνον καὶ Σπάρτην.

V. ΣΥΡΙΑ

[2.000.000 κατ.]

Ἡ Συρία, χώρα καὶ αὐτὴ τῆς Τουρκίας, περιλαμβάνει 3 νομοὺς καὶ 2 διοικήσεις.

1) Νομὸς Συρίας.

Ὁ νομὸς οὗτος πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Δαμασκὸν (150.000 κατ.), ἐν μέσῳ εὐφωρωτάτου τμήματος ὄροσπέδιου, καταφύτου ἐκ ποικίλων δένδρων. Εἶνε ἔδρα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας.

2) Νομὸς Χαλεπίου.

[1.000.000 κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος πρωτεύουσαν ἔχει τὸ Χαλέπιον (120.000 κατ), πόλιν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν.

3) Νομὸς Βηρυτοῦ.

[540.000 κατ.]

Ὁ νομὸς οὗτος πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Βηρυτὸν (120.000 κατ.), ἐμπορικὴν πόλιν, ἐπίνειον Δαμασκοῦ.

Συγκοινωνία τῆς Συρίας. Ἡ συγκοινωνία ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Συρίας ἐκτελεῖται κυρίως διὰ καμήλων. Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ Βηρυτοῦ πρὸς τὴν Δαμασκὸν καὶ ἐκείθεν διὰ Χόμς καὶ Χαμά εἰς Χαλέπιον. Οἱ ἐμπορικώτατοι λιμένες εἶνε ἡ Βηρυτός, ἡ Τρίπολις καὶ ἡ Ἀλεξανδρέττα.

IV. ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

[800.000 κατ.]

Ἡ Παλαιστίνη ἢ Χαναὰν (ἢ Γῆ τῆς ἐπαγγελίας) εἶνε μικρὰ χώρα πρὸς Ν. τῆς Συρίας, περιλαμβάνει δὲ 1) τὰς διοικήσεις τῆς Ἀκρας καὶ τῆς Νεαπόλεως (Ναβλούς), 2) τὴν ἄμεσον διοίκησιν Ἱερουσαλήμ καὶ 3) τὰς διοικήσεις Χαουράν καὶ Κοράκ.

1) Διοικήσεις τῆς Ἀκρας.

Πρωτεύουσα τῆς διοικήσεως εἶνε ἡ Ἀκρα ἢ Ἀκκα (π. Πτολεμαίς), παράλιος πόλις καὶ ἄχυρά.

τέκαυσε τῷ 1822 Τουρκικὸν δίκροτον. Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου (Δαρδανελλίων), πρὸ τῶν ὁποίων ἐδοξάσθη ἐσχάτως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Δεξιᾷ βλέπομεν τὸ ἀκρωτήριον τῆς Τρωάδος Σίγειον (κ. Κούμ Καλεσί), ἀριστερᾷ δὲ τὴν τῆς Θρακικῆς χερσονήσου Μαστουσίαν (κ. Σεντίλ Μπάχρ), ἀμφότερα ὠχυρωμένα. Πρὸς τὰ μεσόγεια τῆς Τρωάδος διακρίνεται ἡ πεδιάς, ὅπου ἐγένοντο οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τρώων πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Ἰλίου. Διαπλέοντες τὸν Ἑλλησπόντον βλέπομεν κατὰ τὸ στενώτερον μέρος δεξιᾷ τὴν πόλιν Δαρδανέλλια (Τσανάκ Καλεσί), ἀριστερᾷ δὲ τὴν Μάδυτον. Ὀλίγον περαιτέρω εἶνε τὸ μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηοτοῦ μέρος, τὸ ὅποιον ἐγεφύρωσεν ὁ Ξέρξης. Περαιτέρω βλέπομεν ἀριστερᾷ τὴν Καλλιόπολιν καὶ τέλος μετὰ τὸν διάπλου τοῦ πορθμοῦ, ὅστις διαρκεῖ 3 καὶ πλέον ὥρας, ἐξερχόμεθα εἰς τὴν Προποντίδα.

Ἐν τῇ Προποντίδι βλέπομεν ἀριστερᾷ πολλὰς παραλίους Ἑλληνικὰς κώμας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν Περίστασι καὶ τὸ Μυσιόφυτον. Μετὰ ταῦτα παραπλέοντες τὴν Προκόννησον, μετὰ δὲ τὸν διάπλου τῆς Προποντίδος εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἀποβιβαζόμεθα εἰς τὸν Γαλατὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

II. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων εἰς Κέρκυραν.

Ἐκ τοῦ Γαλατᾶ διερχόμενοι τὴν γέφυραν τοῦ Κερατίου κόλπου μεταβαίνομεν εἰς τὴν κυρίως Κωνσταντινουπόλιν (Σταμπούλ), ἔνθα εἰσερχόμεθα εἰς τὸν διὰ Θεσσαλονίκης σιδηρόδρομον. Διερχόμεθα τὴν παραλίαν τῆς πόλεως βαίνοντας πρὸς Δ. Ἀφοῦ διέλθωμεν τὸν Ἅγιον Στέφανον, ἀπομακρυνόμεθα τῆς παραλίας, διερχόμεθα τὰς Μέτροας (Τσατάλτζαν) καὶ φθάνομεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Τσορλοῦ (παρὰ τοῦ Ἐργίνου), τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦντες διερχόμεθα παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Ἐκεῖθεν συναντῶμεν τὸν Ἐργίνην καὶ ἀκολουθοῦντες τοῦτον διερχόμεθα πρὸς τὴν πολίχνην Λουλιῆ Βουργᾶς (Ἀρκαδιούπολιν). Μετὰ ταῦτα φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν Κουλελιῆ Βουργᾶς, κατὰ τὸν ὅποιον διασχίζεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὴν νοτιωτέραν βαίνοντας κατὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ἑδρου. Διερχόμεθα τὸ Διδυμότειχον, μετὰ τοῦτο δὲ εἰσερ-

χόμενοι εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔδαφος βλέπομεν τὴν πόλιν Σουφλί, καὶ ἀφίνοντες τὸν Ἐβρον φθάνομεν εἰς τὴν πόλιν Δεδεαγάτς, κειμένην κατὰ τὸ Θράκιον πέλαγος. Ἐκεῖθεν πάλιν πρὸς τὰ μεσόγεια τρεπόμενοι διερχόμεθα τὴν Γιομουλιτζίναν, τὴν Ξάνθην καὶ φθάνομεν εἰς τὸν Νέστον, ὄριον Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν· ἀκολουθοῦντες ἐπ' ἀρκετὸν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Νέστου βλέπομεν δεξιᾷ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Ροδόπης. Ἀφοῦ διέλθωμεν τὸν ποταμὸν, φθάνομεν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν εὐφοριωτάτην πεδιάδα τῆς Δράμας. Διερχόμεθα παρὰ τὴν ὠραίαν ταύτην πόλιν καὶ τὴν πολίχνην Ζηλιάχωβαν, μετὰ τοῦτο εἰσερχόμεθα εἰς τὴν εὐφορον πεδιάδα τῶν Σερρῶν. Σταθμεύομεν εἰς τὰς Σέρρας καὶ τὸ Σιδηρόκαστρον καὶ ἔπειτα διερχόμεθα τὸν ποταμὸν Στρυμόνα ἔχοντες πρὸς Β. τὸν Ὀρβηλον. Μετ' ὀλίγον βλέπομεν τὴν λίμνην τῆς Δοϊράνης, ἐκ τῆς ὁποίας τρεπόμενοι πρὸς Ν. διερχόμεθα διὰ τοῦ Κιλκίς καὶ φθάνομεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἐκ Θεσσαλονίκης εἰσερχόμενοι εἰς τὸν διὰ Μοναστήριον σιδηρόδρομον διατρέχομεν τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ διερχόμεθα τοὺς ποταμοὺς Ἐχέδωρον καὶ Ἀξιόν. Μετ' ὀλίγον συναντῶμεν τὸν Ἀλιάκμονα ποταμὸν, τὸν ὅποιον ἀφίνοντες ἀριστερᾷ διερχόμεθα τὴν Βέροιαν, τὴν Νάουσαν καὶ τὰ Βοδενά. Ἐκεῖθεν ἀφίνοντες τὴν πεδιάδα συναντῶμεν τὸ χωρίον Ὀστροβοὶ καὶ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦμεν τὰς ὄχθας. Μετὰ ταύτην διερχόμεθα τὸ χωρίον Σόροβις καὶ μετὰ τοῦτο παρὰ τὴν Φλώριναν, μετὰ τὴν ὁποίαν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Σερβικὴν Μακεδονίαν. Διατρέχομεν τὸ ὄροπέδιον τοῦ Μοναστηρίου καὶ τέλος φθάνομεν εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἐκεῖθεν, ὅπως ἐξακολουθήσωμεν τὸ πρὸς Ἰωάννινα ταξίδιον, ἐπιβαίνομεν ἀμάξης. Ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀρχαίαν «Ἐγνατίαν ὁδόν», ἣ ὁποία κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐκ τῆς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἔφθανεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀφοῦ διαβῶμεν τὰς βορείας ὑπωρείας τοῦ Βαρνοῦντος, τρεπόμεθα πρὸς Ν. ἀκολουθοῦντες τὰς δυτικὰς ὄχθας τῆς λίμνης Πρέσπας. Ἐκεῖθεν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἠπειρον. Φθάνομεν εἰς τὴν Κορυτοῶν, ὅπῃθεν δι' ὄρειου ἑδάφους διατρέχομεν τὴν περιοχὴν τῆς Κολωσίας βλέποντες Ν. Α. τὸ ὄρος Βόϊον. Ἀκολούθως διερχόμεθα τὴν πολίχνην Λεσκοβίκιον, τὸν

Ἄφρον ποταμὸν καὶ συναντῶντες τὰ δυτικώτατα χωρία τοῦ Ζαγορίου φθάνομεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Ἐκ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως μεταβῶμεν εἰς Κέρκυραν, διερχόμεθα δι' ἀμάξης τὸ Δέλβινον καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὸ ἐπίνειον Ἄγιους Σαράντα. Ἐκ τοῦ ἐπινείου τούτου ἐπιβαίνοντες ἀτμοπλοίου φθάνομεν εἰς Κέρκυραν.

III. Ἐκ Κερκύρας περίπλους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἄφιξις εἰς Ἀθήνας.

Ἀναχωροῦντες ἐκ Κερκύρας δι' ἀτμοπλοίου παραπλέομεν τὴν νῆσον Κέρκυραν μέχρι τῶν νοτίων ἀκρωτηρίων τῆς ἔχοντες τὴν Ἥπειρον ἀριστερᾶ. Ἐκεῖθεν παραπλέομεν τοὺς Παξούς, τὴν Λευκάδα, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον. Ἐν Ζακύνθῳ ἀποβιβαζόμενοι δυνάμεθα νὰ ἐπιβῶμεν μικροτέρου ἀτμοπλοίου, ἐκτελοῦντος προσεγγίσεις εἰς λιμένας τῆς Πελοποννήσου. Οὕτω προσεγγίζομεν εἰς τὸ Κατάκωλον (ἐπίνειον τοῦ Πύργου), τὴν Κυπαρισσίαν, τὴν Ἄγιαν Κυριακὴν (ἐπίνειον τῶν Φιλιατρῶν), τὴν Μάραθον (ἐπίνειον τῶν Γαργαλιάνων), μεθ' ἣν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου ἔχοντες ἀριστερᾶ τὴν γνωστὴν νῆσον Σφακτηρίαν. Μετὰ τὴν Πύλον προσεγγίζομεν εἰς Μεθώνην. Μετὰ ταῦτα κάμπτομεν τὸ ἀκρωτ. Ἀκρίταν καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Προσεγγίζομεν εἰς τὴν Κορώνην, τὰς Καλάμας καὶ παραπλέομεν τὴν Μάνην βλέποντες τὸν ὑψηλὸν Ταῦγετον. Προσεγγίζομεν εἰς τοὺς λιμένας ταύτης Λιμένιον (ἐπίνειον τῆς Ἀρεοπόλεως) καὶ τὸν Γερολιμένα, κάμπτοντες δὲ τὸ Ταίναρον εἰσπλέομεν εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Κατὰ τοῦτον προσεγγίζομεν εἰς τὸ Γύθειον (ἐπίνειον τῶν Μολάων), τὴν Νεάπολιν (Βάτικα), μεθ' ἣν ἐξερχόμεθα τοῦ Λακωνικοῦ κάμπτοντες τὴν Μαλέαν. Ἐκεῖθεν πλέοντες διὰ τοῦ Μυρτῶου πελάγους προσεγγίζομεν εἰς τὴν Μονεμβασίαν. Μακρὰν βλέπομεν τὸ ὄρος Πάρωνα, μέχρις ὅτου παραπλεύσαντες τὴν Ἰδραν καὶ τὸ ἀκρωτήριο Σκύλλαϊον εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Βλέπομεν ἀριστερᾶ τὰς νήσους Πόρον, Ἀίγινα καὶ Σαλαμίνα καὶ τέλος φθάνομεν εἰς Πειραιᾶ, ὁπότεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐπανερχόμεθα εἰς Ἀθήνας.

Τ Ε Λ Ο Σ

0020558057

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

